

Jiří Stanislav
Guth-Jarkovský

Společenský
katechismus
Ve společnosti

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Zpřístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Společenský katechismus
Ve společnosti

Jiří Stanislav Guth-Jarkovský

Znění tohoto textu vychází z díla Společenský katechismus tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Hejdy a Tučka pravděpodobně v roce 1914 (GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Společenský katechismus: rady a pokyny... 1. díl, Ve společnosti*. 3. rozmn. vyd. Praha: Hejda a Tuček, [1914]. 347 s.).

Fotografie J. S. Guth-Jarkovského: originály archiválií jsou uloženy v Památníku národního písemnictví – literární archiv.

Text díla (Jiří Stanislav Guth-Jarkovský: Společenský katechismus: ve společnosti), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Společenský katechismus: ve společnosti* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2015 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. ISBN 978-80-85041-83-5 (pdf). Dostupné z:

http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/12/26/72/spolecensky_katechismus_i.pdf.

Vydání (obálka, grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 26. 6. 2015.

Upozornění pro čtenáře

Tato e-kniha obsahuje poznámky pod čarou, které nejsou hypertextově provázány.

Text poznámky pod čarou je umístěn na dolním okraji každé stránky, ve které je v textu zvýrazněno číslo poznámky pod čarou (např.: Text⁰).

⁰ Text poznámky pod čarou.

OBSAH

Upozornění pro čtenáře	5
Předmluva ke 2. vydání	10
Úvod	12
I. Pravidla obecná	21
1. Pozdrav	21
2. Podání ruky	27
3. Nabídnutí ramene a políbení ruky	29
4. Úsměv	31
5. Zívání a kýčání	32
6. Kouření	34
7. Čistota	37
8. Byt	38
II. Události rodinné	41
1. Narození	41
2. Křtiny a biřmování	42
3. Sňatek	45
a) Před sňatkem	45
b) Zasnoubení	49
c) Výbava a svatební dary	53
d) Rozchod před sňatkem	54
e) Oznámení sňatku	55
f) Svatba	58
g) Druzičky a mládenci	64
h) Svatební hostina	66
i) Sňatek starších osob	67
j) Druhý sňatek	68
4. Úmrtí	70
a) Obecné poznámky	70
b) Pohřeb a pohřební průvod	74
5. Smutek	78
a) Doba smutku	78
b) Smutek pánů	79

c) Smutek dam.....	80
III. Ve veřejnosti.....	84
1. Na ulici	84
2. Toaleta na ulici	87
3. V krámě	89
4. Na schodech	90
5. V kočáře a v autu	90
6. V kostele.....	90
7. V divadle, v koncertě a jinde.....	91
8. Na cestách a na letním bytě.....	96
9. V restauracích atd.	100
10. Veřejné průvody	101
IV. Návštěvy	103
1. Návštěvy vůbec i zvlášť.....	103
a) Toaleta pánů.....	103
b) Toaleta dam.....	104
2. Druhy návštěv.....	106
a) Návštěvy z povinné úcty.....	106
b) Návštěvy z vděčnosti.....	114
c) Návštěvy společenské.....	116
d) Návštěvy zájmové.....	118
3. Kterak konati návštěvy a povinnosti návštěvníků	119
4. Kterak přijímati návštěvy a povinnosti hostitelů.....	126
a) Přijímání.....	129
b) Návštěvy mimo přijímací den	134
5. Při návštěvách	135
a) Představování	135
b) Navštívenky	139
6. Řády.....	145
7. U dvora.....	146
V. Hostina	149
1. Obecné poznámky	149
2. Způsob obsluhy stolní.....	150
a) Déjeuner.....	151

b) Diner.....	153
c) Souper	154
d) Jídlo po půlnoci (Réveillon).....	155
e) Lunch.....	155
f) Pik-nik.....	158
g) Ranní snídaně	158
h) Rodinný oběd	158
i) Rout	159
k) Vin d'honneur.....	159
3. Jídelna a oprava stolu.....	159
4. Pozvání na hostinu	166
5. Úbor hostí	167
6. Odpověď na pozvání	169
7. Menu.....	170
8. Jak rozsaditi hosty	172
9. Jak přijímati hosty.....	174
10. Jak posluhovati při tabuli	176
11. Jak se chovati při tabuli.....	180
12. Úloha hostitelčina	185
13. Po hostině.....	186
14. Přípitky.....	188
15. Zpropitné	190
VI. Plesy, soirées, večerní zábavy a j.....	192
1. Pozvání.....	192
2. Přípravy.....	194
3. Povinnosti hostitelů.....	196
4. Večerní úbor plesový	197
5. Plesy veřejné.....	198
6. Vyzvání k tanci.....	201
7. Matinéés, taneční nebo hudební soirées.....	202
8. Slavnosti a bazary dobročinné.....	204
9. Promoce.....	204
10. Přednášky	207
11. Poznámky o pánské toaletě.....	208

12. Mladý svět	215
a) Mladý muž	215
b) Mladá dívka	220
VII. Pohostinství.....	224
1. Hostitelé	224
2. Host.....	226
VIII. Jiné zábavy společenské a sporty	233
1. Honba	233
2. Vyjížděky na koni	234
3. Hra v karty.....	235
4. Hry společenské.....	235
5. Sporty	236
IX. Konverzace, korespondence, dary a upomínky	237
1. Konverzace.....	237
2. Korespondence.....	246
3. Dary a upomínky	252
X. V rodině.....	255
1. Mezi členy rodiny	255
2. Služebnictvo	263
Doslov.....	267
Přehled	268
Rejstřík.....	274
Redakční poznámky.....	282

Předmluva ke 2. vydání

Vlídne přijetí, kterého dostalo se „Společenskému katechismu“, a o kterém svědčí vedle četných příznivých posudků novinářských zejména okolnost, že první vydání za necelý půlrok je rozebráno, přimělo nakladatelství vydati knihu znova. Poněvadž však zatím „Společenský katechismus“ byl dílem doplněn, dílem rozšířen novým svazkem, titulovaným „Mezi lidmi a s lidmi“, původně nezamýšleným, byla tímto druhým vydáním vyjádřena i zevně souvislost obou kněh tak, že tento svazek, v podstatě otisk „Společenského katechismu“, tvoří první díl souborného *Společenského katechismu* pod vlastním názvem „Ve společnosti“, a kniha „Mezi lidmi a s lidmi“ jest pak téhož Katechismu dílem druhým. O souvislosti obsahové obou kněh promluvil jsem v úvodu k tomuto dílu druhému.

Vzhledem pak k této spojitosti odvolávám se na některých místech dílu prvního na díl druhý.

Výtky, které tu a tam byly činěny prvnímu dílu „Společenského katechismu“, rád jsem vzal na vědomí, a pokud jsem o nich zvěděl, použil jsem jich k opravám textu.

Na ty, kdož mi vytýkají, že tento první díl „Společenského katechismu“ neodpovídá našim českým poměrům a že psán jest jenom pro bohatce, vznáším zdvořilou prosbu, aby si knihu dříve pozorně přečetli, než budou vytýkati. Zdá se snad, že mnohé pokyny, jako na příklad: kterak pozdravovati v automobilu, kterak si počínati při hostině atp. jsou jenom pro lidi zámožné – ale což nebohatý člověk nemůže býti pozván na automobil nebo na hostinu a nemusí pak vědět, jak se tam chovati? Nemluvím o kapitolách *obecně* důležitých. Bylo přihlíženo v obou dílech „Společenského katechismu“ pokud možno ku potřebám všech tříd, nejméně však ku potřebám právě tříd nejvyšších a nejbohatších, které společenským mravům učivají se již od dětství a Společenských katechismů valně nepotřebují.

Po stránce jazykové byl mi při tomto druhém vydání výborným rádcem můj bývalý a obzvláště milý učitel, prof. Josef Vycpálek, nyní v Choceradech nad Sázavou, známý a osvědčený znatel jazyka českého, jemuž za to velikými díky jsem zavázán...

Nezbývá mi než vyjádřiti ještě svoji vděčnost české veřejnosti vůbec za porozumění snah, čelících ku povznesení společenské naší úrovně.

„Ve společnosti“ a „Mezi lidmi a s lidmi“ tvoří teď tedy jednotný „*Společenský katechismus*“ dílo ucelené, ovšem nikoliv dokonalé, ale přece snad takové, které podá aspoň první orientaci nejen ve formách společenských, ale také v obcování s lidmi vůbec. Sotva která kniha může vystihnouti všechny společenské situace a býti v nich vodítkem naprosto spolehlivým. Bude však v zájmu dobré věci, jestliže ti, kterým moje práce nevyhoví, napíší dílo lepší. „*Společenský katechismus*“ není než pobídkou k tomu.

Dr. J. G.

Úvod

Jest nepopíratelno, že nejednou příčinou nezdaru našeho dorostu jest nedostatek společenského cítění a chování. Nejde o pouhou formu, ale i o onu jistotu ve všech posicích, kterou dává znalost společenského chování a zacházení. – Jsme přece kulturním národem a nutno u nás konečně rozbítí předsudek, kterým trpěl zolášť náš dorost, – předsudek proti společenské formě.

Nár. Listy v srpnu 1907

Společenský život český byl ještě do nedávna v plenkách a teď prožívá léta, kterým Němec vhodně říká Flegeljahre. Netroufám si ani říci to po česku, poněvadž slovo, ač přiléhavé, je poněkud obhroublé. Alespoň jsme teď tak daleko, že uznáváme namnoze – obecně nemůžeme říci, bohužel – potřebu znáti společenské formy a to už je pokrokem, či spíše jen nevelkým krokem ku předu. Tak jako byly doby, kdy za zlé pokládáno Čechovi, přijal-li vyšší úřad státní, ze kterýchž časů pocházejí pověstní Beschwichtigungs-hofráti, tak se pohlíželo s hůry i na slušný kabát, a sám se pamatují, kterak nebožtík středoškolský profesor zle se rozkatil na studenta, že mu přišel do školy – v kabátě s hedvábnými výložky, tenkrát módními. „Já mu dám výložky,“ zuřil, „ať se raději učí!“ ... Bylo a jest dosud míněním dosti častým, že my, národ demokratický, nepotřebujeme společenských forem, které bůh ví podle jaké theorie sluší jenom vrstvám aristokratickým.

Snad nám tato theorie vystačí někdy doma a v některých společnostech, ale nepotřebujeme než vystrčit hlavu za hranice, abychom se přesvědčili, že jinde jest jinak. A všude jinde jest jinak! Dnes i od nejzarytějšího demokrata nebo člověka jakéhokoli jiného přesvědčení politického žádá se aspoň, aby neurážel neznalostí společenských forem. Nic platno, je tomu tak a jenom praetor minima non curat. Bohužel však, že praetoři jsou ve společnosti výjimkami dosti vzácnými, a i od nich konec konců žádáme, snad

dokonce více než od nepraetorů, aby dbali těch věcí nepatrných, za které mnohý pokládá chování společenské a pravidla společenského života.

Nejsme daleko od dětských let chování společenského. Nejenom, že cizina nás o tom přesvědčuje, ale také vlastní domov, a jsou to právě ty společnosti, ode kterých nejméně bychom očekávali, že nedostatky po té stránce jsou největší. Známo je rčení vznešeného pána, který měl hojně příležitosti poznati českou společnost, že Čech buďto líbá ruku, nebo se chová hrubě. Ta servilnost je zbytkem nevolnictví nižších vrstev, - ono hrubství pochází z nevychovanosti vrstev vyšších. Nejednou slyšíme stesky a vzdechy, jak docela jinak slouží se pod šéfem Němcem než Čechem, který jakožto představený jen pase po příležitosti, kterak by podřízenému dal na jevo svoji povýšenost. Je to bohužel pravda dosti častá. Představený Čech, tak jak je velký ku svým podřízeným, tak je zase velmi maličkým vůči svým nadřízeným, kterým div ruku nelíbá. Staré otroctví snoubí se s novou nevychovou. Pro příklady nikdo ve svém okolí nemusíme choditi daleko. A stejně, domůže-li se který Čech zámožnosti, stává se často nadutým a směšným všemu světu.

A zase jsou lidé, kteří vystoupili značně na žebříku společenském, ale společnosti se straní, ať z těch anebo jiných důvodů, a společnost česká jimi ztrácí.

Nevážení společnosti a jejích zákonů šíří se měrou, která jest na pováženou mezi mládeží a stesky na sesurování mravů jsou čím dále tím obecnější. Sotva ve kterém jiném národě je tolik polemik a hádek, tolik radosti z každého polemického zaslána, které asi ze všech rubrik novinářských má nejvíce čtenářů, a sotva kde strhne sebou polemika tolik lidí, jako u nás k „junáckým mejdanům“. A přece hašteření a svárlivost je znamením inferiorní račy.

Každý kruh lidí, každá společnost má svoje zákony a pravidla, ať psaná, či nepsaná, kterými je povinen řídit se ten, kdo ve společnosti té chce žiti a trvati. Společnost, ať kdekoliv, je vázána svými zákony a pravidly, která činí přese všecku svoji přísnost život tím příjemnějším. Tak jako ve službě: vím-li, kterak jednati

a jednám-li podle předpisů, vím, že jednám ke spokojenosti svých představených a mám pokoj. Neb aspoň mám ho mít, po případě mohu si ho pak vynutiti. Jinak, není-li pravidel, nikomu se nezavděčíš. A pravidla společenská nevztahují se teď jenom na uzavřené místnosti, v nichž společnost jest; vláda jejich počíná ihned, jakmile dva lidé se sejdou i na ulici, ovšem také v krámech, v divadle, v kostele, na dráze, na cestě atd. Čím více vzdělanost urovnává, tím pravidla ta stávají se obecnějšími a chceme-li i my žítí a trvati ve společnosti vzdělané, třeba nám pravidla ta znáti a jimi se řídit, ať se nám zdají směšnými nebo malichernými čili nic. Stanovme jiná, a ta budou zase směšnými a malichernými jiným.

Český salon jest od let touhou těch, kdož jsou přáteli jiné společnosti než hospodské, ale všechny nesmělé pokusy v té příčině u nás dosud stroskotaly. Z příčin dílem již uvedených, dílem asi také z rozpaků a nevědomosti, jak do toho. Není ovšem snadno odvésti proudy, zvyklé svému hostinskému řečišti do koryta ne tak hlubokého a jemnějšího a bylo by tu přemáhati jak dlouholetý zvyk, tak také pohodlí. Času, mám za to, by na to bylo, když si myslíme salon takový jen jako návštěvu od pěti do sedmi odpoledne, půl anebo čtvrt hodiny tady, půl anebo čtvrt hodiny tam, jen abychom pohovořili se známými, stiskli jim ruku, jsouce jisti, že tady neb onde najdeme známou společnost, anebo tam či jinam že můžeme zavéstí náhodou cizí návštěvu, kterou také bude zajímati, pozná-li kroužek našich lidí. Není zapotřebí nákladných hostin, nanejvýše šálek čaje a nějaký zákusek. Ale i to je zbytečno. Tou dobou podvečerní, před procházkou nebo po ní, jistě by takové zaskočení na několik přátelských slov nebylo s obtíží, to jediné, že by úbor vyžadoval trochu více nepatrné péče.

Nebyl by tedy český salon tak nesnadný, kdybychom nebyli tak plaši a společnosti nezvyklí.

Slýcháváme mnoho také o českém pohostinství, ale jsou to více nebo méně bajky. Aspoň co se týká pohostinství rodinného, stojíme daleko za národy jinými, třeba že v pohostinství veřejném, pokud výlohy se platí z kasy obecní, mnohé národy předčíme. Cizinec,

přišedší sem, i s nejlepším doporučením, zřídka najde přijetí do rodin. Uspořádá se mu banket na počest, ale to, co by ho nejvíce zajímalo - život rodinný, u nás pozná velmi málo. Dílem nejsme na to zařízení, dílem si myslíme věc mnohem obtížnější než jest, dílem jsme pohodlní, a zavedeme cizince raději do hostince, když už. Přijdu-li do Paříže a navštívím známé, rozumí se tam samo sebou, že pozvou na zítřek na oběd, na večeři, což u nich neznamena nic, nežli o jeden přibor u stolu víc.

Jinde rodiny, pěstující styky společenské, vítávají se navzájem k obědům nebo večeřím, nikoli hostinám nákladným, jen pro styk společenský, který všude jinde je snazší a lehčí, kdežto u nás těžkopádný a obtížný, zvláště pokud zasahuje do záhybů intimnějších. Rozumí se, že míním tady nejširší vrstvy středního stavu.

Karakteristickým pro náš život společenský a snad také výslednicí chudších poměrů jest okolnost, že dosud společnost naše soustřeďuje se, ať tak díme na venek, na ulici, na místa veřejná (divadlo, plesy, procházky, večírky spolkové, atp.) a raději sami někam jdeme, než koho vítáme u sebe.

Je dosud málo společenského života rázu intimnějšího, rodinného. Zajímavé je, že dříve spíše býval, a že „kávové společnosti“ až i rušivě zasahovaly do domácnosti středního člověka; četné kavárny, divadla a rozvoj spolkového života vytlačil tyto společnosti, které po stránce společenské měly svůj určitý význam. Arci na jednu okolnost dlužno poukázati, že totiž tyto bývalé společnosti bývaly zhusta, ne-li valnou většinou nátěru německého, kdežto nynější, třeba zatím „pouliční“ náš život společenský je čím dále více český!

Myšleme si společenský život rodinný mnohem zavilejší, než jest. Kdyby nám přítel oznámil, že přijde zítra nebo dokonce dnes s nějakým vynikajícím cizincem k obědu, uvedl by nás a nejednu naši domácnost do trapných rozpaků nikoli proto, že dnešní jídelní lístek je prostý, ale že se domníváme, bůh ví čeho je k takovému obědu zapotřebí, nebo lépe řkouc, že nedovedeme i prosté jídlo

podávat úpravně a že jsme zvyklí při rodinném obědě příliš si hověti a hrozně neradi loučíme se s denním pohodlím. Neumíme společnosti přinášeti oběti a hrozíme se, slyšíme-li, že tam neb onde, při tom neb onom kongresu nebo slavnosti páni za den čtyřikrát a pětkrát se převlékali...

Nedostatky společenského života českého, nelze-li omluviti, možno aspoň vysvětliti, a to dosti snadno.

Dvě toho jsou stěžejné příčiny: jsme národ chudý a nemáme společenských vzorů, nemluvě o dlouholeté porobě, i společenské.

Třeba, že pokračujeme i hospodářsky a banky a peněžní ústavy za posledních dvacet let se nám utěšeně množí, jsme přece národem doposud chudým, poněvadž nesamostatným a utlačovaným, který energii svoji vybíjí v zápase o svoji řeč a národnost. Kdo je česká společnost? Je to bez odporu vedle zástupů dělnických jenom stav střední, obchodníci, průmyslníků nemnoho, advokáti, lékaři, profesoři, učitelé, živnostníci, úředníci, však jen nižších stupňů,... a jsme skoro hotovi. Veliký průmysl, veliký obchod a vysoký a nejvyšší úřad jsou velmi málo v našich rukách.

Pro rozvoj skvělého společenského života je zapotřebí jistého blahobytu, - nemůže dostáti takovým společenským povinnostem ten, kdo od rána do večera je zapřažen v káru denního života, nucen jsa sháněti se po chlebu vezdejší, jež tak tak že sežene. Namnoze musí ještě při té práci pomáhati i choť, rodina, a pak ovšem o radostech společenských není řeči, leč o lacinějších a snadno přístupných, - ale i pro ty tato kniha má valný význam. Obzvláště statě, týkající se obcování s lidmi v obou dílech tohoto „Katechismu“, kapitoly o slušnosti a mnohé jiné musí vzbuditi pozornost obecnou, nehledě na hmotné prostředky čtoucího.

Pravá společnost, société mondaine, jest podmíněna blahobytem, ve kterém toliko se jí daří.

Proto také jest i vznešený společenský život český dosud v počátcích.

Nemáme vzorů společenských, protože se nám nedostává vedle bohatých vrstev občanských, společensky významných, české

šlechty, té hromadné, kompaktní. Šlechtici jednotliví jsou dosud stále výjimkami dosti vzácnými. Šlechta, jakožto třída lidí zámožných, pěstovala a vypěstovala společnost a společenské styky a zjemnila mrav.

Není úkolem naším vykládati tuto, proč a jak, třeba se spokojiti s pouhým konstatováním fakta, jehož výjimky, dosud velmi vzácné, jenom potvrzují pravidlo. Rádi doznáváme, že jsou někteří šlechtici, kteří se hlásí k národu českému, ale je jich velmi málo a schází jim to, co činí celou šlechtu šlechtou, totiž šlechtičny. Dokud nebude těch, šlechtičen česky mluvících mezi sebou, česky cítících, česky čtoucích, milujících českou knihu, český lid a český mrav, ba řekl bych skoro i nemrav, – budiž dovoleno říci, – žijících mezi Čechy a s Čechy i Češkami, jako činí šlechta všude jinde, nebude české šlechty. Nebude ovšem také českých šlechtických dětí. Nejsouť to děti české, které se učí češtině jako jazyku cizímu, kterým nemluví matka a rodina. A společnost česká bez tohoto stěžejného společenského živlu bude se vyvíjeti sice úmorněji a zvolněji, – doufejme však, že vyvine se přec.

Nelze pokládati za úspěch, učí-li se sem tam některá šlechtična jazyku českému, spíš je to trudné, že musí se mu teprve učit, kdežto měla jej ssátí s mlékem mateřským, a nelze pokládati za spolužití s českou společností, sejde-li se několik šlechtičen na Národní Besedě nebo na Bazaru pro chudé dívky s několika občanskými dámami a pány. Je to almužna daná naší společností a jest otázkou, nebylo-li by lépe, abychom této almužny raději se zřekli. Buďto, anebo!...

Dosud je tedy naše společnost, jak řekl Neruda, jako měsíc, nemajíc vlastního světla.

Těm vrstvám českým, kterým jde o to, aby poznaly pravidla vzdělané společnosti celého světa, pravidla, která jsou platná s nepatrnými výjimkami právě tak ve Francii jako v Německu, v Rusku jako ve Španělsku, ve společnosti bulharské jako v Dánsku atd., podáváme tuto knihu, nevnučujeme jí nikterak každému. Ale psán je náš „Katechismus“ právě hledíc k rostoucí společnosti české,

a vymýceny byly z něho ohledy hlavně na okruhy nejvyšší, které mají svoje pravidla etiketní (vyjma [kapitoly IV. Návštěvy](#) a kapitoly XXX. Velcí páni a XXXI. Etiketa v díle II.), jakož i na kruhy vojenské, které nejen že mají rovněž rozličné svoje zákony společenské, ale ve společnostech českých jsou úkazem velice vzácným.

Základy společenského chování tento díl celkem předpokládá a nevyčerpává tudíž všech okolností a případů života společenského a některých, byť i důležitých, dotýká se jen letem. To proto, že dílem rozsah naší knihy předem byl vymezen, dílem že o některých z těch věcí pojednali jsme ve zvláštní knížce „Pravidla slušnosti pro mládež“ (Praha 1914. Nakl. Hejda & Tuček).

Jako není první díl „Společenského katechismu“ dílem literárním, nýbrž jenom praktickou příručkou, tak také není ve všem všudy originální a nečiní nároků na knihu samostatnou, kterou ani nemůže být a byla při jejím sestavování podkladem rozličná díla, zvláště francouzská (nám bližší než anglická, s pravidly poněkud odchylnými v podrobnostech), z nich nejvíce známá kniha hraběnky de Gencé „Savoir vivre et usages mondaines“, jakož i některé drobnější práce české. V těch nalézám (Almanach prakt. člověka 1910, 143) mezi jiným citát, který asi nejlépe vystihne jádro všech pravidel, jimiž se má řídit člověk společností, jemuž říkáme gentleman. Výměr toho pojmu podal kardinál Newmann ve své řeči ke katolíkům v Dublině, řka:

„Gentleman jest člověk, jenž nikdy jinému vědomě neublíží. Skutečný gentleman vyhýbá se všemu, co by mohlo být nepříjemno jeho okolí, anebo co by mohlo vyvolat nemilý dojem. Dovede vše zaříditi tak, aby se na sporná mínění nenarazilo, aby city jiných nebyly uráženy, aby se nevyšlovílo nijaké podezření, aby se nikdo nedotkl předmětu, jenž by mohl někoho zarmoutit neb urazit. Dává pozor na všechny, jest laskavý k ostýchavým, soucitný k těm, kdož jsou směšni. Má vždy na paměti, s kým mluví. Prokázal-li někomu službu, pomine ji mlčením, o sobě mluví toliko, je-li k tomu nucen. Zkušenost jej naučila chovati se k nepříteli tak, jako by se měl státi kdysi jeho přítelem. Nemá třeba vždycky správných názorů, ale nespravedlivý

není nikdy. I když sám nevěří, neposmívá se víře jiných, aniž proti ní brojí. Jest shovívavý ke všem vyznáním (dodejme: ke všem názorům a míněním) nejen proto, že jej filosofie naučila nestrannosti, nýbrž že má jemný, takofka ženský cit, jenž jest z nejkrásnějších vymožeností kultury.“

Nebyl-liž prvním gentlemanem ten, kdo pronesl slova: Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň jim? –

Také zkušeností vlastních, jak ve společenském světě českém tak i cizím, bylo tu a tam použito.

Z literatury francouzské uvádím ještě: la Baronne Staffe, Usages du monde. Règles du savoir vivre dans la société moderne. Paříž. E. Flammarion 1899. – Hojná literatura německá, našeho předmětu se týkající, uvedena jest v knize: J. v. Eltz, Das goldene Anstandsbuch. 8. vyd. Essen (Ruhr), Fredebeul & Koennen. 1912.

Nikdo nám nevyčítej, že zanášíme svou knížkou do české společnosti plutokracii. Komu se nelíbí naše pravidla, neřid' se jimi, choď si na návštěvy v ošumělém kabátě, hostin nepořádej a dělej, jak chceš; ale dovol, aby také jiní dělali, jak se jim líbí, jen když tobě nebo národu z toho škoda nevzejde. A buď jist, že slušného chování nevzešla ještě nikdy škoda nikomu!

Je v povaze věci samé, že „Společenský katechismus“ a předem jeho I. díl má na paměti mnohem více poměry města velkého než malého, ale společnost velkoměstská musí býti více méně vzorem i společnosti maloměstské!

„Ve společnosti“ není knihou o obcování s lidmi neb o společenském taktu, nýbrž toliko snůškou pravidel společenských, ať tak díme zevních. Proto také není tu obsáhlejších kapitol o chování se v rodině, vůči představeným, učitelům, podřízeným a služebným nebo v široké veřejnosti, a jenom mimochodem tu a tam v té příčině poznámky některé byly učiněny.

Ostatně je věcí dosti nesnadnou či spíše věcí, vyžadující mnoho místa, kdybychom i v této příčině chtěli podávati návody, neboť okolnosti života jsou tak přerozmanity, že nemohou vždy a všude rozhodovati pravidla, ale musí stanoviti vhodné východisko

přirozený takt, jehož vodítkem zůstává stále biblický princip předem uvedený. Jednejme s lidmi všude tak, jak sami bychom si přáli, aby bylo jednáno s námi. Pro chování ve společnosti základním pravidlem zůstává: chovejme se co možná přirozeně a nebuďme nucenými.

Za to podrobnější pokyny, týkající se obcování s lidmi, najde čtenář v díle II., nadepsaném „Mezi lidmi a s lidmi.“

Také nechce býti tato naše knížka regulativem nejnovější módy, měnící se neustále, a brevířem módních hejsků, ale prostou příručkou těch, kteří žijíce ve společnosti, chtějí znáti její pravidla, jak svrchu naznačeno.

I. Pravidla obecná

1. Pozdrav

Nejprostším výrazem zdvořilosti je pozdrav a chceme-li býti zdvořilí, pozdravem neskrbíme, tím méně, jelikož nic nestojí a neunavuje, řídíce se ovšem pravidlem známým, že pozdravovati je zdvořilost, ale odpovídati na pozdrav povinnost. Způsob pozdravu liší se podle stavu pozdravujícího, podle místa, kde pozdrav se děje, i podle osoby, které se týká.

Muž pozdravuje na ulici sejmaje klobouk. Mnozí vytýkají tomuto způsobu nebezpečí pro zdraví pozdravujícího, ale není známo, že pro pozdrav by někdo byl zemřel, a nemocnému snadno odpustíme, nesmekne-li. Aspoň je způsob tento hodně viditelný.

Pozdrav určený jediné osobě necht' má ráz skromnosti, neobracej na sebe pozornost kolemjdoucích, ale také nebudiž úzkostlivý a odměřený. Nestačí doteknouti se klobouku nebo salutovati, ani k odpovědi na pozdrav jinak zdvořilý. Je to znamení nevážnosti vůči osobě pozdravované.

Ale nesmekáme hluboko, až ke kolenu, a také při pozdravu hluboko se neukláníme, což jest otrocké. Jenom pozdravujeme-li celou skupinu osob, pozdrav poněkud prodloužíme.

Vůbec neskláníme klobouku hlouběji než po rameno. Jsme-li nuceni podržeti klobouk v ruce, na příklad při oslovení osoby na ulici, držíme klobouk asi do výše očí nebo jen pozdvižený. Osoba oslovená nemá viděti vnitřek klobouku. – I kdyby nás oslovila osoba nám nadřízená, nemáme povinnosti mluvití s ní na ulici s kloboukem v ruce. Slušnému představenému je to trapno, když však se to stane, neopomene podřízeného vybidnouti, aby dal na hlavu. Co se týče dam, viz níže.

Nepozdravujte překotně, také ne loudavě a vezměte tvrdý klobouk za střechu, měkký za vrchlík. Na pozdrav, zvláště na úzkém chodníku, užíváme ruky od pozdravovaného odvrácené.

Nepozdravujme nikdy s holí v ruce nebo s doutníkem nebo čímkoli v ústech. Byla by to svrchovaná nezdvořilost.

Pouhé sejmутí klobouku ke zdvořilému pozdravu nestačí, jakožto gesto příliš banální; dlužno je doplniti úklonem hlavy, jenž dodává pozdravu rázu osobního, a který u dam jest pozdravem jediným. Ba muž neváhá dokonce dodati pozdravu svému významu i lehkým úklonem hořejší části těla. Pozdravujeme-li pána, záleží důraz pozdravu v upřímnosti a bezděčnosti, jak posunu ruky, tak současného úsměvu; kdežto při pozdravu dáme projevuje se po přednosti úcta a skromnost. Úklon tedy bude silnějším, ale za to pohled zdrželivější.

Vůči starci pán chová se při pozdravu stejně jako vůči dámě.

Vstupuje do salonu muž ukloní se paní domu hluboce, to jest až po úroveň ramen. Je-li paní, kterou pozdravuje, o mnoho menší než on, tedy hlouběji. Úklon ten učiní asi půl druhého kroku od ní, aby pro ten případ, kdyby mu ruku podávala, nemusil jí teprve vycházeti vstříc.

Nepozdravujte suše, to zaráží, ba někdy uráží. Neuklánějte se jako automat, to je někdy komické. Také nechtějte při pozdravu projevovati svoji svižnost a nemrstejte sebou; to je protivné.

Ukloňte se před každou dámou v domě nebo v saloně, do něhož jste uvedeni. Vůči pánům stačí úklon hlavy.

Vůči dámám přicházejícím ukloní se pán domu stejně hluboce, jako by sám vstupoval do jejich salonu. Vůči pánům ukloní se jen zlehka, ale jeho pozdrav má pak do sebe cosi upřímného, vřelého.

* * *

Obecně pozdravujeme na ulici všechny osoby známé, i ty, se kterými jsme se setkali u přátel nebo známých, byvše jim představeni. První pozdravuje osoba mladší, ale osoba dobře vychovaná nečeká na pozdrav.

Podřízený vždy má povinnost pozdravovati dříve svého představeného, ale slušný představený, má-li před sebou slušného

podřízeného, na pozdrav nečeká, ulice nebo salon není kancelář.¹ Muž starší pozdraví mladšího nebo představený podřízeného dříve, jde-li tento s dámou.

Pozdravili jste na ulici nebo na procházce osobu a brzo po té zase ji potkáte: neopakujte pozdravu, leč byste nějakým způsobem přišli s ní do bližšího styku, byli jí překážkou v cestě nebo podobně. V tom případě stačí ukloniti se a lehce pozvednouti klobouk, což jest pak spíše omluvou než pozdravem.

Pozdrav se neopakuje hned po několika okamžicích, neboť není vhodno obracet na sebe pozornost tímto způsobem. A pozdravujeme jenom tenkrát, když jsme přesvědčeni, že jsme viděni. Pochybujeme-li o tom, pozdravme raději, ale nepozastavujme se pak nad tím, nedostane-li se nám odpovědi. Pak ovšem potkáme-li osobu touž po několika okamžicích znovu, pozdravíme opět; pak aspoň zvíme bezpečně, byla-li dřívější nevšímavost úmyslnou čili nic.

* * *

S osobou známou nezastavujeme se na ulici, není-li sama, leč bychom byli k tomu vyzváni. Byli-li jsme na ulici zastaveni, přestaneme kouřiti, po případě i odhodíme doutník nebo cigaretu. Neučiní-li tak pán vůči dámě, dáma nedá na jevo nevůli nad touto neslušností, spíše přeruší hovor.

Stává se nezřídka, že pán nepozná hned dámy, kterou viděl teprve jednou, dvakrát, nebo již před delší dobou a v jiné toaletě nebo v jiném klobouce. Třeba se na ni bezděky i zadívá, vzpomínaje,

¹ Místní školní komise v Mnichově, hledíc k určitým případům, vydala r. 1903 zvláštní výnos, aby učitelky pozdravovaly dříve svoje představené a nečekaly teprve na pozdrav, což prý jest hrubou nepřístojností. – I kdybychom nesoudili tak přísně a připustili, že slušnost žádá dámu pozdravit napřed, přec uznáme, že stávilu emancipace ženu muži na roveň, ukládá ženě i stejné povinnosti jako muži. Dozajista dáma ve služebním poměru podřízená (nebo studentka vůči svému profesoru), nesmí na pozdrav představených vyzývavě čekati, ale pozdrav její bude jen lehký úklon hlavy.

ač není slušno upřeně pohlížeti na dámu, které nehodláme pozdraviti. Tehdy dáma, která zná pána a dobře dovede rozpoznati, že opomenutí se strany pánovy není úmyslné, může bez rozpaků pokynutím hlavy dáti pánovi znamení, že může pozdraviti, přes to, že u nás jest všeobecným pravidlem, že pán pozdravuje vždy dámu dříve. V Anglii čeká pán na znamení dámy, která lehkým pokynem hlavy dá mu na srozuměnou, že chce býti pozdravena.

Sám pán dámu na ulici nesmí zastaviti, leda by byl k tomu vyzván. V tom případě pán hlavy nepokryje, dokud dáma ho k tomu nevybídne, což arci stane se okamžitě. Nestane-li se tak, musí ponechati klobouk v ruce, ve kterémž případě dáma sama je zodpovědná za směšnost situace a nelze pak valně zazlívati pánovi, když opomenutí napraví sám.

Dětem vždy jest posmeknouti, mluví-li s osobami dorostlými a držeti klobouk v ruce, dokud nejsou vyzvány pokrýti hlavu. Asi do dvanácti let při pozdravu chlapci se neuklánějí.

* * *

Jdeme-li po ulici ve průvodu přátel, kteří pozdravují osoby nám neznámé, jest naší povinností připojiti se ku pozdravu způsobem docela skromným, nikoli však nevšímavým, ač při tom neprohližíme osob těch a když přešly, neptáme se po nich a nikdy nečiníme žádných poznámek o nich.

Přátelé, jež provázíme, sami nám povědí, co uznají za vhodné. Otázkami svými snadno bychom uvedli přátele do rozpaků.

Vstupují-li osoby známé do zahrady nebo do jakékoli místnosti veřejné, kde sedíme, jest nám vstáti, pozorujeme-li, že jdou k nám. Vůbec vezdy vstaneme, máme-li pozdraviti osobu, které jsme povinni úctou.

* * *

Před pohřbem anebo jiným církevním obřadem toho vyžadujícím smekneme klobouk, aniž však provázíme pozdrav úklonem, tak jako v kostele nebo vůbec v místě vyžadujícím úcty. Rozumí se, že

slušný člověk nečiní rozdíl mezi obřady své nebo jiné církve, jakož vůbec snášlivost, předem náboženská, náleží k prvním požadavkům slušnosti.

* * *

Poklony, zejména dam, vycházejí z módy, leč na plesích aneb u dvora dáma se pokloní, je-li nucena pozdravovati ze svého místa, ale pak poklona záleží jen v lehkém ohnutí kolena. Na poklonu dlužno odpověděti vezdy poklonou, a každý musí ji uměti tak, aby se nestal směšným. Užívejme poklon co nejdříve.

Poklonám čili úklonům učí taneční mistr, avšak obecným pravidlem úklony jest, aby byla nenucenou. Mnozí lidé nevědí při úklonu, kam dáti ruce, mají-li při představování podati ruku čili nic, a to působí pak často komicky.

* * *

I tenkrát, když neznámého na ulici oslovujeme, tážíce se na př. po nějakém poučení, jest nám posmeknouti neb aspoň pozvednouti klobouk, byť se ptáme jen strážníka po směru cesty nebo pod.

Jenom v Americe neplýtvají tou měrou pozdravem smekáním jako u nás, za to podávání ruky je tam silnější a rozšířenější. Známo, že americký president Lincoln míval po obecném slyšení pravici od samých upřímných „shake hands“ značně oteklou.

Pozdravovati po vojensku místo smeknutím klobouku bylo by snad pohodlnější i zdravější, ba zřizovaly se i spolky tak řečených nesmekáčů, ale způsob jejich pozdravu se neujal.

Za to ujímá se mezi pány způsob choditi v létě o hlavě obnažené a s kloboukem v ruce. Móda ovšem velmi zdravá, nepřípustná nanejvýše jen při příčinách slavnostních. Pán, který má svůj klobouk nikoli na hlavě, nýbrž v ruce, zdraví pak úklonem hlavy více nebo méně hlubokým, při pozdravu důležitějším i nachýlením hořejší části těla.

* * *

Na koni pozdravujeme jen volnou rukou, bičik dává se pak do ruky levé. Hráč pola nebo tennista smí pozdravovati skloněním své rakety, tak jako důstojník sklání šavli na pozdrav nebo pán řídící koně sklání svůj bič. Na kole pozdravíme lehkým úklonem hlavy, v autu rychle jedoucím nepozdravujeme vůbec; tam beztoho úbor smekati nedovoluje.

* * *

Přes to, že pozdrav jakožto výraz úcty má býti konán mlčky a osoby vysoko postavené také jen mlčky smíme pozdravovati, bývá zvykem provázeti pozdrav slovem, buď zdůrazňujícím úctou prokazovanou („Má úcta“, „moje úcta“, „má poklona“, či lépe jen „poklona“, „nejhlubší poklona“, dámám starším „rukulíbám“ atp.), nebo přání („Dobré jitro“, „dobrý den“, „na zdar“ atd.), jímž po případě osobu pozdravovanou na pozdrav upozorníme. Záleží tu na osobě, kterou pozdravujeme, také na místě, kde pozdrav se děje, a dle toho také řídí se přízvuk pozdravu a výraz tváře tu uctivý, tam přátelský atp. Nesluší se však pozdrav křičeti na dálku a stejně je neslušno pozdravovati i sebe známějšího, jde-li s dámou, slovem „na zdar“ anebo „servus“ (lat. služebník), obvyklým jen mezi přáteli. I když dámu pánovu známe, pozdravíme raději mlčky. Pozdrav slovný budiž vůbec pronesen tak, aby jej slyšela zvláště osoba, které přísluší.

Záleží namnoze na taktu jednotlivcově, kterého pozdravu a jakou měrou užije.

Nesluší se pozdravovati se na ulici navzájem hlučně, zastavovati, objímati a líbati se dokonce a tarasiti při tom pasáž. -

A v posuzování zdvořilosti při pozdravu krátkozrakého buďte milosrdní!

* * *

Veždy a bez výjimky budme zdvořilí k dětem, nás pozdravujícím a poděkujme jim pozdravem dobře zřetelným. Pozdraví-li dítě nebo školák ve své horlivosti překotně, nezalívejme mu a netrestejme ho

nepovšimnutím; vším způsobem dlužno uznati dobrou vůli dítěte, které těžce by neslo jakékoli znamení opovržení neb jen nepřívětivosti.

2. Podání ruky

Podání ruky je výraz zdvořilosti i přátelství, tak častý, že nezřídka tvoří i součást pozdravu. Přece však jest jeho silnějším stupněm.

Dlužno podávati celou ruku, a to pravici a nikoli jen několik prstů. Držíme-li v pravici nějaký předmět, přendejme ho včas do ruky levé. Není-li to možno, podejme levici, ale s omluvou.

Ruku podávanou stiskneme, ale ne příliš, dojistá ne tak, abychom způsobili bolest. Také je neslušno podávati dlaň rovnou, aniž obejmeme dlaní ruky podávané. Značí to nedůvěru neb opovržení.

Nesluší se dlouho ruku podanou podržeti ve své, zejména neučiníme tak vůči osobě, se kterou nejsme důvěrně známi, nebo dokonce vůči dámě. To by byl těžký hřích proti slušnosti.

Podání ruky musí býti určité a upřímné, nikoli nesmělé a skrývané, sic není projevem zdvořilosti, sympatie a přátelského smýšlení, jakým býti má.

* * *

Podáváme ruku i osobám cizím nebo těm, s nimiž stýkáme se po prvé, ale jichž postavení nebo skutky jsou hodny úcty neb obdivu. Podání ruky mužů jest pak mužné, energické. Žena, která pak podá ruku, vloží do svého posunu jistou zdrželivost jaksí na omluvu tohoto důvěrného projevu, jež činí ze sympatie nebo nadšení.

Mezi osobami téhož pohlaví je podání ruky běžnou mincí. Není-li velkých rozdílů věku, neběží valně o to, kdo podá ruku dříve. U představených čekáme, až sami podají ruku. Ačkoli žádný slušný člověk ruky podávané neodmítne, jsou představení, kteří by mohli tak učiniti, a jejich naučení o našem přestupku slušnosti bylo by pak příliš brutální. Jsou krátkozrací představení, kteří se domnívají, že

by si zadali, podávající podřízenému ruku; třeba že představený nemusí tak činiti na setkání.

* * *

Ruku podávejme beze vší strojenosti. Móda pozvednouti ruce až do výše ramen má sice účelem učiniti tento pozdrav hodně viditelným, ale jest svrchovaně nevkusnou. Ještě nevkusnějšími jsou výstřelky této módy, při kterých pozvedne se i loket hodně vysoko a ruce až do výše očí. Při podání ruky neprovozujeme tedy žádného tělocviku, jakož vůbec ve společnosti žádného tatrmanství.

* * *

Pán dámě nepodává nikdy ruky první a stiskne slabě, nikoli významně ruku podávanou. Zřídka kdy dáma podává ruku pánovi hned na ponejprv, leč při příčinách výjimečných, jako při pohřbech, svatbách atp., nebo chce-li dodati více vroucnosti návštěvníku svého salonu, o němž už slyšela mluvíti. Ale vždy podá hned ruku příteli svého chotě.

Dámy starší nebo starci první nabízejí ruku dámám mladším a dívkám.

Výjimečně může ženatý muž podati ruku dívce, mladík však nikdy. Dívka podá ruku mladému muži jenom tenkrát, když ho zná. Kdyby mladík neslušný sám dříve ruku jí podal, přijme tento pozdrav, ale vyhne se dalším důvěrnostem, a je opatrná při dalších stycích.

* * *

Jelikož podání ruky je pozdravem obecně rozšířeným, stává se až mechanickým a namnoze v široké společnosti nedbá se jemnějších rozdílů tuto uvedených. Za to nepřijmouti nápadně, ba vyzývavě a bez vážných důvodů ruky podávané jest ne-li urážkou, aspoň hrubou neslušností a neomaleností.

3. Nabídnutí ramene a políbení ruky

Namnoze, zejména u nás, je zvykem dámě podávat paži pravou, ježto pravá strana pokládá se za místo čestné pro dámu. Správnější jest podávat paži levou, poněvadž vůbec podávat rámě znamená nabízetí dámě svoji ochranu, kterou vhodněji můžeme vykonávat rukou pravou. Tak když na příklad ve shluku lidí razíme jí cestu. Jinak důstojník nebo pán uniformovaný, mající poboční zbraň. Ten podá rameno pravé vždy.

Nebude valnou chybou, podáme-li rámě pravé, ježto tím dáváme dámě místo čestné, pokud tvoříme skupinu ojedinelou. Ale ve průvodu, jako při doprovázení ke stolu, při svatbách a pod. bylo by nedopatřením dosti nemilým, kdybychom činili výjimku z obecného pravidla. Zůstaneme však při rameni pravém, vidíme-li, že všechny páry před námi vedou se tímto způsobem.

Rámě podává pán opět způsobem nikoli strojeným a nikoli příliš vysoko, nýbrž tak, aby dáma volně mohla je přijati a volně mohla se o ně opřít. Paže dámy netiskneme a je-li dáma menší postavy, snížíme paži svoji; je-li větší než pán, musí pán paži svoji poněkud pozvednouti.

Jest na pořadatelích, aby nesvedli dohromady osoby postavou příliš rozdílné.

Rámě, do něhož dáma je zavěšena, zůstává klidné, také dáma paží svou nekoná žádných posuňků.

Na ulici nabídne pán rámě jenom dámě, se kterou velmi důvěrně je znám, a to jen, je-li o to požádán. Nejspíše ještě dámám příbuzným. Sice mohl by se dopustiti hrubé neslušnosti a musil by býti připraven na chladné a významné odmítnutí. Nebývá však již zvykem, aby manželé chodili po ulici z pravidla „zaháčkovaní“ a tak zachoval se mrav podávat paži na ulici jen v případech velmi řídkých.

Nese-li dáma, jíž paži nabízíme, v ruce balíčky, nabídneme se jí ku pomoci, ale dáma odevzdá pánovi jenom to břímě, které by pak opravdu jí překáželo. Nepřipustí, aby jí pán nosil deštník anebo

slunečník, aniž plášť anebo šátek, jež nese sama přehozený na paži. V ruce, která je zavěšena, nesmí dáma nésti ničeho. Vším způsobem soudíme z toho, že dáma jde s pánem zavěšena, vždy na vzájemný blízký poměr.

* * *

Je-li nutno nabídnouti paži dámám, aniž dříve byla jedna z nich pánovi (pořadatelem průvodu) určena, volíme předem nejstarší z nich. Sami však páni dříve nechají voliti pány starší nebo svoje představené.

Každá dáma se pak lehce ukloní před svým pánem a přijavši paži, rovněž lehce se o ni opře, děkujíc za službu prokázanou, když už ji nepotřebuje, slovy i úklonem hlavy.

Vede-li pán dámu úzkými dveřmi, pán pustí dámu a dává je přednost jde za ní (pozor na vlečku!) a za dveřmi teprve znova podá jí rámě. Při průchodu po případě podrží dvéře. V tlačeni ovšem pán jde napřed veda dámu za sebou. Vůbec nevypadá pěkně, jde-li vedená dáma napřed.

Co se týká nabídnutí ramene při uvádění ke stolu, viz odstavec „Hostina“, ač připomínáme, že v Paříži dnes namnoze chodí ke stolu docela nenuceně druh vedle druhu.

* * *

Políbení ruky. Líbati ruku jest vrcholným projevem úcty a ve společnosti užíváme ho ve případech jen co možná řídkých. Pán líbá ruku jenom dámě provdané a mladík, který políbil ruku děvčeti, dopouští se hrubého poklesku, leč by hned v okamžiku nebo následujícího dne poté chtěl požádati rodiče o ruku té dívky, jíž ruku políbil. Se rty mladého cizího muže vůbec má se dívka seznámiti až v den svého zasnoubení. Avšak dvorním dámám i neprovdaným přísluší políbiti ruku, jelikož mají při dvoře práva dam provdaných.

Jenom tenkrát, když dáma ruku nám podá, máme ji políbiti. Když dáma ruku pozvedne, pán ji jemně uchopí a jeho prsty

spočívají tu pod špičkami prstů dámy, jejíž vezmeme pak čtyři prsty, ukloníme se dosti hluboce a přiblížíme hřbet ruky docela blízko ke svým rtům, aniž však vtiskneme na ruku hlučné políbení. Rty sotva ruky se dotknou, tak že políbení jenom se naznačí. Vším způsobem musí veškeren tento výkon dít se klidně a nikoli překotně a prkenně. – Na ulici nelíbáme ruky vůbec, na nádraží při loučení a příchodu je políbení ruky přípustno.

Jestliže dáma po podání ruky sama dá na jevo, že si nepřeje políbení, netrváme na svém úmyslu a nelíbáme ruky proti vůli dámy. Neboť tak, jako políbení ruky se strany pána jest projevem úcty, tak zase povolení je se strany dámy jistým vyznamenáním. Rozličné stupně přátelství připouštějí i různé odstíny tohoto políbení.

U nás dozajista líbáme ruce zbytečně často; i sám pozdrav „Rukulíbám“ bývá častějším, nežli je vhodné. „Vlastně nemáte nikomu říkat »rukulíbám« – nikomu cizímu totiž. Ano, staré babičce a dědečkovi, dobrá, a mamince a snad ještě nějaké tetičce,“ praví Ignát Hermann. Jsoutě i dorostlí mužové nižších stavů, kteří tímto způsobem pozdravují! Služebnictvo u nás v Čechách většinou tak činí, zvláště ženské, pak děti. Je to nedůstojné.

Nesluší se však ve společnosti políbiti ruku jen dámám některým a jiných opominouti; je-li dam mnoho, upustíme vůbec od tohoto pozdravu, omezující se toliko na hostitelku.

* * *

Pán smí se zavěsiti v rámě dámy jen zřídka a výjimkou, ježto to značí zjevnou důvěrnost. Činí tak jenom důvěrní snoubenci nebo manželé; jen manžel starší použije tohoto práva či spíše dovolení se strany mladší choti.

4. Úsměv

Různé projevy zdvořilosti nabývají teprve ceny a významu, jsou-li učiněny s jistým půvabem, a jejich nejpřirozenějším

a nejpůvabnějším průvodcem jest úsměv. Úsměv dovede vyvolati sympatii, mírní úctu, působí přízeň a zajišťuje popularnost... Mnozí odmítající nějakou žádanou službu dovedou říci svoje „Je mi tuze líto“ s tak hezkým úsměvem, že hned jim odpustíte!

Úsměv, provázený jiskrou v oku, musí býti umírněný a nepřecházeti ve smích. Také nebudiž prodlužován, sice projevuje potměšilost, ne-li hloupost.

Ne každá zdvořilost je však provázena úsměvem, kterým ovšem neradno plýtvati.

Nedomnívejme se, že k úsměvu při projevu zdvořilosti vázány jsou jen dámy. Pán i starší provází přiměřeným úsměvem neb aspoň vlídným výrazem v tváři svůj pozdrav, svůj hovor a také žádný slušný představený nemračí se zbytečně. Šéf, který se nikdy na podřízeného neusměje, je snad výborný úředník, ale společenský kakabus. Také život úřední je životem společenským, a čím méně dbáme v něm určitých společenských pravidel, tím činíme práci ostatním nesnesitelnější a tím více – škodíme svému úřadu. Vlídneho představeného podřízení nosí na ruku a jemu kvůli spolýkají i hořké pilulky svého povolání jako cukr, kdežto šéf nezdvorný, stále zamračený a nevlídný, rozklídí celý úřad, ba, je-li v popředí, i celý stav. Že pak vlídným a zdvořilým chováním, úsměvem v tváři, ba i nenucenou prosbou i tam, kde by mohl rozkazovati, docílí náčelník úřadu často mnohem více než přísnými fermány, jest obecně známo.

5. Zívání a kýchání

Poněvadž obyčejně zíváme nudíce se, nesluší se zívati ve společnosti, které nevhodno dáti na jevo, že se v ní nudíme. Byť i zívání bylo někdy výrazem jisté tělesné nevolnosti, zdržujte je, i kdybyste při tom zkřivili tvář stejně zřetelně a nepůvabně, jako když zíváte, ale aspoň při tom zůstáváte zdvořilými. Nebo kapesníkem zakryjte pošklebek i zívání.

Zahlédne-li společník, že zíváte, omluvte se mu.

Kýchnutí pokládalo se kdysi za fyziologický výkon takorča Bohem seslaný, zvláště zdraví sloužící, a provázeli jej všelikým zbožným přáním. Dnes necháváme kýchnutí naprosto nepovšimnuto.

Při kýchnutí tak jako při kašlání přiložte šátek neb aspoň ruku k ústům, nekýchejte hřmotně, nýbrž pokud možno zticha a neomlouvejte se.

Nejnověji ve mnoha společnostech zdržuje se i kýchání, jakoby to bylo něco naprosto neslušného. V té věci jde se často příliš a zbytečně daleko, neboť pokud používáme šátku, nelze v kýchnutí spatřovati nic závadného. Ovšem ten, kdo dovede kýchnutí potlačití beze zjevného přemáhání se a pošklebků, jimiž by jen obecnou pozornost na sebe obracel, je ve značné výhodě.

Kapesní šátek vůbec zachrání nás ve mnoha okolnostech a zakryje mnohé nedokonalosti, jen když dovedeme ho s výhodou a s půvabem užití. Dnes je kapesník po výtce užitečnou částí našeho oděvu a nikoli jen okrasnou. Šátečky, které reprezentují někdy malé jmění, ale nejsou k praktickému užití, nemají sice smyslu, avšak dámy jich užívají přece; páni mívají kapesníky batistové, plátěné nebo hedvábné. Pokaždé budiž kapesník bezvadně čistý a běreme pokaždé do společnosti kapesník čerstvý.

Nesneseme, aby pán rozkládal svůj kapesník jako praporek a utírání nosu svého vykonával jako nějaký obřad, nebo troubil při tom jako na křídlovku, jakož vůbec neradi vidíme předměty a slyšíme zvuky, které nám připomínají naši lidskou nedokonalost a bídu. Proto užíváme i kapesníku co možná nenápadně a šetrně a zejména dříve, než vstoupíme do společnosti. Ale není třeba, když utíráme nos, choditi nápadně někam do kouta. Že potahovati je svrchovaně neslušné, ví dnes každé dítě.

Bez výjimky nutno užití kapesníku při plítí, když už k výkonu tomu nešťastnou náhodou jsme nuceni, i na ulici, a zejména, jdeme-li s dámou. Ale jako zívati a kýchati, tak se ve společnosti vystříhejme i kašlati a zejména plítí. Jsme-li vůbec churavi tak, že co chvíli musíme užívatí kapesníku, nechodíme do společnosti. Jsme

pak na obtíž a tomu obzvláště jest se nám vyhýbat. Jsme-li však přece nuceni s lehkou tou churavostí jíti do úřadu, nezapomínejme, že hřmotným chrchláním, plitím a podobnými výkony otravujeme kolegům život v kanceláři.

6. Kouření

Kouřiti jest snad potěšením docela nevinným tomu, kdo mu přivykl, ale může býti pronikavým i dusivým kouřem trýzní nezvyklému, najmě dámám. Přísně-li vezmeme, nemělo by se ve společnosti kouřiti vůbec, ba ani ne na ulici, zejména ne z dýmek s ostrým tabákem, jehož kouř je nepříjemný i osobám jinak vůči kuřákům shovívavým. Také by bylo logičtější vykazovati zvláštní místnosti a kupé kuřákům než nekuřákům, jako se děje v Americe. Bohužel však že kouření jest dnes rozšířeno příliš a není osob tak bezohledných, jako bývají velmi často kuřáci.

Kdykoliv chceme kouřiti, jest nám aspoň ptáti se společníka, který nekouří, za dovolení. Ve společnosti, v níž nekouří nikdo, je kouřiti nepřijatelné. Pán vůči pánovi spokojí se tím, že mu prostě nabídne doutník neb cigaretu, ale vůči dámě i v místnosti neuzavřené nutná jest výslovná otázka, zdali kouř doutníku nebo cigarety ji neobtěžuje, nebo prosba, aby kouřiti bylo dovoleno. Obyčejně dáma nečiní překážek – působilo by nepěkně, kdyby z pouhého rozmaru svoliti odepřela. Má k tomu právo jenom, je-li sama churava, a pak se co nejvřeleji omluví, prosíc za odpuštění, že pro nevolnost kouře nesnese.

Proto před churavými a osobami staršími nekouříme vůbec, rovněž nikoli před osobami představenými, leč bychom byli k tomu vybídnuti. Také v cizím bytě čekáme na pozvání. Nikdy nekouříme, jdouce zavěšeni s dámou.

Neprosíme však za dovolení kouřiti v místnostech, kouřem už naplněných, jako v pivnicích a restauracích, kde kouří kde kdo.

Kouřiti v místnosti, kde se přednáší, je svrchovaně neslušno; je to hrubá nešetřnost vůči přednášejícímu. I v hostinci vyčkáme až po přednášce.

Na plošinách tramvají mělo by býti zakázáno kouřiti vůbec. Dovolení k tomu dávají dojístka jenom kuřáci. Ale i když povolení tu jest, nemá ho býti zneužíváno tou měrou, jako to činí mnozí kuřáci naši, kteří ani na okamžik nedovedou se rozloučiti s „cumlem v ústech“ a šermují hořícím viržinkem kolem hlav vstupujících dam i pánů beze všech i nejprostších ohledů slušnosti. Chování takové nelze kárati slovy dosti ostrými. Když už kouřiti musí, nemají sami zneužívati dovolení příliš laskavého, ba řekli bychom i nevhodného.

* * *

Doutník dlužno odložití vždy, kdykoli vstupujeme do místností uzavřených, jako do krámů nebo do bank, kde obyčejně bývají u dveří misky na odložení doutníků, tím spíše arci, vcházíme-li do místností soukromých a bytů. Ne-li venku, aspoň v předsíni doutník odložíme. Buďme však opatrní odhazující oharky doutníkové nebo sirky (dokonce ne ještě žhavé nebo hořící) a neodhazujme jich nikdy na ulici rušné. Stejně nebezpečno a svrchovaně neslušno je pohazovati věci toho druhu i jakékoli jiné, jako papírky, lístky tramvajové atp. na kluzišti. V lesích není kouřiti radno a rozumí se, že se vystříháme kouřiti všude, kde s kouřením je spojeno jakékoli nebezpečí, byť i nebylo výslovného zákazu, jako zvláště v tlačenici.

Dámám kouřiti nesluší za žádných okolností. Cigareta v ústech dámy je vždycky cosi vyzývavého, buršíkósního, nesnáší se s ženskou jemností. Naprosto mylné je domnění, že kouření dam je rozšířeno ve kruzích řečených vysokých, po nichž mnohé dámy stavů středních rády se opičí. Mužů nekuřáků je dnes mnoho, čím dál víc, a dáma s doutníkem vzbuzuje u nich, ba i u kuřáků, odpor, ne-li hnus.

Při hrách společenských, při nichž účastní se dámy, ani pod širým nebem kouřiti se nesluší.

Šňupáci, bohudíky, vymírají. Pro obtíže spojené při tom s udržováním čistoty, jest šňupání daleko odpornější než kouření. Nabízeti šňupeček je snad zdvořilost, ale odmítnutí jeho nikdy nelze pokládati za něco nezdvořilého, ještě méně než odmítnutí doutníku. Nikdo nemůže býti ani ze zdvořilosti nucen znečišťovati se nebo škoditi svému zdraví, když nikomu to neprospěje. Šňupáci, trousící tabák, nepatří do společnosti.

Kuřáci, ať jste kdekoli, dbejte popela svých doutníků! Ti, kdož setřásají popel na koberce v salonech, působí nečistotu, je-li popel ještě žhavý, i škodu, tak jako ti, kdož na plošinách tramvajových otírají ohořelý kus doutníku o šaty svých spolubližních. Jsou to lidé velice neslušní.

* * *

Také kuřáci mívají zvykem nabízeti doutníky nebo cigarety. Učiníte-li tak, jest vám pak nabídnouti všem pánům přítomným bez výjimky, cigarety po případě i dámám, kouří-li. I kdybyste věděli, že některá osoba z přítomných nekouří, buďto nabídnete, neb opomenutí svoje vysvětlíte poznámkou: „Pan X. nekouří, proto ani nenabízím.“ Netřeba nabízeti aniž se omlouvati jenom tenkrát, když všichni přítomní vědí, že pan X. je nekuřák. Nabízeti doutník jednomu a druhému přítomnému nikoli je zjevnou urážkou, ve které libují si zhusta nadřízení, buď aby tímto dali podřízenému na jevo nepokrytou nelibost, anebo svoji povýšenost. Taková nešetnost je tím hrubší, čím méně podřízený může se proti ní ozvati a je proto nešlechetná. Nechci-li býti vůči někomu ve společnosti pozoren, ať v tomto nebo v jiném případě, nesmím býti nápadně pozoren k jiným. Gentlemské nikdy to není. Nabídnutý doutník neb cigaretu zdvořile odmítnouti s poznámkou, že vůbec nekouříme, a s prosbou za prominutí můžeme u nás bez rozpaků, ale od osoby nadřízené nebo vysoko postavené přijmeme tuto pozornost i jako nekuřáci; buď se podaří doutník nepozorovaně odložit, nebo jenom naznačíme jeho upotřebením. V některých krajinách, jako ve

Španělsku, v Turecku a j. odmítnouti podávanou cigaretu bylo by urážkou.

O kouření v automobilu viz díl II. „Společenského katechismu“, kapitola XXXII. Sport a hry.

7. Čistota

Ve všem vystupování společenském prvním požadavkem je naprostá čistota. Ty tam jsou doby, kdy člověk jako král Ludvík XIV. koupal se jednou v životě a kdy do vany v koupelně ukládaly se brambory. Dnes sotva který poněkud větší byt staví se bez koupelny a člověku zvyklému ranní lázni jest mukou pobyt na venkově, kde se mu dostane za umývadlo malé misky.

Byť i nepotřebujeme pěstiti zvláště svoji krásu a opravovati přírodu někdy skoupou, jsme povinni přece pěstiti čistotu a pořádek svého těla. Tak jako společnost vyžaduje u pána bezvadně čistého límce a čistých manžet, tak také žádá, aby se neobjevil neholen a nečesan. Pokud pán chodí bez plnovousu, vždycky do společnosti přicházejí budiž hladce oholen. Novodobé vynálezy holicích přístrojů usnadňují tento požadavek tou měrou, že není výmluvy, která snad dříve někdy mohla platiti, že není na blízku holiče, když pán sám neuměl se holi. Dlouhé vousy nebo knír buďte vždy učesány a přistřiženy.

Stran úpravy vousu není žádného obecného pravidla, a v různých kruzích a zemích jsou v různých dobách různé módy v té příčině. Jen tolik je pravda: jsi-li bez vousů, buď vždy hladce oholen, máš-li vous, měj ho vždy přistřižený. Dlouhý plnovous ve společnosti jest úkazem dosti řídkým. Překáží zhusta a zastíňuje komturské řády. Krátce střižený knír novější módy má velkou výhodu, že při jídle možno zachovati největší čistotu a bez rozpaků možno s ním pustiti se i do hrachové polévky.

Podobná pravidla týkají se účesu. Pán s vlasem dlouhým, neučesaným a rozčuchaným je zjevem ve společnosti nemožným. Mimo to do dlouhých vlasů chytá se snadno prach a jiná nečistota.

Dámy ovšem věnují účesu velkou péči, vědouce dobře, jak důležitým je vlas činitelem pro jejich půvab.

Jako jemný parfum, jímž napuštěna je dáma, je příjemný, tak nemile působí silná voňavka u pánů. Stačí slabá vůně kolínské vody, které beztak se užívá po holení.

Pamatujme, že pradelna a mydlář jsou společnosti činiteli daleko důležitějšími nežli klenotník! A co se týká čistoty, buďme přísnějšími sami k sobě než ke svým bližním. Čisté ruce před jídlem a vyplachování úst po jídle jest požadavkem stejně zdravotnickým jako společenským, a čisté nehty jsou důležitější než vyžehlené kalhoty. A nezapomínejme, že rukavičky nosíme proto, abychom chránili čisté ruce, nikoli zakrývali špinavé.

Že po úpravě toalety podíváme se do zrcadla, rozumí se samo sebou, nikoli z ješitnosti, ale pro čistotu svého zevnějšku.

8. Byt

Tam, kde jednáme o návštěvách ([viz kapitola IV. Návštěvy](#)), zmiňujeme se podrobněji také o příslušné úpravě bytu. Zde jen několik obecných poznámek.

Vlastní dům obytný patří u nás, obzvláště ve velkých městech a ve třídách středních spíše k výjimkám a valná většina rodin jest odkázána bydleti v nájmu, ba i majitelé domů sami bydlívají zhusta ve svých domech činžovních. Ten, kdo má dům pro sebe – předpokládáme, že asi také ví, jak jej zařídit. Vzorem v té příčině jsou domy a kotáže (rodinné domky) anglické, jež arci nelze jen tak zhola přenést do našich měst.

Byty jenom v novějších domech činžovních vyhovují veškerým požadavkům společenským, neboť ve starých stává se nezřídka, že přístup i do bytů větších vede – kuchyní, věc naprosto nevhodná, které se možno vyhnouti i při bytech rozměrů menších, ba i nejmenších.

Jaký byt voliti, aby vyhovoval požadavkům společenským? Vždycky takový, který je přiměřený mým hmotným poměrům, jen

když je *čistý a pořádný*. Nikdo se nedomnívej, že přijímáš-li návštěvníka, musíš mít celou řadu nádherných pokojů. Arci, kdo chceš zvát velkou společnost, musíš mít i velký byt, ale kdo velkého bytu nemá, nezvi tolik lidí, že se ti do bytu nevejdou.

Kdo přijímáš návštěvy, musíš mít pokoj návštěvní, to jest světnici, ve které jako nábytek jsou jen židle, stůl i menší stolky, křesla, pohovky, snad také skříň s knihami, klavír, vkusné bibeloty a pod. Je-li třeba, možno na pokoj návštěvní zařídit (v den přijímání) i jídelnu. V domácnostech našich středních stavů rádi si potrpí na tak řečený salon, pokoj, kterého užívají jednou za uherský měsíc, studený, nehostinný, do kterého právě proto ukládají přes zimu i – potraviny! V koutech jsou jablka, za okny zavařeniny a pod. Někdo dokonce staví do takového salonu i – hostinskou postel. Není nic hroznějšího, neboť postel jest tak intimní částí nábytku, že návštěvník vůbec ji viděti nesmí.

Tak jako pro hostinu stačí jídelna a pokoj sousední (při přiměřeném počtu osob), tak pro přijímání návštěv stačí pokoj jeden, čistý a pořádný, jakou musí býti i předsíň a konec konců u slušných lidí i celý byt, až po místa nejtajnější. Zodpovědnost za byt v domě činžovním začíná ovšem teprve u dveří, neboť schodiště náleží péči domovníka a majitele domu, za něhož nájemník nemůže býti zodpověděn. Ale slušný byt vyžaduje již přede dveřmi náležitého opatření, aby návštěvník přicházející mohl ještě naposledy očistiti podešve své obuvi. Taková rohožka, kartáč a pod. musí ovšem čistiti se denně, aby se návštěvník o to ještě nezamazal. Dvěře bytu dlužno opatřiti štítkem se jménem obyvatele neb aspoň visitkou.

Nechceme nic předpisovati těm místnostem, které jsou vyhrazeny rodině, ale v pokojích, ve kterých přijímáte, nerozvěsujte laciné barbotisky v širokých, zlacených rámcích, – lépe jediný pěkný originál českého malíře, než celá taková pestrá, bezcenná galerie švýcarských krajin, západů slunce a podobný brak, – nerozestavujte nevkusné bibeloty a sádrové sošky, vyrudlá plyšová alba a ruční práce svých dítek. Zdobte svůj příbytek raději málo, ale způsobem

vkusným. Víme, že předměty umělecké, originály atd. stojí peníze, ale lépe jeden takový kousek, nežli za tentýž peníz celá spousta bezcenného zboží, jemuž Němci říkají „Schmücke dein Heim“. Vždycky největší okrasou každého bytu je - nestačíme to opakovati - prostá elegance, pořádek, čistota a čistý vzduch v místnostech náležitě provětraných. Neboť i čistý vzduch je požadavkem společenským.

II. Události rodinné

1. Narození

Zprávu o příštím narození děcka podáváme jen členům rodiny a nejbližším a nejdůvěrnějším známým, kteří za to věnují nějaký kus do příští výbavy očekávaného děcka. Učiní tak poměrně brzo, aby budoucí matka výbavu dle toho doplnila.

Zprávu o narození samém podávají rodiče všem svým známým, neb aspoň nejdůvěrnějším, zvláště pak těm, kteří přicházeli navštěvovat matku před slehnutím tázajíce se po jejím stavu. Nepřišla-li událost bez nesnází, otec o tom přepíše několik slov vyjadřujících jeho starost.

Na zprávu dlužno odpověděti ihned gratulací (visitkou, dopisem) s přáním dobrého zdraví matce i dítěti. Na důkaz účasti odevzdáme hned visitku místo návštěvy, která za takových okolností se nepřijímá, a jen nejdůvěrnější známí a přátelé stisknou ruku otci.

Oznámení samo posílá se známým až nějaký čas po narození, asi po čtrnácti dnech, kdy možno s pravděpodobností očekávati, že život a zdraví dítěte a rovněž i matky již přímo ohroženy nejsou. Oznámení může býti stylisováno libovolně a také vyzdobeno všelijak, jako protkáno stužkou růžovou děvčátkům, modrou chlapcům a pod. Nejprostší forma oznámení jest asi tato:

Paní a pan X. s potěšením oznamují, že se jim narodil synáček Zdeněk, nebo: Pan X. má čest oznámiti, že jeho choť šťastně povila dcerušku.

Někdy i sourozenci oznamují: *Jaroslav a Mařenka Novotných s potěšením oznamují, že se jim narodil bratříček Vratislávek.* Zprávu možno ovšem i telegrafovati, ale nehodí se k tomu lístek korespondenční.

Druhdy oznamuje se narození způsobem žertovným na kartonu formátu visitkového: „Dovoluji si oznámiti, že jsem se narodil. Matinka a já jsme zdraví. Zdeněk Novotný.“

Nebo také prostě posílají rodiče svoje visitky s připojenou malou visitkou s křestným jménem novorozence „Zdeněk“ s protknutou modrou stužkou (růžovou, je-li to děvčátko).

Po delší době, kdy asi šestinedělka jest již zdráva, učiníme jí gratulační návštěvu. Před tím jsou připuštěni jen příbuzní a nejdůvěrnější přátelé, a to jen dámy, mužští příbuzní nanejvýše jen staří. Ostatní toliko se poptají po stavu matky i dítěte a jsou-li pozváni, mohou se podívat na novorozeně. Návštěvy takové buďte vždy krátké.

Známi i přátelé posílají po narození dítěte matce květiny, někdy i malé dárky, které vždy s vděčností se přijmou. – Dívky nepřicházejí do pokoje šestinedělky, která tam přijímá ovšem jen v lehkém úboru.

2. Křtiny a biřmování

Jinde, jako na př. ve Francii, čekává se se křtinami, až matka zúplna se zotavila, mnohdy i několik měsíců po narození, ač-li zdravé dítěte nevyžaduje rychlejšího vykonání tohoto obřadu. U nás přistupuje se obyčejně dříve ke křtu.

Co se týká volby kmotrů, nelze stanoviti zvláštního pravidla, zhusta nabízí se tento čestný úřad osobám z nejbližšího příbuzenstva, dědu nebo bábě, strýcům, tetám nebo důvěrným přátelům, v přátelství již osvědčeným a takovým, kteří ochotně se podvolí výdajům ať větším nebo menším se křtem spojeným, neboť odmítnouti tuto funkci jest více než nepřijemno. Ostatně nepokládá se za slušno odmítnouti kmotrovství, byli-li jsme o ně požádáni, a učiníme tak jenom z důvodů závažných a výjimečně. Nabídne-li vznešená nebo představená osoba kmotrovství, přijmou rodiče bez výjimky a s povděkem. Jinak dopustili by se urážky. Ale zase není taktní žádati vznešenou nebo představenou osobnost za kmotrovství. Prostonárodní filosofie radí: Ženu ber z blízka, kmotry z daleka.

Je-li kmotrů nebo kmoter několik, kteří navzájem se neznají, jest povinností rodičů seznámiti je vespolek již před obřadem v důvěrné společnosti rodinné, jako při domácí hostině (je-li křest až v době pozdější). Kmotr učiní návštěvu příští kmotře několik dní přede křtem.

Jakmile kmotr zví o své volbě, poděkuje se za „čest, která se mu volbou stala“. Kdyby byl nucen odmítnouti, učiní tak způsobem co nejšetrnějším a nejrůznovějším s náležitou omluvou tak, aby nevznikly žádné pochybnosti o jeho neutuchajícím přátelství, aniž o platnosti jeho důvodů. Nepřítomnost neomlouvá valně, neboť kmotr může býti zastupován.

O povinnostech kmotrovských poučuje zákon. Z jeho povinností společenských uvádíme toliko, že na př. ve Francii kmotr kmotře prokáže přede křtem nějakou pozornost malým dárkem květinovým. Matce učiní dar přiměřený svému postavení, obyčejně šperk větší nebo menší, později i krabici cukrovinek. U nás jen kmotřenci dává se dárek peněžní ve způsobě zlatých penízů. Stavům středním hodí se za dar spořitelní knížka s částkou bytí sebe menší; dárek bude základem příštího jmění kmotřencova, k němuž rodiče dle možnosti přispívají. Schovávatí zlaté peníze ode křtu v zásuvce bez užitku nemá smyslu. Vždyť peníz uložený v 16 letech se zdvojnásobí, asi ve 33 zečtyřnásobí! A peníz, bytí sebe lesklejší, není dárkem individuálním.

Kmotr neopomene obdařiti peněžitým dárkem i porodní bábu, po případě i kojnou a domácí služebnictvo. Ovšem při křtu čeká také kostelník a ministranti na zpropitné přiměřené poměrům.

Kmotra stejným způsobem prokáže pozornosti hlavně děcku, opatřujíc křestné prádlo a matce různé dárky.

Kmotrům jest dáti na jevo, kterak jim lichotí, že byli zvoleni zastávati tu čestnou funkci. Je-li kmotrou mladá dívka, její rodiče poděkují se zvlášť.

Nedávejte zapisovati jako kmotry malé děti: uvalujete tím na ně povinnosti, za něž možná že vám děti budou později málo vděčny.

A nemáte ani práva nutiti takto dítě k závazkům, jichž ono nedovede si náležitě uvědomiti.

O kostelních obřadech se křtem spojených tuto nemluvíme. Nezná-li jich kmotr, ať bez ostychu se zeptá kostelníka, který ochotně jej poučí.

Jméno dítěta volívá se zhusta podle kmotrů; ale nestane-li se tak, nechať kmotři tím nejsou nijak dotčeni. Často rodiče shodnou se o volbě jména ještě před volbou kmotrů, ačkoli kmotrům vezdy bude lichotiti, ponese-li i kmotřenci jejich jméno.

Pokud poměry dovolují, pošle rodina ke křtu pro kmotry povozy, nemají-li jich oni sami. Je-li kmotrou dívka, provází ji ke křtinám její matka. Kmotr přijde v redingotu, cylindru a světlých rukavicích, kmotra v bílých rukavicích a v elegantním obleku procházkovém.

V kostele postaví se kmotr na pravo, kmotra na levo od děcka.

Při hostině, která je po křtinách, jsou kmotr a kmotra středem pozornosti a zaujímají čestná místa, buď prostřed tabule nebo kmotra proti kmotrovi, na místech, jež obvykle zaujímají hostitelé. – Dovolí-li čas a okolnosti, hosté změní toaletu obléknouce šat večerní. Jsou-li křtiny brzo po narození, dokud šestinedělka není ještě zotavena, pozveme kmotry později na rodinnou hostinu.

Tabule je zdobena květinami, v nichž převládá barva růžová nebo modrá, dle toho, je-li novorozeně holčička nebo chlapec. Prostřed stolu bývá z květin buď celé jméno novokřtěncovo, neb aspoň jeho iniciálka. Koncem hostiny, není-li příliš pozdě, chůva obejde s děckem stůl; často představuje se děcko v košíku plném květin.

* * *

Po slavnosti vyprovodí kmotr kmotru domů, tak jako ji přivezl. Po tomto seznámení kmotr je vázán k občasným návštěvám u kmotry a ke zdvořilostem obvyklým mezi lidmi dobře vychovanými. Za to bývá od chotě, po případě rodičů kmotry zván na domácí hostinu měsíc po křtu, které se zúčastní také rodiče kmotřencovi.

Jako kmotr nepřestane se zajímati o zdraví a pokroky svého kmotřence, tak zase vzrostlý kmotřenec vůči svým kmotrům je vázán jistými ohledy zdvořilostními, jakmile jich je schopen. Oznamuje jim všechny vážnější změny svého života, gratuluje jim k novému roku a k svátkům, kdežto zase kmotři vděčně přijímají tuto náklonnost odvděčující se odpověďmi a občasnými dárky. Děvčátko nabídne kmotrům některou ze svých prvních ručních prací.

* * *

Při pozdějším biřmování voliváme za kmotry osoby z kruhu svých přátel nebo příbuzných. Kmotrovství při biřmování nemá sice daleko toho významu jako kmotrovství při křtu, může se také díti zastoupením, a předpokládá jen, že kmotr dá kmotřenci malý dárek. – Potom i kmotřenec je vázán podobnými ohledy ke svému kmotru jako při křtu, ač ohledů těchto málo kdo dbá. Hostinu po biřmování strojí někdy rodiče biřmovancovi; čestné místo náleží pak kmotru. Povinnosti strojiti hostinu u nás není.

Umře-li dítě, umře i kmotrovství, ale rodina kmotřencova jistě zachová i kmotra v dobré paměti.

3. Sňatek

a) Před sňatkem

Nic není tou měrou rozmanito, jako okolnosti předcházející sňatek. Závisí netoliko na nesčetných činitelích zevních, ale také na povahách obou mladých lidí, o něž jde a naprosto nelze podati spolehlivé rady, vyhovující ve všech poměrech, o způsobu, kterak se zachovati v těchto příčinách.

Za cíl známosti dvou mladých lidí pokládáme ovšem sňatek; pro případy opačné zbývá hlavní pravidlo, aby rozchod před sňatkem stal se způsobem takovým, aby ani jedna, ani druhá strana nebyla

urážena, a aby ten aneb onen při pozdějším setkání nemusil se rdítí nebo dokonce hanbiti.

Náš český společenský život celkem poskytuje dosti příležitosti, aby mladí lidé, kandidáti ženitby a vdavek, scházeli se vespolek a se poznávali, nepotřebují pro seznámení četných prostředníků a pro další kroky leč svých rodičů. Na těch jest, aby řídili styky pozdější, pokud mladí lidé, zvláště dcery, jsou pod jejich ochranou.

Ale přičí se pak všem zásadám o slušnosti, když matky všelikým způsobem nadbíhají příštím ženichům, a ještě více je nevkusno, honí-li svoje dcery do zábav, divadel, na výlety a do plesů jen proto, aby byly oblétány zástupem zbožňovatelů, z nichž mnozí pro nedostatek postavení ani nejsou schopni ženitby. Jsou bohužel matky, které si na četných flirtech svých dcer zakládají a jimi se chlubí, neuvědomující sobě, že staví svoji dceru do světla nevalně příznivého. Jako nelze namítati ničeho proti občasným návštěvám plesů, večírků a podobných společností, tak nepěkně působí „honba za ženichem“.

Choulostivé jest působení jakéhokoliv prostředníka při vzájemném seznamování, kteráž úloha je svrchovaně odpovědná a nevděčná. Ale jsou případy, kde se nelze bez něho obejítí a také zde budiž vezdy hlavní zásadou takové intervence, aby, kdyby s akce sešlo, žádné straně nevznikla trvalá nepříjemnost nebo dokonce škoda, a záleží tu předem na taktu osobním. (Srov. také „Společenského katechismu“ díl II., kapitolu III. Slušnost, zdvořilost a takt).

V otázkách týkajících se věna a hospodářské stránky příštího sňatku měl by zpravidla prostředkovati buď blízký příbuzný, nebo velmi dobrý přítel. Jest pochopitelno a přirozeno, že otázkami těmi nerad se zabývá nápadník sám, ať z těch nebo jiných příčin. Ale kolika trudům bylo by zhusta zabráněno, kdyby ty věci všecky do nejmenších podrobností byly již vyřízeny před sňatkem, ba již při zasnoubení. Veškeren ostych je tu nemístný, ač dlužno i tady počítati s okolnostmi a poměry. Nemýlím-li se, děje se tak většinou u židů, a proto rozpory rodinné jsou u nich vzácnější. – Ostatně

otázky tyto zasahují namnoze do právnícké části společenského zákoníka. (Srov. „Společenského katechismu“ díl II., kapitolu XVI. Milenci a snoubenci, jakož i kapitolu XVII. Manželé a XVIII. Manželé [dokončení]).

Má-li býti mladý muž představen dívce za příčinou příštího sňatku a prvního vzájemného poznání, musí se to za všech okolností státi způsobem co možná nenápadným a pokud možná ve společnosti spíše uzavřené než veřejně, při recepci některé ze známých dam anebo při hostině; někdy také na veřejném plese, nebo veřejné zábavě, kde zdánlivě náhoda setkání způsobí, ale sblížení to děj se vždy tak, aby pro případ nezdaru nemělo nemilých důsledků.

Nezamlouvá-li se děvče mladému muži nebo muž děvčeti, žádá slušnost neříkati rodičům příčiny. Jistě však dívka nikdy nesmí se dověděti, že byla odmítnuta, nebo že nabídka jejích rodičů nebyla přijata. Naopak zase děvče nechť jest diskrétní a nechlubí se nikdy počtem svých nápadníků. Činí dojem hloupé ta, která to dělá.

* * *

O ruku dívky požádati nejlépe tenkrát, víme-li nepřímou, že nebudeme odmítnuti, čímž vyhneme se nepřijemnostem svrchované nemilým, tak že tento „obřad“ není pak než formálním, tím spíše, jestliže před tím bylo vyžádáno svolení navázati známost. Nestalo-li se tak, pak najisto neměl by žádost o ruku přednáseti nikdy nápadník sám, nýbrž jeho prostředník, rodiče, příbuzný nebo přítel, který požádá otce nebo, není-li toho, matku. Vyslanec v tomto případě představí se v hodinu napřed smluvenou, ať ústně, ať písemně, v pečlivém obleku (redingote, nikoli frak). Rozmluvě dívka sama nikdy nebude přítomna. Nestalo-li se tak dříve, otec aspoň tuto je povinen bez obalu a přímo pověditi, jaké jsou majetkové poměry jeho dcery a jaké dostane věno; stejně upřímným musí býti i prostředník a zástupce ženichův. Vzájemné tajemníkářství může míti pro příští manžely nejtrapnější následky.

Jsou-li rodiče nebo dívka ještě na váhách, musí za několik málo dní dáti odpověď určitou, ať ano nebo ne.

* * *

Nápadník, byl-li přijat, stává se snoubencem a učiní nejbližší dni obřadní návštěvu rodičům své nevěsty (dopoledne, v redingotu), předeslav kytici bílých květů nevěště. Theoreticky měla by tato kytice býti obnovena co den, neboť květy neměly by vadnouti vůči slibované věčné svěžesti lásky. Ale zvyku tohoto pro jeho nákladnost lze zřídka dodržeti. Snoubenec spokojí se tu a tam kyticí menší.

Snoubenec nechať chová se velmi zdržlivě vůči své nevěště, sladké projevy lásky za přítomnosti jiných jsou tuze nevkusny. Omezujte se toliko podáním ruky.

Vedle kytic menší dárky jsou přípustny, kdežto dary velké a nádherné svědčí o nedobrém vkusu ženichově. Květiny, bonbony, kniha a p. stačí... Ani k svátku nic křiklavého! Na velké dary je dosti času po svatbě.

Je-li snoubenec důležitými věcmi zaměstnán a nemůže přijíti hned po kladné odpovědi rodičů nevěstiných, vyjádří jim na adresu otcovu svůj dík zdvořilými slovy písemně nebo telegraficky, omlouvaje se.

* * *

Dejme tomu, že při jednání o sňatek už připravovaný nápadník poslední chvíli odstoupí, ať proto, že byl zklamán ve svém očekávání věna, nebo z jiných příčin. Pak neučiní ovšem návštěvy žádné, ale hledí aspoň zachrániti zdání tím, že dopisem oznámí nějakou nutnou cestu nebo předstírá neodkladnou záležitost, pro kterou mu není možno učiniti svou poklonu, a obě strany hledí co nejrychleji zapomenouti na dřívější jednání.²

² Bylo mi vytýkáno, že chovati se takto, nebylo by se strany odstupujícího nápadníka správně a že nejlépe by bylo hned s pravdou ven. Mám za to, že nikoli, leč kdyby rodiče dívky nebo dívka sama hned nevyčítali z té výmluvy, oč vlastně

* * *

Rodiče dívky, teď už snoubenky, co nejdříve vykonají návštěvu rodičům snoubencovým a pozvou je na hostinu zásnubní.

* * *

Mladý muž, nemající rodičů, nebo starší, již usedlý, může požádati o ruku své vyvolené sám. Nejlépe, vyloží-li napřed otcí listem svoji situaci a vyžádá si od něho dovolení návštěvy.

b) Zasnoubení

Ve mnoha rodinách předchází svatbu důvěrná slavnost zasnoubení. Je-li tomu tak, smluví se den slavnosti nejen se snoubencem, ale i s jeho rodiči. Snoubenec bude ve výběru svých hostí, které přeje si míti pozvány, velmi skromným, udáváje jenom členy rodiny a nejvýše velmi důvěrné přátele. Nepozve osob, které nemají zcela žádného vztahu k rodině snoubenčině, nebo společníků svého dřívějšího mládeneckého života. Nechť má na paměti, že zvědavost kolem snoubenky vzbuzená může se jí státi nepřijemnou a uvésti ji v rozpaky. Zasnoubení zúčastní se ovšem osoby, které byly poctivými prostředníky, nikoli však sprostředkovatelé sňatku.

Snoubenec v den zásnubní pošle nevěstě kytici bílých květín, zejména takových, které snoubenka zvláště miluje. Donese je přímo květinář nedlouho před hostinou, aby byl čas kytici vhodně umístiti a před kyticemi ostatních účastníků, ale ne příliš brzy, aby květiny zatím nepovadly. Košík je zdoben širokou bílou stuhou s vyšíтым datem zásnubním.

jde, a přáli si vysvětlení. Pak arci gentleman nebude se nikdy vyhýbati nepokrytému a upřímnému slovu, které však může míti v zápětí nepřijemné rozladění, ne-li něco horšího, čemuž nápadník hleděl se vyhnouti svojí výmlouvou. Přiznáváme, že výmluva ta není snad vždy pravdou, spíše společenskou lží, jakých pro snesitelný život společenský jest na sta. Je to ostatně lež, která příkrývá pravdu docela zjevnou, právě jen „aby bylo zachráněno zdání“.

Vedle toho přinese sám snoubenec své snoubence zásnubní prsten, jež podá v pouzdře. Dívka sama pouzdro otevře a podá prsten snoubenci, který jí ho navlékne na čtvrtý prst levé ruky, kterou po té snoubenec políbí. Často dá matka při této příležitosti dovolení prvního polibku, aspoň na čelo snoubenky. Bývá zvykem, že i snoubenka daruje při té příčině snoubenci prsten s briliantem, neučiní-li tak při odvetné hostině (viz níže).

Zásnubní prsten je první cenný dar, který snoubenka přijme. Bývá zdoben jen bílými kameny nebo perlami, ale také brilianty a modrým safírem. Rubíny a smaragdy nikoli. Vnitř prstenu vyryta jsou obě křestní jména a datum zasnoubení. Snoubenka od té doby nosí jej stále.

Není od místa vyzvědět napřed vkus snoubenčin, čímž se pak snoubenec svým darem zavděčí dvojnásob. – Že rozhodují při volbě prstenů poměry majetkové a že i prsten skromnější může být stejně vítán, rozumí se samo sebou.

* * *

Zásnubní hostina. Při zásnubní hostině sedí snoubenci druh vedle druhu na čestném místě, t. j. prostřed. Naproti otec a matka snoubenky mají po své pravici a levici matku a otce snoubence. Po nich přijdou děd a babička, jsou-li na živu a mohou-li býti pozváni, a osoby, které se staraly o spojení obou mladých lidí.

Při hostině není žádných zvláštních obřadů. Mladý muž a jeho rodiče nepokládají se v rodině dívčině za cizince, tak že to je hostina čistě rodinná, při které hlavní věci jsou poklony rodičům a gratulace snoubencům.

Jídelní lístek hostiny neobsahuje žádných zbytečností. Není také vhodné omamovati rodiče ženichovy rozvinutím nádhery nějaké, tím méně, je-li věno nevěstino skromné. Vůbec oslňovati před svatbou zámožností je svrchovaně nevkusné, zámožností pak, která ani neexistuje, bezmála podvod.

Někde bývá po zásnubní hostině přijímání návštěv nebo dokonce i ples.

Toaleta snoubenky je světlá, snoubenec, jako všichni mužští účastníci hostiny, jsou ve fraku a dámy v plesových toaletách, vystupuje-li slavnost z rámce přesně rodinného. Jinak stačí pro všechny, i snoubence, redingote a pro dámy toaleta večerní.

Rodina ženichova oplatí hostinu rodičům snoubenčiným za týden. Zachovává se při ní stejný pořádek, jedině s tím rozdílem, že snoubenka, která měla doma snoubence svého po pravici, zaujímá teď sama čestné místo po pravici svého snoubence.

A při této hostině odevzdá snoubenka svému snoubenci zásnubní prsten, ač-li nevyměnili si oba prsteny již při zasnoubení.

* * *

Oznámení zásnub. Den po zasnoubení oznámí snoubenci těm příbuzným a přátelům, kteří nemohli být zváni na slavnost, šťastnou tu událost. Nikoli však širší veřejnosti. Je-li příbuzenstva a přátel mnoho, rozesílá se i oznámení tisknuté asi tohoto znění:

*Paní a pan JAN POKORNÝ, obchodník,
pokládají si za čest oznamovati, že jejich
dcera MARIE se zasnoubila s panem
dr. JAROSLAVEM ZÁHORSKÝM.*

V novinách se zasnoubení neohlašuje, tím méně, že není nijak vyloučena možnost rozchodu a ruka není ještě definitivně v rukávě, dokud snoubenci nejdou od oltáře. Leda že snoubenec oznámí nastalou změnu svým nadřízeným a osobám, kterým jest jakkoli vázán sdílností. Rodiče netají se se zasnoubením svým návštěvníkům, kteří však nekladou v té příčině zvědavých otázek spokojující se s gratulací. Ohlašují-li rodiče zasnoubení návštěvou, odpoví se rovněž návštěvou, na pouhé oznámení písemným blahopřáním, byť i na visitce.

* * *

Rodiče snoubenčini představují snoubence pokud možno ve své domácnosti svým známým. Pokud děd a babička nemohou sami přijít, rodiče a dcera i snoubenec vykonají jim návštěvu.

Pokud mluví rodiče o zasnoubení s osobami cizími, vyhýbají se pečlivě otázkám zájmů hmotných se týkajících. Bylo by nevkusno, aby matka snoubencova mluvila o velikosti věna atp. Ještě hůře, kdyby rodiče snoubencovi dávali na jevo, že nejsou s věnem spokojeni. O všech těch věcech jsou návštěvníci beztak důkladně zpraveni.

Vůbec jsou snoubenci i jejich rodiče po čas zasnoubení předmětem zvětšené pozornosti a chování jejich budiž dvojnásob opatrné a zdržlivé.

Představují-li vám rodiče svoji dceru jako snoubenku nebo syna jako snoubence, neopomeňte blahopřátí jak rodičům, tak dětem a vyjádřete svoje potěšení z toho, že mladí lidé vlastností tak vynikajících a k sobě se hodících dostanou se za sebe. Snažte se býti příjemni všem, nikoli však způsobem přehnaným, a můžete býti jisti sympatiemi příští mladé domácnosti.

* * *

Počínaje zasnoubením mladá dívka neobjevuje se ve společnosti beze svého snoubence a rodiče nepřijímají pro ni žádného pozvání, kterého se nedostalo stejným časem také snoubenci. Kdo tedy zve snoubenku, pozvi také snoubence. Naprosto se nesluší, aby snoubenci chodili na veřejné zábavy druh bez druhu. Daleko vkusnější je, nejdou-li na zábavy veřejné vůbec.

Snoubenec dělí svoji pozornost mezi svoji snoubenku a její rodiče, po výtce matku, a netančí s jinými děvčaty mimo dovolení své nevěsty a vice versa.

U stolu posazujeme snoubence vedle jeho snoubenky. Ale na ulici objeví se snoubenci pohromadě jen zřídka a tu provází snoubenku nějaký příbuzný, který jí podá rámě. Je-li přítomna matka příští nevěsty, podá rámě snoubenec jí. Jen na venkově a v zahradě

mohou se snoubenci procházeti zavěšeni, ale pustí se vstoupíce do domu a do pokojů.

Nesluší se, aby snoubenci chodili po ulici a na procházky docela sami, ještě k tomu zavěšeni.

Oslovují se stále „Slečno“ a „Pane“ a mluvící druh o druhu říkají: „Viděla jsem dnes pana Jaroslava...“, neb: „Odevzdám to slečně Marii...“ a pod. Leda by dávné přátelství a styky obou rodin jim dovolovaly mluvit důvěrněji.

Dopisy snoubencovy adresované příští nevěstě mají procházeti rukama její matky, která však shovívavě nebude jich otevírati. Nejsou-li snoubenci z téhož města, nesmí snoubenec při své návštěvě bydleti se svojí snoubenkou pod jednou střechou. Jsou-li oba ubytováni v hotelu, bude každý z nich v jiném, ač obě rodiny mohou jísti společně.

Rodičům jest přísně dbáti, aby chování snoubencův odpovídalo ve všem všudy předepsaným pravidlům, třeba že poněkud oči zamhouří dovolující, aby snoubenec snoubenku při příchodu i odchodu na čelo ba i na ústa políbil. Lépe však, spokojí-li se pouhým stisknutím ruky. V některých rodinách, kde snoubenci jsou příbuzní a líbávali se před tím při setkání, přestanou se líbat po zasnoubení.

Onemocní-li některý člen rodiny příští nevěsty, snoubenec chodí se co den ptáti po jeho stavu a ve případě úmrtí dá věnec.

c) Výbava a svatební dary

Zvyk vystavovati výbavu nevěstinu je zastaralý. Prádlo a kusy spodní toalety se k tomu vůbec nehodí. Výbava nevěstina jest opatřena monogramem ze křestného jména nevěstina a jména ženichova, ač namnoze dává se přednost opatrnějšímu monogramu nevěsty z jejího jména křestného i příjmení. Jakost výbavy řídí se ovšem poměry.

Před svatbou známí, přátelé a příbuzní posílají nevěstě dary. Zejména ti, kdo jsou zváni na svatbu. Příbuzní starší mohou poslati

svůj dar v podobě zlatých mincí. Kdy tak učiniti, o tom rozhodují poměry.

Přátelé pošlou nějaký předmět umělecký. Je-li to jen přítel snoubenky, nesmí jí dáti dar osobní; volí nejvhodněji věc oběma se hodící, buďto dílo umělecké, nebo věc rázu praktičtějšího (podnosy, vásy, svícny, jardiniery atp.). Naopak, je-li to důvěrný přítel snoubencův, může poslati předmět jen pro potřebu pánskou, ač předmět přepychový i zde je vhodnější. Zato přítelkyně snoubenky dá jí šperk nebo krajky.

Všecky tyto dary bývají posílány rodičům nevěstiným s připojenou visitkou.

Dar budiž v souhlase s vlastním postavením i s postavením snoubenců. Neradno zavazovati mladý párek k vděčnosti příliš veliké, leč bychom měli pro sebe výsadu stáří. Sami rozhodněme, co by se nejlépe hodilo jakožto dar; ale není vyloučeno, abychom vhodným a nenápadným způsobem nepřimo zvěděli přání snoubenců.

Vystavujeme-li svatební dary, pak naprosto nevhodno při tom udávat jmen dárců. Snadno vypadá taková výstava jako vyzvání dáti dar co největší a jako výzva k závodění dárců, anebo mohou dárcové menších darů býti nepříjemně dotčeni, ne-li zahanbeni.

Závazny jsou dary sourozenců a snoubenec zase nabídne dary svým příštím švakrovým.

d) Rozchod před sňatkem

Bylo řečeno, že není vyloučena možnost roztržky přese všechny sliby a dobré úmysly snoubenců i rodičů. Případy takové jsou velmi rozmanité a velmi četné v životě; nám stačí, že možnost je dána.

Žádá-li tedy snoubenka, aby byla sproštěna daného slova, nechat se snoubenci zdá toto odhodlání jakýmkoli, nezbyvá mu než jemu se podvoliti a nebude se ani pokouseti o nové sblížení. Dojista že k roztržce se strany snoubenky nedošlo bez vážných příčin. Nejlépe zapomenouti. Snad rodiče učiní některé kroky; ale zůstanou-li i tyto

marny, rodiče stanou se posly rozluky, tak jako byli před tím prostředníky.

Jestliže snoubenec chce ustoupiti, otec nevěsty má právo žádati od něho vysvětlení a důvody, o kterých nebude valně diskutovati. Odpoví důstojně a bude hlavně ochráncem cti své dcery. Snoubenka pak ihned je sprostěna všech svých závazů a nebylo-li vysvětlení snoubencovo docela jasné a s jeho stanoviska správné, může si jen blahopřáti, že nedošlo ke sňatku, který by jí byl začátkem trudů.

V obou případech všechny dary do nejmenších podrobností dlužno vrátiti, i dopisy a podobizny, které se zničí, aby nezbylo zjevných stop krátké lásky.

* * *

Věci, týkající se svatebních smluv, náležejí do návodu právníckého.

e) Oznámení sňatku

Oznámení sňatku posílá se asi deset aneb osm dní před sňatkem, aby známí a přátelé, kterým oznámení se posílá, měli pokdy gratulovati. Asi měsíc před svatbou zveme účastníky svatby, buď osobně, neb aspoň zvláštním dopisem tak, aby měli kdy náležitě se připravit. Dlužno se ohlédati zejména na dámy, které si musí uchystati příslušné toalety.

Forma oznámení sňatku jest obecně známá. Oznamují tu zároveň rodiče obou stran, nejdříve rodiče nevěsty, pak ženichovy, sňatek svých dítek na kartonu dvojlistém, na jehož vnitřní straně je text asi tento:

*Paní a pan Josef Novák, továrník
v Praze, pokládají si za čest
oznámíti, že sňatku jejich dcery*

JARMILY

*s panem JUDr. Janem
Chvojanem, adv. koncipientem,
bude požehnáno dne 26. října
1913 v 11 hodin dopol. ve
chrámu Páně u sv. Štěpána.*

V Praze, v říjnu 1913.

*Paní a pan Jan Chvojan,
velkostatkář ve Chvalkovicích
u Plzně, pokládají si za čest
oznámíti, že sňatku jejich syna*

JANA

*se slečnou Jarmilou Novákovou
bude požehnáno 26. října 1913
o 11. hod. dopol. ve chrámu Páně
u sv. Štěpána.*

V Chvalkovicích, v říjnu 1913.

Adresa: Domácnost, Praha.

Možno uvést také všechny vynikající titulatury otců.

Není-li otce nebo matky, oznamuje sňatek matka neb otec sám, není-li žádného z nich, sám ženich.

Nikdy nebudiž na oznámení tomto, jakož vůbec na zdvořilostním oznámení jakéhokoli druhu vynechána adresa oznamovatele. Na straně jedné, posíláme-li oznámení, očekáváme právem odpověď, ať blahopřejnou, ať soustrastnou, na straně druhé, dostaneme-li oznámení, pokládáme za svoji povinnost odpovědět. Ale jak je to možné, neznáme-li přesné adresy? A nelze žádati ode všech, jimž oznámení posíláme, aby znali přesnou naši adresu, neb aby si ji pamatovali přes to, že každý má vésti podrobný adresář svých známých. Je neslušno nutiti kohokoli, aby se po naší adrese teprve sháněl. Na oznámení sňatku uvádí se obyčejně adresa místa, kde se koná svatební hostina, a tam se pak adresují blahopřání (telegramy).

Kdož chtí slaviti svatbu v tichosti, rozesílají oznámení až po sňatku, prvých čtrnáct dní. Pak má ovšem oznámení tekst docela jiný a oznamovateli jsou již sami manželé:

*Paní a pan JUDr. JAN CHVOJAN
pokládají si za čest oznámiti, že sňatku jejich
bylo požehnáno dne 26. října 1913.*

Žitná ul. 7. Praha.

Oznámení před sňatkem možno pokládati zároveň za pozvání k církevnímu obřadu. Dostalo-li se komu zvláštního pozvání do kostela (vedle pouhého oznámení), jest povinen učiniti do čtrnácti dní rodině blahopřejnou návštěvu.

Rozesíláte-li oznámení, nešetřte jimi a rozešlete všem známým i nižšího postavení, dodavatelům atp. Možno poslati oznámení svobodnému pánovi, ale nikdy ne dívce.

Kdo se dostaví do kostela ke svatebnímu obřadu, nemá povinnosti na oznámení odpovídati gratulací, jelikož po obřadech přednese svoje blahopřání jak novomanželům, tak jejich rodičům v kostele přítomným ústně. Písemná gratulace adresuje se tomu, kdo oznámení posílá, tedy rodičům; po svatbě (tedy na př. telegrafické pozdravy ke svatební hostině) mohou se již adresovati novomanželům.

Pozvání účastníkům svatebního průvodu zahrnuje v sobě zpravidla také pozvání na svatební hostinu.

U nás není zvykem zvláštní přijímání širšího kruhu známých ani po obřadech církevních, ani po svatební hostině.

* * *

Sňatek civilní (nebo dokonce pouze civilní) jest u nás poměrně řídkým, nejsa zákonem předepsán. Obřady s ním spojené předpisuje zákon. Dochází-li u nás k němu, nebývá událostí společenskou a odbude se prostě jako kterýkoli jiný výkon úřední, dokud není proň u nás ustálených forem společenských. O formách úředních informuje svatebčany dotyčný úřad.

f) Svatba

Dobrá svatba týden trvá – říkalo se kdysi; dnes odbude se za jediný den.

O toaletě nevěsty není třeba se rozepisovati. Nemá býti jiná než bílá, pokud k oltáři přistupuje svobodná mladá dívka. Nehledě ku všelijakým odchylkám módy právě panující a větší nebo menší bohatosti látky, šat nevěstin nesnese žádné jiné barvy neb okras jiných než bílé, leč myrtu a oranžové květy. Prostota střihu i výzdoby lépe sluší než přemrštěná nádhera. Šperky jsou naprosto vyloučeny, rovněž příliš bohaté krajky, neboť šat nevěstin musí vzbuzovati dojem skromnosti, nevinnosti a panenství, se kterým nevěsta u oltáře se loučí. Nevěsta, která z jakýchkoli důvodů nemůže si opatřiti šatu bílého, hledí ozdobiti se aspoň bílým, možno-li oranžovým květem.³

³ O toaletě nevěsty čteme v módním referátě Nár. Listů ze dne 3. května 1914: Tradicionelně svatební toaleta, se závojem a myrtou, asi sotva kdy vymizí, přes to, že už ji dosti žen zaměňuje za oblek promenádní nebo cestovní. Dnešní mladá nevěsta chce být i při tak důležitém aktu, jako je sňatek, koketní, proto si dá záležitosti při výběru svatební toalety víc než jindy. Největší péče žen je věnována závoji. Dávno se už upustilo od tradicionelního symbolického věnečku z myrty, který přidržoval na hlavě závoj, upravený v jakousi korunku, která rovněž měla svůj význam. Však byla nevěsta královnou dne. Teď se nedává závoj přes obličej, nýbrž upraví se z něho jakýsi čepeček, zdobený myrtou buď jen vzadu, nad čelem nebo na uších. Ale věneček už myrtové větvičky netvoří. I symboly se časem přezijí. Sřasený závoj je na straně kratší a spadá na ramena, vzadu splývá na sukni, zpravidla s vlečkou zcela nepatrnou nebo vůbec bez ní. Oblékne-li nevěsta toaletu promenádní, musí míti ovšem klobouk, který mívají často družičky, i když je nevěsta v závoji a v bílých šatech. Ale není to stylové. Nemá-li klobouk nevěsta, i družičky mají býti bez něho. Leč v nynější době se, bohužel, na sloh nehledí.“ – Je rozhodně škoda, vzdává-li se nevěsta při svatbě bílých šatů, krásného symbolu své nevinnosti, neboť nelze popřít, že tento šat přispívá neobyčejně ku povznesení významné slavnosti, jakou je svatba, tím spíše, jelikož bílý ten šat může nevěsta obléci jen jedenkrát v životě.

U nás je zvykem, že ženich oblékne na svatbu frak, černou nebo bílou vestu, bílou kravatu, knoflíky briliantové nebo perlové, lakové botky nebo střevíce, bílé rukavičky, cylindr.

Rovněž všichni mužští účastníci svatebního průvodu mají frak a bílou kravatu. Jako u ženicha, tak i u nich jenom vesta připouští rozvoj elegance, vůbec nemá být na obleku jejich nic fantastického. Řády mimo komtury a hvězdy jen en miniature, na řetízku, leda by na pozvání bylo udáno něco jiného. Rukavičky bílé jsou závazné jen mládencům, ostatní pánové buď bílé, nebo světlešedé. Cylindr. Hodinkové řetízky nebo jehlice do kravat nejsou přípustny. Náprsenka košile nikoli hladká.

Ti, kdož nosí stejnokroj, přijdou ve velké uniformě a se všemi řády.

Zhusta objevují se v době novější pánové při svatebním průvodu toliko v redingotu⁴, světlé kravatě a cylindru, což jest dojista nejen správnější, ale jedině správné, jelikož frak jest výhradním oblekem večerním. U nás možno ne sice omluviti, ale vysvětliti svatební frak jedině tou okolností, že svatebčané z kostela nejobyčejněji se odeberou přímo ke svatební hostině, při které zase frak jakožto oblek daleko slavnostnější lépe se hodí, třeba že hostina počínává často mnohem dříve než večer; svatebčané neměli by kdy a snad ani ne příležitosti se převléci. Pokaždé však dlužno napřed zařídit věci tak, aby všichni účastníci byli v úboru stejném, nikoli jeden ve fraku, druhý v redingotu. Při každém pozvání takového druhu nebo při pozvání na hostiny atd. má být udán úbor; pokyn takový nemá ani tak ráz předpisu, jako spíše jest jeho účelem ušetřiti účastníka nepříjemného pocitu, který vzniká vždy, když se objevíme v úboru jiném než většina ostatních.

Je-li svatební hostina pouhým déjeuner, lunch nebo déjeuner dînatoire v době polední, mohou páni zůstat v redingotu. V době

⁴ Je-li nevěsta v toaletě proměnádní, ženich a tudíž i ostatní pánové nemohou obléci fraku, má-li však nevěsta bílý šat svatební, mívá ženich frak.

nejnovější dávají páni, zvláště mladší, přednost žaketu. Na hostinu večerní však nezbytně nutno obléci frak a bílou kravatu.

Toaleta dam v průvodu budiž elegantní a co nejbohatší, pokud prostředky dovolují: osob mladších světlá, s vlečkou menší nebo větší, rukavičky světlé, obyčejně bílé. Jen dámy starší nebo churavé použijí pláštíku nebo přehození.

Mladé dívky, družičky, dávají přednost jednoduchým šatům světlých odstínů barvy růžové nebo světle modré.

Hosté pozvaní jen do kostela objeví se v elegantní toaletě, páni v redingotu černém, cylindru, světlých rukavicích a jemné obuvi, dámy v elegantních toaletách proměnných.

* * *

Svatba konává se ve farním chrámu, k němuž nevěsta přísluší, po vykonaných ohláškách. Obřady skládají se z požehnání sňatku knězem a často také z následující mše svaté. Pak bývá svatba v dobu dopolední. Bývá-li sňatek z různých příčin odpoledne nebo večer, není pak mše a obřad církevní přestává na kněžském požehnání.

Výdaje spojené se sňatkem církevním připadají rodičům nevěsty. Za svědky požádají nevěsta i ženich některou osobu ze své přízně nebo důvěrného přítele. Rozumí se, že učiní tak značnou dobu před sňatkem, rovněž družičky a mládence pozvou již několik neděl před tím.

Povozů budiž počet dostatečný tak, aby do každého usedly pokud možno toliko dvě osoby. Povozy jsou k dispozici hostům z jejich domova k domu nevěsty, odtud do kostela, z kostela k místnosti, kde je lunch, déjeuner nebo diner. Pak ovšem opět domů.

Landauy jsou sice pohodlnější než faetony, ale faetony jsou elegantnější a dnes dává se jim obecně přednost pro svatební průvod. V zimě kupé. Otázka zprohýbaného kočím buď vyřízena napřed a kočím buď přísně nakázáno, aby nepřijímali nebo dokonce nežádali žádné odměny od hostů. Vozy buďtež čisté a kočové rovněž, což bohužel u nás vždy nebývá. Povoz snoubenců je

zavřené kupé, aby nevěsta nebyla vydána zvědavosti obecnstva, a jenom pro dvě osoby: pro nevěstu a jejího otce do kostela, pro oba novomanžely z kostela. Kupé je zdobeno bílými květy, koně a bič kočího rovněž; kočové i ostatních povozů mívají za knoflíkovou dírkou rozmarinu s bílým květem a bílou stužkou.

Cesta, kudy se povozy budou bráti, budiž napřed smluvena s pronajímatelem povozů, který dbá pořádku při příjezdu do kostela i odjezdu z kostela a novém příjezdu k lunci. Budiž pak postaráno o osobu, která otevírá a zavírá dvířka kočárová, jakož i o koberce od kočáru do chrámu, aby se uchránily vlečky dam.

Sedí-li v kočáře (landauu) čtyři osoby, sedí v pozadí dámy, proti nim pánové, kteří vstupují do vozu po dámách. S vozů sestupují první a pomohou každý své dámě rukou jednou, ve druhé držíce klobouk.

Užívá-li se vlastních automobilů, šofér má livrej.

Ženich a jeho rodiče dostaví se do bytu nevěstiných rodičů nejdříve, pomáhajíce vítati hosty. Ženich poslal ráno svou poslední kytici a přijímání děje se v saloně, kde ještě se představují hosté navzájem snad ještě neznámí. Nevěsta dostaví se v poslední chvíli, kdy všichni ostatní hosté jsou již přítomni. Požehnání rodičů nejlépe předsevzítí v pokoji vedleším, nikoli před hosty, na něž pohnutí rodičů mohlo by učiniti neveselý, ne-li trapný dojem.

* * *

Průvod sestaví se za pomoci mládenců či družeb ještě v bytě nevěsty. Mládencové určují párky, představujíce, pokud je třeba, pány dámám, jimž jest jim podati rámě.

* * *

Do prvních kočárů vstoupí hosté dle pořádku družbou udaného se svými dámami, pak následují svědkové, družičky s mláďenci, posléze otec ženichův a matka nevěstina, ženich se svojí matkou a na konec nevěsta se svým otcem. Tak, jak v kočárech dojíždějí, hosté se postaví špalírem, dámy v levo, páni v pravo neb naopak dle

toho, jak dámy byly vedeny, tak že poslední páry jsou družičky a mládenci. Ženich, dává přednost nevěstě a jejímu otci, jde za nimi se svojí matkou, zatím co v kostele špalír se mezi lavicemi blíže vchodu seřadil, a jakmile dojde, za ním hned poslední pár, družička a mládenec jakožto první připojí se k nim a tak postupně ostatní, takže svědkové jdou za mládenci a družičkami, posléze hosté ostatní, a kráčí průvodem k oltáři. Dámy a pánové jsou sestaveni tak, aby pánové z příbuzenstva ženichova šli s dámami z příbuzenstva nebo ze známosti nevěstiny a naopak. Není správně seskupovati příbuzenstvo nevěstino zvlášť a ženichovo také zvlášť, neboť promícháním obě příbuzenstva lépe se seznámí.

Dříve družičky nesměly samy jeti s mládenci, majíce býti doprovázeny pánem starším, obyčejně svědky. Nynější doba od této zbytečné přísnosti upouští.

Do příjezdu průvodu jsou hosté jenom k obřadům přizvaní již v kostele. Protože v kočáře toaleta nevěstina může nějak býti uvedena v nelad, je dobře postarati se o osobu, která při výstupu nevěsty dbá ihned o náležité uspořádání. Podobně sluha nebo komorná, při nejmenším zřízenec podnikatele povozů u vstupu do kostela podrží hostům svrchníky nebo pláště zatím odložené.

Průvod svatební seřazen je tedy takto dle párů:

1. Nevěsta s otcem, po případě s nejbližším svým mužským příbuzným.

2. Ženich se svojí matkou, po případě s nejbližší příbuznou, ba i v případě nutnosti, nemá-li sám žádných starších příbuzných dam, s příbuznou nebo přítelkyní rodiny nevěstiny, vezdy dámou vdanou.

3. Matka nevěstina s otcem ženichovým. Je-li ženich sirotkem, podá rámě matce nevěstině.

4. Družičky a mládenci.

5. Svědkové, tak že svědek ženichův podá rámě choti svědka nevěstina a naopak. První svědek nevěsty má přednost před prvním svědkem ženichovým. Stejně druzí svědkové.

6. Ostatní hosté pořádkem mládenci udaným.

Ovšem že výjimky lze připustiti podle počtu i povahy příbuzných, svědků atd., jsou-li ženatí, či svobodní, nebo vdovci.

* * *

Otec nevěstin nabídne jí svoje levé ramě, je-li uniformován ramě pravé a pak také tak učiní dvojice ostatní, kdežto při průvodu občanském všechny dámy jdou po levici svých kavalírů. Jdou-li po pravici, je také dobře, jen aby v celém průvodu dále se stejně.

Hosté pozvaní do kostela umístí se ovšem do příchodu svatebčanů a to hosté ženichovi před oltářem v pravo, hosté nevěstiny před oltářem v levo. Při příchodu nevěsty do kostela všichni vstanou. Přítomným nesluší se příliš zvědavě prohlížeti si nevěstu, jakož vůbec obecnost pozvané chovej se skromně a netlač se mezi svatebčany. Jsou osoby tou měrou zvědavé, že stoupají i na lavice v kostele, což je svrchovaná neslušnost. Nevěště přísluší neohlížeti se v pravo nebo v levo, nýbrž kráčet skromně se zrakem poněkud sklopeným vpřed. Ale není vhodné, kráčí-li k oltáři jako obětní beránek, div že neomdlí nebo nedá se do pláče. I když je dojata, jak snadno lze pochopiti, přece musí se přemoci, tím spíše, že dojmy její přece mají býti převážně radostné. A zase je také nemístná přílišná odhodlanost nebo zjevné veselí, přičící se vážnosti chvíle. Ani na známé kolem kol ať nevěsta se neohlíží nebo dokonce neusmívá, vyčkávajíc, až po obřadech sami přijdou jí blahopřát. Stejně přísná pravidla netýkají se ovšem družiček a mládenců, kteří však přes to nechť nezapomínají, že jsou v kostele, t. j. na místě, na kterém ne-li náboženství, aspoň nejprostší slušnost káže chovati se co nejzdrželivěji, byť i obřady ještě nezačaly.

Když snoubenci poklekli na klekátko neb u oltáře, rodiče jejich postaví se k nim nejbliže, nejprve matky, pak otcové.

Při obřadech samých udá kostelník nevěště i ženichovi, co činiti.

Snubní prsteny, prosté kroužky z drahého kovu, nijak zdobené, mají uvnitř vyryty iniciálky jmen, pro ženicha jména nevěstina, pro

nevěstu jména ženichova a datum sňatku. Manželce jest nositi snubní prsten závazno. Rukavičky snoubenci při obřadu svléknou.

* * *

Po sňatku, po případě po mši svaté, svědkové odeberou se do sakristie podepsat se do zápisů kostelních a novomanželé zatím přijímají gratulace všech přítomných, nejdříve ovšem svých rodičů. Jinde gratuluje se v sakristii, u nás hned před oltářem, kde je více místa. Sluší se, aby při této příležitosti novomanžel představil své choti osoby, kterých ona dosud nezná; matka mladé choti pak zase ženichovi osoby neznámé jemu. Pánové podají nevěstě prostě ruku a pokloní se jí, jsou-li s ní více známi, osloví ji několika slovy přejíce všeho dobra. Vším způsobem budiž tato formalita co nejkratší a nikdo nepouštěj se do sentimentálních výkladů.

Po odbytých gratulacích průvod znovu se seřadí, ale tak, že tuto po prvé mladý muž nabídne rámě své choti, která smí teď poněkud odložit dřívější svoje skromné a ostýchavé chování a odpovídati na pozdravy svých známých úsměvem.

Novomanželé kráčí teď v čele, za nimi rodiče nevěstiny, rodiče ženichovi, družičky a mládenci, svědkové a ostatní hosté. Vstupují do povozů, ve kterých přijeli, a odjíždějí ke svatební hostině.

* * *

Při sňatcích smíšených neb evangelických nebo židovských mění se ovšem obřady chrámové. Mnohé formality, spojené zvláště se sňatkem smíšeným, náležejí do oddílu právníckého. Po stránce společenské není mezi těmito sňatky a katolickým, svrchu vylíčeným, valného rozdílu.

g) Družičky a mládenci

Počet družiček a mláďenců není nijak omezen, ale zřídka asi přesahuje počet šesti párů. Jsou to příbuzné, přítelkyně, příbuzní

a přátelé snoubenců, asi stejného s nimi věku, kteří mají úlohou vnést veselý a bujarý ton v tu vážnou, ač nikoli smutnou chvíli.

Druzičky vybírá si nevěsta, nejdříve z vlastní rodiny, pak ze svých přítelkyň. První družičkou je sestra nevěsty, druhou sestra ženichova. Stejně bratr ženichův je prvním mláďencem, bratr nevěsty druhým atd. Není-li bratří a sester, nastupují bratrance a sestřenice a pak přátelé a přítelkyně.

Rodiče nevěstiny postarají se včas o to, aby mláďenci byli družičkám představeni, buď při návštěvě, nebo večer před svatbou. Mláďenci odevzdají visitky u rodičů příští družičky nebo vykonají u nich návštěvu. Není vhodné seznamovati družičky a mláďence teprve při svatbě.

Službu družičky nebo mláďence odřekneme jen v řídkých případech a z důvodů velmi závažných. Úřad družičky a mláďence pokládá se za čestný a za zvláštní vyznamenání, za které zvoleným jest jen děkovati.

Jsme-li nuceni úkol ten odmítnouti, učiníme tak co nejzdvořileji a s výrazem největší lítosti. Slečna starší, které se úřad družičky nabízí z úcty nebo jakýchkoli jiných ohledů, poděkuje se a pozvání zdvořile odmítne. – Mláďenec před svatbou zajede pro družičku a po případě i pro její rodiče. Je zvykem, že při této příležitosti přiveze družičce kytici se stuhou stejné barvy, jako jsou šaty družičky, o níž dlužno před tím šetrně se informovati.

* * *

Mláďenci přísluší nanejvýše starati se o svoji družičku a býti jí kavalírem. První mláďenec pořádá průvod, stanovený napřed ve srozumění s rodiči, při hostině pronese přípitek novomanželům a přečte došlé telegramy a gratulace, není-li jich příliš mnoho. Od tohoto zvyku však lépe upustiti, zvláště pokud není kruh účastníků docela důvěrný. Nezajímajíť ostatních hostů pozdravy a blahopřání od lidí jim po případě naprosto cizích a fráze gratulační většinou stejné a namnoze banální. Svatebním hostům stačí, oznámí-li se prostě jména, snad i příbuzenský vztah a titul gratulujících.

Je-li mládenec nucen družičku na chvílku opustiti, postará se o to, aby na tu chvíli nezůstala samotná. Dbá, aby jí ničeho nechybělo ani ve voze, ani při tabuli. Je-li svatba spojena s plesem, bude jejím hlavním tanečníkem. Své funkce však nechať nezneužívá k důvěrnostem příliš velikým. Po svatbě doprovodí mládenec družičku domů, pokud možno za průvodu jejích rodičů.

Kde potřebí, mládenec jest ochoten vypomoci i starším hostem a v bujaré té společnosti mládenců i družiček soustřeďuje se mírně, nikoli však bujné svatební veselí.

h) Svatební hostina

Je zvykem ustáleným, že po sňatku církevním, nechať se konal dopoledne neb odpoledne (nejčastěji dopoledne) je hostina svatební, řídící se celkem pravidly hostin vůbec. Oprava hostiny, ať domácí, ať v restaurantu neb hotelu, záleží ovšem na majetnosti rodičů nevěstiny, kteří hostinu strojí.

Hostiny zúčastní se předem všichni účastníci svatebního průvodu a naopak hosté zvaní na hostinu jsou zároveň účastníky svatebního průvodu. Přece však možno pozvati i hosty na hostinu, kteří z rozličných příčin nemohou se zúčastniti průvodu.

Hostině předsedají novomanželé, takže nevěstě po pravici sedí její tchán, po levici její otec. Je-li mezi hosty osoba vynikající, zaujme ona místo po pravici nevěsty a její tchán po straně levé. Naproti po pravici ženichově sedí jeho tchyně, po levici jeho matka.

V našich vrstvách občanských namnoze je zvykem, že novomanželé sedí vedle sebe. Potom vedle nevěsty usedne její tchán, vedle ženicha jeho tchyně, kdežto otec ženichův a matka nevěsty usednou naproti. Potom místa čestná zaujímají svědkové. Prvnímu svědkovi přísluší také první přípitek novomanželům, vážný a důstojný, nikoli však sentimentální, kdežto první mládenec zahájí řadu přípitků veselých. Ale všechny přípitky buďtež krátké,

svižné a aspoň poněkud vtipné.⁵ Není slušno po přípitcích hrnouti se se všech stran k novomanželům a s nimi si přiřukovati. Každý zůstaň na svém místě a přiřukni tolíko se sousedy v pravo a v levo a novomanželům se ukloň. Jakož vůbec je svrchovaně nevhodno při hostině samé vstávati a přecházeti od hosta k hosti, zejména však se sklenicí v ruce. Je tu hlavně nebezpečí, že polijete vínem drahocenné šaty dam a tím způsobíte někdy značnou škodu. Mimo to vzniká přecházením chaos a nepořádek. Viz také níže zvláštní odstavec o přípitcích.

Za to hned po hostině hosté vstanou a na černou kávu odeberou se do místnosti sousední, o kterou vždy a při každé hostině vůbec budiž postaráno.

Je-li po hostině ples, zahajují jej novomanželé. Následující tanec náleží nejváženější osobě ze společnosti a po té nevěsta prostřednictvím mládenců požádá toho kterého pána o tanec. V kruhu užším a ve společnosti důvěrnější může nevěsta žádati o tanec přímo. Ples netrvej nikdy déle než do 2 hodin v noci.

Často místo hostiny pořádá se jen krátká snídaně (déjeuner dînatoire) nebo lunch s bufetem, zvláště když novomanželům jest odejeti na svatební cestu nebo do nového domova. Potom starají se družičky a mládenci, aby nikomu nic nechybělo. – Lunch má výhodu, že je lacinější a že k němu možno pozvati víc osob. Za to je méně intimní.

i) Sňatek starších osob

Až do čtyřiceti pěti let může se svobodná dívka vdávati v bílých šatech, ale bez dlouhého závoje, který zdobí dívku mladou. Nevěsta starší pětáctiřiceti let oblékne šaty světlé, krém anebo barvy šedé, na hlavu vezme klobouk. Nevěsta čtyřicetiletá má jen jednu družičku a jednoho mládence, padesátiletou provázejí jen rodiče, má-li ještě

⁵ Střežte se však všech vtipů dvojsmyslných. Bývá zvykem, že první mládenec pronese také přípitek družičkám.

jaké, a svědci. Slečna starší, nemající již rodičů, jde k oltáři bez příbuzných, pouze se ženichem.

j) Druhý sňatek

Druhý sňatek je spojen s týmiž formalitami a obřady jako sňatek první. Avšak je přirozeno, že všechno bude se konati s větší zdrželivostí pod tíží vzpomínek, které se nutně budou vznášeti ve vzduchu, zvláště vdává-li se vdova. Tím více, účastní-li se svatby děti z prvního manželství.

Sňatek dívky s vdovcem je méně tíživý, ježto mladá dívka může očekávati snad tolikéž lásky jako první choť.

Sňatek vdovy a vdovce jaksí vyrovnává vzpomínky a slavívá se stejně bujaře jako sňatek první.

Vdova nemůže se vdávati leč deset měsíců po smrti prvního muže, ba zvyk vyžaduje aspoň dvou let smutku, kdežto u vdovce je méně přísný, ačkoli památka zesnulé žádá ne-li tři let, tedy aspoň dvou.

Vdova zve na svatbu buď sama, nebo její rodiče. Obyčejně však koná se sňatek potichu a v nejbližších 14 dnech posílají se oznámení. Při sňatku samém není v kostele ani zvláštních ozdob, ani hudby, ani zpěvu. Vdova podrží snubní prsten z prvního manželství, zvláště jsou-li z něho děti, aby jim ukázala věrnost památce jejich otce. Nový prsten nosí se na témže prstě.

Děti z prvního manželství mají svou přítomností u sňatku projevit otčímovi svoji úctu a přes všechny svoje pocity ukázati mu, že je vítán v jejich rodině. Neúčast dětí je zjevným znamením nepřátelství; potom se počet hostů svatebních omezí na míru nejnutnější a svatební veselí, které již valně veselím býti přestává, se zkrátí.

Květiny kytice ženichovy i ty, jimiž nevěsta se zdobí, nejsou již bílé.

O ruku vdovy uchází se ženich, předpokládaje dříve souhlas vdovy, u jejích rodičů neb u ní samé. Rodině zesnulého chotě

oznámí se nová změna a není příčiny, proč by přátelské styky s ní měly přestat.

V toaletě nevěsty-vdovy nesmí být ani tónů křiklavých, ani žádné stopy smutku. Nic však v jejím úboru nepřipomínějí jejího vdovského stavu. Závoje mítí nebude, spíše klobouk.

Po obřadu církevním shromáždí se několik málo osob, účastnivších se svatebního průvodu, k hostině, kterou vystrojí nevěsta. Účastníky jsou toliko rodiče, příbuzní a svědkové. Po hostině nikdy není ani večírku, ani plesu.

Vdova znovu se provdávší nekoná návštěv novomanželských. Osoby, které pozvala a které chtí zůstatí s ní ve stycích, samy vykonají návštěvu. Druzí, kteří chtějí styky přerušiti, spokojí se pouhým blahopřáním na visitce.

O chování dítek k nevlastním rodičům musí rozhodovati individuální poměry, ale povinnost jim káže chovati se k otčímovi nebo maceše uctivě a vlídně, tak jako zase otčím i macecha k nevlastním dětem mají se chovati tak, aby děti pocítily změnu co nejméně.

* * *

Rozvod není provázen žádnými obřady společenskými. Společnost se ho nezúčastní a běře ho toliko na vědomí jako věc nepřijemnou. Nesluší společnosti rozhodovati, kdo z rozvedených je v právu, kdo v nepravu.

Nezbývá, než co nejrychleji zapomenouti na to, co bylo, a vpraviti se do nových poměrů.

* * *

Poděkování po svatbě. Mimo návštěvy, které konají novomanželé po svatbě, jsou novomanželé povinni díkem všem, kdož jim blahopřáli písemně nebo telegraficky, nebo pouze na visitce. Slušnost by žádala, aby tak, jak bylo blahopřáno, bylo také odpověděno, ale vůči novomanželům společnost je shovívavá a spokojí se s poděkováním docela stručným i tištěným a za dobu

poměrně delší, hledě k tomu, že novomanželé odejeli na svatební cestu nebo potřebují času na zařízení domácnosti. Poděkování tištěné budiž stručné.

Možno je pak odesílati jako tiskovinu, na př. ve formě této:

*Prof. KAREL MOUDRÝ s chotí RŮŽENOU,
roz. DOBROVOLNOU, vzdávají uctivé díky
za blahopřejný projev k jich sňatku.*

Vendolí, v srpnu 1913.

O návštěvách viz níže odstavec „Návštěvy svatební“.

* * *

Svatba stříbrná po případě *zlatá* oslavuje se obyčejně jen v užším kruhu rodinném a po předchozích příslušných obřadech církevních jest hostina za přítomnosti všech dětí nebo potomků a snad i nejbližších příbuzných a přátel.

4. Úmrtí

a) Obecné poznámky

Nezbývá v životě, než abychom byli připraveni každé chvíle na rub radostí života, na smrt.

Nejbližším příbuzným přísluší zatlačiti zesnulému oči; ale nepřipustíme k této poslední osobní službě nedospělých dítek, abychom je ušetřili dojmů příliš prudkých. Je-li zesnulý katolík, dávají mu do ruky křížek a v záhlaví vedle krucifixu dvě hořící svíce. Záclony v úmrtním pokoji se stahují, aby světlo denní dovnitř neproniklo, k úmrtnímu loži staví se kroupenka, aby návštěvníci pokropili mrtvolu svěcenou vodou. V pokoji úmrtním a v celém bytě chodí se po špičkách a v celém domě zachovává se klid a ticho.

Je-li dům činžovní, nájemníci ostatní vystříhají se rovněž všeho zbytečného hluku, jako zejména hry na piano.

Přístup k mrtvole je volný všem příbuzným, přátelům a známým, kteří by naposledy ještě přáli si viděti zesnulého. Ve velkých bytech a vznešených rodinách bývají vedle úmrtního pokoje, přiměřeně smutečně zdobeného, dva salony; v jednom přijímá návštěvníky vzdálenější příbuzný, ve druhém návštěvnice přijímá příbuzná nebo přítelkyně pozůstalých.

Nejbližší příbuzní neobjevují se za těchto smutných okamžiků, leč by neměli nikoho, kdo by je zastupoval. V předsíni (velkých bytů) mohou také býti vyloženy archy, do kterých se návštěvníci zapisují, což jest nejpohodlnější.

Členové rodiny střídavě bdí u mrtvoly, neb aspoň jsou v bytě, dokud mrtvola není vynesena z domu.

Neuvádíme tu povinností a obřadů rázu právního nebo náboženského, na které upozorní nebo které obstará sám pohřební ústav, kterému svěřujeme vypraviti pohřeb; s ním smluvíme pak všecky podrobnosti. Způsob pohřebního průvodu záleží pak na peněžních prostředcích pozůstalých. Ústav obstará vše, po případě i rozeslání úmrtních zpráv, dáme-li mu příslušné adresy.

Velmi četné a zavilé vnější náležitosti, spojené s převážením mrtvoly do jiného města nebo dokonce ciziny, obstará rovněž ústav.

* * *

Zvláštní pozvánky na pohřeb u nás se neposílají, toliko oznámení úmrtí neboli tak řečené parte (faire-part), na kterém je přesně udán den a hodina i místo pohřbu, jakož i zádušní mše svaté. Také na parte jako na každém oznámení toho druhu má býti přesná adresa domu smutku, aby příjemce oznámení věděl, kam adresovati projev soustrasti, zvláště je-li parte posláno z většího města, kde přesná adresa jest nutná.

Parte udává plné jméno, věk a povolání zesnulého, třeba-li, také všecky jeho tituly, řády a tirády, i čestné. Podepsáni bývají příbuzní nejbližší, ku kterým čítáme manžela nebo manželku, rodiče, děti,

sourozence, zetě a snachy a posléze vnuky a pravnuky; někdy také švakry a švakrové, zřídka bratrance, sestřenice, strýce a tety. Podepíší-li se jen „Truchlící pozůstalí“, nevíme často, komu kondolovati. Podle přání zesnulého nebo příbuzných připojuje se poznámka, že dary květinové s díky se odmítají nebo prosba, aby místo darů květinových bylo pamatováno na ten který dobročinný neb i vlastenecký účel.

Nověji zavádí se stylisace taková, že pozůstalí píší se v čelo, aniž se podepisují, po způsobu francouzském, na př.

*Paní MARTA POKORNÁ a syn její VÁCLAV
oznamují, že zemřel jim choť a otec
pan JAN POKORNÝ atd.*

Ať tak či onak, parte budiž stylisováno pokud možno stručně, bez bombastických slov o hluboké bolesti pozůstalých, která se rozumí sama sebou.

Osoba, která by chtěla promluvití nade hrobem, je povinna vždy úmysl svůj napřed oznámiti pozůstalým, kteří buď dají svůj souhlas, anebo mohou i požádati, aby od toho bylo upuštěno z důvodů, jež třeba udati. Řečník předloží napřed i text své řeči pozůstalým.

Parte rozesílají se pokud možno všem přátelům a známým, se kterými nejen zesnulý byl ve styku, ale i rodiny pozůstalých dosud jsou. Ale nebud' me uraženi, nedostalo-li se nám oznámení, neboť vezdy dlužno vzítí v úvahu bolestné vzrušení pozůstalých, od kterých je neskromno žádati, aby v takovou chvíli truchlivou myslili na nás. Kondolujeme, ba zúčastňujeme se i pohřbu beze zvláštního pozvání, chceme-li rodině prokázati pozornost.

Zvláště tenkráté pozůstalé dlužno omluviti, když smrt přišla náhle a neočekávaně, stihnuvši rodinu naprosto nepřipravenou.

Na druhé straně pozůstalí nežádejtež účastenství od osob místně vzdálených, které by byly nuceny podniknouti dalekou a nákladnou cestu na pohřeb.

Parte poslati dlužno i všem spolkům a korporacím, kterých zesnulý byl členem.

Nemůžeme-li se zúčastniti pohřbu, omluvíme se zároveň s kondolencí. Přítel zesnulého, který neznal jeho choti, může kondolovati vdově přímo. Na parte neodpovídáme, zúčastníme-li se pohřbu.

Pro případ, že by pozůstali zapomněli na některého známého a aby oznámení úmrtí bylo co nejobecnější, otiskují je i v denních listech, často „místo zvláštního oznámení“. I toto dlužno pokládati za oznámení takové, na něž jste oprávněni poslati výraz soustrasti.

Parte rozesílají se hned po úmrtí, tak aby adresáti měli pokdy účastniti se pohřbu. Nezúčastní-li se, pošlou kondolenci hned, a to buď dopis anebo telegram, jsou-li s rodinou ve stycích bližších nebo dokonce přátelských a příbuzenských, sic jen pouhou visitku.

Na kondolence rodina odpovídá osobám bližším nebo těm, na kterých jí zvláště sejde, nebo které poslaly věnec na rakev nebo zvláštní dopis obsahující více než pouhou kondolenci, zvláštním dopisem, sic jen tištěným poděkováním, které na visitkovou kondolenci úplně stačí.

Také toto tištěné poděkování budiž docela stručné. Stačí text tento:

*Rodina POKORNÝCH děkuje upřímně
za projevenou soustrast.*

Anebo:

*Za upřímný projev soustrasti pro úmrtí
našeho manžela, otce a bratra, pana
Josefa Marka, šefa firmy Marek & spol.,
dovolujeme si vysloviti nejvroucnější díky.
Rodina Markova.
V Praze v červenci 1913.*

* * *

Věnce nebo květiny na rakev zesnulého (s přiloženou visitkou!) posílají předem nejbližší příbuzní, vedle toho i příbuzní vzdálenější – nelze tu stanovit pevného pravidla, neboť jde spíše o stupeň přátelských styků než o stupeň příbuzenský, – pak důvěrní přátelé zesnulého neb osoby, které s rodinou jeho bývají v častých stycích společenských nebo zesnulému nebo jeho rodině nějakým díkem jsou zavázáni. Za takový dar květinový pokládán i rovnomocný obnos peněžní, který na počest zesnulého odevzdává se nějakému dobročinnému účelu. Korporace, která peníz takový přijímá, má za povinnost oznámiti dar pozůstalým, kteří se zaň poděkují jako za dar květinový zvláštním dopisem, po případě návštěvou. Za věnec, věnovaný nějakou korporací, pozůstalí poděkují zvláštním obřadným dopisem.

b) Pohřeb a pohřební průvod

Je-li byt zesnulého dosti prostranný, aby mrtvola mohla býti vystavena, mrtvý zůstane tam až do pohřbu. Někdy, ve vlastním domě, mrtvola vystavována v průjezdě a to v poslední den; odtud pak jde průvod. V domech činžovních asi většinou sotva lze učiniti to neb ono a čím dále tím více ustaluje se zvyk, zvláště v Praze, že průvod pohřební vychází z kostela nebo ze síně hřbitovní (na Olšanech). Na straně jedné umožňuje se hostům pohřebním

doprovoditi zesnulého až ke hrobu, na straně druhé je výprava pohřbu jednodušší a lacinější. Litovati jest, že nynější pohřební síň olšanská naprosto a v ničem nevyhovuje potřebám velkého města a místo před ní venkoncem je nedostatečné.

Rakev zdobí odznaky důstojnosti zesnulého, zejména osob vojenských nebo těch, které nosily uniformu. Potom dlužno se dorozuměti se sborem, jemuž zesnulý náležel, aby mu mohly býti vzdány přiměřené poslední pocty.

Před rakví jsou na černém polštáři upevněny řády zesnulého, které pak zřízenec nese za rakví.

Když smuteční hosté vejdou do domu smutku, odevzdají svoji visitku v levém rohu zahnutou (pro pozdější kontrolu návštěvníků) a jdou vyslovit soustrast rodině. Stisknou ruku příbuzným, rodinu zastupujícím, aniž provázejí výraz své soustrasti dlouhými výklady. Nejbližší příbuzní zesnulého toho dne často ani se neobjeví.

Bylo by svrchovaně neslušné hovořiti v saloně přijímacím nahlas. Zejména nebudeme se tam se známými osobami, zvláště však nezavádíme hovor o něčem jiném než o smutných okolnostech, v nichž jsme, a nevyřizujeme tam soukromých věcí. Nutno projevit, ne-li soustrast, aspoň úctu vůči smrti.

Na pohřeb běrou páni z příbuzenstva černý redingote, černou kravatu, černé rukavice a cylindr (výjimečně tvrdý klobouk) se smutkem; kalhoty černé neb aspoň velmi tmavé. Za chladna černý svrchník. Hosté obleknou vším způsobem ne-li černý, aspoň tmavý šat, černou kravatu a černé rukavice, cylindr (tvrdý klobouk rovněž jen výjimkou). Rovněž dámy nepřicházejte, nemáte-li šatů černých, v obleku světlém, nýbrž co možná tmavém.

V průvodu za rakví jdou příbuzní, nejprve nejbližší, pořádkem na parte uvedeným, pak vzdálenější. Někdy dámy z příbuzenstva následují za průvodem v kočáře tak, že za rakví jdou jen páni. Vůbec páni s dámami jdou po párech (před pohřbem smluvených), nejbližší příbuzní spolu.

Ostatní hosté smuteční jděte pokud jen možno v pořádku, předbíhati druh druhu naprosto nesluší a nic není trapnějšího nežli

nelad a nepořádek za truhlou. Páni smeknou toliko při obřadech církevních, při průvodu samém, ať do kostela, ať z kostela na hřbitov, kryjí hlavu.

Jde-li průvod nikoli z domu smutku, nýbrž z kostela, hosté smuteční shromáždí se v udanou hodinu v kostele, kde možno buď před obřady, nebo ve chvíli, kdy rakev z kostela se odnáší, pozůstalým vyjádřiti němým stisknutím ruky soustrast. Deputace a delegáti stručnými slovy jmenují sbor, za který byli vysláni. Neří neskromností, ohlásíme-li i přítomným žurnalistům, kterou korporaci při pohřbu zastupujeme.

Úloha nejbližších příbuzných je těžká v tyto chvíle. Súčastní-li se posledních obřadů, jsou povinni přemáhati svoje pohnutí a jeviti vůči hostům přece jen jistou míru duchapřítomnosti, sice lépe zůstanou-li doma, neboť projevy přespřílišného bolu působí na přítomné velmi trapně.

V pohřebním průvodu kouřiti je naprosto neslušné.

Kočáry za průvodem jsou rezervovány předem dámám a hostům a přátelům důvěrným. Nestačí-li, najmeme si drožku nebo fiakra sami, chceme-li se dostat na hřbitov v čas.

Je pravidlem, že všechno služebnictvo vyprovází zesnulého na poslední jeho cestě.

V krajích nebo městech, kde jsou obvyklé nějaké odchylky od pravidel uvedených, ochotně jim se přizpůsobíme.

* * *

V *kostele* zaujmou první lavice, před rakví, nejbližší příbuzní. Neří-li těch, aspoň nejbližší přítel. Hned po nich jdou zástupci korporací, po případě i vlády, která před jinými má přednost.

* * *

Je neslušno tlačiti se *na hřbitově* k hrobu dokonce i před pozůstalé, tím méně, ježto místa je tu vždy málo a nikdy nesmíme šlapati po cizích hrobech, často květinami a věnci zdobených. Při obřadech na hřbitově dlužno smeknouti, rovněž při řeči nade hrobem pronášené.

Žádným způsobem nesmíme na hřbitově projevovati ani souhlas, ani nesouhlas s pronášenou řečí, kterou vyslechneme s nábožným klidem.

Po vykonaných obřadech nejdříve pozůstalí po řadě svého příbuzenství, potom ostatní účastníci házejí do otevřeného hrobu po třech hrstích hlíny, nebo tam, kde mrtvý se ukládá do vyzděné hrobky, připravené květy. Je to poslední, trapná služba, kterou konáme zesnulému.

Buď u hrobu, také po vykonaných obřadech, nebo při východu ze hřbitova přijímají pozůstalí ještě poslední výrazy soustrastí.

Příbuzní i hosté zasednou do týchže povozů, jichž užili na cestě sem, a rozjedou se. Kočí fiakru očekává zpropitné.

Zúčastní-li se pohřbu hosté z daleka příšedší, přátelé nebo příbuzní, rodina pozůstalého pozve je na oběd nebo vůbec na jídlo. Jídlo toto, jehož se pak zúčastní jen mužští členové rodiny, je velmi prosté, obyčejně jen studené, bez obvyklého rázu hostin. Ve velkých městech a tam, kde jsou restaurace a hotely, tato pozornost není povinna.

Jako při pohřbech katolických, tak i při pohřbech protestantských nebo židovských o podrobnostech obřadů poučí a o ně dbá dílem zřízenec pohřební, dílem zřízenec chrámový, pokud by účastníkům nebyly známy. Jinak společensky každý pohřeb u nás je stejný a platí o něm pravidla, uvedená svrchu.

Rozmanité formality, spojené zvláště s pohřbem židovským, týkají se jenom pozůstalých a jsou věcí náboženského kultu, nikoli společenskou.

* * *

Pohřbívání ohněm má společensky touž platnost, jako ukládání mrtvol do země, a případný nesouhlas s ním necháme si pro sebe. Ani samovražda nebude s naší strany příčinou jakýchkoli demonstrací vůči pozůstalým, a je-li samovrahovi pohřeb vystrojen, účastníme se ho bez nejmenší odchylky od udaných pravidel,

vykládající si samovraždu jako duševní poruchu, za kterou pozůstali nemohou.⁶

5. Smutek

Po úmrtí příbuzného nutno po jistou dobu dbáti některých ohledů, v chování i v obleku, kterým žádný slušný člověk se nevyhýbá a pro památku zesnulého ochotně se jim podrobí, byť se mu tím i stala jistá újma ve mnohém, a byť i opravdový smutek byl v srdci, ne ve věcech zevních.

Veřejný smutek nezáleží ani tak na stupni lásky, který nás k zesnulému vázal, jako na stupni příbuzenství, a dělí se ve dvě části: smutek hluboký a polosmutek.

a) Doba smutku

Nejdelší smutek nosí vdova. Trváť u nás dva roky (v Německu jen rok, půl roku hluboký, půl roku polosmutek) a hluboký smutek při tom celý rok. Také vdovec je vázán stejnou dobou, ačkoli namnoze se jeho smutek zkracuje na půldruhého roku, z čehož hluboký smutek trvá devět měsíců.

Po dědu a babičce trvá smutek rok, z něhož šest měsíců smutek hluboký.

Rodiče po dětech nosívají zhusta smutek jako vdova, totiž dvě léta, z nichž rok je smutek hluboký. Někdy zkracuje se hluboký smutek na devět měsíců.

Po sourozencích, švakrovi nebo švakrové deset měsíců, z nichž šest měsíců smutek hluboký.

Smutek po bratrancích a sestřenicích trvá tři měsíce, z nichž na smutek hluboký připadá šest neděl.

⁶ V dohledné době nabude pohřebnictví v Praze poněkud jiné tvářnosti, dílem zkomunalisováním, dílem zřízením obecních hřbitovů u Hostivaře a posléz i dopravou zesnulých zvláštními vozy elektrické tramvaje.

Posléze smutek za příbuzné vzdálenější, tak řečený malý smutek, trvá čtrnáct dní až šest neděl, beze smutku hlubokého.

Pro smutek za strýce a tetu nebo synovce a neteře není určitých pravidel, trvává obvykle šest neděl.

Osoba, která dědila po svém příteli, nosí smutek tři měsíce.

Za kmotra nebo kmotru nosí se smutek leda tenkrát, jsme-li podepsáni na parte, což se stává zřídka. Naopak nejsme nuceni nositi smutek i za příbuzného bližšího, nebyli-li jsme uvedeni na parte.

Jenom smutky trvající přes šest neděl obsahují smutek hluboký. Smutek nemá býti zkracován, ale za to může býti prodloužen. Stavby střední spokojují se většinou se smutkem trvání pravidelného. Nestací vymlouvat se, že smutek je v srdci, nezbyvá, než podrobiti se příslušným předpisům.

Osoba veřejně působící může pro nějakou slavnost smutek přerušiti, vyžaduje-li její přítomnosti zájem vyšší, na příklad národní.

b) Smutek pánů

Za hlubokého smutku mají páni nositi oblek jenom a toliko černý, nebo při nejmenším tmavé barvy s krepem na levém rameni. Smutek na klobouku mění se podle stupně příbuzenstva. Po smrti choti nebo dítěte, je klobouk (cylindr) skoro všechen zakryt bezlesklým sukнем, za bratra a švakra asi do polovice a ještě méně za strýce (15 cm, 12 cm a 8 cm). – Rukavičky černé, knoflíky manžetové a do náprsenky černé, beze všech ozdob neb inkrustací. Šperky jsou naprosto vyloučeny. Kravata černá, bezlesklá, nikoli z černého atlasu.

Při uniformě zahalí se porte d'épée o pohřbu černým flórem, smutek pak nosí se na levém rameni. Ostatek vojsko má svoje předpisy smuteční. Slavnostní oblek hlubokého smutku pro pány je frak a kalhoty z bezlesklé látky, bílá vesta a bílá kravata batystová

nebo muselínová a stejně jsou přípustny černá vesta a černá kravata z bezlesklého hedvábí.

Služebnictvo nosí smutek po celou dobu smutku svých pánů. Lokajové v livreji nosí krep na rameni, ale kočí vdovy nebo šofér odloží livrej a jest oblečen černě, na klobouku má krepovou kokardu.

Za *polosmutku* smí páni nositi zlaté knoflíky u košile a manžet. Nosí šaty šedivé a rukavičky také šedivé.

* * *

Za hlubokého smutku vyhýbá se pán, pokud možno, všem četným společnostem, obřadům anebo slavnostem. Za *polosmutku* možno se zúčastniti shromáždění, která jsou rázu vážného. Od konání návštěv jsou osvobozeni. Aby však nevyšli ze styků, posílají visitky nebo dopisy. Rozumí se, že neúčastní se ani plesů, ani nepřijímají pozvání na hostiny.

c) Smutek dam

Obyčej žádá od vdovy smutku delšího než zákon, aspoň dvou let. Kdyby se žena provdala do té doby, může ovšem odložit smutek v den sňatku, ale je vázána obnoviti jej hned den po té a přiměti nového chotě, aby smutek s ní sdílel.

Nemá-li vdova dítek z prvního manželství, může při novém sňatku odložit smutek za některého příbuzného prvního svého chotě. Má-li však děti z prvního manželství, nesmí tou měrou přerušiti styky s rodinou prvního chotě. Má dochovati smutku svých dětí ať jakéhokoli.

Každý *hluboký smutek* dámský má tři periody: 1. dobu krepu, 2. dobu černého hedvábí, 3. dobu *polosmutku*.

Malý smutek obsahuje jenom dobu černého hedvábí a *polosmutek*.

Barva pro periodu krepu a hedvábí jest ovšem jen barva černá (kožišiny *astrachan* a *persian*), pro *polosmutek* všechny odstíny barvy šedivé a fialové.

Dítky mladší 12 let nosí oblek beze smutečního krepu, černý a bílý nebo šedivý; smutek je fakultativní pro dítky mladší čtyř let, vyjma při smutku po otci nebo po matce.

Přehledně:

	Doba krepu	Doba černého hedvábí	Doba polosmutku
--	-------------------	-----------------------------	------------------------

Hluboký smutek:

Choť	1 rok	6 měsíců	6 měsíců
Otec, matka	9 měsíců	6 měsíců	3 měsíce
Tchán, tchyně	9 měsíců	6 měsíců	3 měsíce
Dítky, zeť, snacha	6 měsíců	3 měsíce	3 měsíce
Děd, babička	6 měsíců	3 měsíce	3 měsíce
Bratr, sestra	6 měsíců	2 měsíce	2 měsíce
Švagr, švakrová	6 měsíců	2 měsíce	2 měsíce

Malý smutek:

Strýc, teta	–	3 měsíce	3 měsíce
Bratranec, sestřenice	–	6 neděl	6 neděl

Smuteční šaty nejsou podšity hedvábím šustícím. Vroubení krepem má vzhled ještě více smuteční.

O pohřbu a s počátku hlubokého smutku nosí se dlouhý černý závoj, vroubený krepem. Často nosí se tento závoj toliko při pohřbu, po té užívá se závoje kratšího. Ale teprve po půl roce možno závoj přehoditi na zad. Podrobnosti smuteční toalety přináší okamžitá móda.

Šperky jiné nežli černé naprosto jsou nepřípustny.

Při polosmutku nastupují jakožto šperk perly a ametysty. Někdy vdova, která se nehodlá již provdati, neodloží šatů černých vůbec.

Také po polosmutku přidrží se vdova šatů barev mírných a vyhýbá se barvám veselým a křiklavým.

Jsou vdovy věrné, které i po smutku nenesí jiných šatů nežli černých.

* * *

Po celou dobu smutku zdržuje se i dáma tak jako pán všech hlučných společností, slavností, hostin, výletů a koncertů. Ba není ani dovoleno zúčastnit se svatební mše, aspoň do šesti měsíců.

Do šesti neděl dáma ve hlubokém smutku nepřijímá návštěv. A pak nenabízí při recepcích ani čaje, aniž jakého občerstvení. Sama oplatí návštěvu až po šesti nedělích. Vdova, matka, sirotek nemusí návštěv opláceti: odevzdají toliko visitky.

Mimo to návštěvy osob ve smutku nekonají se ve dni přijímací. Naopak chodívá se v kterýkoli den téhodne brzo po poledni, aby se návštěva vyhnula setkání s návštěvami jinými.

V první polovinu smutku vyhýbáme se i všemu hluku v domě. Hudba je vyloučena, piano zůstává zavřeno. Jenom děti smějí pokračovati po několika týdnech zbožného ticha ve svých cvičeních klavírních, ale tu nesmí hráti nic veselého. Květiny jsou vyloučeny z bytu a dámy ani pánové nenesí žádných.

Za polosmutku dáma smí opět obnoviti svůj přijímací den. Po smutku počíná znova strojiti čaj, ba i diners. Později objevuje se v koncertě a v divadle, ale nikdy ne na plese.

Dáma v polosmutku může přijmouti úřad kmotry, tak jako pán úřad kmotra, ale nezúčastní se slavnosti, kterou za tím účelem pořádají rodiče kmotřencovy.

Jestliže přímo před sňatkem ženich nebo nevěsta ztratí úmrtím blízkého příbuzného, svatba musí býti odložena na měsíc nebo dva, dle stupně příbuzenství se zesnulým. Ale i po této době svatba slaví se v největší důvěrnosti a beze všeho hluku. Po obřadech následuje prostá snídaně nejbližších příbuzných, svědků, družiček a mláďenců.

Nevěsta má sice bílý šat, ale příbuzní šaty barev tlumených, šedivé nebo fialové. Ale následujícího dne příbuzní tito obnoví opět smutek, jež převezmou i novomanželé.

Zvláštní pravidla týkají se smutku po hlavě státu. Celý sbor diplomatický nosí smutek po panovníkovi země, v níž působí, po členu panovnické rodiny nebo po osobě, poctěné pohřbem národním.

Po dobu tohoto smutku dámy pozvané na vyslanectví nebo konsulát objeví se jenom v bílých toaletách. Podrobnosti takových případů vymykají se z rámce této knihy.

* * *

Za smutku užíváme dopisních papírů smutečních, jichž černá obruba mění se podle stupně smutku. Visitky jsou také černě vroubené. Stav vdovský se na visitkách a na adresách neoznačuje.

III. Ve veřejnosti

Slušné vystupování na veřejnosti vůbec, ať na ulici, ať v místech uzavřených, žádá chování klidného, důstojného, naprosté zdvořilosti i vůči těm, jichž neznáme, a vyhýbá se všemu křiklavému jak v obleku, tak v řeči a jednání a nezná domýšlivosti. Chovejme se ve veřejnosti druh ke druhu spíše jako přítel, než jako nepřítel a v případě potřeby jako „milosrdný Samaritán“...

Někteří lidé chovají se na ulici a ve veřejnosti, jako by stále byli připraveni k boji. Jsou to lidé nespolečenští.

1. Na ulici

Jděte po ulici a pozorujte chování rozličných lidí – podle jejich zevnějšku, chůze, chování, pohledů, posunů atd. posoudíte hned, jakého asi jsou druhu a stanou se vám sympatickými nebo vzbuzují odpor. Tady pán nešetrně vám foukne kouř cigarety do tváře, tam zavane vám z dámy celý voňavkářský krám a onde zase pozorujete, kterak dáma se ohlíží zvědavě po toaletě dámy jiné, zlozvyk, který zvláště v Praze bují jako koukol mezi pšenicí. A kdyby to byly toliko závistivé a zvědavé dámy! Ale stačí jen drobná věc vymykající se obecnosti a už je, ať tak dím, všecka Praha vzhůru. Kdysi odpoledne šel po Příkopě důstojník, nemající na sobě nic nápadnějšího, než na čepici bílou pásku z manévruů. Šel jsem za ním... od piaristického kostela až k Živnostenské bance ohlédlo se po něm třicet sedm osob! Jsou dámy, které potkavše nápadnou toaletu, nejen že se ohlédnou, ale k tomu ještě zastaví, což je velmi neslušné.

Nic není trapnějšího, než-li setkávati se na místech veřejných, na ulici, na dráze, v tramvajových vozících a j. s lidmi, jejichž chování působí nám steré nepříjemnosti snad tím nepříjemnější, čím jsou drobnější.

Zdvořilost a dobrý mrav žádá, abychom i vůči neznámým chovali se vždy tak, aby přítomnost naše byla jim, ne-li příjemnou,

tož aspoň co nejméně na obtíž. Základní pravidlo obecné slušnosti na místech veřejných jest: chovati se tak, abychom na sebe obraceli pozornost co nejméně. Zvláště mládeži obojího pohlaví sluší takováto skromnost. A potom, právě tak jako chceme sami býti svobodni, tak neomezujeme nikdy svobody jiných. Proto, kdykoliv pozorujeme, že nechtě jsme překážkou jiným, při chůzi na ulici, v tramvaji a pod., neopomeňme požádati krátce za odpuštění pouze slovy „Račte odpustit“, nebo kratším francouzským „Pardon“. Vůči dámě dlužno posmeknouti. Bylo by hrubým pokleskem, kdybychom jsouce zabráni na ulici do hovoru s někým nebo čtouce noviny, vrazili do neznámého a neomluvili se. Jest chyba na naší straně, neboť jest naší povinností na ulici koukati na cestu. Vrcholem nezdvořilosti bylo by ještě k tomu plísнити neznámého, do kterého jsme vrazili.

Mládež neužívej omluvy: „Pardon“ zejména nikoli vůči představeným.

Při vyhýbání nejlépe dbáti jízdního řádu: každý vyhýbej se na levo a vyhneš se nejlépe srážkám. Nicméně pán vždycky vyhne se dámě, nečekaje, co ona učiní, mladší dáma ustoupí dámě starší. Ale stranu u domu u zdi necháváme osobám úctyhodnějším, byť se v tom případě i na pravo vyhýbáme.

Nesluší se dívati se na ulici do zrcadel ve výkladních skříních nebo používati tabulových skel výkladců, kaváren atp. jakožto zrcadel.

Pánu se nesluší držeti hůl nebo deštník pod pažím, šermovati jím anebo tlouci o dlažbu.

* * *

Vůči neznámým jsme vázáni mimo to ještě sterými ohledy a pozornostmi, které sice ani nás nic nestojí, ani jich nezavazují k vděčnosti, ale přece neznámý nabude o nás příznivého soudu.

Upustí-li dáma mimochodem nějaký předmět, mimojdoucí pán ochotně po něm se shýbne a zdvořile jí jej podá. Stejně, stane-li se cos podobného dámě, sedící vedle něho na místě veřejném. Ale

okolnosti této pán nevyužijež k zapředení jakéhokoliv rozhovoru s dámou.

Jakož vůbec šetrnost co největší doporučuje se zejména na ulici a místech veřejných a všechny služby z ochoty, které konáme, zvláště vůči dámám konejme tak, že na žádné uznání nespoleháme. Za každou takovou službu dáma poděkuje se stručným „Děkuji“, jež provází úklonem hlavy, nanejvýše lehkým, ale bezvýznamným úsměvem.

* * *

Dámy mezi sebou nejsou vázány těmito ohledy, jež přísluší pánům, leč jsou-li ve společnosti dam mnohem starších neb osob churavých.

Mnozí pánové bývají úslužni přes míru a také tu všeho mnoho škodí. Střežte se neobratné horlivosti a upustí-li dáma deštník na chodníku protějším, neutíkejte přes jízdni dráhu jej zvednout. Nebo dokonce nespíchejte vykonat nějakou úsluhu tak, abyste při tom upadli.

Dámě se nezavděčíte, připomenete-li jí, že má uvolněný účes nebo klobouk na křivo a šaty pomačkané, kdežto pán s díkem přijme upozornění na nějaký křiklavý nedostatek toalety náhodně vzniklý. Ale vezdy upozornění musí se díti šetrně, aby neuráželo.

Optá-li se vás kdo na cestu, směr nebo nějakou budovu, odpovězte zřetelně a slušně, ale neprovázejte, leč byste o to byli výslovně požádáni. To se stane však jen zřídka, buď ve případě nebezpečí, nebo nezbytnosti.

Pán nikdy nenabídne mladé dámě ochranu svého deštníku. Ostatně žádná slušná dáma nabídky takové nepřijme. Naopak sluší se ochrániti tím způsobem starce nebo člověka nemocného, tak jako pomoci na ulici slepci nebo churavému.

Ve veřejných sadech pán přenechá svoje místo na lavici dámě, která se po nějakém sedadle ohlíží, rovněž dívka nebo mladší dáma ustoupí dámě starší, ale nikdy na místo placené, pokud si může

každý takové místo najati a zaplatiti. Nabízeti vlastní placené místo osobě neznámé bylo by nepřístojností.

* * *

V tramvaji jest předem dbáti přesně řádu tramvajového, nenastupovati, dokud pasažéři vystupují, poslechnouti ve všem pokynů konduktéra atd. Nejsme-li ať jakkoli spokojeni s chováním konduktéra, nepouštějme se s ním do hádky, ale stěžujme si na místech příslušných. Pán ochotně postoupí své místo dámě a lidem starým, třeba že nemusí, neboť místo je placené. Co týká se kouření na plošinách, [viz kapitola I. Pravidla obecná](#). Vstupující do tramvaje, nepozdravujeme, ale táže-li se nás kdo na směr cesty a pod., rádi odpovíme. Máme-li s sebou děti, dávejme na ně pozor, aby nijak neobtěžovaly ostatního obecnstva.

2. Toaleta na ulici

Ježto i ulice dlužno pokládati za místo společenské, byť i společnost byla neznámou navzájem, třeba dbáti i pravidel toaletních tím více, ježto na ulici z větší části soudí se o nás, nikoli z našeho zevnějšku a ovšem také chování, pohybu a chůze, jak bylo naznačeno svrchu.

Nikdy nevycházejme z domu nedbale ustrojeni, bez kravaty nebo dáma bez klobouku (vyjímaje na letním venkovském pobytu). Dáma smí se objeviti bez klobouku toliko, jde-li na nějaký večírek nebo do divadla. Přes večerní toaletu vždycky nutno obléci plášť tak jako pán oblékne přes frak svrchník; nikdy ať nevzbuzuje pozornost kolemjdoucích.

Neobjevujme se bez kabátu nebo v nedbalkách u okna nebo dokonce na balkoně svého bytu.

Nedostatek slušného úboru svědčí nejen o nedostatku úcty k osobám, jež potkáváme, ale také k sobě samým. Známemu bude vždycky nepříjemno potom s námi se setkati a buďme připraveni na to, že se nám buď vyhne, nebo bude se tvářiti, jako by nás neviděl.

Nežádáme nikoho, aby se strojíl dle nejnovější módy, nejméně od pánů starších nebo dokonce od lidí méně majetných, ale žádáme rozhodně úbor čistý a pečlivý. Povinnost jest tím větší, čím více vynikající místo dotyčné osoby ve společnosti zaujímají. Jsou jen řídké případy, kdy nad nedbalostí úboru pánova společnost oči zamhuřuje.

Povinnosti dam po této stránce jsou mnohem větší než pánů. Dámy nikdy nevycházejte bez rukavic. Je-li toaleta zapínací, neopomeňte zapnouti i poslední knoflík. I sebe menší nedostatek v této příčině může vzbuditi zdání nepořádku. Stejně pán musí zapnouti všechny knoflíky své vesty, za větru svrchník nesmí zůstatí otevřený, aby šosy jeho nevlály.

Kalhoty s t. zv. manžetami nosí se toliko v létě, při světlém obleku neb obleku sportovním.

Nezastavujte se na chodníku s objemnými balíky. Máte-li psa na šňůře, budiž krátká, aby bylo lze míti v patrnosti všechny pohyby psa. Ostatně choďte se psem co nejméně, už pouhý jeho štěkot může polekati kolemjdoucí plaché děti. A na ulici mějž pes náhubek. Do veřejných místností jako sadů, zahrad, restaurací a pod. pes vůbec nepatří, neřku-li ovšem do bytu. Voditi psa s sebou na návštěvu jest neodpustitelné. Jedině miniaturní psík, nošený dámou v náručí, má druhdy přístup do salonu.

* * *

Tak jako je neslušno ohlížeti se za kýmkoliv, tak nesluší se na mimojdoucího ukazovati prstem, holí nebo pod. Na ulici nesmějte se hlasitě a zvláště nezastavujte se zbytečně.

Prosí-li žebrák o almužnu a nemáte-li v úmyslu mu něco dáti, jděte dále, nevšímejte si ho. Jde-li za vámi a je dotěrný, odbud'te ho mírně a slušně: „Nemám peněz“ nebo podobně. Ale nesluší se naprosto na žebráka zhruba se obořiti – dáte-li mu něco, učiníte tak prostě, bez okázalosti, a zmizíte neprodleně a rychle. Nesluší se almužnu házeti.

Kupujete-li něco na ulici, nesmlouvejte dlouho. Je-li vám cena přemrštěna, nekupujte nic a nečiňte o ceně neb o prodavači žádných poznámek.

3. V krámě

Vcházíme-li do krámu nikoli obecně přístupného, jako bývají některé velkoměstské velkoobchody, vezdy pozdravíme. Ve většině krámů dlužno smeknouti, a pán zůstane s hlavou nepokrytou zejména, jsou-li v krámě dámy. Jinak, má-li majitel obchodu nebo krámský sám na hlavě (na př. v zimě) a vyzve nás, abychom nechali na hlavě, ač se tak nesmí státi za přítomnosti dam. Vůbec nechať vstoupíme do jakékoli uzavřené místnosti, vždycky je nám smeknouti. Bohužel že u nás i na divadlech herci v podobných okolnostech nechávají někdy na hlavě a vstupují dokonce i do salonů – *horribile dictu* – s kloboukem na hlavě. Protože jim to tak lépe sluší!

V krámě mluvíte určitě a klidně. Nevolejte na personál z dálky. Nedotýkejte se zboží, nebyli-li jste k tomu vybídnuti nebo nepožádali-li jste za dovolení. Nedávejte si ukazovati předměty, jež nemáte v úmyslu koupiti. Nehaníme to, co se nám nelíbí. Neobratnému zřízenci nevyčítejte jeho neobratnost a sami chovejte se tak, abyste svou neobratností na sebe neupozornili. Se zřízenci nepouštějme se do řečí zbytečných a nevyprávějme jim věci soukromých, jako proč, nebo komu kupujeme, za jakým účelem, leč by toho výběr předmětu nutně vyžadoval. Neptejte se, co soudí zřízenci o předmětech vybraných, jim do vaší koupě nic není a možná že mají vkus docela jiný než vy.

Za zvláštní ochoty, jako nesou-li vám zboží ke kočáru neb obstarávají-li vám nějaká jiná koupě a pod., dejte zpropitné, ale opět opatrně, abyste neurazili citlivost toho, kdo bere.

4. Na schodech

Slušný pán pozdraví na schodech cizího soukromého domu vždycky, byť i jen posuňkem, jde-li o osoby podřízené. Dámě a starci se vyhne a smekne mlčky před nimi i nezná-li jich osobně; na schodech příliš úzkých dokonce i několik stupňů jde zpět, aby jim uvolnil cestu.

Stejně při setkání ve dveřích neb v úzkých průchodech ustoupíme staršímu pánovi nebo představenému, pán dámě vždy čekající, až osoba proti nám přicházející projde.

5. V kočáře a v autu

V kočáře je čestné místo vždy vzadu v pravo. Manžel sedí po levici své choti. Provází-li přítelkyně manžely, náleží čestné místo jí. Potom pán sedí proti oběma dámám.

Pán přenechá vždy zadní sedadlo oběma manželům.

V kočáře o čtyřech místech dvě zadní patří osobám nejstarším nebo nejdůležitějším, a ovšem dříve dámám a pak pánům.

Za okolností jinak stejných usedne z přátel nebo z přítelkyň první do kouta proti otevřeným dvířkám. Ostatní usednou v pravo nebo v levo beze všech ohledů. – Nechutný, ba neslušný je způsob, kde dáma jakožto třetí sedí mezi dvěma pány v pozadí kočáru nebo dokonce pánům na kolenou. Způsob ten smějí si dovoliti nanejvýše tři pánové.

V kočáře pán nekouří, provází-li dámy. Podá jim ruku při vstupu a výstupu. Po té on dává rozkazy kočímu. – Stejně v autu.

6. V kostele

Nechat' jakékoli je naše přesvědčení náboženské, v kostele neb v synagoze a ve chrámě vůbec jest nám chovati se co nejtíšeji a co nejuctivěji a nezapomínáme, že kostel jest místo modlitby, i kdybychom sami nechtěli se tam modliti; aspoň nerušíme jiných.

Jinověrec, neznající chování při obřadech, aspoň povstane, když povstávají jiní. Jako v synagoze necháme na hlavě, tak v mešitě zujeme boty nebo převlékneme tam připravené babuše.

Stejně při průvodech církevních jinověrec chová se co nejslušněji, jde s cesty, posmekne, káže-li to všeobecný mrav a žádným způsobem neobrací chováním svým na sebe pozornost, aniž obřad hlasitě kritisuje. Je příležitosti dost svůj nesouhlas s podobnými obřady vyjádřiti jinde, je-li toho vůbec třeba.

V kostele neslušno mluvit hlasitě; je-li nutno mluvit vůbec, šeptáme. Ani při slavnostech rázu veselého, jako je křest nebo svatba ([viz kapitola II. Události rodinné](#)), nezapomínejme těchto pravidel. Neobracejme pozornost svých sousedů na sebe, neusmívejme se na příchozí a zejména zdržme se všech poznámek nebo posuňků, mluví-li kněz. Nekritisujme v kostele vůbec; nejsme-li tu s čímkoli spokojeni, raději odejdeme.

Ani o svatbě, neřku-li jindy, nečiňme vůči sousedům v kostele neb chrámě poznámek o toaletách, o osobách jiných atp. Nezapomínejme, že kostel není ani divadlo, ani salon.

Do kostela chodíme v úboru čistém a slušném, dámy nikoli v toaletách křiklavých, přes příliš nápadných. Na mši přicházejme včas, abychom nerušili a zůstaňme do konce. Po celý obřad zůstanou dámy v rukavičkách, které se svléknou jenom při přijímání.

Ani o návštěvách turistických a prohlížejíce památky umělecké nezapomínejme posvátnosti místa a dlužno dbáti pravidel svrchu vytčených. Slušné chování v kostele nemá nic společného ani s pobožnůstkářstvím ani s klerikalismem.

7. V divadle, v koncertě a jinde

V divadle (po případě v koncertě), kde každý si platí svoje vstupné, nejsme nikterak povinni postoupiti svoje lepší místo komukoli jinému, dámě, neb osobě starší, ale ocitáme-li se náhodou mezi dvěma osobami vespolek známými, nabídneme jim výměnu,

při čemž přeseďneme si možno-li s osobou mladší. Učiníme tak ovšem jen, jsou-li místa stejného řádu a stejné ceny.

Nenabídne-li osoba, mezi známými sedící, výměnu svého místa, má k tomu asi důvody, jež nám jest respektovati; potom nehovoříme přes ni, abychom jí neobtěžovali. Tím zároveň bychom jí dali na jevo, že nám překáží, což s naší strany bylo by neslušné. Je-li nezbytně třeba něco si říci nebo podati si nějaký předmět, jako kukátko, program atp., učiníme to za osobou mezi námi sedící.

Procházíme-li ke svému místu řadou již obsazenou, takže nutíme sedící, aby vstali, neobracíme se k nim zády a omluvíme se slovem „Pardon“ nebo „Račte odpustit“. Dojista učiníme tak vezdy vůči dámě, sice jsme nešetřni. Za to sedící se nemračí. Ale nezahajujeme při tom žádného rozhovoru, ani ne se známými tak, aby další osoby zatím povstavší, nemusily zbytečně čekat, než projdeme.

Také nehovoříme při představení se sousedy nebo sousedkami, tím méně s neznámými, a nesdělujeme se s nimi o svoje dojmy. Ale ochotně jim poskytneme pomoci podávající jim předmět náhodou od nich upuštěný. Vrchol neslušnosti a nevkusy jest bráti s sebou na klín dítě, které obtěžuje na obě strany a vůbec do divadla nepatří, leč na dětské představení.

Jste-li pozváni do lóže, střeďte se vstoupiti tam první, počkejte, až přijdou vaši hostitelé a vykáží vám tam místo. Jen kdyby představení již začalo, jste oprávněni vstoupiti do lóže prázdné, ale zaujmete tam místo skromné; hostitelé později příší jistě vám pak vykáží místo lepší. Pán pozvaný do lóže nabídne dámě bonbony nebo květiny.

V lóži náleží vždycky dámám místa přední a z těch ta, která jsou pohodlnější a bližší jevišti. Páni se pak usadí za nimi, po případě zůstanou stát.

Osoby v lóžích neobracejte na sebe pozornost hlediště, ať křiklavou toaletou, ať chováním nebo hlučným potleskem nebo dokonce smíchem. Je to nevkusné. Také je neslušno z lóží dávatí znamení do hlediště. Ostatně totéž platí i o místech jiných. Pokřikovati z místa na místo vzdálenější je svrchovaně nevhodné.

Dámy z lóží do lóží se nenavštěvují, jenom pání smějí za přestávek učiniti v lóžích krátkou návštěvu. Je-li několik pánů v lóži, aspoň jeden z nich zůstane u dam, zatím co ostatní jdou do foyeru nebo konají návštěvu v lóžích svých známých. Návštěvníci zůstanou v lóži stát, i kdyby sedadlo jim bylo nabízeno, po celou dobu své návštěvy, ovšem krátké.

Dáma návštěvu přijímající může pánovi nabídnouti bonbony, jež pán nesmí zamítnouti.

Pán ze přízemí nebo balkonu nepozdravuje se svého místa dámu v lóži a dáma nemá povinnosti odpovídati na takový pozdrav.

Dámě jest vystříhati se všech hlučných projevů. Neprohlíží kukátkem zvědavě hlediště a chce-li je trochu prohlédnouti, učiní tak šetrně a jen několik vteřin zastaví se u některého zvláštního místa. Je snadno rozpoznati směr kukátka a osobám, jež si takto prohlížíme, zřídka bývá naše zvědavost vhod.

Osobu, která nám překáží buď ve výhledu, nebo hlasitým mluvením a neslušným chováním vůbec, napomeneme jenom v nejkrajnějším případě a nemáme-li příležitosti požádati biletáře nebo biletářku, aby tak učinila za nás. Ale napomeňme jen co možno neznatelně, snad pouhým pohledem, ohlédnutím, ale nikoli způsobem hlučným a vyzývavým, sice bude naše chování neslušnější než jejich. Kdo kašleš, nebo máš silnou rýmu, do divadla nechod', byl bys jiným na obtíž. Také nechraštěte při představení papírem, ze kterého vybíráte bonbony - zvláštní zlovyk pražských dam.

* * *

Toaleta v divadle. Ve městech s divadlem stálým jdeme vezdy do divadla v úboru pokud možno elegantním, zejména na místa vydaná zrakům ostatního diváctva, t. j. do lóží, na balkon a do přízemí. Dámy v toaletách večerních, dokonce i v šatech mírně vystřížených, pání ve fracích nebo smokingu. Zejména však při premiérách. K fraku hodí se kravata bílá, ke smokingu černá, ale vezmeme-li mimo premiéru ke fraku kravatu černou (ale pak ovšem

i černou vestu), není neštěstí. Do lóží v divadlech variété a vůbec lehčího rázu, ve kterých páni ponechávají si klobouk a hůl, nosívá se tmavá hladká hůl s lesklou zlatou rukojetí. Je to jediná příležitost, při které zlatá hůl není nápadna. Cylinder bezlesklý. K smokingu však cylinder nikdy! Menší péče vyžaduje toaleta na zadních místech přízemí a balkonu a ve vyšších lóžích. Bylo by směšno choditi ve fraku na galerii a na místa laciná.

Při slavnostních představeních, zvaných théâtre paré, bývá toaleta předepsána: páni frak a bílou kravatu, dámy toaletu vystřiženou, aspoň v lóžích, na balkoně a v přízemí, někdy i vůbec.

Velká toaleta není v lóžích a v přízemí závazná ani v Národním divadle, ani v Městském divadle vinohradském, vyjma zmíněná představení slavnostní, ale úbor návštěvníků buď vždy pečlivý a elegantní. Dámy dají přednost toaletám světlým, páni aspoň černému žaketu nebo redingotu. Dobou letní pravidla tato jsou volnější.

Stejně je směšno oblékati nádhernou toaletu a skvostné divadelní pláště a choditi v tom do divadla – pěšky, snad jenom proto, abychom se pochlubili či lépe pochlubily s tím kusem úboru procházejícímu se obecenstvu na ulici k divadlu vedoucí. Jsou obleky, které nutně vyžadují povozu. Neužijeme-li ho, vydáváme se posměšku, že nemáme na přepych. Nechtějme ani tady zdáti se bohatšími, než jsme, spokojme se raději s toaletou skromnější; jinak užijme aspoň tramvaje nebo jděme do divadla ulicemi pobočnými.

Klobouky dámské u nás nepřipouští se do přízemí, kde by překážely výhledu, proto nosívají je dámy jen do lóží a na koncerty.

V musejích, obrazárnách, na uměleckých a jiných výstavách netlačme se do popředí, abychom lépe viděli a vyčkejme raději, až místo se uvolní. A nepronášejme hlasitě svých názorů a úsudků, nejsou-li žádány. Chceme-li se sděliti o svůj soud svému společníku nebo společnici, učňme tak jen diskrétně.

* * *

Velmi ošklivý jest nešvar, jaký vyskytuje se u nás zhusta při koupi vstupenek u pokladen divadelních, nádražních anebo jiných, tam, kde přístup obecnstva není regulován železným zábradlím a portýrem. Ve Francii, Anglii, Německu, zkrátka tam, kde obecnstvo je slušné a disciplinované, staví se příchozí k pokladnám do páru činice tak průvod třeba velmi dlouhý a trpělivě čekají, až se pokladna otevře a až ti, kdo dříve přišli, jsou odbyti. Není tu žádného „návalu u kasy“, všude klid a pořádek. Stane se, že našinec pořádku toho neznalý, chce se vetřít do předu – ale obecnstvo samo zažene ho „na konec“. Kéž by tak vždycky bylo i u nás, aby jenom ten, kdo přijde dřív i dříve mlel!

* * *

Při této příležitosti dlužno upozorniti na nelad a nepořádek, jaký zhusta panuje *v šatnách* našich divadel, koncertních sání atd. vinou obecnstva, které se po představení nebo koncertě hrne pro svůj svrchní oděv. Takový chvat, stupňovaný často až do strkání dam, šlapání na nohy atp., činí bezděky dojem, jakoby obecnstvo musilo ušetřit dvacet haléřů domovníkovi. Na nějaké chvílce nám nesejde a dejme i zde každý klidně přednost tomu, kdo dříve přišel. – Arci velkou vinu nesou také šatny namnoze nedostatečně zřízené a nedostatek personálu v nich.

K personálu divadelnímu vůbec chovejme se sice zdvořile, ale nikoli důvěrně.

* * *

Proslulý divadelní kritik Francisque Sarcey sestavil toto desatero pro návštěvníky i návštěvnice divadla:

1. Nechoď pozdě do divadla, ani jsi-li králem anebo královnou.
2. Neobtěžuj bližního svého ani ohromnými klobouky, ani výstředními posuňky, i kdybys byla dámou řečenou vznešenou.
3. Přicházíš-li neb odcházíš, neobracej se zády k ostatním v řadě, abys pojednou nepadl některé dámě do klína.
4. Nešlapej bližnímu svému na kuří oka.

5. Neruš představení svými poznámkami s tou záminkou, že jsi umělecký kritik.

6. Ani se nesměj, ani neplač příliš.

7. Nedoveďeš-li žítí bez bonbonů nebo cukrovaného ovoce, jez to tak, abys nedráždila chuť bližního svého, i kdybys měla nejkrásnější zuby.

8. Nemáš-li dobré paměti, abys se obešel bez programu, rozevířej ho nehlučně.

9. Při produkcích hudebních nedávej taktu ani hlavou, ani rukou, zvláště jsou-li při tom tvoji sousedé v nebezpečí.

10. Netleskej z ochoty a nikdy nesyč. Syčení v divadle je znamením hrubého mravu.

8. Na cestách a na letním bytě

O mravech i nemravech na cestách pěkně je psáno v „Turistově zákoníčku“ Dr. Jos. V. Bohuslava na str. 44, 129 a 131 a na tyto kapitoly tuto poukazujeme zejména.

Nezbývá, nežli dodat k tomu několik slov.

Na dráze. V železničním kupé je naprostá rovnost všech cestujících tam dlících, poněvadž všichni stejně platí svoji cestu. A každý tady smí hájiti svoje právo, jeho povinností jest činiti to způsobem třeba rozhodným, ale naprosto slušným a nikoli pánovitým. Poněvadž každý cestující má nárok na jisté pohodlí, nevyplývá z toho, že se proto smí státi ostatním spolucestujícím nepohodlným, ne-li protivným.

Svoje místo v kupé, třeba nejlepší, jakmile jsme je jednou obsadili neb obložili, nemusíme postupovati nikomu, ani ne dáme. Učiníme tak nanejvýše vůči dámě, které je nevolno proto, že sedí proti směru jízdy. Ale čin náš není pak zdvořilostí, nýbrž milosrdenstvím. Příliš velká úslužnost vůči cizí dámě mohla by býti jinak vykládána a po případě i odmítnuta.

Ríká se, že chceme-li vůči spolucestujícím na dráze býti příjemni, nejlépe pochodíme, neučiníme-li nic, co by jim mohlo býti

nepříjemno. Sedíme klidně na svém místě, nepřecházejme často a zbytečně do chodby přes kolena spolucestujících, neotevíráme okna beze svolení jich a nejezme. Nezapomínejme, že dnes na tratích aspoň poněkud frekventovaných jsou restaurace, ve vlacích že bývají restaurační vozy, a smrti hladem na drahách evropských nikde netřeba se obávat.

Je-li opravdu nutno vzít s sebou do vagonu nějaké potraviny (jako když cestujeme s dětmi), neberme nikdy jídel, která by ať svou vůní ať jakkoli jinak spolucestující obtěžovala, jako sýry, vejce, ba i pomeranče, jichž vůně ne každému je příjemná, a pod.

Také jídel spolucestujícím nenabízíme, tím méně nutíme nabízejíce. Nejvýše jejich dětem neškodnou lahůdku, můžeme-li ji podati čistě a úpravně. Jinak nikoli. Při jídle uijme cestovního příboru, jezme slušně a neodhazujme zbytků jídel na podlahu.

Dovolí-li malý počet spolucestujících, abychom si udělali trochu pohodlí, nekladme nohy na sedadla, nejméně ovšem tak, abychom botami svými ohrožovali spolucestujícího.

Také dávno jsou ty tam doby, kde se na cestu brávalo „to nejhorší“, naopak dnes běháme slušný cestovní oblek, ač na cesty kratší není třeba bráti zvláštní cestovní kroj. Je směšno oblékati do Roztok kalhoty po kolena, punčochy a cvočkované boty. A jsou takoví lidé! Čím méně nápadně se dnešní cestující gentleman strojí, tím je více gentlemanlike.

Cestovní oblek nemá býti z černého sukna, nejlépe hnědé nebo šedé sako, k tomu šedé kamaše. Cestovní dandy nebere šperků, ani jehlice do kravaty.

Na delší cestu, nikoli pouze turistickou, zejména tušíme-li, že dostaneme se do společnosti, neopomeneme vzít s sebou frak. Sako a cutaway (žaket) jsou téměř nezbytny. V hotelích větších snídá se v poledne v žaketu nebo tmavém saku vycházkovém, třeba že nověji i v šedém obleku cestovním, obědvá se večer ne-li ve fraku, aspoň ve smokingu. Nelze-li jinak, vezmeme redingote neb aspoň tmavý oblek. Ranní snídane nevyžaduje nic zvláštního než obleku, ve kterém hned po snídání vyjdeme na ulici.

V jägrovce a v košilích flanelových cestují dnes už jenom Němci.

S prospěchem bude mnohému oblek sportovní a opatření pro jízdu automobilem.

Pouštěti se do hovoru se spolucestujícím není slušno; nevíme, má-li k tomu chuti čili nic. Je-li nám odpovídati na dané otázky, nebo sami-li se ptáme po některých informacích cestovních, učíme tak zdvořile a omezujeme se na pouhou věc, o kterou jde. Vypytávi se po účelu nebo směru cesty jiných je nepřipustno. Musili byste si dát líbiti i ostrou odpověď, že vám po tom nic není.

Nemraďte se, vstoupí-li do kupé nový cestující, byť i jeho přítomnost vám byla sebe více nevhod; je-li v kupé místa, pustit ho musíte a svou nevolí stáváte se směšnými.

Za přítomnosti dam nekouříme, ani v kupé pro kuřáky. I tam si slušný kuřák vyžádá dovolení od dam, zvláště cestujících ve společnosti pánů. Jenom kdyby dovolení bylo odepřeno, upozorníme zdvořile, že kupé je kuřácké. Pánů za dovolení žádati netřeba, ale v kupé pro nekuřáky nesmíme kouřiti ani za přítomnosti pánů.

Nedorozumění se spolucestujícími nevyřizujeme sami, ale nechme rozhodnouti zřízence, ke kterým se chovejme zdvořile. Jich pokynů a rozkazů dlužno uposlechnouti bez podmínky jakožto osob úředních. Užijete-li zvláštních služeb konduktérových, zvláště co do zavazadel, dejte mu zpropitné. Avšak na některých drahách, na př. norských, konduktéra byste zpropitným urazili. Informujte se tedy napřed!

* * *

Na cestách není nic tak protivného jako neslušný člověk. Mimo jiné jsou to lidé bezohlední, kteří chtějí všechno pro sebe, mluví hlasitě nedbajíce, zdali to, co řeknou, uráží názory ostatních čili nic, v hotelu jako by jim všechno patřilo, ve vlaku zaujmou celé okno atp.

Stejně posér, který spojuje ješitnost se směšností a chce oslniti svoje okolí falešnou originalností, tak jako člověk hašteřivý, který

všecko kritisuje, všecko chce zlepšovat a všude chce mít poslední slovo, nenáleží ku příjemným společníkům na cestách.

Proto buďme opatrní, dříve než se s kým dáme ať na cestách, ať v lázních a v cizině do řeči. Vezdy lidé starší nás zahájí konversaci. Mladá dívka sama nikdy neosloví cizí dámu, tím méně pána, leč žádá-li nějakou radu nebo pomoc.

Neplýne z toho, že pro přílišnou zdrželivost nesměli bychom vůbec v cizině a na cestách navazovati styky a odmítati milé a sympatické osoby, ale důvěřujme jim teprve, když jsme je aspoň poněkud poznali.

V hotelu buďme zdvořilí k hoteliérovi i jeho personálu, jehož zbytečně neobtěžujme svou obsluhou, svou zapoměnlivostí nebo nepřesností. Jezme v hodinu k jídlu určenou, buďme shovívaví k nahodilým nedostatkům, nehubujme pro každou maličkost a najdeme-li nějaký nedostatek, obraťme se přímo na hoteliéra.

Na břehu mořských lázní neužívejte kabin nebo pobřežních košů cizích. Bylo-li vám to na chvíli od majitelů dovoleno, nezneužívejte dovolení, zejména nikoli pro svoje přátele.

Jste-li pozváni na diner nebo na lunch, oplaťte pozváním do hotelu neb aspoň květinovým darem. Neodkládejte pozvání svoje, až hostitelé vaši přijdou do vaší domoviny, takové pohostinství je klamné.

Stane-li se však, že známí z cest, kteří vás dokonce hostili ve své domovině, přijedou do vašeho města a vás navštíví, jest vaší povinností, splatiti jim pohostinství měrou přiměřenou. Při nejmenším pozvete je na oběd nebo na večeři, jako oni zvali vás. Jen tenkrát, kdyby vaše choť dlela již na venkově, smíte pozvati tyto cizince do restaurace

Letním bytem bývá našim měšťákům buď vesnice, nebo městečko na českém venkově. Činí se jen směšnými ti, kdož pokládajíce se za něco lepšího než venkované, chovají se k nim hrdě a nevšimavě. Ještě směšnějšími jsou ti, kdo chtějí venkov oslniti svými toaletami. Ale zase nebudme příliš volní a jest nám podrobiti se zvykům

a obyčejům venkova, v neděli obléci se poněkud slavnostněji a neurážeti venkovanů okázalou nedbalostí.

Nezapomínejme, že dnes venkov není tím, čím snad býval ještě před padesáti léty.

Namnoze venkované přicházejí letním svým hostům vlídně vstříc (bohužel ne vždy a všude), pořádají jim na počest nebo pro jejich zábavu divadla, koncerty, akademie atp. Budme shovívaví k jejich výkonům, diktovaným dobrou vůlí, kterou třeba náležitě oceniti.

Společenských povinností venkovan vůči letnímu hosti nezřídka opomene – pokud hospodářských, nenáleží do úvah této knihy.

9. V restauracích atd.

V restauracích, kavárnách, cukrárnách atp. chovejme se tak, jako v soukromých společnostech. Chování člověka na takových místech veřejných jest zkušebním kamenem jeho taktu. Hlasitě mluvit, hlučně si počínati, neustále spílati a hubovati na jídla a nápoje, zabíratí všechny noviny ostatní hosty nesmírně obtěžuje a ruší. A co nechceš, aby ti jiní činili atd. Nikdo si nemyslí, že můžeš porušiti slušnost proto, že jsi tady za svoje peníze, a že v hospodách je každý žebrák pán. Vzdělaný člověk chová se všude stejně, ať sedí u tabule královské, ať u stolu hospodského. Ani v hospodě nejí nožem, neolizuje lžice a nestrká do kapsy zbylý cukr nebo v hotelu do kufru zbylou svíčku, „protože to zaplatil“.

Vstoupíme-li do restaurace, do kavárny, odpovíme sice kývnutím hlavy na pozdravy číšníků, ale sami jich nepozdravujeme. Přisedáme-li ke stolu z části již obsazenému, pozdravíme buď němým pokynem hlavy, nebo přidáme slovo: „Račte dovolit,“ žádající tak za svolení přisednouti. Tím spíše, nevíme-li určitě, není-li místo již obsazeno nebo rezervováno. Ale nepředstavujeme se. Nezdvěřilou chladnost sousedících však neoplácejme stejným. Přicházející známé pozdravíme pozvedající se dle okolností se stolice; dámy jen se pokloní nevstávající.

Psů do veřejných uzavřených místností žádným způsobem nevodíme.

Hlasitě se hádati s číšníkem je naprosto neslušno. Máme-li jakékoli neshody, obraťme se na majetníka nebo ředitele závodu. Hlasitým mluvením, „vtipnými“ poznámkami jen obtěžujeme ostatní hosty. Hosté slušní navzájem ochotně prokazují si drobné služby, jako podávání slánky, novin a pod.

Žádati český jídelní lístek v závodech českých a ve městech s českým obyvatelstvem máme plné právo; kde jsou jídla na lístku označena po francouzsku (snad aby restaurace vypadala vznešenější), sklepník má povinnost vysvětliti názvy po česku.

Některý hostinský mívá ve zvyku svoje hosty „baviti“ hovorem; zatím často jest jim na obtíž.

Zpropitného dáváme v restauracích atd. obyčejně asi 5–10 % útraty. Je tuze neslušno, dává-li sklepník na jevo svoji nespokojenost se zpropitným menším.

Je-li v restauraci atp. pán s dámou, sklepník nepomáhá dámě při oblékání, nanejvýše podá plášť její pánovi, jemuž přísluší dámě pomoci. Podrobnosti o správném chování sklepníkově nenáleží již do rámce této knihy. Viz však „Společenského katechismu“ díl II., kapitoly XXV. Služebnictvo a XXXIV. Cizinci a hosté.

Někdy jsme bohužel nuceni příbor v hostinci před upotřebením utíratí ubrouskem; čiňme tak co možno nenápadně. Nezanášejme však těchto zvyků (také utírání okraje sklenice) do života soukromého!

10. Veřejné průvody

Budiž dovoleno zmíniti se na konci této kapitoly ještě o veřejných průvodech.

Pokud se týká jakýchkoli průvodů rázu náboženského, rozumí se samo sebou, že ten, kdo se jich účastní, činí tak z nějaké piety, ať již z piety, úcty a nábožnosti k Bohu nebo světci, který průvodem se oslavuje, ať z piety k osobě, jako při průvodech pohřebních. A tato

pieta a po té i slušnost žádá podvoliti se předem příslušným předpisům náboženským a chovati se skromně, nenápadně, a chováním svým nerušiti jiných. Kdo s průvody podobného druhu nesouhlasíš, neúčastni se jich, ale pokud mají svoje oprávnění jakožto průvody náboženské, nikdy nedávej na ulici a před průvody na jevo svoji nespokojenost jakýmikoli, zvláště hanlivými poznámkami. Co pozdravu se týká, [srov. kapitolu I. Pravidla obecná.](#)

Nověji přicházejí do módy průvody řečené demonstrační a dlužno doznati, těm že dělnictvo dalo jejich slušný a důstojný ráz. Nelze ničeho namítati proti průvodům takovým, policejně povoleným, v nichž účastníci pouhou svojí přítomností neb i hesly v průvodu ve formě nápisů nesenými chtějí demonstrovati proti nějaké věci nebo pro ni, zachovávají-li při tom slušnost a pořádek. Dojmem mohutným působivají průvody nekonečných řad lidí, jež tiše a bez hlesu krácejí ulicemi a tímto mlčením lze často docílití mnohem více, nežli křikem a laním. Účastníci průvodů takových nekouří, nemluví mezi sebou, a byť i nezachovávali stejného, vojenského kroku, jdouce volně, přece udržují řady a pořádek, poslouchajíce na slovo svých vůdců.

IV. Návštěvy

1. Návštěvy vůbec i zvlášť

Tak jako pozdravovati je zdvořilostí a poděkovati povinností, tak i návštěva, byť byla někdy nutná, je výrazem zdvořilosti, vyžadující od navštíveného, aby byla náležitě přijata. Odtud dlužno dbáti při návštěvách dvojí věci. Jsme povinni slušným pohostinstvím lidem, kteří jsou, třeba jen na chvíli, pod naší střechou, kdežto návštěvník zase je zavázán přicházeti slušně a ukázati se hodným cti, kterou jemu prokazujeme přijímajíce jej. Při návštěvách vůbec obzvláště dlužno vzíti v úvahu otázku toalety a chování.

a) Toaleta pánů

Návštěvní oblek pro pány je všeobecně kabát řečený císařský (redingote) tmavé barvy, nevzorkovaný, tedy buď černý, nebo tmavošedý, po případě černý žaket (cutaway, viz také níže) a cylindr. Rukavičky barvy nikoli bílé a nikoli černé; také ne červené, jež jsou příliš křiklavé. Nejlépe šedé nebo žlutohnědé.

Kravata nejvkusnější je barevná, klidného nějakého odstínu, ale nikoli výstředního tvaru aniž výstřední barvy, s příslušnou jehlicí. Ostatek určuje panující móda.

Náležitá péče budiž věnována obuvi; lesklé boty na knoflíky nebo šněrovací, na nichž ať není stop bláta a jež nechť nejsou znetvořené, t. j. staré a rozšlapané. Perka dnes už vůbec se nenosí. Návštěvník má činiti dojem, jako by právě vyšel ze svého pokoje neopomena ničeho ku počtě svých hostitelů.

Že prádlo musí býti bezvadně čisté, límce i manžety vyžehlené jakoby nové byly (nikoli otřepané), jakož i šat aby byl bez poskvrny, rozumí se samo sebou.

Redingotu dávají přednost zvláště páni postavy silnější.

Tam, kde jsme zdomácněli, můžeme bez obalu redingote zaměnit se žaketem, ale sako smíme obléci toliko v létě na venkově

a na návštěvách obchodních. Nověji i na návštěvy odpolední a méně obřadné běže se žaket.

Koná-li se návštěva večer, po diner, po divadle – u nás asi jen výjimkou se tak děje – přijdeme buď ve smokingu nebo ve fraku, dle pravidel obvyklých u hostitelů nebo dle toho, byl-li návštěvník z jiných důvodů osobních nucen obléci frak.

Takováto případná večerní návštěva v úboru plesovém také snese malé řády (na řetízku), zvláště, je-li u hostitelů společnost. Jinak do kabátu císařského možno zasaditi jen řádový knoflík, ač jdouce k hostitelům známějším, ani toho nečiníme.

Některé pokyny o toaletě uvádíme ještě níže při jednotlivých družích návštěv.²

b) Toaleta dam

Toaleta dam při návštěvách nemá těch pravidel jako toaleta pánů. Tolik jest jisto, že elegance dámy záleží nikoli v bohatosti, nýbrž v harmonickém výběru jejího šatu. Z výkladu skvostů a šperků i drahých látek vyplývá zhusta jen směšný a ubohý celek. *Zvláště u nás* v těch věcech zhusta neznáme míry zapomínajíce, že elegance dámská záleží zejména v jednoduchosti a že dámy jednoduše

² K návštěvám gratulačním, jež konávají studenti svým představeným blahopřejíce ku jmeninám, jubilejím a toho druhu příležitostem, oblékají gratulanti černý oblek a běrou bílou plesovou kravatu. Ba sami profesori vybírajíce mladíky vhodné k tomuto zdvořilostnímu aktu, buď vybírají podle toho, kdo má „černý oblek“, nebo nakazují oblek tento přímo. Vídal jsem podivuhodné kombinace při těchto příčinách, buď dlouhé kabáty císařské nebo čamary a dokonce i smokingy, vesměs z lesklého černého sukna a gratulanti vypadali dohromady jako pohřební průvod. U takových mladíků nejkorektnějším by byl cutaway z tmavé látky (černé, bezlesklé) a tmavé, ale světlejší než kabát, proužkované kalhoty a černé lakové botky, nikdy ne k tomu bílá kravata; žáci menší a z tříd nižších tmavomodrý, dětský oblek s krátkými kalhotami, žáci prostřední, tmavomodrý oblek sakový. Ale v našich poměrech nelze klásti přesných předpisů a dbejme toliko, aby studenti vzali každý co má nejlepšího a hlavně aby byli čisti a spořádaní. Redingotu může užiti jenom student dorostlý. Uniformity sotva kdy lze docílit, nenutíte tedy do ní ani sebe, ani studenty.

a elegantně ustrojené každý pán všimne si spíše než dámy ověšené vším možným. Takový nesrovnaný a křiklavý luxus jest jen na škodu. Je z něho patrné, že dáma chce na sebe obrátiti pozornost – a její pověst tím trpí, neboť lidé vůči dámám jsou přísnější než vůči mužům. Nádhera, kterou žena se chce vystrojiti, budiž vezdy přiměřena její majetnosti.

Toalety návštěvní dámské lze rozdělit ve dva druhy:

1. úbor *obyčejný* na návštěvy osob známých, přítelkyň, s nimiž přicházíme ve styk kdykoli, i mimo jejich přijímací den. Je to úbor procházkový, ve kterém dáma vychází na ulici, nejlépe »costume-tailleur«;

2. úbor *slavnostní*, nejelegantnější toaleta procházková, vynikající bohatostí látky, nádherou soupravy a původností zhotovení. – Toaleta taková má býti nejen svědectvím o vkusu návštěvnice, ale také o úctě a vážnosti vůči hostitelům. Obléká ji ve přijímací den hostitelky, kde se očekává, že přijdou i jiné dámy rovněž elegantní, soupeřící s námi půvabem a nevinnou koketerií.

Nesluší se však nádherou toalety ponižovati své hostitele, a proto dlužno míti na mysli i poměry jejich, i poměry obvyklých jejich návštěvnic.

Klobouk, na jehož rozměrech nesejde, jehož však dáma ovšem nesejme, budiž předmětem zvláštní péče. V zimě může dáma podržeti svoje kožešiny, byť i sebe bohatší; také rukávniku neodloží v předsíni, aniž – z jara – svého slunečníku. Za to deštník, přezůvky nebo balíčky, jež náhodou nese, třeba odložit.

* * *

Pán odloží v předsíni svrchník a deštník. Není-li v předsíni ani sluhy, ani věšáku, postavíme deštník do kouta a svrchník vezmeme přes ruku. Jde-li o návštěvu ranní nějakého pána, svrchníku nesvlékne, nechávající ho toliko rozepjat.

Obyčejně vchází pán do salonu s kloboukem v ruce. Může míti v ruce i hůl, ale nesmí nikdy odložit tyto předměty na nějaký nábytek. Klobouk držeti dlužno vždy tak, aby nebylo viděti jeho

vnitřku. Se strany hostitelů není pak slušno nutiti návštěvníka, aby odložil, jak se u nás děje velmi zhusta. Jsou lidé, kteří hostu klobouk přímo z ruky trhají!

Dáma nesmí položití svůj slunečník přes kolena, aby nepřekážela svým sousedkám.

Pán nedávejž knoflíku hole k ústům nebo nechtěj holí dosíci nějakého předmětu, hráti si s kloboukem nebo vrtati holí do koberců.

Hůl i slunečník v saloně mají jen účel usnadniti pohyby, zvláště rukou. Předměty tyto však nestaňte se překážkou pohybů.

2. Druhy návštěv

Návštěvy různí se zejména záminkou a možno rozdělit je v tyto čtyři kategorie:

1. *Návštěvy z povinné úcty*, obsahující návštěvy oficiální, novoroční, obřadné po nastoupení a na rozloučenou, svatební, také návštěvy u nemocných, dobročinné a soustrastné.

2. *Návštěvy z vděčnosti* obsahující návštěvy děkovné za nějakou úsluhu, přízeň nebo dar, návštěvy po hostinách, plesech, večírkách nebo matiné.

3. *Návštěvy společenské*, jichž hlavní záminkou je sympatie, konají se mezi osobami, které by rády udržely vzájemné styky a strávily ob čas příjemné chvíle ve vzájemné společnosti. To jsou asi nejčastější návštěvy vůbec. Obsahují návštěvy konvenienční, důvěrné, přátelské, na rozloučenou i po návratu.

4. *Návštěvy zájmné*, které konají páni mezi sebou, návštěvy obchodní, úřední a zasahující namnoze do oddílu prvního a třetího návštěv.

a) Návštěvy z povinné úcty

Návštěvy oficiální. Návštěvy konané vysokým osobnostem, zejména hlavám států, řídí se obyčejně zvláštními předpisy,

o kterých dlužno se předem informovati při instancích příslušných (na úřadech maršálských, tajemnických atd.). Několik slov o tom viz níže ve zvl. odstavci „U dvora“.

Návštěva ministrům koná se vždy v hodiny k tomu určené, o nichžto se také dlužno informovati předem. Podřízený úředník státní u nás má předepsáno ve věcech služebních konati svou návštěvu v uniformě. Také při deputacích atp. příležitostech není správně (v hodinách dopoledních, kdy obyčejně tyto návštěvy se konají) choditi ve fraku. Vhodným je toliko redingote a cylindr (viz svrchu) pánům, dámám šat nikoli křiklavý, odstínů temnějších. V obou případech úbor pečlivý, co možno elegantní a bezvadný od hlavy do paty.

Stejně k místodržiteli nemá se choditi dopoledne ve fraku, nemluvě o podřízených, kterým představený může ovšem dávat zvláštní pravidla, a o návštěvách zvláště obřadných.

Návštěva úřední budiž vezdy krátká, návštěvník, jakmile přednesl žádost a dostal odpověď od ministra, místodržitele, maršálka atd., vstaň a měj se k odchodu, leč by hostitel sám zdržoval. Obyčejně dá tento sám znamení k odchodu, ale nečekejme na ně, hotovme se k odchodu raději sami.

Návštěvník oslovuje vysokou osobnost jejím titulem a neostýchejme se zeptati dveřníka nebo sluhy na tento titul úřední, poněvadž by bylo chybou, kdybychom oslovovali titulem nižším nebo nepříslušným.

Sami nepodáváme ruky osobnosti navštěvované čekající, učiní-li tak ona, a rovněž čekáme na vybídnutí, abychom usedli. Představený, není-li příliš vznešený, jistě vezdy nabídne podřízenému stoličce, zvláště vyrovná-li se jemu podřízený stupněm svého vzdělání a vědomostmi. Sice ve všem dlužno poslechnouti pokynů daných služebnictvem v těch věcech zkušeným, po případě presidiem toho kterého vysokého úřadu.

Návštěvy obřadné jsou ty, které mezi sebou vyměňují úředníci, funkcionáři a lidé téhože zaměstnání za určitých příležitostí a z určitých příčin, jako na Nový rok a pod.

Doba takových návštěv bývá stanovena tak, aby představený, přijímající návštěvy svých podřízených, mohl vykonati povinné svoje návštěvy téhož dne i jinde, po případě tedy i dosti časně.

Rozumí se, že návštěvy takové, ať po jednotlivu, ať hromadné, jsou velmi krátké, konávají se většinou stoje a stačí na ně výměna několika zdvořilostních slov. Nikdy taková návštěva netrvejž déle deseti minut.

Tón konversace udává sám představený.

Na návštěvy tohoto druhu bere se frak, bílá kravata a cylindr tenkrát, je-li na to se strany představeného zvláštní předpis, nebo velká uniforma, a je to snad jediná příčina, při které denní frak má svoje zdůvodnění. Oplácí se však takováto návštěva jen v toaletě návštěvy obyčejné, t. j. v redingotu.

Obřadnou návštěvu – pokud vůbec se oplácí – jest nutno oplatiti do téhodne. Naskytne-li se překážka, dlužno omluviti se a po odstranění překážky zanedbané dohoniti.

* * *

Návštěva novoroční je typem návštěvy obřadné, kterou konávají v úřadech mimo obyčej již v časně hodiny dopolední. V ten den nekonají se také návštěvy jiné než tyto obřadné, vyjma mezi důvěrnými přáteli a příbuznými. – Dámy mohou konati svoje návštěvy novoroční po celý měsíc leden.

* * *

Návštěvy po nastoupení a na rozloučenou. Přijde-li osoba veřejný úřad zastávající na místo svého nového určení, jest její povinností vykonati návštěvy všem významným osobnostem, s nimiž vejde v úřadě svém ve styk, nejprve u svých představených. Pak všem kolegům a i těm podřízeným, se kterými bude míti styky úřední. Návštěvy tyto, pokud není třeba obléci uniformu, konají se v redingotu. Nikdy ne v žaketu.

Často, zejména u nás je mínění, že by představený návštěvou u svých podřízených si zadal; je to omyl, který svědčí toliko

o beztaktnosti představeného. Pokud vůbec představenému jest vykonati návštěvu u svých podřízených, rozhodují zhusta poměry místní a úřední i okolnosti individuální. Ale nikdy není takových návštěv po nastoupení příliš mnoho. A žádný rozumný podřízený z návštěvy takové nebude činiti pro sebe zvláštních důsledků.

Nemají-li kolegové svých úřadoven (jako ve sborech učitelských), nezbyvá než vykonati jim návštěvu doma. Přejeme-li si styky důvěrnější, nebo kde toho vyžadují poměry místní, vykonáme návštěvu s chotí, jsme-li ženati.

Nezastihneme-li osoby navštěvované doma, zanecháme tam visitku v rohu přehnutou; na to odpoví se buď návštěvou, buď také visitkou.

Vůbec na návštěvu skutečnou odpovídá se také návštěvou nebo za nepřítomnosti přehnutou visitkou; na poslanou visitku zase visitkou poslanou, rovněž podobně zahnutou.

Návštěvy po nastoupení možno ovšem vykonati také mimo kruhy úřední, pokud nově přichozí si přeje zahájit styky s osobami, které snad mu jsou sympatické. Odpoví-li tyto osoby na návštěvu skutečnou pouhou visitkou, nepokoušíme se o styky další.

Poslali-li vám visitku lidé, kterých jste nestihli doma a kterým jste zanechali svou visitku, můžete to pokládati za znamení, že vaše návštěva byla přijata s potěšením, ale při nejbližší příležitosti, jako na Nový rok, přísluší jim, aby učinili první krok zdvořilostní.

Jen z důvodů svrchovaně vážných neodpovíme vůbec na návštěvu po nastoupení.

Návštěvu po nastoupení dlužno oplatiti do týdne.

Nezastáváte-li žádného veřejného úřadu, oficiální osoby a funkcionáři nejsou povinni návštěvu vám oplatiti, ale chtě-li býti jen poněkud zdvořilí, oplatí ji. K osobám, které neoplatí návštěvy po nastoupení, byť nás přijaly sebe přívětivěji, víckrát nejdeme.

Nově přichozí chovej se zdrželivě a nediv se, jsou-li i osoby navštěvované zdrželivy, zejména jsi-li jim naprostým cizincem. Srdečnější styky mohou nastati teprve po vzájemném lepším seznání. Zdrželivost však nezaměňujme s chladností.

Stane-li se, že po první oplacené návštěvě druhá zůstane bez odpovědi, neopakujme svého pokusu.

* * *

Opouštíme-li místo svého působení, jsme povinni učiniti návštěvu každé osobnosti, se kterou jsme byli ve styku poněkud užším. Funkcionáři a úředníci jdou k funkcionářům a úředníkům tak, jako po svém nastoupení. Odevzdají přehnutou visitku, nestihnou-li nikoho doma. V tom případě odpoví se rovněž visitkou. Osoby, které bývaly s odcházejícími ve stycích důvěrnějších, hledí se s nimi setkati ještě před jejich odchodem, třeba jenom na nádraží, aby jim naposledy stiskly ruku. Tak děje se zejména mezi úředníky.

Všecka tato pravidla týkají se stejně ženatých jako svobodných, zejména ovšem pánů.

Ale jak na návštěvách po nastoupení, tak na návštěvách na rozloučenou, pánové ženatí hledí přijíti se svou chotí k choti svého představeného v její přijímací den. Je-li choť nově příchozího nemocna, má se její manžel představit sám v den recepce dam s náležitou omluvou nemocné choti.

Na Nový rok provází nově příchozí svoji choť k manželkám svých představených.

Přítomnost dam činí podobné návštěvy méně upjatými a hovor nabývá pak lehčího rázu. Na tónu těchto návštěv závisí namnoze i důvěrnost styků příštích.

Při uvádění do salonu vždycky paní má přednost, za ní teprve jde choť. Paní také první zavede hovor s hostitelkou. Manžel jen diskrétně vmísí se do hovoru, ale dbá, aby nevpadl dámám do řeči. Nevděčná jeho úloha vyžaduje mnoho taktu.

Svobodnému oplácí návštěvy po příchodu i na rozloučenou toliko manžel. Nikdy manželka, ani ne za průvodu svého chotě, leč by svobodný žil se svojí matkou, sestrou nebo blízkou příbuznou. Pak ovšem návštěva týká se této.

Výjimky z těchto pravidel jsou tyto: Dáma může sama konati návštěvu ministrowi, místodržiteli, jiné vysoké osobnosti, biskupu, knězi. Ačkoli i tu dlužno dobře uvážiti okolnosti a příčiny návštěvy!

* * *

Návštěvy svatební. Když se novomanželé vrátí ze svatební cesty nebo když se poněkud probrali z líbánek, jsou povinni jistou zdvořilostí vůči všem osobám, které byly pozvány k svatebním jejich obřadům, i vůči těm, kteří se nemohouce účastniti se omluvily náležitě nebo poslaly svatební dary, nebo těm, s nimiž hodlají navázati styky, příbuzným a známým.

Zdvořilostí tou jsou svatební návštěvy.

Dříve bylo pravidlem, že novomanželé konali svoje návštěvy do čtrnácti dní po svatbě nebo po svatební cestě; dnes je společnost shovívavější a neurčuje doby návštěv, vědouc, že zařízení nové domácnosti vyžaduje času. Tak připadá-li svatba na konec roku, na říjen nebo listopad, mohou novomanželé docela dobře spojití svoje návštěvy svatební s návštěvami novoročními, a možno dáti novomanželům lhůtu až půlroční, zejména připadá-li v tuto dobu saisona letní, kdy beztoho by nikoho nestihli doma. Ani v tu dobu neobjevují se při recepcích, leč u svých rodičů.

Řada návštěv svatebních znamená pak vstup do světa novomanželů, kteří konají návštěvy ve velké návštěvní toaletě a v kočáře. Při tom nejen že se děkuje svatebním hostům, ale manželé navzájem se představují jakožto noví členové rodiny svým příbuzným a známým z té neb oné strany.

Návštěva svatební je krátká, stačí dvacet minut na výměnu díků a gratulací a na hovor o svatební cestě. Ostatek platí o ní, co o návštěvách ostatních. Koná se v den recepce osob navštěvovaných.

Přenecháme domácí paní, aby první učinila narážku na nedávný sňatek. Nemluví-li o tom, má k tomu asi důvody, aby ostatní návštěvníci nezvěděli, že činíte návštěvu svatební. Mladá paní sama o tom nezačne za přítomnosti osob dříve vdaných nebo ženatých. Chování její buď vůbec skromné, zdržlivé a prosté. Zejména bylo

by nesprávně, kdyby mladá paní chtěla si něco zakládati na novém svém stavu vůči osobám, které znala před sňatkem, nanejvýš vůči svým svobodným přítelkyním, a kdyby byla vůči nim pyšná nebo méně přívětivá.

Choť jeví potěšení, že se seznámil s osobami, jež mu představuje jeho žena. Té dává přednost, přenechává jí konverzaci, nechává ji vyniknouti, leč by byla plachá, při čemž ochotně přichází jí na pomoc.

Svatební návštěva oplácí se do čtrnácti dní. Ti, kdož byli pozváni na svatbu, vystrojí diner na počest mladých manželů, k němuž přizvou často i jejich příbuzné, po případě i rodiče z obou stran.

Novomanželé zase zvou postupně na diner svoje přátele.

Osoby, odpovídající na návštěvu svatební visitkou, dávají na srozuměnou, že si nepřejí důvěrnějších styků s novomanžely.

Návštěvy nemocným. Onemocní-li známá osoba, poptáváme se po postupu její nemoci buď vzkazem, anebo ještě lépe vlastní návštěvou, ve kterémž případě přistupujeme k loži nemocného jenom na jeho výslovnou žádost, kterou nám oznámí buď člen rodiny, neb i sluha. Pak ovšem přesně dbáme pokynů okolí nebo lékaře a chováme se co možno šetrně utěšující a dodávající odvahy nemocnému i jeho okolí. Návštěva taková budiž krátká, leč by nemocný výslovně si přál jejího prodloužení. Ale lépe návštěvu opakovati než příliš prodlužovati.

Dáma nejde nikdy samotná do pokoje nemocného pána, nevejde tam vůbec, není-li k tomu výslovně vyzvána, a v tom případě nemocný bude náležitě upraven, jakož vůbec v pokoji musí pak vládnouti přísný pořádek.

Rovněž pán nesmí vkročiti do pokoje nemocné dámy, leč by byl pozván, a tu ještě se musí omluviti. Neusedne ani a odejde za krátkou chvíli.

V nemocnici nebo v sanatoriu smějí páni po případě i dámy navštěvovati nemocné v hodiny k tomu stanovené a mohou přinést osobě nemocné i květiny, ne však příliš vonící.

Je-li nemoc nakažlivá, jest naprostou povinností rodiny nemocného zameziti přístup k němu. V tom případě návštěvy vůbec se nepřijímají.

Vůbec při návštěvách nemocných nutno vystříhati se všeho, co by způsobilo nemocným námahu, rozčilení neb únavu.

* * *

Návštěvy nešťastným a chudým vyžadují mnoho taktu a skromnosti, abychom neponížili těch, jež chceme potěšiti nebo jim pomoci. Diskrétně a skromně podávejme pomoc přinesenou, nemluvme o jejím významu a ceně a hleďme přesvědčiti nešťastné, že si nás spíše zaváží vděčností, přijmou-li nabízené, než naopak.

Tyto návštěvy buďtež konány tak, aby nevzbudily pozornosti okolí, a dle toho bude i náš oblek skromný a nenápadný, nikoli slavnostní a křiklavý.

Nestačí býti dobročinnu, ale buďme dobročinní s taktem.

* * *

Návštěvy soustrastné. Jakmile se dovíme, že známé osobě zemřel blízký příbuzný - nečekajíce zvláštního oznámení - jest nám okamžitě v jejím bytě odevzdati visitku v levo na ruby přehnutou. Zároveň se podepíšeme na arch někdy v předsíni vyložený.

Jenom osoby velmi důvěrné a blízce příbuzné mohou činiti nárok, aby byly přijaty. Krátce - návštěva netrvej přes deset minut - vyjádři svoji soustrast i svůj bol ze ztráty příbuzného a připoj několik slov útěchy.

Jiným osobám, známým a přátelům, jež nám oznámily úmrtí příbuzného zasláním parte, učiníme kondolenční návštěvu do čtrnácti dní nebo šesti neděl po pohřbu.

Oblek na návštěvě takové nebuď v ničem nápadný nebo výstřední, nýbrž tmavých barev: jednoduchá, ale korektní toaleta vycházková. Sami nezačneme mluvit o smutné události čekajíce, až známý začne sám neb učiní narážku, načež krátce vyslovíme svoji

soustrast slovy takovými, abychom neoživili příliš bolest sotva se hojící.

Nemůže-li osoba pozůstalá pro velké rozrušení mysli přijmouti příchozí, požádá prostřednictvím sluhy nebo služky za omluvu, načež návštěvníci zanechají svoje visitky, příslušně přehnuté.

Návštěvy soustrastné oplácejí se po šesti nedělích po té jdoucích, takže osoba ve smutku nejde do společnosti dříve, než až po třech měsících. Mimo to viz odstavec „Smutek“.

b) Návštěvy z vděčnosti

Návštěvy děkovné. Jsme-li někomu ať čímkoli zavázáni, jsme nuceni učiniti mu děkovnou návštěvu. Je to jediná návštěva z vděčnosti, při které přesně povíme, proč přicházíme, řkouce na př.: „Přicházím vzdát vám vřelý dík za ten krásný dar.“ - anebo: „Nezapomenu nikdy služeb mně prokázaných.“ Šetrněji dlužno si počínati za přítomnosti osob jiných.

Zmíníme se na př. prostě o výborném vkusu nebo laskavosti osoby nás přijímající neříkajíce nic určitého, abychom sami nebyli ve zbytečných rozpacích, aniž přílišným lichocením neuvedli do rozpaků hostitele. Je vždycky možno dáti nenápadně na srozuměnou to, co říci chceme, i za přítomnosti cizích.

* * *

Návštěvy po hostinách. Na návštěvách řečených „de digestion“ - česky sotva lze říci „zaživacích“ nebo „pro trávení“, - bylo by nevhodno děkovati výslovně za pozvání na hostinu nebo diner.

Tato návštěva, která se konává ve přijímací den hostitelčin, neobsahuje žádné zvláštní obřadnosti. Je naprosto zbytečno, aby cizí lidé, přítomní s vámi v salonu, věděli, že jste tady obědvali. Snad by to bylo i hostitelce nepřijemno, kdyby se o tom mluvilo. Mohlo by býti druhým nápadno, že sami nebyli pozváni. Nemluvte tedy o tom, právě tak jako nebudete mluvit o hostině, na kterou zvete sami. Nejste-li s hostitelkou o samotě, nenarážejte ani na výbornou

domácí kuchyni; není-li však nikdo cizí přítomen, můžete se zmíniti o příjemných chvílích, strávených v tomto domě, s hostiteli.

I kdybychom nebyli užili pozvání na hostinu, jsme povinni návštěvou po hostině, třeba by nám to bylo nepříjemno, nemáme-li v úmyslu udržovati s rodinou tou styky další. Povinnosti této u nás téměř naprosto se nešetří. Jak se našinci v té příčině chovají v cizině, nevím; asi sotva lépe než doma.

Nestačí omluviti se písemně, byť sebe vroucněji, zvláště ne po prvním pozvání; leda kdybychom se omluvili nepřítomností.

Návštěvu po hostině konáme do čtrnácti dní, – není třeba do týdne, poněvadž mnohé dámy přijímají jenom jednu za čtrnáct dní. Je-li přijímací den hned po dni hostiny, lépe, vyčkáme-li až za týden, do recepcce následující, neboť nikdy nemá se konati návštěva po hostině hned dne zítřejšího. Vypadalo by to, jako byste se příliš rychle chtěli zhostiti své zdvořilostní povinnosti vůči hostitelům.

Jsme-li vzdáleni a působí-li návštěva cestovní nesnáze, snažíme se do týdne aspoň lístkem vyjádřiti, jak příjemnou vzpomínku zanechala v nás minulá společnost. Dopis tohoto obsahu nevyžaduje odpovědi, leč by jednal ještě o věcech jiných.

Návštěva po hostině nezbavuje osoby, které se jí účastnily, povinnosti odvděčiti se opět pozváním. Nemohou-li tak učiniti, nepřijímají samy pozvání, leda že by byly v sociálním postavení patrně nižším a přijaly pozvání jako poctu, za kterou nelze se odvděčiti způsobem ekvivalentním. Tak si pokládáme za čest zasednouti za stůl ministra, místodržitele, maršálka nebo jiné vznešené osobnosti, aniž třeba pomýšleti na stejnorodou odvetu, a také ona vznešená osobnost na to nespolehá.

Svobodní pánové mají povinnost návštěvy po hostině, ale nepotřebují se odvděčovati pozváním na jídlo, tím méně, jelikož by pozvání jejich nemohlo býti přijato, leč by jejich domácnost řídila nějaká blízká jejich příbuzná. Vhodně však mohou se odvděčiti darem květinovým (buď již před hostinou, nebo po hostině).

Vdovci, mající děti, patří do kategorie lidí ženatých a dámy mohou přijímati jejich pozvání, ovšem nikoli samy; ale nekonají po té návštěvy.

Jsou-li děti vdovcovy mladé dívky, učiní se návštěva po hostině jim, poněvadž pak jim přísluší úloha domácí paní.

* * *

Návštěvy po plese, soirée nebo matinée. Návštěvy tyto náležejí ovšem mezi návštěvy z vděčnosti. Konají se do čtrnácti dní a rozumí se, že možno při návštěvě (v den recepce) mluvíti o minulém soirée jenom mezi osobami, které byly pozvány na zábavu. Bylo by beztaktní vzbuzovati lítost některých přítomných, že nebyli pozváni.

Je vhodné hostitelce po plese gratulovati k jeho dokonalému úspěchu. Ale nesluší se kritisovati hosty, co týká se jejich chování nebo toalety. Rovněž nemluvíme o nějakém nedopatření nebo nehodě na plese nebo soirée se přihodivším.

* * *

Všecky osoby, které kdy přijaly pozvání na diner nebo na ples, jsou vázány vykonati svým hostitelům návštěvu novoroční.

Svobodní pánové neopomenou odevzdati svoje visitky 1. ledna a jsou-li přijímáni častěji, pošlou domácí paní hrst květů.

* * *

Také jsme vázáni učiniti návštěvu svému lékaři, abychom sami zapravili honorář, jehož účet koncem roku lékař poslal. Zhusta však stačí, pošleme-li ihned povinnost s lístkem děkovným.

c) Návštěvy společenské

Návštěvy společenské neboli z pouhé slušnosti stojí prostřed mezi návštěvami obřadnými a důvěrnými a jsou nejčastějším typem návštěv vůbec.

Návštěva taková má účelem vyjádřiti sympatii osobám, se kterými se rádi stýkáme několikráte do roka, každý druhý nebo třetí měsíc, a ku kterým přicházíme v jejich přijímací den.

Jest sice přesným pravidlem nepřicházeti návštěvou do druhé hodiny, u nás však chodívá se obyčejně mnohem později, až po hodině čtvrté, vyjma snad v měsíci lednu, kdy bývá návštěv mnoho a ani hostitelka, ani návštěvníci s časem by nestačili. – Rovněž nechodí se již po šesté hodině, leč v lednu do půl sedmé. Návštěva se neprodlužuje přes hodinu sedmou. Případá-li hostitelce na přijímací den divadelní čtvrtka nebo koncert, nesmí přes to odejíti dříve, dokud poslední návštěva neodejde. Nebylo by slušno návštěvníky upozorňovati, že „dnes má divadlo“, ale za to návštěvníci, zvědí-li to, v čas odejdou. Dobře učiní, hostitelce i sobě na prospěch, zeptají-li se hned na počátku návštěvy vhodným způsobem, nemá-li hostitelka dnes divadlo nebo koncert.

Návštěvy tohoto druhu jest konati jen odpoledne, protože se předpokládá, že dopoledne dáma je zabavena toaletou, rozličnými potřebami své domácnosti a po případě i obchůzkami. U nás mnohé dámy středních stavů, jichž manželé a děti jsou až do odpoledne zabaveni jednoduchou frekvencí svého zaměstnání nebo školou tak, že teprve odpoledne choť a matka může se jim věnovati, dávají přednost recepci dopolední a to od jedenácté do dvanácté. Tam, kde dáma nemá přijímacího dne, v tu dobu nejspíše lze se nadíti, že zastihneme ji doma. V případě tomto však nikdy nepřijdeme návštěvou po hodině dvanácté. Ve společnostech vznešenějších konají se návštěvy dopolední jen na zvláštní vybidnutí nebo tenkrát, jsme-li s navštěvovanými ve stycích důvěrných.

Návštěvy společenské pán koná v černém žaketu nebo v redingotu.

Osoby, přijímající odpoledne jen od čtvrté do sedmé, neb od páté do sedmé, udávají tyto hodiny, jakož i přijímací dny na svých visitkách. Pak mají povinnost míti salony dosti rozsáhlé, které by najednou mohly pojmuti větší společnost.

Návštěvy společenské jest spláceti do měsíce.

* * *

Návštěvy na dovolenou a po návratu. Obyčejně se spokojíme majíce odjeti zasláním visitky s p. p. c. (pour prendre congé, na rozloučenou, tedy po česku n. r.) všem známým, se kterými se navštěvujeme, aby věděli, že nebudeme doma. Osobám důvěrnějším jsme povinni návštěvou, při které oznámíme odjezd a rozloučíme se. Osoba návštěvu přijímající odvěti přáním šťastné cesty a po případě výzvou na výměnu dopisů nebo lístků, nebo prosbou o nějakou pohlednici.

Po návratu oznámíme lístkem, že opět návštěvy přijímáme neb obyčejnou návštěvou, že jsme zase v kolejích, a že další návštěvy nám budou opět vítány.

Rozumí se, že na návštěvy tohoto druhu je zapotřebí mnoho času, kterého se vrstvám středním a tím méně pracujícím zřídka kdy dostává. Buďme tedy ve svých požadavcích, těchto návštěv se týkajících, shovívaví.

d) Návštěvy zájmové

Návštěvy zájmové neb obchodní vyžadují ovšem také oboustranné zdvořilosti. Příjematel nabídne tedy stolicí návštěvníku, který přichází v úboru ne sice slavnostním, ale korektním. Dlužno oznámiti stručně příčinu návštěvy, ale průběhem jejím vyhýbáme se úzkostlivě všem prudkým rozhovorům. Kdyby se staly nevyhnutelnými a kdyby hrozily překročiti míru vši slušnosti, odejdeme. Hájíme sice vždycky rozhodně svých zájmů, ale musí se to díti vždy způsobem umírněným a slušným.

Pro takové návštěvy zájmové neb obchodní není předepsána žádná určitá doba denní, ale konávají se valnou většinou dopoledne; odpoledne, jen když nezbytně nutno.

3. Kterak konati návštěvy a povinnosti návštěvníků

Když návštěva po odevzdání příslušné visitky byla ohlášena, vstoupí nejprve dáma, za ní pán, její choť. Návštěvníci vstoupíce do salonu, jdou rovnou k domácí paní, a neukloní se dříve, až u ní. Domácí paní bývá obyčejně co nejdále ode vchodu a příchozím jest projítí po případě řadou návštěvníků již dříve příšlých a snad již také usazených. Vidí-li v nich známé, nevšímají si jich, neboť první úklon a první slovo zdvořilostní přísluší paní domu. K ní tedy přistoupíce ukloní se, jak toho vyžaduje její i jejich postavení společenské, po případě pán políbí ruku.

Dáma pozdraví paní domu lehkým úklonem hlavy, úsměvem naznačujíc potěšení z tohoto shledání. Vyptá se na její zdraví a obyčejně i na zdraví její rodiny. Paní domu podá jí ruku, kterou dáma přisedší na okamžik podrží ve své. Je-li dáma provázena chotěm, nepostaví se tak, aby jej zakryla svojí postavou, sice by muž, nehybně vyčkávaje, vypadal trochu směšně, kdyby pozdravy se prodlžovaly. Zdálo by se, že se naň zapomnělo, kdežto manželům, kteří jen na okamžik smějí pro sebe žádati pozornost paní domu, přísluší pokloniti se takořka zároveň.

Mnozí pánové vstoupíce do salonu usmívají neb ohlížejí se na všechny strany, což je *nemístno*; naprosto se nesluší činiti poznámky neb odpovídati na indiskretní otázky dříve, než jsme se poklonili domácí paní, která přijímá.

Pán nikdy nepodávej ruky dámě první; počkej, až ti ji podá dáma, načež zlehka ji stiskni. Nepodá-li domácí paní ruky návštěvníkovi, tento ukloní se, ale ne jen hlavou, nýbrž celým poprsím. Úklon toliko hlavy jest příliš odměřený a chladný a některá dáma mohla by v něm viděti nevkusnou rezervu, ne-li dokonce urážku. Ženě, kterou navštívujeme, prokazujeme úctu plně a nepokrytě.

Návštěvník, vyptaje se stručně ale přívětivě na zdraví chotě a dítek paní domu, pozdravuje pak ostatní společnost úklonem. Zná-li všechny, může pozdravovati osobu po osobě, vyměňuje s každou několik přívětivých slov. Pozdrav budiž nehlučný, diskrétní. Neznáme-li ostatních návštěvníků, ukloníme se souborně všem, není-li jich mnoho, nebo každé skupině zvláště.

Pán v saloně zaujme poslední místo a přenechá dámě místo výhodnější. Tak nabídne jí svoje křeslo nebo zůstane státi.

Při příchodu neb odchodu každé dámy pán vstane.

Sedí-li na pohovce vedle některé dámy, nechává svoje místo první vstoupivší dámě, omluvě se zkrátka osobě, kterou opouští. A raději postojí, než by zaujal místo, ze kterého by bylo lze souditi, že smí se tu chovati po domácku. Tak na příklad neusedne na pouf prostřed salonu, nebude měniti stolice, aby se usadil pohodlněji nebo po boku milejší osoby.

Pán nevstane při příchodu pána, ježto nevstane ani paní domu. Vypadalo by to jako by chtěl dodatí zvláštní důležitosti příchodu nového návštěvníka, o čemž rozhodnouti přísluší toliko hostitelce.

Pán také nenabídne svého místa nově přichozímu, leč by to byl jeho představený nebo stařec.

Dáma, pozdravivši paní domu, pozdraví úklonem hlavy i známé dámy v saloně přítomné. Obrátí se nejdříve k dámám těm, jimž podá ruku. Pánové postaví se tak, aby se mohli ukloniti, jde-li kolem nich, ano pokročí i v před, aby mohli vzdáti jí čest. Nově přichozí dbá, aby nijak neporušila pořádku společnosti v saloně, nezastavuje se dlouho, aniž zapřádá s přítelkyní hovor stojíc. Vypadalo by to, jakoby chtěla obrátiti na sebe zájem společnosti. K hostitelce nesmí se obracetí zády. Naopak rychle zaujme nabízené místo vedle osob již sedících.

Místo nabízené blíže k hostitelce nebo místo pohodlnější přijme jen, nabízí-li jí je pán neb osoba jí mladší.

Je-li nově přichozí dáma neb osoba, jíž přísluší zvláštní ohledy, může přijmouti čestné místo po boku nebo proti hostitelce. Často

hostitelka nabídne i místo svoje (ve velkých salonech u krbu), jež však dlužno s díkem odmítnouti. *Nutiti ke přijetí je neslušno.*

Vůbec osoby sedící na místech nejpohodlnějších aspoň se tváří, jakoby rády přenechaly svoje křeslo každé nově přichozí, není-li mladší jich; ale nabídky této nelze přijmouti a kroužek již se utvořivší nebudiž rušen.

* * *

Na návštěvě nechtěj ani pán, ani dáma na sebe obrátiti pozornost všech přítomných. Hostitelce přísluší udávati tón a řídit konversaci, při které, ježto moderní salon není školou dialektickou, filosofickou, aniž jakoukoli jinou, neřešívají se žádné vážné otázky - není na to ani času, ani místa. Salony literární, politické a j. jsou vzácnou výjimkou. Zvláště pány dlužno upozorniti, že neslušno nápadnou výmluvností a duchaplnými projevy zastíňovati přítomné, méně hovorné. Stačí hovořiti dle daných okolností a spíše odpovídati než tázati se.

Návštěvníkům jest se vyhýbati *hovorům*, jež by mohly přejíti v živou kontroversu nebo dokonce hádku. I když debata se zahájí, vždy se to staniž způsobem lehkým, spíše žertovným; člověk jemných mravů snaží se sjednotiti různá mínění a postavit se, pokud jen možná, na stranu hostitelky.

Po celou dobu návštěvy chovej se každý co nejpřívětivěji a nejroztomileji.

Užívej výrazů vybraných, vyhýbej se výrazům příliš důvěrným nebo podskaláckým a nesměj se příliš hlasitě. Mluv zřetelně a zvolna, ani příliš hlasitě, ani šeptem, ani příliš často, neboť jest uměním nejen hovořiti, ale také hovoru jiných naslouchati.

Také nezřízených *posuňků* jest vystříhati se a do svých výkřiků nevkládejme ani mnoho povržení, ani hořkosti, ani brutálnosti, ani příliš nadšení, slovem: neprozrazujme vášně a chovejme se mírně i ve slovech i v posuňcích. Také je nevhodno zapřádati stranou soukromé rozhovory, nehodící se celé společnosti. Mimo to [viz kapitola IX. Konverse](#), a II. díl „Společenského katechismu“.

Mají-li dámy slunečníky a pánové hole, nechť jimi „nemarkýrují“ obrazce na koberci neb neukazují směr.

Nábytku a předmětů v cizím pokoji jest šetřiti více než svých. Proto neklademe ruky na ramena lenošek, nekopeme do trnoží, nebereme ničeho do ruky, abychom nic nerozbili. Z té *příčiny také neberme nikdy na návštěvu děti*. Přítomnost malých dětí zvláště by překážela hostitelce, která by co chvíli musila se chvěti, aby se nestalo něco buď dětem, nebo toaletám účastnic nebo nábytku a předmětům na něm, často vzácným. Děti přivedeme jen ku příbuzným nebo známým, kteří sami děti stejného věku majíce, pozvali naše.

Nesluší se na návštěvě nápadně hledati kapesník a otírat si nos příliš hlučně. Nemožno-li zdržeti se kašle, tlumíme jej kapesníkem, rovněž kýchnutí. Viz ostatně odstavec „[Zívání a kýčání](#)“. Je-li vůbec třeba kapesníku použití, nebudeme se proto omlouvat; slušný člověk si toho nevšímá. Kapesník ať nevoní tak, aby vůně příliš silná obtěžovala společnost. Zvláště mužům nesluší užívati voňavek, neřku-li jich užívati přespříliš, *jak často činívají mladí pánové*. Dívky užívejte voňavek lehkých, vůně co možná přirozené.

S cylindrem dlužno zacházeti opatrně; je neslušno hladiti jej rukávem, byť i byl náhodou poněkud načechráný; třeba držeti jej nad kolena, aby nebylo viděti vnitřku. Posuňkovati s ním nebo mávati je nejvš nevkusno.

Setkáte-li se v saloně s osobami sobě nepříjemnými, nedávejte jim nijak na jevo svoji antipatii, byste i věděli, že ostatní s vaším odporem jsou zajedno. Hledíc k osobě, která přijímá vás i je stejným časem, třeba svoje city krotiti.

Pozorujte chladně osoby, jimž jindy a jinde byste se vyhnuli, ale pozdravte přec, aneb odejděte, když přicházejí.

V saloně nemysleme nikdy na sebe, nýbrž na jiné a neslušno zabývat se svými záležitostmi osobními, mluvit jen o sobě nebo konati návštěvy jen proto, abychom uvedli do cizího salonu své přátele; to lze vůbec učiniti jen na svoji výslovnou žádost nebo na výslovné přání hostitelů. Žádný host nesmí vyzvati hosta druhého, aby odešel

zároveň s ním, aniž smí jej vyprovázeti ke dveřím nebo za dveře a s ním ještě tam hovořiti.

Kdyby hostitelka za naší návštěvy dostala list, může, omluvíc se u hostů, jej otevřít a přesvědčiti se rychle, neobsahuje-li nějakou zprávu zvlášť naléhavou. Hosté zatím nenápadně se odvrátí, aby neviděli jak do dopisu, tak i na tvář osoby čtoucí, která snad bezděky mohla by prozraditi dojem obsahu. Kdyby naopak hostitelka dopis odložila neotevřený, nevybízejte ji, aby jej přečetla, mohli byste ji uvést do rozpaků. Po krátké chvíli raději odejděte.

* * *

Délka návštěvy nemůže podléhati pravidlům obyčejným, závisíc na okolnostech, na stupni přátelství, na počtu návštěvníků a j. Tolik je jisto, že návštěva kratší (ač ne příliš krátká) je lepší než příliš dlouhá.

U přítelkyně neb osoby důvěrně známé zůstaneme, pokud se nám líbí. Obecně návštěva přátelská netrvá méně než tři čtvrtě hodiny. Obyčejná návštěva zdvořilostní, návštěva vyšší společnosti u osoby toliko známé nebudiž delší $\frac{1}{2}$ hodiny. Posléze návštěva obřadní u osoby, které jsme zavázáni neb od níž něco chceme, netrvej déle než 20 minut, ne-li jen $\frac{1}{4}$ hodiny. Jste-li sami s domácí paní a nabude hovor rázu opravdové důvěrnosti, můžete prodloužiti svoji návštěvu přes meze snad vytčené, zvláště nepřijde-li host jiný. Bylo by však neslušno odejít hned po příchodu tohoto, poněvadž by se zdálo, že jste zůstali jen proto, aby hostitelka nebyla samotná a pak zvláště, že nechcete mluvit s nově přichozím, což jest *urážlivé*. K odchodu dlužno voliti vhodnou chvíli. Neslušno přerušiti zajímavý hovor, jehož účastní se hostitelka a tím odvrátit její pozornost jinam. Odejděme, když hovor o některé věci se skončil anebo začíná býti banální. Ohled k hostitelce káže nepůsobiti jí zbytečných námah, proto také neodejdeme hned po příchodu nového hostě, kdy hostitelka sotva usedší, znova nucena by byla vstáti a loučiti se; když již chceme využití příchodu hostě nového, rozloučíme se, dokud ještě hostitelka stojí.

Návštěvnice, která přišla za průvodu na př. 2-3 dcer, neprodluhuje své návštěvy, vidí-li, že novým příchozím nedostává se místa. V tom případě vždy návštěvník anebo návštěvnice, jenž nejdéle již pobývá v saloně, odejde. Je s výhodou opustiti salon s nějakou vtípnou poznámkou nebo vhodnou poklonou. Tím zanecháme po sobě dobrý dojem inteligence a dobrých způsobů. Nikdy však odcházejíce, nedávejme na jevo spěch. Přítekyňe hostitelčina může jí pošeptati, že má ještě dostaveníčko nebo důležitou záležitost nějakou, ale pán, který by za hovoru podotekl, že musí záhy odejíti pro návštěvy jiné, dopustil by se nezdvornosti. Lidé, kteří mají právo na naši návštěvu, nechť nemají dojem, že odměřujeme pro ně svůj čas a svoji zdvořilost. Naopak zase nesluší se návštěvníka zdržovati, aby „zůstal ještě chvílku“, což u nás zhusta neprávem pokládá se za nutnost a nezbytný důkaz přátelství.

Odchod z návštěvy koná se asi tak jako vstup do salonu. Ve vhodnou chvíli vstaneme, popojdeme k hostitelce a ukloníme se promluvíme s ní několik slov rozlučných, více nebo méně, dle stupně přátelství. Hostitelka zpravidla podá ruku - leč by chtěla zůstat v mezích nejpřísnější obřadnosti -; je-li s ní pán důvěrně znám, políbí ruku podanou, docela diskrétně. Odcházejíce nechtějme upoutati paní domu nějakým hovorem jiným než jsou zdvořilostní frase spojené s odchodem.

Jsou-li návštěvníci *manželé*, vždy paní dá pokyn k odchodu. Ale nesluší se, aby manželé dávali si navzájem znamení, jichž nesnadno jest zatajiti tak, že hostitelka snadno by se domnívala, že návštěva se u ní nudí. Ať manželé se smluví před vstupem do salonu o délce návštěvy. Mnozí lidé bázlivi přímo děsí se okamžiku odchodu. Jsou jako přikováni na svých místech a cítíce svoji nerozhodnost, čekají na chvíli, až ostatní společnost počne vycházeti, aby se vmísili v obecný ruch a zůstali nepozorováni. Všecky strachy však jsou zbytečny. Vstaňte klidně, popojděte, poroučejte se hostitelce, rozlučte se nějakým všeobecným pozdravem s ostatní společností,

a u dveří ukloňte se znovu hostitelce, ač-li vás až ke dveřím provází, a *netvařte se smutně, naopak*, usmívejte se na osoby, jimž prokazujete poslední zdvořilost a odejděte. Tak jako vcházejíce do salonu, nedáváme na jevo než city úcty, a proto usmívati se je neslušno, tak zase odcházejíce máme právo projevovati úsměvem svoji spokojenost a příjemný pocit, jež máme z návštěvy. Vstávajíce mějte se na pozoru, abyste nevráželi do nábytku, neshazovali polštářů s křesel, neupustili cokoli a nevráželi do sousedů. Buďte vůbec ve svých pohybech umírněni a kráčíte-li odcházejíce kolem přítele nebo přítelkyně, ukloňte se zvlášť, podejte ruku, ale nezaprádejte již žádného hovoru, když jste se byli rozloučili s hostitelkou, která je první i poslední, již pozdravíte. Provází-li vás hostitelka ke dveřím, nedopouštějte, aby šla za vámi, nýbrž vedle vás, neprodužujte hovor s ní nebo zdvořilostní fráse. Při tom pán nesmí se opíratí o hůl, kterou drží nehybně a náležitě vysoko v ruce. Odchází-li manželé, přísluší dámě, pronéstí slova na odchodnou, její pán toliko potvrzuje. Pak-li hostitelka je doprovází, pán ustoupí. Je-li nutno, razí cestu, aniž však k hostitelce jest obrácen zády, a otevře dvěře, není-li tu k tomu sluhy. Jeho choť pak přijímá poslední slova a pozdravy hostitelky.

Odchází-li několik osob stejným časem, nesmí, pozdravivše hostitelku, pouštěti se již do hovorů. Dámy pak odcházejí první a v případě potřeby jeden z pánů popojde a otevře dvěře, usnadňuje odchod.

V předpokojí každý vezme, co tam zanechal a, není-li služebnictva, pán pomáhá dámě, podává jí její věci, nebo při oblékání svrchního šatu. Jenom přezůvky obouvá si dáma sama, aniž smí žádati při tom pomoci pána.

Dámy odcházejí dříve než páni, kteří je pozdraví naposledy, nechávajíce je trochu popojíti na schodech, leč by dámy známé ještě na schodech se rozhovořily; pak rozejdou a pozdraví se až u domovních vrat. Odcházejíce, nebudme důvěrnými se služebnictvem. *Také je tuze neslušno mluvití s ostatními odcházejícími*

o hostitelce, jejím způsobu vítání atd. Až na konec jsme povinni vděčiti lidem, kteří nás vítali pod svojí střechou.

* * *

V menších našich domácnostech, kde i v den přijímací nebývá návštěv mnoho, návštěvníci nebo návštěvnice loučíce se vstanou a pak ještě dlouho stojí majíce právě v tuto chvíli ještě mnoho věcí na srdci. Je to nevkusné, neboť pak neměli ještě odcházeti. Rovněž je neslušné, když hostitelé vyprovázejí do předsíně, prodlévati tam a povídati bez konce. Arci jsou hostitelé, kteří odcházejícího ještě i v předsíni sami zdržují dlouhým hovorem.

4. Kterak přijímati návštěvy a povinnosti hostitelů

Dnes většina paní domu mají svůj *přijímací den* čili recepci, t. j. vyhrazují si určitý den v témdni nebo za čtrnáct dní, po případě i v měsíci, kdy přijímají návštěvy.

Móda tato má nesčetné výhody a jen málo nevýhod a šíří se i u nás v kruzích středních čím dále tím více. Výhody jsou zejména tyto:

Jsme jisti, že stihneme hostitelku doma a že nejdeme nadarmo.

V době mezi oběma přijímacími dny nemusíme se obávat, že se opozdíme se svou návštěvou vědouce, že jindy než ve přijímací den bychom nebyli přijati.

Pro paní domu je velmi pohodlné a výhodné míti přijímací den. Po celý týden může klidně se připravovati na přijímání hostí čili recepci a postarati se o tisíce drobných věcí, jichž recepce vyžaduje po strážce obsluhy, toalety, úpravy bytu atd. Návštěva jí nepřekvapí a v domácnostech menších, kde někdy za nepřítomnosti služčiny i paní domu jde otevřít, nemůže se v den přijímací přihoditi nepřijemnost, že by paní vítala hosta hned u dveří bytu.

Konečně přijímací den dovoluje domácí paní, aby užívala všeho ostatního času podle své libovůle, může sama konati návštěvy,

nákupy atd., aniž se jí jest obávati, že svou nepřítomností připraví se o milou neb očekávanou návštěvu.

Dovedeme si snadno pomysliť účinek neočekávané elegantní návštěvy zejména v domácnosti skromnější. Nejenom že paní domu bude rozrušena, že není vše v náležitém pořádku, ale že zejména ona sama není toaletou připravena přijímati. Třeba ani salon nebo přijímací pokoj není náležitě vytopen atd. A nepřijímati nelze; jestliže nemáme přijímacího dne, značí to tolik, jako že přijímáme kdykoli. Či se dáti snad zapřítí? Nic snazšího, nežli že neobratnost služčína nebo přiznání domovníkovo prozradí tuto lest velmi nevkusnou.

Výhoda přijímacího dne pro menší domácnosti, tam, kde není zvláštního salonu, také v tom záleží, že možno pro ten den byt náležitě upravit, přeměnit na př. jídelnu v pokoj přijímací, což nebylo by možno učiniti každého dne.

Nepřijme-li dáma naší návštěvy mimo přijímací den, nepokládáme to nikterak za urážku; jedná úplně právem a činí lépe, nepřijme-li návštěvy, ovšem s náležitou omluvou, než přijme-li, avšak za okolností takových, že host musí vycítiti, kterak přichází nevhod. – Není pak správně, aby služka říkala, že „paní není doma“; buď že sama řekne návštěvě: „Račte odpustit, milostivá paní dnes nepřijímá, až v ten a ten den“, aneb ohlásí-li návštěvníka nebo návštěvnici a paní domu nemůže návštěvy přijmouti, vrátí se a vyřídí snažnou omluvu milostivé paní s prosbou, aby návštěva přišla až ve přijímací den.

Proto se rádi vyhýbáme návštěvám jindy než ve přijímací den.

Přijímací den jednou za čtrnáct dní má tu výhodu, že paní domu může konati návštěvy i u těch osob, které v témdni mají tentýž den jako ona sama.

Některé dámy ve velkých městech přijímají místo jednou v témdni celé odpoledne raději každého dne večer od šesté do sedmé. Výhoda je v tom, že se dáma vyhne únavě dlouhých recepcí. Osoby chatrnějšího zdraví dávají tomuto méně únavnému přijímání přednost.

Buď tomu jak buď, může se přihoditi, že paní domu z jakýchkoli příčin nemůže přijímati v obvyklý svůj den. Tenkrát to je povinna oznámiti lístkem všem osobám, o nichž může předvídati, že by jí snad učinily návštěvu, s omluvou a prosbou, aby svou případnou návštěvu laskavě odložily na některý z nejbližších příštích přijímacích dnů. Osoby, které nevědouce o tom přišly přece, zanechají visitku a vykonaly tím již svoji návštěvní povinnost. Nepřítomná paní dluhuje tuto návštěvu, jakoby ji byla přijala, a jakmile se opět setká s návštěvníkem nebo návštěvníkem, jest jí vyjádřiti svou lítost, že nebyla tenkrát doma, a návštěvu dáme pak brzy oplátí.

Okolnost, že některé dámy přijímají také večer, kdy se také hostitel může snáze stýkati s návštěvníky své choti, nezabývá je jejich povinnosti míti svůj přijímací den. Recepce večerní je vyhrazena toliko důvěrnějšímu kroužku přátel; společnosti širší jenom tenkrát, rozesílají-li se k ní zvláštní pozvání.

Oznámení přijímacího dne děje se na visitkách (viz níže). Dáma pošle svou visitku s tímto údajem všem osobám, jichž návštěva jí jest žádoucí. Sama očekává visitku dam postavením vyšších nebo starších než je sama, aby jim mohla vykonati návštěvu neb odpověděti stejně visitkou. Údaje visitky obsahují nejen den (na př. „Úterý“ neb „1. a 3. čtvrtek“, což značí 1. a 3. čtvrtek v měsíci), ale také hodinu (na př. „Pátek, 4-6.“).

* * *

V den, kdy hostitelka přijímá, čili jak se říká obyčejně, kdy jest doma, musí býti dům a byt v bezvadném pořádku. V zimě všechny místnosti návštěvníkům určené buďtež příjemně vytopeny, z jara pěkně vyvětrány, pokaždé však vyzdobeny čerstvými květinami, ale nikoli takovými, které šíří příliš silnou vůni, které každý nesnese.

Za přítomnosti hostů nesluší se, aby služka přikládala do kamen, a v místnosti nemá býti horko, aby dámy, které neodložily pláště nebo kožešin, odcházejíce se nenastudily. Střední teplota salonu budiž 15–18 stupňů Celsia.

V den přijímací postará se paní domu nezbytně, aby také úbor služby nebo služek byl co nejslušnější, šaty pokud možno černé s bílou bezvadnou zástěrkou. Sluha, nenosí-li zvláštní livreje, měl rovněž černý šat, pokud možno frak a bílé rukavice.

Osoba služebná, která uvádí hosty, měl vždy v dobré patrnosti všechny návštěvníky; nezná-li jich, musí se jich otázat po jméně, které, tak jako jména ostatních návštěvníků, zapíše si do zvláštního zápisníku. Po recepci zápisník ten předloží se hostitelce, aby si připamatovala, komu je dlužna návštěvu. Tento způsob, ovšem zbytečný tam, kde kruh návštěvníků jest užší, je praktický dámám zaujímajícím postavení oficiální, jež přijímají mnoho a snadno by po recepci pozapomněly, kdo je odpoledne navštívil.

V bytech ať větších, ať menších, všude má býti návštěvník osobou služebnou ohlašován. Nejen, že se tím hostitelce připomene jméno a charakter osoby přicházející, ale také ostatní návštěvníci v saloně přítomní zvědí, kdo přichází, a zařídí po případě dle toho i svůj hovor. Tím pak také se stává zbytečnou, ba někdy nemožnou povinnost představovati nového příchozího všem přítomným, jako zvláště při recepcích velkých.

Tam, kde se neohlašuje a nepředstavuje, hostitelka sama hledí v prvních uvítacích frásích pronést jméno nově příchozího a dáti pokyny, užitečné osobám přítomným.

Ovšem, že většině tuto uvedených povinností a úkolů osob služebných, které jsou ode dávna podstatnou součástí vědomostí služek a bonn na př. pařížských, musíme svoje služby teprve učit.

a) Přijímání

Před přijímáním hostitelka pečlivě prohlédne všecko v bytě a ujistí se, je-li vše v náležitém pořádku a čistotě, koberce a parkety, nábytek a všecko, co by mohlo upoutati pozornost návštěvníků. Nutno ovšem tuto přehlídku provést jistou dobu před návštěvami, aby možné opravy nedály se v poslední chvíli nebo dokonce již za přítomnosti hostů.

Hostitelka oblékne elegantní šat tak, aby ukázala, kterák návštěvníků si váží, ale zase by nebylo taktní oslňovati je nádherou a bohatostí svého úboru a svých šperků. Jak šatem, tak chováním i svým okolím záhodno se objeviti ve světle co možná příznivém.

Hostitelka musí býti hotova a přítomna v saloně do příchodu prvního návštěvníka. Snad tento návštěvník přijde o něco dříve než v udanou hodinu, a poněvadž by bylo neslušno ho nechat čekati, paní domu varuj se mu dávatí na srozuměnou, že přišel záhy. Jestliže pro nějakou důležitou příčinu nemůže se hostitelka objeviti včas, dej se zastupovati některým členem rodiny a omluviti pro svoje opoždění. Není-li nikoho jiného, aspoň služka nebo sluha požádá zatím za odpuštění a poshovění.

V saloně připraveném pro recepci rozestaví se vždy sedadla takovým způsobem, aby pokud možno největší počet osob mohl se příjemně a výhodně rozsaditi, t. j. aby mohl seděti v doslechu a dohledu hostitelky. Tato dispozice vyžaduje tedy jisté souměrnosti, která však nebudiž příliš prkennou. Obvyčně zařazují se křesla, stolice, pohovky, causeusy a taburety do kruhu buď kolem krbu, nebo místa, kde sedí hostitelka, která se snaží uvéstí do tohoto kruhu hodně rozmanitosti. Necht' nevznikne zdání, že kruh byl napřed připraven pro lidi vynikající ať rodem, ať úřadem a tak rozestaví se tu křeslo, tam taburet, onde zase pohovka nebo stolice atd. Salon musí vypadati tak, jakoby byl často a velmi navštěvován a zdánlivý malý nepořádek zbavuje ho strnulosti, která by se potom přenesla i na návštěvníky.

Křeslo hlavní (tam, kde je krb, vedle krbu), samo nejelegantnější, přísluší hostitelce. Je to buď bergèra nebo křeslo o vysokém lenochu. Křeslo protější, na př. na druhé straně krbu, jest jaksi křeslem čestným. Usedají v něm osoby zvláště vážené a dáma mladší postoupí je dámě starší. U nás a v bytech menších bývá zhusta čestné místo na pravé straně velké pohovky.

Křeslo hostitelky je často zády obráceno k oknům tak, že návštěvnice mohou zaujmouti místa nejvhodnější v plném světle,

a všechny jejich půvaby mohou se uplatniti. Hostitelka má povinnost ustoupiti jaksí v pozadí vůči svým návštěvnicím.

Jsou-li v saloně jenom křesla dvě, hostitelka nabídne vlastní svoje křeslo druhé návštěvnicki, když první, čestné křeslo jest již obsazeno. Tuto nabídku však přijme jenom dáma značně starší. Dáma věku stejného nebo dokonce mladší poděkuje se za nabídku a spokojí se židli.

První povinností hostitelčinou je dbáti toho, aby všechny dámy pohodlně seděly, i kdyby měla při velkém návalu hostů ustoupiti z vlastního místa. Vůči starcům bude míti tytéž ohledy jako vůči dámám. Osoby velmi staré k ní přicházející mají právo na všecku její úctu. Půjde jim vstříc, jakmile uvidí, že krácejí k ní. Hostitelka vstane rovněž při příchodu vznešené osobnosti. Mimo tyto případy výjimečné nemusí vstávati při příchodu pánově a nemusí se starati o jeho místo.

Hostitelka přijímá v sedě pozdrav návštěvníka, který vstupuje neb odchází. Podá mu ruku, je-li to důvěrný známý, kdežto známému povrchnímu toliko se ukloní a omezí se na několik vhodných slov. V salonech menších, kde návštěvníků není mnoho a jsou známí, hostitelka vstane asi při příchodu každého.

Hostitelka nemusí skrbliti podáním ruky ani srdečností, neboť páni neradi chodívají do společností přes příliš odměřených a upjatých a vyhýbají se jim; bez nich však bývají pak recepce poněkud jednotvárný. Ačkoli všeobecně je pravidlem, že dáma přijímá pány v sedě, záleží na hostitelce a jejím taktu, kdy může učiniti z pravidla tohoto výjimku. – Vybranou společností pánskou, ve které hovoří se i o věcech vážných, nabývá teprve salon svého věhlasu a významu nejen společenského, ale i literárního, uměleckého nebo politického.

Obyčejně hostitelka i přítomní pánové vstanou vždy, když přichází dáma. Stejně mladé dívky, leč by provázely svoje matky. Avšak vstanou-li jejich matky, vstanou ony také. Rovněž domácí dcerky vstanou pokaždé, kdykoli vstane matka.

Mladé dámy vstanou při vstupu a odchodu dam starších a starců.

Ostatní dámy sedíce zlehka se ukloní a vstanou jen, když odcházející nebo příchozí je pozdravuje zvlášť. Přece však nevstávají při pozdravu pánů.

Neškodí, užije-li hostitelka při recepci pomoci svých příbuzných, své matky, dcery neb i vnučky. Tyto pomocnice dbají o to, aby návštěvníci měli místa, oživují konversaci, pro každého budou mít nějakou pozornost, doprovodí osoby odcházející ke dveřím, aby hostitelka nemusila příliš často opouštět svůj kroužek. Jsou-li v kroužku jenom důvěrní přátelé, může jej opustiti snáze, aby vyprovodila návštěvníci, ale není-li s nimi ve stycích intimních, nesmí se od nich příliš vzdalovati.

Mladí pánové neb i páni ženatí v saloně přítomní musí také usnadňovati odchod dam, pokud jsou blízko východu, a otevřít jim i dvěře, byť i dam neznali. Vykonají tak službu hostitelce jinak zaměstnané.

Přítomnost lokaje v domě zjednoduší úlohu hostitelky, která nepotřebuje než stisknouti knoflík, aby se otevřely dveře před osobou odcházející, a kterou pak sluha vyprovodí až k východu.

Pán domu a přednosta domácnosti zřídka se účastní těchto recepcí. Objeví-li se, stane se tak způsobem docela náhodným. Neusedne, nebo chce-li pobýti v saloně, usedne na sedadlo nejméně v popředí jsoucí. Vyprovází návštěvníky až ke dveřím nebo až ke kočáru a nemíchá se přímo příliš do zábavy dam; sem tam prohodí slovo, ale neudává tón a neřídí konversaci. Paní jeho přijímá, návštěvy platí jí a ona předsedá.

Synové jsou také řídkými hostmi v salonu v den recepcí. Mohou na chvilku jako náhodou se objeviti, ale nechť v konversaci nevedou hlavní slovo.

Začala-li recepcie před večerem a je-li za recepcie nutno rozsvěcovati svíčky, lampy, plyn aneb elektriku, učiní tak osoba služebná. Ale návštěvníci nebudťtež rušeni přecházením služebnictva. Vše musí se vykonati rychle a dovedně tak, aby paní domu nebyla nijak nucena zakročovati. Jestliže by si služebnictvo

nepočínalo dosti obratně, paní domu zachovej obzvláště klid a trpělivost, nikdy nehubuj a neponižuj služebnictvo před hosty, sice se jejich neobratnost jenom zvětší.

Rovněž příkládati do kamen přísluší bez výjimky služebnictvu, které musí býti naučeno tak, aby příkládalo samo, bez pobídky, neboť nemá-li hostitelka po ruce elektrického zvonku, bylo by jí svrchovaně nepohodlné, kdyby musila připomínati služebnictvu, že je nutno přiložit anebo rozsvítit.

Hostitelce přísluší vyprovoditi poslední návštěvnicki ke dveřím. Jestliže matka, dcery neb některá příbuzná jí pomáhaly přijímati, tyto přidruží se k ní vyprovázejíce poslední z návštěv.

Některé z dam hostitelek pokládají za svou povinnost zpříjemniti svoji recepci tím, že nabízejí svým návštěvám čaj nebo nějaké horké nápoje se zákusky, sandwichemi a pod. Tento zvyk ovšem zaplétá valnou měrou úlohu hostitelky i služebnictva a proto, jsou-li domácí dcerky, pak ony roznášejí a nabízejí občerstvení a čaj i zákusky.

Není-li dcer, pak nejmladší z návštěvnic, najmě ovšem dívky mají právo i povinnost zúčastniti se této funkce. Samy se nabídnou k službám hostitelce podávajíce s úsměvem a půvabem šálky a podnosy. Ochotu svoji obnoví po každé nově přibylé návštěvě a po čaji zase odebírají hostům prázdné šálky, sklínky a talíře odkládajíce je na příslušný nábytek.

Není-li nikoho, kdo by hostitelce pomohl, musí předem sama přičiniti ruku k dílu a vypomoci si služkou.

Limonádu a ovocné šťávy připravuje hostitelka sama, ale pivní nebo jiné lahve otevírá služka, nalévajíc také do sklenic. Není-li na to služebných, pak přítomní pánové nabídnou k tomu svoje služby.

* * *

Pravidla tato, dle možnosti podrobná a přesná, jakož i pravidla návštěv následující, jsou zákoníkem najmě společnosti francouzské v těchto věcech na vrcholí společenské dokonalosti stojící. Jsem si toho vědom, že jsou poněkud zapletená pro naši společnost českou, skládající se z valné části ze stavů středních, kde není mnoho

velkých salonů a četného služebnictva, a kde toho je, že obého málo bývá užito k věcem svrchu uvedeným – ale okolnost tato neodstrašuje mne pravidla tato uváděti, neb jsem přesvědčen, že společenský život český i po stránce návštěv bude se vyvíjeti do větší šíře, než do které vypial se do dnes. Mimo to důležité jest, abychom pravidla tato znali ne-li pro sebe, aspoň pro cizinu.

b) Návštěvy mimo přijímací den

Mimo přijímací den může býti návštěva přijata, je-li hostitelka doma, je-li přiměřeně oblečena a je-li návštěvník dobrý známý.

V té případnosti, není-li salon vytopen, dlužno přijímati v pokoji obývacím, ve kterém však musí býti dokonalý pořádek. Návštěvníku dlužno se omluviti, že není přijímán v saloně, ačkoli je mu lichotivo i se ctí, že je přijímán v pokojích soukromých.

Je-li návštěvníkem pán, kterého paní domu musí přijati, buď že mu sama přišla otevřít, buď že návštěvník je důvěrný přítel domu nebo jejího chotě, musí nechat otevřeny dveře pokoje, v němž přijímá, vedoucí do pokoje sousedního, a návštěva nesmí trvati déle dvacíti minut. Sic paní může sama ukončiti návštěvu omlouvajíc se, že jest jí odejít.

Ani dáme nelze pak prodlužovati návštěvu, tím méně, když paní domu učiní narážku nějakou na to, že její čas jest omezen.

Návštěvník uvedený do pokoje neusedne, dokud nepřijde osoba, na kterou čeká: také se nesluší, aby si zblízka prohlížel předměty kolem rozložené. Zejména nesmí se ničeho dotýkati, procházeti se a dávatí najevo jakoukoli netrpělivost.

Při těchto zvláštních návštěvách pán ponechá si hůl i svrchník, ovšem jen je-li bezvadně čistý a není-li postříkán blátem. Deštník vším způsobem necháme venku a kalhoty nechť nejsou ohrnuty.

Jestliže osoba, kterou navštívujete, nepřichází, mějte strpení deset minut. Čekáte-li déle, snad služka nebo sluha zapomněli vás ohlásit. Vyjděte tedy ven, otevřete vnější dveře a zazvoňte znova

nebo odejděte vůbec zanechajícе svou visitku v saloně, po případě u vrátného.

Jestliže služka předem ohlásí, že nemůžete býtи přijati hned a nemůžete-li čekati, odevzdejte hned visitku služce.

Lépe však jest nekonati návštěv mimo přijímací den. – Co se týká doby návštěv, viz předchozí odstavec „[Druhy návštěv](#)“.

Stane-li se náhodou, že přijdete v dobu jídla a hostitelé vás pozvou, abyste se posadili, dejte se nutit, a nelze-li jinak, sedněte, ale jen na malou chvíli.

* * *

Dáma vybírající na nějaký dobročinný účel, může přijíti i dopoledne i k lidem, jichž naprosto nezná. Dokonce i ke svobodnému pánovi, ale pak nikdy sama; buď s dámou jinou nebo se svým chotěm.

5. Při návštěvách

a) Představování

Představiti se nebo býtи představenu ve společnosti je podnětem, abychom se mohli seznámitи. Vzájemné představení orientuje konversaci a vzbuzuje sympatie, a posléze připouští, že každý může mluvitи a jednati volněji znaje všechny přítomné.

Nepředstavujme překotně navzájem lidí, kteří nemají žádných styků a kde není důvodu, aby se znali, nebo kde sami dobře neznáme osob, jež představujeme. Tak na př. nejsme nuceni představovati na ulici osobu, kterou provázíme, osobě, se kterou jsme nuceni se zastavit. Doma však nutno představovati osoby tam se setkávající, poněvadž již ta okolnost, že tyto osoby jsou u nás a námi jsou přijaty, dává jim k tomu právo. Obáváme-li se, že by vzájemné představení nebylo osobám vhod, přijmeme každou zvlášť.

Představujeme obvyklou formulí: „Dovolte, abych vám představil pana X...“ a přidáme titul, který zasluhuje pozornosti osoby, které představujeme. Vždy *jasně a zřetelně*.

Představovati sluší: osoby mladší osobám starším; níže postaveného vyššímu; pána dámě, nikdy naopak; stáří má přednost a není potřeba, aby staří páni nebo dámy mladším se dali představiti.

Jest věcí taktu v rozmanitých případech rozhodnouti, má-li osoba mladší, ale výše postavená, býti představena osobě starší, třeba níže postavené, či naopak, a rozhodují o tom poměry i místní i osobní.

Vůči dámě není potřebí vypočítávati titule osoby představované. Také není potřebí zdůvodňovati představování, je-li ten, kdo představuje, doma a zvláště nemá-li představování jiného účelu než usnadniti konversaci nebo společnosti dodati trochu čilosti.

Záhodno představování zaonačiti tak, aby bylo hned na to možno navázati hovor; proto poukážeme hned na vlastnost nebo zaměstnání představovaného, o němž máme za to, že druhého zajímá. Kdežto ovšem, představujeme-li svého chráněnce vznešené osobnosti, od nížto žádáme proň nějakou protekci nebo něco podobného, neomezíme se na pouhou frási představovací, nýbrž vysvětlíme krátkými slovy, oč nám jde.

Mladšího pána představujeme na příklad slovy: „Dovolte, abych vám představil svého přítele (nebo milého, vzácného přítele), pana Novotného, spisovatele (autora té a té knihy)“ ... a obrátíte se k panu Novotnému představujeme: „Pan ředitel Pokorný...“ – Nemáme-li důvěrnějších styků, řekneme prostě jména: „Pan X... Pan Y...“ kterýžto způsob je asi častější, zvláště když možno předpokládati, že pánové už se znají dle jmen.

Pánové X a Y se pozdraví a hovoří pak jako známí, ne-li jako staří známí.

Představování pána dámě je choulostivější potud, že není radno při představování vyslovovati jméno dámy. Nejlépe řekneme-li před tím pánovi: „Dovolte, abych vás představil paní Novákové,“ tak aby

pán již napřed věděl, jak a co. Je-li nutno představit i dámu, řekněte prostě uvedše pána, sami s úklonem a uctivě: „Paní Nováková.“

* * *

Představuje-li pán příbuzného, řekne: „Dovolte, abych vám představil svého bratra,“ neb „staršího bratra“ nebo „bratra Stanislava“... Podobně učiní dáma, udávajíc druh příbuzenstva osoby představované.

Nestačí pouhé představení, abychom již na to dámě vykonali návštěvu, ku které třeba býti teprve zvlášť pozvánu. V té příčině stačí, řekne-li dáma: „Jsem doma v ten a ten den, a bude mi s potěšením, navštívíte-li mne.“

Mladou dívku představujeme starci nebo pánu ženatému, kdežto svobodný pán sám se jí dává představit některým z jejich známých.

Ve společnostech četných nebo na plese nepředstavujeme všech všem, nýbrž jen pokud společnost toho vyžaduje, kdežto ve společnostech úzkých musí se všichni seznámiti představováním. Dojista nikdy nesmí tančiti pán s dívkou, dokud nebyl představen její matce nebo gardedámě; bohužel, že u nás namnoze nedbá se této naprosté nutnosti. Také je dokonce nevhodno, představuje-li se tanečník dívce, se kterou chce tančiti, sám; vždy má býti představen (po představení rodičům, matce nebo gardedámě) buď jejím známým, neb aspoň výborem plesu. Ples, na kterém se tančí bez vzájemného představení, přestává býti společensky oprávněným. Vůči těm osobám, kterým jsme na plese nebyli představeni, dlužno chovati se co nejšetrněji, ovšem tím spíše, jsme-li hosty (většího) plesu domácího a musíme tedy míti v úctě hosty svých hostitelů.

V salonech měla by hostitelka představovati všechny návštěvníky navzájem neznámé, ale při větším návalu byla by to práce a námaha, které hostitelka vyhne se často tím, že dává sluhou volati jméno příchozího, jak bylo již svrchu naznačeno. Příchozí pak arci nezná ostatních, ale tu jest na hostitelce, aby vhodným a taktním rozhovorem uvedla jej do své společnosti.

Hostitelka, která při velmi četné recepci nedává ohlašovati návštěvníkův, aniž jich představuje, může za hovoru označiti je jménem anebo – při příchodu dámy – tázati se na zdraví jejího chotě, kterého pak musí jmenovati nejen titulem, ale i jménem. – Těmito malými obraty v řeči je pak každý hned orientován tak, jako kdyby osoba nově přišlá byla představena.

* * *

Můžeme vezdy žádati, abychom byli představeni, i když představování nebývá v domě zvykem. Přece však představení musí míti nějakou záminku. Zalíbí-li se některému pánovi dáma v saloně přítomná, není to ještě dostatečným důvodem k představení.

Osobu, které jsme byli představeni a zahájili s ní po té rozhovor, jsme povinni na dále pozdravovati, zejména byla-li to dáma. Pouhé představení při zběžných příležitostech: „Pan X. – Pan Y.“ – nezavazuje ještě k dalším stykům, obzvláště když na jedné nebo druhé straně není k tomu náležitě ochoty.

Sami, bez osoby třetí, představují se jenom páni pánům, ale i tu ve případech výjimečných, poněvadž takové představení má poněkud ráz vtírání. Naprosto nepředstavujeme se někomu vědouce, že setkáváme se s ním jen namátkou a mimochodem. Někdy, jako na př. v železničním kupé, možno i mluvit se sousedem, aniž z toho vyplývá nutnost představit se. – Rovněž se nepředstavujeme zasedající k témuže stolu v hostinci. ([Viz kapitola III. Ve veřejnosti.](#))

* * *

S důrazem dlužno upozorniti, že jest naprosto nutno, aby nově nastupující úředník představil se všem kolegům v úřadě, nebo v téže kanceláři, i podřízeným, pokud snad neučiní tak zvláštní návštěvou v kanceláři oddělené ať kolegů, ať představených nebo podřízených anebo pokud se tak nestalo při představování hromadném. Zvláště noví členové sborů učitelských a profesorských anebo výborů spolkových neopomenou představit se buď

prostřednictvím známého kolegy nebo sami všem členům sboru (ve sborovně) nebo výboru (při první schůzi). Po představení ředitelem anebo předsedou při konferenci nebo schůzi přestává další povinnost představovati se; nestalo-li se však představení od muže k muži, jest na nově přichozím, aby po sezení jednotlivým pánům několika zdvořilými slovy se uvedl. Ve sboru četném je sice nesnadno pamatovati si hned všechny pány, ale lépe představovati se dvakráte než zdvořilosti této zanedbati.

b) Navštívenky

Navštívenka čili visitka jest malý obdélník tvrdšího papíru (bristolu) nesoucí jméno, po případě titul a adresu, a sloužící, jak již jméno udává, zvláště o návštěvách. Jakým asi rozsahem, bude uvedeno níže.

Navštívenky vůbec nesnesou ani okras ani jakékoli fantastické úpravy. Jakékoli ozdoby, jako zlacené okraje nebo dokonce ozdoby typografické nesnášejí se s elegancí visitek.

Občanské navštívenky pánské mívají v Anglii přede jménem přídatek Mr. (Mister); jinde tohoto zvyku není a omezuje se označení toliko na jméno křestní a příjmení. V pravo dole připisuje se bližší adresa: pro venkov stačí asi většinou udání města. Velmi často vyhoví navštívenka jenom se jménem. Adresa je důležitá zvláště, pokud visitku odevzdáváme cizinci. Proto navštívenka zní prostě na př.:

JAROSLAV ŠKORPIL.

Náplavní ulice 2. Praha.

Titul šlechtický předchází přede jménem.

Z titulů ostatních udávají se na visitkách hlavně tituly akademické, titul doktor, ingénieur, tituly důstojnické, tituly

úřednické jen od vyšších počínaje; bylo by nevhodno dáti tisknouti na visitku na př. *Obchodní sluha Frant. Kropáček*, nebo *C. a k. desátník Martin Vokurka*. Tituly akademické stojí zpravidla přede jménem, ostatní mohou státi i za ním, ale pak až ve druhé řádce, tak aby jméno bylo samotno a v řádce první.

JAROSLAV ŠKORPIL.
c. k. okr. soudce.

Tituly pode jménem uváděné jsou toliko ty, které označují určité povolání, a nelze užítí visitek, jako: František Bohatý, majitel domů.

Někdy i titul označující povolání i titul akademický píší se do jednoho řádku, jako:

Advokát JUDr. ONDŘEJ RYS.

Mladíkům nebo dětem navštívenky přísluší teprv, když vystupují samostatně, konajíce návštěvy na vlastní vrub. I pak navštívenka taková měžž toliko jméno a příjmení, nanejvýše ještě adresu. Navštívenky jako *Studující Antonín Kroupa*, nejsou dosti vkusné. Titul studujících university jako *Phil. stud. Jaroslav Motejl* lze připustiti.

Navštívenky dámské, paní nebo vdovy měžž přede jménem a příjmením označení Paní, jako:

PANÍ MARIE NOVOTNÁ.

Ve Francii i jinde udávají zhusta jméno chotě, píšice na př. Madame Joseph Dupuis. U nás nelze tak činiti, protože označení jako na příkl. *Paní Václav Musil* nesnášelo by se nikterak s duchem

jazyka českého, a ve formě *Paní V. Musil* bylo by odporným germanismem. Nanejvýše *Paní V. Musilová*. Křestní jméno dam, jinde vynechávané, jest u nás obvyklé.

Adresy na visitky dámské se netisknou. Chce-li dáma adresu svoji uvést, připíše ji na visitku tužkou. Jediná poznámka, kterou dámská navštívenka snese, jest udání přijímacího dne, jako:

PANÍ MARIE JARKOVSKÁ
1. a 3. pondělí, 5–7.

Značí 1. a 3. pondělí v měsíci, od páté do sedmé večer.

Navštívenky dámské, buď litografované neb elegantně tištěné, bývají obyčejně menšího formátu než pánské a také z jemnějšího a ohebnějšího papíru.

Navštívenky slečen mějtež vedle jména a příjmení označení „Slečna“, jako:

SLEČNA RŮŽENA BREJCHOVÁ

Z pouhého „Růžena Brejchová“ nikdo si nic nevybere. Jména zdrobnělá jako Helenka, Aninka a p. naprosto se nehodí. Označení „slečna“ nebo „paní“ na visitkách neznačí nijakou neskromnost jsouce pouhým udáním stavu.

Společná visitka manželů zní:

PANÍ A PAN VOJTĚCH ŠIMŮNEK

Pořádek tento v češtině je lepší, než pořádek opačný, na př. *Pan a paní dr. Oldřich Dlabáč*. Titulů takováto navštívenka nesnese, leč akademické, a i těch lépe se vystříhati. –

Má-li kdo titulů několik, uveďte na visitce toliko titul hlavní, nikoli celou řadu. Dokonce neuvádí se na navštívenky řády a tituly čestné, jako čestné členství spolku a pod., leč na navštívenky, určené k účelům jiným než návštěvovým.

* * *

Navštívenky jsou tuze rozšířeny; hlavně ovšem jsou určeny na návštěvy.

Vstoupíte-li do domu, ať z jakékoli příčiny, kde nejste očekáváni nebo ve chvíli, která není zvláště určena na přijímání návštěv, odevzdáte svoji navštívenku sluhovi nebo služce, která vám otevírá. Otevře-li sama paní nebo pán, oznámíte hlasitě a zřetelně svoje jméno.

Nejsou-li doma ti, jimž návštěvu konáte, nebo nemohou-li vás přijmouti, zanechte služebné osobě visitku buď v rohu v pravo, nebo po pravé podélné straně zahnutou do předu. – O pohřbu neb o návštěvě soustrastné zahnete v levo a do zadu.

Koná-li pán sám návštěvu manželům, odevzdá dvě zahnuté visitky, paní a pánovi. Vůbec tolik, kolik myslí, že je v domě osob, jimž dluhuje pozornost.

Pán a paní odevzdají manželům jiným navštívenku společnou, ku které pán připojí ještě navštívenku svoji.

U svobodného pána neb u vdovce nesluší se nikdy zanechávati visitku společnou.

Dáma odevzdá visitku zase jen u dámy. Nanejvýše smí ji zanechati u svého lékaře, u kněze, umělce nebo starce. Také odevzdá visitku chtíc dáti ohlásiti se u některého úřadu.

U příbuzných nebo důvěrných známých visitka se neodevzdává, zanechá se tu jenom vzkaz.

Pamatujme, že pán s paní, konají-li návštěvy, konají je jenom domácí paní a vůbec dámám v domě. Odpoví-li sluha: *Milostivá paní odešla, ale pán je doma*, manžel odevzdá visitku společnou a oba odejdou.

Odevzdáním visitky návštěva je vykonána.

Návštěvník, jemuž na zazvonění nikdo neotevře, vsune svoji navštívenku do schránky nebo vstrčí ji mezi dveře.

Navštívenku, kterou posíláme poštou v otevřené obálce jako tiskovinu a která neobsahuje více než pět slov gratulačních nebo kondolenčních nebo nějakou poklonu, frankujeme 3 haléři, jindy 10 haléřů, při čemž obálka může býti ovšem zalepena.

Nedopouštějme nikdy, aby dopis tohoto druhu nebo kteréhokoli jiného byl nesprávně frankován tak, aby adresát musil dopláceti na porto; byla by to nešetrnost vůči adresátu.

Na visitky, kterými blahopřejeme, připisujeme do rohu „p. f.“, což znamená počáteční písmena francouzského *pour féliciter*; při díku vzdání „p. r.“, t. j. *pour remercier*; při soustrasti „p. c.“, t. j. *pour condoléance*; při loučení „p. p. c.“, t. j. *pour prendre congé*. Značky tyto lze připsati i tužkou na visitku, kterou zanecháváme, když jsme nezastihli domácí paní doma. Zkratka „e. p.“ značí *en persone*, osobně.

Připíšeme-li slova česká místo francouzských zkratk, často nesrozumitelných, neprohřešíme se nikterak proti slušnosti, nýbrž naopak uvádíme jazyk mateřský v jeho práva.

Kdykoli vám kdokoli oznámí nějakou událost, týkající se jeho osoby neb jeho rodiny, jest vám poslati jemu visitku na označenou vděčnosti, potěšení a úcty. Jste-li ve přímém spojení s dotyčnou osobou, připište na visitku frázi vyjadřující druh pocitu, jež oznámení ve vás vzbudilo, jako: *upřímné blahopřání, nejvroucnější soustrast* a pod.

Tak dlužno pozdraviti povýšení nebo promoci některého známého, nebo jeho vyznamenání. Spisovateli pěkné knihy právě vyšlé podáme rovněž tak svědectví svého obdivu nebo své záliby. Rovněž gratulujeme nově zvolenému poslanci, nově dekorovanému příteli. V případech těch ovšem nežádáme z jeho strany zvláštního oznámení, stačí, čteme-li zprávu v novinách. S gratulací nikdy nepřijdeme nevhod.

Přes to bud'me opatrní a negratulujeme synovci, který dědil po bohatém strýci, aniž otci, který vdává dceru nebo žení syna, jestliže nám té události neoznámil.

Na *Nový rok* spotřebuje se asi nejvíce navštívenek, neboť mnozí pokládají za svou povinnost posílati visitky každého Nového roku každému známému. Nechať zvyk ten je chvalitebný čili nic, tolik jest jisto, že udržuje styk mezi těmi, kdož nemají jinaké příležitosti dáti si na jevo přátelství nebo náklonnost. Navštívenka je k tomu cíli nejpohodlnější. Přátelé důvěrnější nebo staří známí vyměňují si visitky i o jmeninách, ač společenské povinnosti k tomu není.

Výše postaveným přátelům osobním aneb obchodním posílají se novoroční navštívenky mezi 15–31. prosincem. Rovněž těm, kterým jsme jakkoli zavázáni. Páni posílají svoje navštívenky dámám, které však nemají povinnosti jim odpovídati. Manželé posílají visitky společné v téže obálce, s osobní visitkou manžela.

Vdaná paní může připojiti ku navštívence společně zasílané jiným manželům visitku svoji udávající přijímací její den. V tom případě však odesílatelka musí býti starší než adresátka, neb aspoň musí zaujímati mnohem vyšší postavení.

Navštívenky vyměňují se také tenkrát, přejí-li si lidé, setkavší se náhodou a zběžně, bližších styků po představení. Je proto třeba stále míti u sebe navštívenky. Nezabírají mnoho místa a s výhodou jich užijeme, chtíce na příklad na rychle někoho doporučiti, po něm se poděkovati a pod. Také odpověděti možno visitkou na učiněné pozvání.

Visitky dáváme do květin nebo krabičky bonbonů, jež posíláme, právě tak jako přikládáme ji k nádhernému daru některému umělci, známému, spisovateli k jeho jubileu nebo k daru svatebnímu.

Visitku posíláme konečně také místo odvetné návštěvy, nemůžeme-li jí vykonati osobně, jako cizincům do hotelu, pokud se nezdrží déle v místě. Visitkou můžeme také oznámiti odjezd (*p. p. c.*) nemáme-li kdy konati návštěvy atp.

6. Řády

Každý řád mívá obyčejně aspoň tři třídy lišící se odznaky a to: 1. velkokříže, jichž odznaky větších rozměrů připínají se na širokou stuhu s pravého ramene k levému boku zavěšenou, na prsou krom toho nosí se hvězda; 2. komtury (komandéry), kteří nosí odznaky kol krku, 3. rytíře, kteří nosí odznaky na stužce na prsou nebo v dírce knoflíkové. Kromě toho mívají řády velkodůstojníky a důstojníky.

Odznaky řádové nosívají se v životě občanském toliko k plesovému úboru frakovému, není správně zavěšovati řád na smoking, na redingote nebo dokonce žaket. Příležitosti, kdy běreme velké odznaky řádové, jsou celkem řídké, mnohem častěji nosí se na zlatých řetízcích en miniature. Velké řády nosí se při veřejných slavnostech oficiálních, jako jsou oficiální bankety, velké reprezentační plesy a soirées, kdežto při příčinách méně slavnostních toliko miniatury. Zejména v miniaturách nosívají se kříže rytířské, důstojnické a různé medaille, kdežto kříže komturské nebo komandérské na krku i při miniaturách.

Velké řády jest nutno zavěsiti při audiencích, při slavnostech za přítomnosti nebo na počest panovníka, kdežto při slavnosti na počest panovníka cizího vezmeme jeho velký řád, máme-li jaký, ostatní en miniature. Při obyčejných hostinách nosívají se toliko miniatury, ba možno zůstatí při miniaturách i u příležitostí slavnostních, pokud netýkají se panovníka.

Při uniformách miniatury se nenosí, leč jen stužky.

Žádnou měrou nenosí se řády na návštěvy. Na dopolední návštěvy obřadové můžeme nejvýše zastrčiti do knoflíkové dírky redingotu řádový knoflík, obsahující barvy všech našich řádových stužek.

Mimo při uniformě na ulici řády se nenosí. Jen při zvláštních příležitostech slavnostních, kde slavnost koná se na ulici nebo pod širým nebem, na př. při svěcení mostu, možno vzíti řádový knoflík

do redingotu, ale nepochybíme, nevezmeme-li ho. Několik poznámek o řádech najdeš v kapitole XXXI. Etiketa dílu II.

Vůbec blýskati se příliš řády není vkusno, vzbuzujeme tím zbytečnou závist.

7. U dvora

Jak bylo řečeno v úvodě, jsme daleci toho vykládati tuto etiketu dvorskou, která při různých dvorech mimo to bývá různá, jenom některé všeobecné poznámky chceme uvést pro ty, kdož by měli příležitost dostat se k některému dvoru panovnickému. Poněkud šíře zmiňujeme se o dvoru v kapitole XXXI. Etiketa, dílu II.

Nemusí býti nikterak osobně znám s panovníkem ten, kdo je pozván k jeho dvoru, k hostině, soirée, plesu, garden-party atd. Chceš-li pak kdo býti představen panovníkovi nebo jeho choti, nepřistupuj ku vznešené té osobnosti sám, nýbrž obrať se ke dvornímu hodnostáři, s nímž jsi znám nebo jemuž tě jiné osoby tebe znající za tím účelem představí. Rozumí se, že i o audienci požádáme prostřednictvím maršálského nebo sekretářského úřadu nebo jako v Rakousku prostřednictvím nejvyšší c. a k. kabinetní kanceláře ve Vídni, při čemž dlužno uvést účel audience. Nemluvíme tu o představování šlechty u dvora.

Při pozvání ke dvoru zpravidla bývá určena toaleta na pozvánkách. Není-li určeno jinak, objevují se při audiencích důstojníci a úředníci v parádní uniformě, civilisté, i když jest audience dopoledne, ve fraku a bílé kravatě, světlých rukavicích a s velkými řády, především po případě s řádem uděleným dotčným panovníkem nebo jeho předchůdcem. Dámy přicházejí v hedvábné toaletě návštěvní tmavé barvy, ke krku, s vhodným elegantním kloboukem. V ruce nikoli slunečník.

Nejsme-li si jisti stran toalety, neostýchejme se nikterak informovati se v čas na příslušném dvorním úřadě.

K audienci přijedeme v kočáře, abychom byli pokud možno čisti a hlavně v čas, aspoň čtvrt hodiny před dobou k audienci určenou.

Nebyli-li jsme dříve představeni dvornímu hofmistrovi, přítomnému v saloně, kam uvede nás lokaj, představíme se mu sami. Jest však záhodno, abychom před audiencí jemu a po případě i jiným dvorním hodnostům učinili návštěvu aspoň visitkou; dáma učiní tak dvorní hofmistrové, po případě dvorním nebo palácovým dámám.

U některých dvorů jsou předepsány určité poklony; pokud jde o prosté audience, není zapotřebí bráti na ně hodiny u tanečního mistra. Rozumí se, že úklon bude co nejuctivější, ale nikdo nepřeháněj a chovej se přirozeně.

Každý počkej, až panovník, následník anebo princ, princezna atd. tě osloví. Jsi-li vybidnut, aby ses posadil, posad' se beze všeho upejpání a pokládej vybidnutí za rozkaz. Na dané otázky odpovídej krátce a zřetelně a nedej se do povídání; také svoji záležitost přednes co nejstručněji. V odpovědi vhodně uveď titul vznešené osoby audienci udílející. Třeba že, jak slušnost káže, nesmíš nikdy přímo oponovati, můžeš přece, je-li potřeba, způsobem co nejuctivějším pronést i svůj odchýlný náhled. Nikdo se nedomnívej, že servilností a podlízavostí se vysokým osobám zalichotíš. Ty doby jsou ty tam.

Konec audience udává panovník, následník atd. sám. Buď že se lehce ukloní, nebo povstane z křesla. Podá-li panovník ruku, přijmeme toto vyznamenání s úklonem přiměřeně hlubokým. Ruky při tom nelíbáme.

Císařům a králům, jakož i císařovnám a královnám přísluší titul „Vaše Veličenstvo“. Čechové titulovali svého krále Vaše královská Milosti. Císaři rakouskému, jak ostatně známo, přísluší titul „Vaše císařské a královské Veličenstvo“, tak jako členům císařského dvora „Vaše císařská a královská Výsostí“. Za rozmluvy možno druhdy zkrátiti tento titul na pouhé „císařská Výsostí“. Podobně císař německý zove se „Kaiserliche und königliche Majestät“, kdežto princové a princezny pruského dvora královského mají titul „königliche Hoheit“.

President francouzské republiky tituluje se „Monsieur le President“. Způsoby a etiketní předpisy na dvorech presidentských

bývají valně jednodušší než u suverénů. Tak recepce v paláci elysejském v Paříži je právě taková jako všude jinde v Paříži.

„Královská Výsost“ (königliche Hoheit, Altesse royale) je titul všech členů všech evropských rodů královských, „císařská, carská Výsost“ (kaiserliche Hoheit) titul členů rodů císařských. Panující velkovévodové a jich manželky, dědiční velkovévodové a jich manželky titulují se bez výjimky „königliche Hoheit“, princové a princezny jejich rodů „grossherzogliche Hoheit“ (velkovévodská Výsost). Panujícím vévodům a vévodkyním a dědičným vévodům a jich manželkám sluší titul „Hoheit“ (Výsost), ostatním princům a princeznám titul „Durchlaucht“ (Jasnost), někde však také „Hoheit“. Titul tento přísluší i tenkrát, když princezna se provdá za osobu titulu nižšího. Tituly tyto udáváme po německu, protože česky bychom asi sotva ty osobnosti oslovovali.

Přesné tituly bývají uváděny ve dvorním Gothajském Almanachu.

Na pozvání ke dvoru dlužno ihned odpověditi na příslušnou adresu (dvorního maršálka, nejvyššího komoří atd., kdo jménem panovníkovým zval). Pozvání nepřijmouti můžeme jenom z důvodu nemoci, smutku nebo neodkladné cesty, nikdy ne proto, že „už jsme zadáni jinde“, jelikož pozvání ke dvoru ruší každé pozvání jiné.

Nemůže-li dáma na příklad z příčin zdravotních obléci předepsaný šat vystřižený, musí oznámiti to vrchní hofmistrové, která jí pak sama vymůže dovolení obléci šat ke krku.

Při příchodu učiníme nejdříve poklonu dvorním hodnostářům, kteří na místo nejvyšších vrchností hosty přijímají. Teprve když všichni hosté jsou shromáždění, oznámí se to vysokým hostitelům, kteří se pak objeví mezi svými hosty. Tito za všech okolností vyčkají, až budou osloveni. Tím zejména liší se dvorská společnost ode všech ostatních, kde se očekává, že host sám učiní dříve hostitelům poklonu. Nikdo se neder v popředí a zejména je-li společnost četnější, nezabavuj hostitele dlouhými řeči. Odejíti nesmíme dříve, dokud neodešly nejvyšší vrchnosti. Pak se poroučíme dvorním hodnostům.

V. Hostina

1. Obecné poznámky

Vyvrcholením společenského života ve všech poměrech je hostina. Zábavy, soirées, plesy, recepce a různé možnosti, za kterých společnost se schází, mohou býti velkolepější, nádhernější a skvělejší, ale hostina zůstává vezdy takořka závěrečným kamenem společnosti a jakékoli, menší i větší a největší, a tak jako hosté vesnického posvícení zasedají ke stolu u vědomí, že slavnost dostupuje nejvyššího bodu, tak i všechny slavnosti nejen rodinné, ale i veřejné uzavírají se hostinami, a i při zábavách, plesích a soirées jsou hostiny nebo bufety korunou všeho, pokud nehledíme na okolnost, že společnosti posledního druhu (soirées) mají ještě účelem sblížití mladý svět oběho pohlaví. Známo, že při hostinách diplomatických rozhoduje se zhusta mnohem více o osudech národů, než při poradách sebe vážnějších.

Jsou tedy hostiny, konávané od pradávna, z nejdůležitějších a nejzávažnějších úkonů společenských, majíce svoje ustálená, pevná pravidla, jichž nešetření znamená společenský hřích. Buďtež tuto vytčena stručně aspoň pravidla hlavní, tím spíše, ježto u nás čím dále tím více cítíme potřebu rozpjatí i po této stránce společenské, a doby, kdy česká společnost omezovala se na večerní hospodu a kdy ten, kdo s námi chtěl pojísti, musil se snížiti k této úrovni, mizejí.

Arci, nejsme ještě v té věci úplně vyzuti ze starých zvyků a zejména rodinný život společenský u nás dosud je v plenkách. Přese všecka pěkná rčení o slovanském pohostinství bývají naše rodiny uzavřeny v sebe, připouštějíce nanejvýš návštěvy příbuzných, a hostiti cizí pokládá se namnoze za přepych, ne-li dokonce za marnotratnost. Host do domu, bůh do domu, je hezkou frází, ale starého data, - dnes málo kdo takového pána boha si vyprosí. Příčinou toho není ani tak nehostinnost, jako lichá

domněnka, že chtít nechtít musím takovému hosti snést všechno, co mám a tím hůř, nemám-li sám toho mnoho. Není však pravda: host nepřichází jen a jen proto, aby se dobře a hodně najedl a napil, nýbrž spíše pro zábavu a vyražení, k čemuž vedle jídla a pití arci nikoli špatného přispívají ještě okolnosti jiné, často mnohem závažnější: přivítání se strany hostitelů a jejich chování, úprava jídel a stolu a mnoho jiných drobností, jichž u nás nedbává se proto, že jsme odvykli hostiti. Srovnej, co bylo řečeno o pohostinství českém [v úvodu](#).

V Paříži, v Londýně a jinde bývá obyčejem, že rodiny aspoň jednou týdně, za čtrnáct dní „obědvají v městě“, t. j. u známých a přátel – nejedné z našich hospodyň a hospodářů způsobil by takový vpád hostí hlavu hodně těžkou, hlavně snad proto, že by musili hostům obětovati svou každodenní volnost a svobodu, kterýmžto slovem eufemisticky vyjadřujeme různé nezpůsoby, při jídle našich rodin zahrádě. Jinde právem i prostý oběd rodinný pokládán za nejvyšší úkon společenského života rodinného...

Ve statích následujících budiž promluveno o všem, co se týká jídla po stránce společenské vůbec, ať již hostin nejskvělejších anebo obědů a všelikých jídel i v nejužším kruhu přátel a známých. Stránku kuchařskou přenechávajíc jiným knihám zmíníme se i o pozváních na hostiny, odpovědi k nim, o kuverech, úpravě stolu, přijímání hostí, chování se u stolu a všem, co souvisí s hostinou dle nejširšího smyslu toho slova po stránce společenské.

2. Způsob obsluhy stolní

Způsob obsluhy stolní bývá rozmanitý, buď že jednotlivá jídla kladena na stůl hromadně v různých oddílech a na zvláštní ohřívadla. Způsob sice pro obsluhu pohodlný, – ale namnoze nevhodný a dnes už málo oblíbený, – neb obecněji stůl zůstává prost jídel, jsa okrášen jenom květinami, ovocem a desertem, kdežto jídla podávána kolem každému hosti zvlášť, nejsouce okrasou stolu. Způsob onen lze připustiti nejvýše při jídlech a hostinách rodinných

a v menších domácnostech, kde o obsluhu je nouze, nikoli při obecných hostinách slavnostních. Při způsobu onom krájí pečení u stolu buď domácí paní, nebo domácí pán, kdežto při způsobu druhém pečení, drůbež atd. rozkrajuje služebnictvo buď na kredenci v jídelně samé, nebo v kuchyni podle pohodlí a zvyku v domácnosti.

Tento způsob je sice méně pohodlný, ale připouští větší výzdobu tabule. Arci že vyžaduje větší množství služebnictva nebo služebnictva dovednějšího.

Záleží na zařízení domácnosti, aby se užilo některého způsobu z obou uvedených.

a) Déjeuner⁸

Snídaně čili déjeuner (nikoli dle obvyklého smyslu první jídlo ranní, skládající se obyčejně z kávy nebo čaje nebo čokolády a příkusků, jež nejí se ve společnosti, nanejvýše v úzkém kruhu rodinném a nenáleží tedy do oboru událostí společenských), není-li po křtu, svatbě nebo nějakém důležitém shromáždění, nebývá pokládána za jídlo etiketní.

Pro déjeuner slavnostní posílá se pozvání psané nebo tištěné tak jako k diner aspoň týden napřed. Sice možno zváti jen ústně.

⁸ Ponechávám většinou francouzské názvy, zvláště tam, kde není přiléhavých českých, ač rád bych se slovům cizím vyhnul. Jsou však mnohé, kterých obecně a ve všech vzdělaných jazycích stejně se užívá a které také u nás se vžily. Nebudíž mi to tedy vytýkáno jako nevážnost k jazyku mateřskému. Až vyvine se náležitě i náš život společenský, najdou se i vhodné výrazy, kde toho bude potřebí. Prozatím raději říkám soiree místo večírek, recepce místo přijímání, déjeuner místo snídaně nebo dokonce přesnídávka, tím spíše, když z ostatního jest jasno, co tím slovem míněno a čtenář snadno porozumí, co tím chci říci, třeba francouzsky neuměl. Pro desert (vl. dessert) a mnohá jiná slova darmo se sháním po obdobném výrazu českém, diner může býti něco jiného než to, čemu my říkáme oběd, a zase nemusí odpovídati pojmu hostina, souper není vždycky naší večeří, slova jako salon, budoár atd. sotva lze přeložiti, – slovem, nesnáze tu jsou, jsem si jich dobře vědom. Blahovolný kritik zavdčíc se tedy dobré věci, řekne-li při své výtce hned, jak to vhodně a správně říci po česku.

Jídelní lístek snídaně, kterou podávají v době polední, obsahuje pečené na rožni nebo studená masa, paštiky, raky, humry, teplé ryby jenom smažené; důležité místo zaujímá hors d'oeuvre. Zelenin málo, vyjma brambory, které provázejí pečení buď s ostrými omáčkami (remoládou) neb jako ruský salát na osvěženou studených mas anebo ryb.

Není žádných entremets, za to mnoho ovoce, kompotu a něco cukrovinek.

Sorbet předkládají připraven ve sklenicích.

Déjeuner bohatší, při kterém napřed podáván bouillon, slově déjeuner dinatoire (vysl. děžoné dynatoár).

Přátelské déjeuner, ku kterému zve se ústně, má příbory upraveny stejně jako diner, schází jen lžíce, není-li polévky. Jídla mohou býti na stole na ohřivadlech.⁹

Pije-li kdo z hostů jiný nápoj než víno obecně podávané, podá se jemu samému, nikoli všem. Hostitelka je napřed o tom zpravena nebo se vyptá.

Káva nebo čaj po snídani podávány zvláště v saloně nebo ve vedlejším pokoji.

Jsou-li pozvány také dámy, staví se před každou osobou toliko dvě sklenice na víno obyčejné a na bordeaux. Pivo, podává-li se, podá se zvlášť. Dámy nemusí odkládati klobouků.

Snídaně „de garçons“, t. j. mládenecká, má za to řadu sklenic vyjma šampaňské, které při snídání se nepije. Zhusta při tom podávají jenom jídla studená a k tomu vlašský nebo ruský salát. Místo květin je na stole ovoce.

V sezoně ústřice s vínem madeirským neb xereským. Kávu po jídle podávají na stole, k ní likéry a doutníky. Obsluhu řídí hostitel.

⁹ Někdy nebývá při déjeuner ani stůl prostřen ubrusem. Jen uprostřed stolu na úpravné podložce (milieu) je veliká jardiniera a příbory, to jest talíře, kladou se na malé, všelijak vyšívané pokryvečky. Při tom stůl budiž buď krásně hlazený, nebo vynikej nějakými pěknými intarsiemi.

Déjeuner lovecké není provázeno žádnou obřadností. Podává se obyčejně velmi časně, před odjezdem na lov. Skládá se z bouillonu, roastbeefu a sýrů. Víno bordeauxské, káva, čaj a alkohol, akvavit nebo rum. Jídla bývají také připravena na bufetu a lovci sami se obsluhují. Jenom na zazvonění hostitelovo přijdou sluhové podat horké nápoje nebo doutníky.

b) Diner

Diner obřadně podává se tak, že jídla nabízejí se z mís už rozkrájená a připravená a posloupně, aniž před tím se na stůl vystavují. Na tabuli před příbor se staví až šest sklenic, každá na jiné víno: obyčejné stolní, madeirské, boudeauxské, burgundské nebo mělnické, šampaňské a posléze sklenice zelená na rýnské (viz níže „[Jidelna a úprava stolu](#)“). O podrobnějším rozdělení jídel a rozmanitých jídlech poučují knihy kuchařské.

Ryba s omáčkou patří vždy do prvního oddílu, pak filet de boeuf a drůbež jsou základem hostiny. Jídla buďtež rozmanitá, aby každý host našel něco vhodného pro sebe. Rovněž nutno dbáti toho, je-li většina dam či pánů.

Diner přátelské vyžaduje spíše pohodlí než elegance, ač květiny nejsou zbytečny; jemnou drůbež nebo zvěřinu nahradí dobré maso telecí nebo vepřové. Méně jídel, ale za to důkladnějších. Jídla mohou zůstat na stole na ohřivadlech, aby hosté mohli pohodlně bráti po druhé.

Sherry podáváno při polévce, bordeaux nebo mělnické s pečením a šampaňské k desertu.

Děti se nepřipouštějí k diner obřadnému, diner přátelského mohou se zúčastniti, pokud jsou starší desíti let a dovedou slušně jíst.

Diner lovecké bývá hojně a černé maso tu převládá a je to jediné diner, kde podává se také sýr s ovocem a zákusky. Vyžaduje nejméně elegance i v úboru, po jídle dámy odejdou a páni kouří

popíjejíce kávu a likéry. Obědy takové podávají se zvláště na venkově, nikoli ve velkém městě.

c) Souper

Souper (čti supé, po česku asi tolik, jako večěře), je poloviční diner a poloviční lunch nebo jídlo studené, blíží se podle okolností tomu neb onomu. Má za účel posilniti neb občerstviti noční společnost a podává se až k půlnoci. Soupiruje se buď ve stoje, neb v sedě. V sedě je souper skutečným jídlem s úplnou obsluhou a dekorací. Jídel však není tak mnoho a desert je malý. Nepodává se ani ovoce, ani bonbony, ani zavařeniny a kompoty, jen něco malých koláčů s výborným vínem. Páni se spokojí se šampaňským hodně studeným.

Místo květin a ovoce na tabuli je dekorovaná ryba nebo studené maso. Zeleniny žádné, než ruský salát. Místo čaje a kávy často punš, jež páni mohou píti kouřice.

Takové souper může býti podáváno u malých stolků dekorovaných květinami, kde se hosté seskupí podle vzájemných sympatií. Potom mísy podané služebnictvem kolují mezi hosty. Vedle šampaňského porto a xeres.

* * *

Je-li souper většího slohu a zváni jsou na ně jen hosté někteří, nikoli všichni, kdož účastnili se soirée nebo plesu, po němž souper jest, dlužno vyčkati, až všichni nepozvaní odejdou. Ovšem že hostitel může poslední chvíli důvěrně požádati někoho z ostatních, aby zůstal i na souper, ale pozor, aby jiný tím nebyl uražen!

Po plese nelze dobře podávati něco teplého; na stole jsou rozloženy šunka, paštiky, huspeniny, humry, ruský salát atd., víno šampaňské a víno obyčejné a voda. Žádný čaj, ani čokoláda, ani káva.

Je-li nával při plesu veliký, hostitel nabídne studený bufet, kde se obsluhují hosté podle libosti sami. V domácnostech velkých nebo při

plesích, pořádaných v hotelu, možno souper podávati při malých stolcích.

d) Jídlo po půlnoci (Réveillon)

Na jídlo po půlnoci, které jest asi jen výjimkou a sotva vícekrát než jednou do roka k němu dojde, nezve se písemně, nýbrž jen ústně. Servíruje se jako přátelské diner a podávána jídla hrubší než při souper: teplé uzené maso, velká drůbež a jako zvěřina jenom divoké sele. Polévková mísa stojí na stole a ústřice předcházejí před polévkou. Není ani ryb, ani zeleniny, ani sýrů, čaje, kávy, čokolády, aniž alkoholu.

Při reveillonu (vyslov revejon) nepije se šampaňské, jenom bordeaux. Chování je volnější, ale vezdy v mezích dobrého tónu.

e) Lunch

Lunch (vysl. lónč) rozeznává se trojí:

1. Lunch jakožto hostina po svatbě.
2. Lunch při zábavě denní (matinée, od hodiny dvanácté do páté odpoledne).
3. Lunch v přijímací den čili five o'clock (vysl. fajf o klok, po česku: pět hodin).

Lunch po svatbě. Na pozvání k tomuto lunchi lze očekávati, že nikdo neodřekne. Buďto v síni, kde se přijímá, nebo v salonu sousedním nebo v jídelně připraví se bufet, v létě po případě i v zahradě nebo (v zimě) v zahradě zimní. Je to dlouhý stůl pokrytý bílým ubrusem, na kterém prostřed je košík květin o po každé straně košíky ovoce, talíře s paštikami, koláči, cukrovím, různými sandwichy (sandwich, vysl. senduič, obložený chléb), kompoty, cukrovaným ovocem atd.

Kolem dokola talířky s malými ubrousky, příbory většími i menšími desertními, rovněž šálky na čaj, kávu a čokoládu, pak sklenky všeho druhu na všeho druhu vína.

Služebnictvo stojí za stolem na straně protější, kterou nepřicházejí hosté: podávají jim nápoje na podnosech a obnovují dle potřeby čisté talíře a příbory.

Nápoje nejobvyklejší jsou: šampaňské, oranžáda, polévka (bouillon), čaj a ledová káva. Možno také podávati šlehanou smetanu nebo prosté mléko.

Při luncích přepychových je na stole studená svíčková nebo roastbeef a studená drůbež. Obvyčně však bývají tyto druhy masa na sandwichích.

Honneury takového lunche dělají svatebčané, nejčastěji mládenci.

* * *

Lunch po zábavě denní jest dobrou, přepychovou snídaní. Na tabuli (v jídelně) je množství paštik, koláčů, ovoce a všeho druhu nápojů. Maître d'hotel nabízí hostům nápoje napřed připravené, jako oranžády a j. šťávy; víno podává se jen šampaňské.

Hosté odeberou se do jídelny po skupinách na pozvání hostitelovo, až všichni se vystřídají, při čemž dlužno dbáti, aby zásoby byly stále obnovovány tak, aby hosté přicházeli stále k plnému stolu.

Hostitelům jest dbáti, aby každý dobře byl obsloužen anebo se obsloužil sám, a nikdo aby nebyl opomenut. – Po lunchi stůl znovu se zásobí, hostitelé již nezůstávají v jídelně, ale z hostí každý podle libosti může se tam vrátiti a občerstviti se mezi tanci.

* * *

Lunch při recepci, zvaný obvyčně *five o'clock*, není vlastně ničím jiným nežli svačinou, při které čaj jest obvyklým nápojem. Na five o'clock se písemně nezve. Hostitelka může podávati čaj trojím způsobem.

1. V saloně, kde pokrytý stůl je za hostitelkou, která sama podává čaj, nejvýše za pomoci některých svých přítelkyň. Na čajovém stolku, obvyčně o několika odděleních, jsou šálky s ubrousky

a talířky se zákusky. Čaj přinese služka na výzvu hostitelčinu, nebo se vaří na samovaru.

Čaj podává se kolem do kola a pak každému nově příchozímu, který v tom případě nesvléká rukavic, aby nezdržoval osoby, která mu podává čaj nebo zákusky. Jsou-li přítomny dívky, zvláště domácí dcery, pak ony pomáhají hostitelce, a každá má na starosti něco, buď podávati cukřenku, neb zákusky atd.

Víno podáváno toliko porto, xeres nebo víno ananasové.

V domech skromnějších stačí vedle čaje něco prostých sandwichů nebo jen pečivo.

2. V salonech prostorných rozestaví se skládací stolky pokryté jemným ubrouskem ke skupinám hostů, a obsluhující dámy jdou pak od stolku ke stolku nabízejíce čaj, cukr a zákusky, nebo co kdo si přeje. Talíře se sandwichemi a zákusky nechávají se na stolcích na volné posloužení hostů, kteří svléknou rukavičky.

Neopomenouti nikdy nabídnouti druhý šálek čaje!

3. Podáván-li čaj v jídelně, může hostitelka libovolně rozložit jemného stolního prádla, vzácných porculánů a stříbra pro obdiv hostů. V tom případě lunch je složitější.

Kolem dokola stolu jsou rozloženy šálky na čaj a vedle nich desertní talířky s ubrousky. Uprostřed stolu před hostitelkou je čajová konvice (samovar), konvice se smetanou a cukřenka. Vedle pak mísy se zmrzlinami, sušenky, sandwiche, koláčky atd. Každý si poslouží po libosti.

Na pozvání hostitelky jde se ze salonu do jídelny, návštěvnice se rozsadí po libosti, svléknou rukavice a volně svačí.

Možný je tento five o'clock, jenom když jídelna sousedí se salonem, tak že hostitelka může volně přecházeti a vítati nově příchozí, nebo vrátiti se do salonu a zúčastniti se rozhovoru. Přijde-li host po čaji, hostitelka nebo její dcera zavede jej do jídelny.

Čaj budiž stále obnovován, aby byl vždy horký.

f) Pik-nik

Pik-niky pořádají obvykle mladí lidé nebo rodiny dohromady při výletech do přírody nebo venku v zahradách a parcích. Obvykle se při nich zřizuje bufet za pomoci všech mladších účastníků. Tam, kde byly před tím postaveny stoly, byť i improvizované, sesednou se k nim především dámy, a pánové obsluhují. Jinak usedne společnost na trávník.

Menu je totéž jako při lunchi. Jenom nápoje jsou hojnější a vína burgundská, mělnická a bordeauxská, ba i pivo nebo mléko nahrazují šampaňské. Potraviny: studená masa, paštiky, maso s huspeninou, ovoce atp. Vedle toho koláče, ba i mražené.

Garden-party, slavnosti zahradní, mají bufet zřízen v zahradě a hosté po libosti mohou si posloužiti. Toaleta ke *garden-party* vždy velmi elegantní. Dámy v procházkových šatech světlých, páni v redingotu a cylindru, nebo v žaketu a cylindru.

g) Ranní snídane

Jak svrchu bylo řečeno, na ranní snídani se nezve. Jsou-li hosté v domě, donese se jim snídane, buď káva, nebo čaj, anebo čokoláda, podle jejich přání, na podnosu s máslem, mlékem, chleby, pečivem a zavařeninami nebo medem do jejich pokoje v hodinu jimi určenou. Jen host důvěrnější nebo ten, kterého hostitelé chtějí vyznamenati, snídá s rodinou. Zhusta za tuto snídani podává se: med, zavařeniny, ovoce, měkká vejce a studená masa. V Anglii dokonce i masa teplá.

V některých rodinách se i ranní snídane strojí jako každé jiné jídlo, připouští se k ní i vychovatelé dětí a obsluha je pečlivá, třeba ne tak četná jako při jídlech jiných.

h) Rodinný oběd

Rodinné obědy, kde není hostů cizích, jsou vezdy jednodušší jak úpravou tak jídelním lístkem, ale dojísta zařídíme je tak, abychom

nemusili se rdítí, kdyby náhodou přišel cizí návštěvník. Pravidel pro jídla taková není, záleží na domácnosti.

i) Rout

Rout (raut) angl., vlastně rota, sběh lidí, od počátku XVIII. století užší schůze nebo večírky vznešeného světa anglického. U nás užívá se slova toho smyslem večerního dýchánku vybrané, sezvané veliké společnosti, obyčejně na počest nějakých vynikajících hostů, jako na př. při sletu sokolském na počest cizích deputací sokolských; pořadatelem bývá tu výbor dam a rout je spojen s velikým bufetem jídel studených. Začíná pozdě večer, po divadle, končí o půlnoci.

k) Vin d'honneur

Při hromadném příchodu cizích a vzácných hostů, buď k nějaké slavnosti naší nebo jenom za účelem pouhé návštěvy, pořádává buď nějaká korporace nebo častěji samo město (městská rada) s purkmistrem v čele recepci v síních buď hotelových, nebo radničních, také v místnostech spolkových, zvanou vin d'honneur (vysl. vén donör), po česku: víno na počest, lépe čestný pohár. Recepce taková je spojena s hojným bufetem o studených jídlech, se šampaňským atd. Přípitků jest jen několik málo přísně obřadných, jak se strany hostitelů, tak se strany hostů.

Dlužno s důrazem upozorniti na to, že pohoštění při takové příležitosti týká se hlavně cizinců a pozvaným domácím jest zachovati co největší míru skromnosti a zdržlivosti. Působí velmi trapně, hrnou a tlačí-li se hosté, najmě domácí, k bufetu, aby se najedli a napili a pijí-li až i přes míru. Ku čestnému poháru zvou se páni i dámy.

3. Jídelna a oprava stolu

Jídelna přívětivá a vzdušná je prvním požadavkem hostiny. Kdo nemáš zvláštního pokoje jakožto jídelny, nezvi, než snad nejbližší

příbuzné a nejdůvěrnější přátele, cizího však nikdy. Není potřebí na jídelnu velikého sálu, stačí i malý pokojík; ale nebude v něm nepříslušného nábytku, jako šatníky, psací stůl nebo dokonce postel. Vedle stolu kredenc, dressoir (nálevní stolek) a malá pohovka. Ranní slunce dobře jídelnu prohřeje, ale slunci večernímu nutno zabrániti přístup záclonami, aby se nemísilo do osvětlení ať elektrického, nebo plynového nebo svíček, ježto za večerní hostiny není slušno rozžehati světla. Za dlouhých večerů letních obětujeme raději denní světlo světlu umělému, které musí takorůzka zaplavovati nejen stůl, ale celou jídelnu.

V létě jídelna budiž chladna, v zimě nikoli přetopena. Nebudiž zapomínáno, že i četná světla přispějí k vytopení, a nic není tak nepříjemno jako přetopená jídelna.

Sedadla hostí buďtež pohodlná, a ti z hostí, kterým jest v jídle řídit se předpisy lékařskými, mějtež po ruce mléko, vody minerální a pod., o čemž hostitelka povinna se předem informovati.

Salon nebo pokoj, do kterého hosté se odeberou po obědě, měj touž temperaturu jako jídelna.

Středem jídelny jest ovšem stůl, jehož úpravě věnuje se péče co největší. Není však třeba rozvíjeti tu nádheru přesahující naše prostředky: čistota a elegance jakož i dostatek všech nutných předmětů ukáží s dostatek, že hostitelka miluje pořádek, ctí svoje hosty a má smysl pro praktickou potřebu. Jako tady, tak vůbec nikde nechtějme podávati to, co je nad naše poměry, host brzy to vycítí a je mu to nepříjemno.

Kuvert (z franc. *couvert*, čti *kuvér*) či příbor zahrnuje v sobě přístroje k jídlu nezbytně nutné a pak steré podrobnosti, jichž potřeba jest arci relativní: přispívají nejprve k okrase a pak ku pohodlí jsouce přepychem příboru.

Sněhobílý, čistý *ubrus* jest přední podmínkou. Budiž dosti dlouhý a široký, aby zakrýval nohy stolu. Dobrá hospodyně nepoloží na stůl ani ubrousku, aniž by ho dříve neprohlédla, aby neměl skvrny nebo dokonce děr.

Ubrus nebudiž kladen přímo na stůl, nýbrž na flanel po stole prostřený. Tím stůl stane se měkčím, nádobí na něm neřinčí. Prudším nárazem na nekrytý stůl nožka vinné skleničky se snadno přerazí.

Stůl budiž úměren počtu hostí. Každý z nich měl pro sebe prostoru aspoň sedmdesát centimetrů.

Nejkrásnější ozdobou stolu jsou vždy *květiny*, bez nichž hostinu sebe jednodušší stěží lze si pomyslet, ač květin příliš vonných neradno užívat.

Jardiniera prostřed budiž úměrná rozměrům stolu a nebudiž příliš vysoká, tak aby soustolovníci se viděli a mohli spolu mluvit. Po ubruse mohou být rozloženy guirlandy malých květů ladnými křivkami a ke každému příboru přidána nezřídka úhledná kytička každému soustolovníku, nebo celý malý bouquet.

Skvostnější okrasou jsou celé ozdobné květináče s květinami živými.

Je-li stůl s dostatek dlouhý, kladou se mimo květinový koš nebo jardiniery prostřed ještě koše nebo jardiniery menší na oba konce tabule. K okrase tabule přispívají broušené karafy, podnosy s ovocem a drobným cukrovím, při svatbách i dorty; při velkých hostinách i zvláštní drahocenné stolní ozdoby ze stříbra i zlata.

* * *

Sklenice a talíře jsou nejkrásnější z křišťálu a porculánu. Tak jako stolní prádlo musí být prostě bílé, tak i porculán buď možno-li hladký, bílý, nikoli zdobený, leda prostou zlacenou proužkou, a sklo budiž broušené. Talíře, jak svrchu řečeno s náležitým prostorem mezi sebou rozestavené, stůjtež asi osm centimetrů od okraje tabule.

V pravo položí se nůž (nebo nože), v levo vidličky. Lžíce je v pravo od nože. Ani vidlička ani lžíce neležte tak, aby bylo vidět jejich vnitřní stranu.

Drahocenné stříbro, zvláště stříbro masivní ne každý může si opatřit. Ostatek užívá se ho jen o slavnostních příležitostech, zvlášť velkých kusů, jako mís, ohřivadel atp., a mezi přáteli není vhodno

jím se chlubit. Stačí toliko stříbrné nože, vidličky a lžíce, čistě vyleštěné, a ne příliš opotřebované.

Co se týká ostatního náčiní příborového, jako nádob na ocet, olej, hořčici atd., ty vlastně na stůl nepatří, ježto se předpokládá, že jídlo je upraveno tak, že nepotřebuje doplňků, a podávají se nádoby ty jen na zvláštní požádání hostovo; ale při menší, rodinné tabuli není chybou, stojí-li úhledný soubor nádobek těch na stole. Jen slánky musí býti po ruce, a to dostatečným počtem. Nádobek dvojitých na sůl a pepř užívá se čím dál tím méně, leda v restaurantech.

Mísa polévková na stůl se neklade; výjimkou tam, kde jediná služka nestačila by rozdati polévku a stejným časem připravit další jídlo, hostitelka dává před sebe narovnatí potřebný počet talířů a sama z mísy polévku rozdává hostem, kteří při tom, zůstávajíc seděti, ochotně pomáhají a podávají druh druhu.

Tam, kde domácí pán nebo paní sami krájí maso, má u svého příboru potřebný velký nůž a vidličku.

* * *

Sklenky nebud'ěž kladeny dnem vzhůru. Jejich počet i tvar řídí se počtem a druhem vín, jež se podávají. Rozestavují se pak pořádkem, jakým se jich užívá: sklenka na sherry nebo víno madeirské v pravo; pak velká sklenice; posléze v levo sklenka na víno bordeauxské nebo mělnické. Tyto tři sklenky stojí ve trojúhelníku. Dává-li se sklenek více než tré, rozestavují se ostatní pořádkem týmž; do řady staví se jen tenkrát, je-li na tabuli dosti místa.

Soubor čtyř sklenic, nejobyčejnější, rozestavuje se takto: velká sklenice v pravo, sklenka na víno červené v levo; vpředu sklenka na sherry, vzadu pohár na víno šampaňské.

Víno rýnské nalévají do sklenic barevných (světle nebo tmavě zelených), v pravo vína španělská nebo sicilská do malých skleniček ze skla zdobeného nebo broušeného.

* * *

Karafy stojí souměrně podél tabule tak, aby byly po ruce pánům, jelikož jim přísluší nalévat z nich dámám. Jedna karafa budiž vždy pro dvě osoby a střídavě jedna s vínem bílým a jedna s vínem červeným (stolním).

Lahve nebudte vždy kladeny přímo na ubrus, aby se neposkvrnil. Užívá se obyčejně kovových podnosů s krajkovými pokrývkami nebo jen krajkových pokrývek.

Obyčejná pitná voda bývá jako víno v karafách aneb úhledných skleněných džbancích. Voda minerální nalévána z původních lahví, jež samojediné smí objeviti se na stole. Často i voda minerální přelévá se do karaf.

Víno naléváno z lahví, sice očištěných od písku, ale prach a stará usazenina na nich nevádí, jsou jaksí znamením jejich stáří. Sluha nebo služka víno nalévající má vždy šetrně, ale zřetelně ohlásiti druh i ročník nalévaného vína, zvláště není-li udáno na jídelním lístku.

Hosté nemají viděti lahví k podávání připravených; nežli se z nich začne nalévat, buďtež postaveny stranou nebo v síni vedlejší, v přiměřené teplotě.

* * *

Ubrousek tak jako ubrus má býti vždy bezvadně čistý. Klade se prostě na talíř každého stolovníka složený ve čtyř- nebo trojúhelník a naň nebo do jeho záhybů položí se houska. Všelíjaké umělé, dokonce věžovité tvary z ubrousků dnes nejsou již módní a užívá se jich nanejvýše v restauracích.

Je-li polévka již na stole dříve, než hosté zasednou, každý vezme svůj ubrousek, který pak leží od talíře *à gauche*. Pozor tudíž, abys nesebral ubrousek sousedův! –

O velkých hostinách klade se před příbor každého stolovníka čtvrtka kartového papíru, na němž napsáno nebo tištěno je menu. Jiný karton nese jméno stolovníkovo, udává tak jeho místo. Stolovník vchází do jídelny všimne si toliko tohoto lístku, menu může zaujati jeho pozornost teprve, když zasedl. Často hostitel nebo

některý jeho příbuzný, maje po ruce plán stolu, udá stolovníkům napřed místa, kde zasednou. O hostinách velikých bývá plán stolovníků napřed vytištěn a stolovníkům před hostinou rozdáván.

O hostinách menších neb intimních domácí páni udají hostům místa jejich až v jídelně samé, pouhým ukázáním; menu bývají určena jen dámám a někdy stačí menu toliko jedno, jemuž hostitelka dává kolovati.

Stolovníci mají hned od počátku věděti, z čeho hostina se skládá. Není-li menu na stole, pak domácí paní, jakoby chtěla omluviti jednoduchost hostiny resp. oběda, vyjmenuje jídla, neuvádějíc však ani entremetu ani deserty.

* * *

Raviery či misky na hors d'oeuvre (na řetkvičky), talíře na máslo, kompot a lehčí zákusky často doplňují příbor a dílem usnadňují obsluhu, dílem zvětšují lesk a přepych tabule.

Má-li hostitelka zálibu v jemných výšivkách nebo sama-li vyšívá, opatří některé z těchto talířků vyšívanými a prolamovanými podložkami, jež vnášejí do monotonie skla a porculánu trochu rozmanitosti.

Trochu koketerie ve stolním prádle nikdy neškodí, a každá pečlivá hospodyně ráda postará se o to, aby rozličné drobnosti z její ruky okrášlily vnitřek jejího bytu vůbec, stůl pak zejména.

* * *

Na kredenci nebo dressoiru (stolku nálevním) budiž připraveno s dostatek talířů, tak aby po každém jídle mohly býti vyměněny. Tam, kde není talířů dostatek tak, že za hostiny je třeba umývati, dlužno dbáti toho, aby nepřišly na stůl talíře ještě teplé na některé jídlo studené. – Stejně, je-li zima, dlužno talíře na teplá jídla ohřívati, aby jídla hned na talíři nevystydlá.

Příbor na ovoce podává se po pokrmech (entremets), na novém talíři, ač namnoze ani zvláštního příboru nebývá. Nůž na ovoce budiž celý stříbrný. Nemáme-li zvláštní vidličky na ovoce, dáme

podati stolovníkům nůž na ovoce zároveň s příborem na desert a s nožem na sýr.

* * *

Na ústřice a i na ryby dávají v některých domech talíře zvláštní úpravy, ale není toho nikterak zapotřebí. Za to mnohem spíše užívá se zvláštních vidliček ústřicových, jež kladou se v pravo od vidličky obyčejné.

Rovněž na chřest mívají často zvláštní talíře, s jamkou na omáčku; i to je přepychem, ale nikterak předpisem.

Tam, kde není zvláštního, celého stříbrného příboru na ryby, totiž nože a vidličky tvaru ploššího než příbor obyčejný, užívejme při jídle ryb toliko vidličky; skoro všude po rybě obnovuje se toliko vidlička. Máme-li zapotřebí náhodou i druhé ruky, levé, vezmeme do ní kousek chleba nebo housky, jíž jídlo přidržíme. Ryby nikdy se nedotýkejme ocelovým nožem; styk některého masa rybího s ocelí černí nůž a činí maso nechutným.

Po té položí se vidlička zadní stranou na talíř, trochu šikmo, tak, aby kousek držadla vyčníval přes talíř. Kdybychom byli v domě, kde víme, že není s dostatek náčiní stolního a kde příbor hned se nevyměňuje, položíme vidličku na stůl, dělajíce, jako bychom nepozorovali tohoto ovšem křiklavého nedostatku. Ale ještě horší by bylo, kdybychom na nedostatek ten upozornili dovolávajíce se změny příboru. To smíme učiniti leda v hostinci. Na krájení celé ryby na stole neb u stolu užívá se lopatky nebo lžíce, nikdy ne nože.

* * *

Zvláštní příbory na raky, na melouny nebo na mražené nejsou nikterak nezbytny. Snad že jsou pohodlny stolovníku, ale jistojistě zvětšují nesnáze obsluhy.

* * *

Nádoby na vyplachování úst po tabuli vyšly skoro úplně z módy; neníť slušno vyplachovati si veřejně ústa, nehledě k tomu, že

u tabule samé účelu vlastního se nedocílí. Také ruce umývati po tabuli není třeba, poněvadž beztoho dle pravidla slušnosti jiného do ruky bráti nemáme než chleba, který ruky nepošpiní. Přes to nádob na umytí prstů zhusta se užívá a jsou příjemny, zvláště po ovoci, které často ani jinak nelze jísti než rukou (hrozny).

Rovněž jíme-li raky, ráčky nebo chřest, je příjemno opláchnouti si hned po té ruce v parfumované vodě, kterou podávají. Utřeme se pak ubrouskem, který obyčejně hned za čerstvý se vymění.

4. Pozvání na hostinu

Na hostiny slavnostní dlužno zváti písemně, aspoň týden napřed. Pokud možno, je pozvání to tištěné a zní asi takto:

PANÍ A PAN OTAKAR HANĚL
pokládají si za čest zváti
PANÍ A PANA KARLA KINDLA
na oběd (nebo na hostinu, na večeři atd.)
ve čtortek 15. ledna 1914 v 8 hodin večer.

P. o l. o.

Řádka, určená na jméno zvaného nebo zvaných je vytečkována a vyplní se písemně. Rovněž často příslušné datum a druh hostiny. Zkratka v pravém rohu *P. o l. o.* značí: Prosíme o laskavou odpověď.

(Také *r. l. o.* = račte laskavě odpověděti.) Do rohu levého připisuje se úbor.¹⁰

¹⁰ Poněvadž však mnozí z našinců neradi odpovídají na pozvání a mohli by se vymlouvat, že zkratkám neporozuměli, dejte vytisknouti na pozvání celou, nezkrácenou větu, které by bohužel nezřídka slušel přídavek: „a v čas“. Viz ostatně [kapitola V. Hostina.](#)

Titulů při tom co nejméně a jenom nejhlavnější. – Možno ovšem také zváti obyčejným dopisem, což učiní zvláště ti, kdož nezvouce často nemají pozvánek napřed tištěných.

Jde-li nám o přítomnost některé osoby, je dobře připraviti na svoje pozvání zvláštní návštěvou. Dovíme se tím způsobem, bude-li pozvání s ochotou přijato nebo není-li osoba již zadána, a třeba-li datum hostiny změnit.

Na hostinu poloslavnostní zve se obyčejným listem, ale rovněž týden napřed.

Na hostinu či lépe oběd intimní, přátelský a bezobřadný stačí pozvání ústní tři dni napřed.

Posléze zhusta řídí se pozvání náhodou (nenadálý příjezd vynikajícího cizince) a možno pozvati i v den hostinu předcházející i v den hostiny samé. Některých přátel důvěrných vůbec netřeba zváti, pozvou se sami.

Nezbytno jest připsati ku pozvání, v jakém úboru dlužno přijíti, zda ve fraku, či v úboru procházkovém atd. Nedomnívejme se, že taková poznámka je předpisem – je to jen upozornění pozvanému velice vítané: rozumíť se samo sebou, že nějak přistrojiti se musí, a je mu tedy příjemno, zná-li, jaký šat budou míti hosté ostatní, aby se nelišil.

5. Úbor hostí

Při pozvání na lístku tištěném rozumí se vždy velký úbor plesový (ani tehdy neškodí úbor přitisknouti nebo připsati).

Hostem se pak netřeba starati o to, jak jest jim se ustrojiti: úbor obřadný, jaksi oficiální.

Páni: černý frak, černé kalhoty, černou nebo bílou vestu, bílou kravatu a košili se záložkami, škrobenou. Límce překládané nesnášejí se s obřadností, leda překládané vysoké. Rukavice bílé nebo světle šedé, botky lakové, a dekorace řádové, mají-li jaké. (Ostatně viz o rádech zvláštní odstavec.)

Není-li po diner recepce, mohou páni vzít kravatu černou, shodnou s úborem poloslavnostním, kdy dámy přicházejí polo dekoletovány. Ale nikdy nesluší se brát na slavnostnější hostiny redingote nebo žaket. Nemáme-li fraku (nebo čamary) nepřijímáme pozvání. Ani smoking se nehodí.

Dámy při diner slavnostním jsou dekoletovány, o rukávech polodlouhých.

Stran dekoletáže hostitelka učiní vždy pozvaným dámám příslušné oznámení. Můžeť býti diner velké slavnostní a šat přece jen polovykrojený. Je to prostě věcí hostitelky a pozvaných dam. Vším způsobem je vždy lépe co do výstřihu neupřílišovati.

Je často s výhodou opatřiti se malým vějířem, který snad valně prospěje k ochlazení, ale usnadňuje pohyby a chování.

* * *

Jen při hostinách méně slavnostních a konaných ve dne úbor pánů může býti redingote (kabát císařský) nebo žaket (cutaway); dámy nosí šat uzavřený nebo málo dekoletovaný, obléknou nejobyčejněji svůj nejlepší oblek přijímací. Tak možno ustrojiti se i na hostinu svatební, konanou ve dne, však nikdy ne večer. O déjeuner nebo t. zv. déjeuner dinatoire mají páni redingote a dámy ponechají si klobouky. Někdy páni mohou obléci i žaket, ale pak nebudiž také žádné výjimky.

* * *

Na diner intimním oblékají jak páni, tak dámy šat společenský, páni tedy žaket, cutaway. Pán nikdy nepřicházej v saku, leč by byl za to požádán hledě ke skromnému postavení a vystupování některého ze spolustolovníků.

Vždycky dámy i páni mají jemné botky a bezvadné rukavice.

Páni nechávají v předsíni klobouk, plášť a hůl, důstojníci zbraň.

Pravidla tato platí, pokud hosté jsou zváni do domu nebo do zvláštních místností hotelových nebo restauračních. Mnohé ohledy přestávají, pokud přicházíme do společné jídelny hotelové nebo do

restaurace letní, kde nastává úplná volnost. Připisuje-li se pak na pozvání k jídlu do takové místnosti (třeba uzavřené) „úbor společenský“, značí to, že frak není povinný; stačí pak redingote, žaket nebo tmavý oblek.

6. Odpověď na pozvání

Na pozvání psané dlužno vždycky odpovědět písemně. Ani poděkovací návštěva osobní nevyváží psanou odpověď. A odpovědět dlužno hned, ať již přijímáme pozvání nebo ne, aby pro případ odmítnutí hostitelé měli čas doplnit počet svých hostů.

Neodpovědět vůbec je naprostá neslušnost, ne-li urážka.

Odpovědět lze na navštívence, bylo-li pozvání samo učiněno na lístku, asi tímto způsobem:

Paní a pan Karel Volný děkují srdečně (uctivě) paní a panu Václavu Novotnému za laskavé pozvání (na diner, déjeuner atd., s přesným udáním dne a hodiny, aby neoznasklo žádné nedorozumění), jemůž s potěšením vyhoví. (Nebo: Bude jim s velikou ctí pozvání tomu vyhověti.)

Na pozvání dopisem nutno odpovědět rovněž dopisem a třeba vyjádřit radost z pozornosti, které se nám dostává. Pán, i kdyby neznal domácí paní, požádá jejího chotě, aby jí vyřídil nejuctivější poručení, a vykoná ještě před diner návštěvu. – Pro případ, že pozvání přijati nemůžeme, vyjádříme potěšení stejné a zároveň lítost, udávající přesně toho důvody.

Nepřijetí pozvání však neosvobozuje nikterak po hostině od poděkovací návštěvy, kterou každý host je zavázán, nejbližšího týdne. Opomenutí této zdvořilosti je hříchem proti slušnosti a vůči hostitelce urážlivě. Aspoň navštívenku dlužno odevzdati.

Jsme-li nuceni omluviti se v poslední chvíli, musíme svoji nepřítomnost náležitě odůvodniti a je k tomu zapotřebí příčin velmi vážných, jako jsou úmrtí, vážná nemoc a pod., abychom tímto způsobem nepřivedli hostitelku do rozpaků. Nepřítomnost jen

jednoho z pozvaných může zvrátiti všechn pořádek a působiti na ostatní velmi trapně.

Velikým pokleskem proti slušnosti jest pozvání na hostinu nezodpověděti ihned a bohužel, že u nás často lehkomyšlně se hřešívá proti absolutnímu příkazu, na pozvání reagovati buď tak, či onak. Mně samému se přihodilo, že spisovatel, pokládáný za habitué cizích salonů a znalce společenských forem, neodpověděl ani na druhé pozvání a přišed vylouval se, že mezi přáteli není zapotřebí formalit. Ba i u jistého člena panské sněmovny bylo mi včasnou odpověď urgovati! Jsou dokonce lidé, kteří nepoužívají ani vyplacené dopisnice s tištěnou odpovědí, které netřeba vyplniti nežli slůvkem „ano“ nebo „ne“, jaká se příkládává ku pozvání na bankety spolkové...

I vůči pozvání na bankety a hostiny takové, rázu veřejného, dlužno totiž chovati se stejným způsobem: odpověděti *hned* a buďto pozvání přijati, neb omluviti se, s udáním podstatných důvodů, které dlužno připsati i na zmíněnou dopisnici. Arci na pozvání budiž přesně vyznačeno, komu odpověď adresovati. – Návštěv děkvných ani před tím představovacích podobný banket spolkový nebo korporací nějakou vystrojený nevyžaduje; za to můžeme-li, pozveme předsedu nebo náčelníka korporace na hostinu do své rodiny, ač povinnosti tu není. Pak by na př. purkmistr, sezvavší jménem městské rady sto nebo dvě stě hostí, po celý rok jiného nedělal, než chodil zase od hostiny k hostině. I k hostinám veřejného nebo spolkového rázu přicházejte v čas a přišedše pokloňte se předsedovi hostiny.

7. Menu

Jídelní lístek je z hlavních starostí hostitelky, která se vynasnaží střídati jídla dle vkusu soustolovníků i dle peněz, kterými vládne.

Rozmanitost jest předním požadavkem dobrého menu. Tak na př. nevhodno podávati za sebou několikero maso t. zv. červené nebo několikero maso bílé, po hovězím řízku jakožto „relevé“ (jídlo

budící chuť) nedávejte skopové jakožto „entrée“ (první jídlo), nýbrž telecí nebo kůře; po zvěřině nedávejte zaječího hřbetu. Za to po zvěřině je kapoun anebo kachna docela na místě.

V některou dobu roční je dosti nesnadno sestaviti jídelní lístek, pro vzácnost některých potravin. Ve velkém městě sice za peníze lze dostati skoro vždycky všecko, za to mnohem hůře je na venkově, a pak záleží na vynalézavosti hospodyně – a na dobré kuchařské knize.

Obecným pravidlem budiž, že není nutno předkládati příliš vzácné věci, ale předkládané podávati tak, aby každý si vzal s chutí i dvakrát, jakož vůbec způsob předkládání a úprava jídel jsou z hlavních požadavků dobré hostiny. A pak je menu vždy více nebo méně obrazem sezony a proto je dobře míti na snadě několik jídelních lístků na každý roční čas. Přece však hlavní jídla hostiny jsou vždycky tatáž, jako na př. ryba, jejíž omáčka obyčejně rozhoduje o zdatnosti kuchařky. Některé druhy platejsů, losos, candát, jsou ryby, jichž užíváme při hostinách slavnostních, kdežto menší pstruh při hostinách intimních.

Entrée skládá se z drůbeže, zvěřiny nebo rozličného masa, jež dovednost kuchařky ozdobí pokud možno pestrou garniturou, zeleninou a zlahodí omáčkou.

Desert záleží na vkusu i dovednosti hospodyně.

Zeleniny střídají se dle sezony: v létě hrášek, lusky, chřest, v zimě nebo na jaře šterbák, artičoky, celer, špenát nebo karfiol.

Studené vařené raky nebo studené langusty mohou býti podávány jako pečené. Při skromnějším jídle rovněž smažená ryba. Raky teplé dlužno podávati jako „entrée“, ačkoli raci pro piplavé jídlo na větší hostinu se nevalně hodí.

V některých zemích ovoce zavařené podávají po ovoci syrovém, neboť zavařeniny končí hostinu. Dlužno je tam podávati dokonce i po drobném pečivu a po bonbonech.

* * *

Nechat je diner jakékolivěk, vždy budiž na tabuli a po ruce víno obyčejné k libovolnému užití hostů. A tu vedle karaf vína červeného i víno bílé.

Vína madeirská, sicilská, sherry a vína zkysaná nalévají se hned po polévce.

Vína burgundská, mělnická a bordeaux starších ročníků provázejí relevé, kdežto vína novější entrée. Nejlepší víno bordeauxské nalévá se při pečení.

Vínem desertním je šampaňské, před nímž předchází často víno sladké neb asti.

Velký přepych vína není závazný při všech hostinách. Jeť dovoleno nemít svého „sklepa.“. Ale je nutno nalévat i při pečení víno dobré. Šampaňské je vždycky velmi příjemno a končí vesele každou hostinu.

Vzory jídelních lístků podávají kuchařské knihy.

8. Jak rozsaditi hosty

Pán a paní domu zaujímají proti sobě sedíce prostředek tabule.

Hostitelka usedne vždy po té straně, která je proti vchodu služebnictva, aby mohla dbáti pořádku a znamením, jimž rozumí a jež může pozorovati toliko služebnictvo, dávat rozkazy.

Čestná místa pánů jsou po pravici, pak po levici hostitelky, dam po pravici a po levici hostitelově. Pravice po boku hostitelově přísluší vždy nejstarší dámě.

Jsou-li starší osoby důvěrněji známy a častěji-li zaujímají místo čestné, je dovoleno postoupiti jejich místa osobě, kterou chceme zvláště vyznamenati, na př. mladšímu cizinci nebo příteli, vrativšímu se z dlouhé cesty. Arci učiníme tak jen, když se zabezpečíme, že osoba starší, které čestné ono místo přísluší, se neurazí.

Rodiče hostitelů přítomní při obřadní hostině postoupí ovšem svoje místa cizím, jakožto členové rodiny. Ostatek jest cti spolustolovníkům seděti při stole vedle rodičů hostitelů.

Hostitelka posadí vždy po své pravici osobu, na jejíž počest hostina se strojí, kdežto nejstarší z pozvaných sedí po její levici.

Po hostech čestných nastupují po jich pravici a levici ostatní hosté, jichž pořad řídí se spíše sympatií a důvěrností než stářím anebo zásluhou. Hledíme co možná sblížití osoby, jež by byly schopny udržovati stálý a zajímavý rozhovor. Proto neposazujeme cizince vedle cizince.

Hledíme také na vkus a letoru, jakož vůbec rozsazení hostí vyžaduje veliké obezřetnosti se strany hostitelů. Někteří hosté nedovedou zapomenouti, že byli tu nebo jinde nevhodně u tabule posazeni.

Dlužno dbáti, aby hostina byla veselá a animovaná. Neopomíjeme tudíž ničeho, čím bychom toho mohli docílití a poněvadž léta, pokud rozdíly nejsou příliš veliké, valně nepadají na váhu, může hostitelka, pozvala-li na př. dvě manželské dvojice asi stejného věku, rozdělití čestná místa po libosti. Na příklad manželka jejího souseda na pravo bude seděti v levo od hostitele, jehož sousedka v pravo je chotí hostitelčina souseda v levo.

Není-li počet soustolovníků pánských a dámských stejný, musí dva mladíci seděti pak druh vedle druhu. Ani mezi dvěma děvčaty nemusí pak seděti pán. Oba konce stolu jsou rezervovány mladým lidem, anebo nejmladším hostem anebo přítomným příbuzným. Při tom budiž poznamenáno, že nejmladšímu soustolovníků nebo nejnižšímu v řadě poukazuje se místo na dolejší konci tabule, t. j. na konci poblíže dveří, jimiž vchází služebnictvo, kdežto hořejší konec, vzdálenější oněch dveří, jest zachován hosti důležitějšímu nebo staršímu.

Ženatý má vždy přednost před mládencem, byť i starším, – za okolností jinak stejných, – neboť v manželu ctí se i choť, třeba nepřítomná. Rovněž ze dvou sester má přednost mladší, je-li vdána. Vdově náleží všechny výsady paní vdané a má přednost před starší dámou svobodnou.

Při hostině na počest novomanželů (nikoli svatební) náleží čestná místa jim, ač nejsou-li provázeni rodiči nebo babičkou a dědem, jimž pak sluší dáti přednost.

* * *

Děti nezúčastníávají se hostin, při kterých jsou přítomni cizí. Zúčastní-li se však, pak jsou na místech posledních na koncích stolu. Nutno však posaditi vedle nich buď vychovatele, nebo příbuzné, ba i důvěrné přátele rodiny, kteří by na ně dohlédli.

* * *

Je-li hostitelka vdovou, předsedá hostině, proti ní pak sedí matka, dcera, starší příbuzná nebo starší přítelkyně. U vdovce předsedá jeho matka, dcera, příbuzná nebo starší dáma.

Dvě starší slečny, sestry nebo přítelkyně spolu bydlící, rozdělí se o předsednictví sedíce proti sobě.

Při oficiálních hostinách pánů řídí se pořad spíše důstojností, hodností a úřadem nežli věkem. Hostiny dvorní, důstojnické, diplomatické atp. mají svá pravidla zvláštní.

9. Jak přijímati hosty

Pozvání přicházejí ke svým hostitelům asi pět minut před hodinou udanou na pozvání. – Přijítí dříve bylo by skoro nešetné, neboť hostina vyžaduje dlouhých příprav a často i přítomnosti hostitelky, vyjma v domech, kde zvláštní maître d'hôtel je zárukou přesné obsluhy. Přijítí později bylo by zase ledabylostí a vypadalo by, jako bychom přicházeli jen pro jídlo, neboť třeba mítí také s dostatek času pozdraviti hostitele a poptati se po jejich zdraví. Opoždění bylo by neslušností nejen vůči hostitelům, ale i vůči soustolovníkům.

Hostitelé, přijímající hosty, zůstávají stále v saloně, jehož nesmějí opustiti děj se co děj. Všechny potřebné rozkazy dlužno uděliti před

hodinou přijímací a od příchodu prvního hostě nic nesmí jich rušiti v péči zpříjemniti pozvaným pobyt u nich.

O velkých slavnostních hostinách odevzdá sluha nebo pořadatel každému z pánů hned po jich příchodu lístek tohoto obsahu: „Pan X. račiž podati rámě paní Y.“ Také bývají rozdávány malé lístky s plánem celé tabule, s označením místa (červenou značkou) a s udáním jména dámy, kterou máme vésti k tabuli. Anebo hostitel sám ústně pozvané pány o tuto službu požádá. Při tom hledí se co možná k tomu, aby každý pán vedl svoji příští sousedku u tabule. Je záhodno podati pánovi, jehož sousedka jemu je dosud neznámá, šetrně a opatrně všecka potřebná vysvětlení, aby bylo zabráněno nevhodnému hovoru nebo nevhodným poznámkám, jako na př. je-li dáma vdova, rozvedena a pod. Pány neškodí zpravit vhodně o politických názorech soustolovníků, o jich společenském aneb úředním postavení atd.

Nebudiž opomenuto ničeho, čím by konverzace mohla býti oživena. Čilý rozhovor a příjemná zábava koření jídlo. Hostitelé mají za hostiny povinnost užítí každé příčiny k hovoru a využití všech okolností a pout, vízících jejich hosty ku výměně názorů a náhledů a učiniti stolovníkům pobyt pod jejich střechou co nejpříjemnějším.

Dlužno i tady dbáti pokynů uvedených v [kapitole IX. Konverzace](#).

* * *

Jakmile maître d'hôtel, sluha nebo prostě služka otevře dvěře salonu dokořán – ohlásí: „Milostivá paní, vše je připraveno,“ neb „oběd je připraven,“ domácí pán nabídne svoji *levou* paži dámě, která bude po jeho pravici, kdežto hostitelka přijme rámě – vždy levé – pána, který bude po její pravici. Podá-li však první pán dámě pravou paži, učíňtež tak všichni pánové následující.

Všecky dvojice pozvaných defilují takto před hostitelkou, která sama zavěšena v rámě svého kavalíra, jde před svými dcerami nebo mladšími příbuznými, jimž podají rámě nejmladší z přítomných.

Při hostině pánů hostitelka jde první po boku hosta, který sedí po její pravici. Při vchodu do jídelny hostitel pomáhá hostům nalézt příslušné místo, které ostatek je vždy označeno lístkem, nesoucím jméno soustolovníkovo.

10. Jak posluhovati při tabuli

Každá domácí paní snaží se předem naučiti svoje služebné, kterak posluhovati při tabuli za přítomnosti hostů, a malé recepce jsou jakousi přípravou na hostiny veliké. I když hosté jsou přáteli, nedopouštějme, aby pozorovali nedostatky obsluhy a neobratnost služebných, za niž páni jsou vždy aspoň částečně odpovědni.

Nejprve žádejte od svých služebných aneb od své služky naprostou čistotu, vážné chování a slušný úbor, jehož elegance odpovídá vašemu postavení.

Lokajové a maîtres d'hôtel mějtež livrej anebo frak, bílé rukavice a lakové botky. Komorné a služky buďtež pěkně učesány, po případě v bílém čepečku, v černých šatech se zástěrkou co možno elegantní. Nenosí-li při podávání rukaviček, dlužno přísně dbáti čistoty jejich rukou.

Služebnictvo ani mužské, ani ženské nesmí mluvit, leč jsouc tázáno. Komorné nebo služky vítají hosty způsobem přívětivým a usmívající se, kdežto sluhům jest chovati se mnohem vážněji. Vystříhali se vsí důvěrnosti s pozvanými, byť i tito bývali častými hostmi domu.

Posléze služebnictvo vůbec budiž dovedno a obratno a všímej si nenápadně hostitelky, abys pochopilo ihned posuňky rozkazů, jež před cizími nemohou býti široce a dlouze vykládány.

Služebnictvo musí zároveň dávatí pozor na každého z hostů a nedopustiti, aby se některému z nich nedostávalo vína, chleba nebo něčeho jiného.

V dobrých domech host nemá se nikdy po čemkoli sháněti. Kdyby na příklad služebnictvo pozorovalo, že host má prázdnou

sklenici, že však karafy jsou od něho příliš vzdáleny, samo si pospíší nalíti mu vína.

Každý ze služebných měj pohotově ubrousek tak, abys byl připraven na všechny případy a mohl utřítí, co třeba.

Nepodávají-li se ústřice, každý host vcházeje do jídelny nalézá na svém místě polévku již na talíři. Byla-li by obava, že polévka vychladne, podává se rychle, jakmile hosté zasednou. Je-li hostů mnoho, nechť polévku rozdává hned několik služebných. Jeden z nich polévku přelévá na talíře, jež druzí nebo druhé roznášejí.

Je-li polévek dvě druhů, obsluhující oznámí hosti potichu jména obou druhů tázaje se, který z obou hosti je vhod, při čemž oba talíře musí mítí ne-li v rukou aspoň po ruce, tak aby vyslovenému přání rychle mohlo býti vyhověno.

Vždy budiž polévky jen asi do čtvrtiny talíře. Obsah jedné naběračky polévkové stačí. Při déjeuner podávají bouillon v šálcích.

* * *

Nikdy neodebírány talíře hromadně, tak aby se stavěly na hromadu; vždyť možná, že některý host polévky úplně nedojedl.

Jídlo následující (le relevé) podává se každému hosti zvlášť, počínaje dámami tak, že první dostane dáma po pravici hostitelově, pak dáma po levici a po řadě dámy ostatní, poslední hostitelka. Domácí dcery a mladé příbuzné bývají obsluhovány až po hostitelce, kdežto naopak dívky pozvané mají před ní přednost.

Po té jídlo podává se pánům, počínaje oním, který sedí po pravici hostitelčině, poslední je hostitel anebo po něm jeho synové.

Při hostině pánů je hostitelka první, jakož vůbec obyčejně, když předsedá. Kdyby však se krájení dalo na stole, nabídne ona jídlo pánovi po své pravici. Pán sice přijme talíř podávaný (s jídlem), ale požádá hostitelku, aby ona vzala si první.

Při hostinách, kde obsluha je nesnadná při velikém počtu hostů a kde několik služebných roznáší totéž jídlo, dlužno často spokojiti se s pořadím tabule, t. j. podává se jídlo od osoby k osobě tak, jak zasedají, nehledě na hodnost anebo pohlaví. Každý sluha počíná na

jednom konci nebo lépe řkouc osobami zaujímajícími čestná místa, postupuje pak po řadě.

Při hostinách, kde je přes osmnáct osob, je tento způsob obsluhy vlastně jediné možný, sic by služebnictvo mělo nesmírnou a nesnadnou práci, majíc pobíhati od jednoho konce tabule ke druhému. Kdežto zase osoby poslední dostaly by jídla studená, zatím co první dávno již byly dojedly.

* * *

Sloužící nebo služka drží mísu levou rukou, kdežto pravou, volnou, ať tak díme ji chrání od možného nárazu, leda by bylo třeba pravicí podávati hned omáčník anebo mísu se salátem, což však při velkých hostinách, kde mísa hlavní bývá těžká, není ani dobře možno. Pak buď jiní sluhové podávají ostatek, anebo první host, byv obslužen, podá sám omáčník anebo salát sousedovi.

Mísa, opatřená vším příborem potřebným, – lžící a vidličkou při mase, lopatkou při rybě, kleštěmi při chřestu atd. – podává se po levé straně hostově a to asi zvýší lokte tak, aby si mohl host posloužiti bez nepříjemných pohybů a otáčení. Sloužící nespíchá čekaje klidně, až host si vezme a položí příbor na mísu.

Sluha měl by vlastně oznamovati podávané jídlo, ale menu sprošťuje jej této povinnosti, která by jeho službu zase velmi ztěžovala. Odmítne-li host jídlo, nechť ho sluha (aniž hostitelka) nenutí a ihned přejde k hosti následujícímu. Může se státi, že host ne náležitě způsobů znalý, shledávaje kusy příliš velkými, požádá, aby mu byl řízek rozkrojen. Potom jest sloužícímu okamžitě vyhověti vyslovenému přání a podati pak mísu znova.

Všecka jídla jest podávati dvakrát, po druhé i těm osobám, které po prvé si nebraly.

Všelijak do jídla nutiti je naprosto nemístno.

* * *

Při tabuli měj host vždycky talíř před sebou, t. j. ať nikdy neseď před holým ubrusem. Po každém jídle sluha nebo služka odebere talíř a ihned jej nahradí čistým.

Je-li třeba zároveň s talířem vyměnit příbor, podává se příbor čistý zároveň s čerstvým talířem. Vždy budiž podáváno všecko na talíři, vyjma chléb anebo housky, jež jsou srovnány v košíčku.

Tam, kde není s dostatek stříbra, podá se nejdříve talíř, a hned, jakmile příbory byly umyty, i čerstvý příbor.

Talíře i příbory dlužno vyměňovati po každém Jídle. Je velmi nevkusno, protestuje-li host proti tomu nebo vůbec proti jakémukoli opatření hostitelů, byť i pod záminkou šetrnosti.

* * *

Jsou-li jídla na tabuli, nebuďte sňata a podávána, pokud všechny talíře nejsou vyměněny a na jídlo to připraveny.

Naopak s tabule musí býti sebrány všechny věci, jako: slánky, pepřenky, talíře na kompot, podložky a vše nepotřebné před desertem. Drobečky se smetou měkkým kartáčem na lopatku (ramasse-miettes), neb aspoň ubrouskem na talíř.

Když pak stůl je v pořádku, přinesou se talíře s desertními příbory a všechen desert postaví se na tabuli.

Sýr podává sluha nebo služka, nebo hosté sami si jej podávají. Nezůstane nikdy na stole. Není-li načat, poslouží si hospodyně první.

Ovoce podává osoba sloužící. Hostitelka pak dává na cirkulování bonboniéry a cukrovinky.

* * *

Víno nalévá osoba sloužící po pravici hostově. Jmenuje každé jakož i jeho ročník – je-li víno staré – dříve než naleje. Nenaleje, dá-li host záporné znamení, pokud toho však neučiní, nalévá stále.

Láhev dlužno držeti vždy za těleso, blíže hrdla, nikdy ne u dna. Ukazováček opírej se o hrdlo tak, aby bylo lze snadno a rychle láhev

pozvednouti, aby vína nekápllo na ubrus. – Vína drahocenná nalévají se tak, že láhev umístí se v nádobě (košíku) s uchem.

Otevírá-li hostitel sám láhev při stole, naleje několik kapek nejdříve sobě, aby se hostem do skleniček nedostalo úlomků zátky nebo vosku. Vždy pak sloužící otře pečlivě hrdlo ubrouskem.

11. Jak se chovati při tabuli

Pán, který podal rámě některé z dam, jde dveřmi poněkud před ní, jakoby jí razil cestu, leda by dveře byly otevřeny dokořán, tak že by bylo s dostatek místa pro dva. Dáma pak sama bezděky ustoupí do pozadí, aby pán mohl jíti v před; pán však jde tak, aby neztrácel s očí svoji dámu, zvláště však, aby se k ní neobracel zády.

Po celou hostinu pán dbejž, aby jeho dámě všeho se dostávalo. Neusedni, dokud dáma sama se neusadí a nerozestří svého ubrousku dříve, než ona, jakož vůbec nikdo nerozestře ubrousku dříve, než hostitelka.

Nejí se v rukavičkách. Dlužno tudíž rukavice svléci dříve, než zasedneme ke stolu. Dámy svléknouce rukavičky položí si je i s vějířem na kolena, jinam jich neodkládajíce. Mají-li rukavice dlouhé, obnaží pouze ruku, ale předloktí zůstane v rukavici.

Ubrousek neváže se nikdy kolem krku, aniž zastrčí se za kabát anebo vestu, vůbec za šat. Dáma nesmí jej dáti za živůtek. Ubrousek zůstaniž na kolenou a není ho dovoleno užívatí jinak, než na utírání úst.

Nečekejte s jídlem, až každý bude obsloužen: Jídlo by vám vystydlo a zdržovali byste obsluhu. To se týká nejen polévky, ale jídel všech.

U stolu dlužno seděti zpříma. Tělo neopírej se o stůl, zvláště nikoli lokty a nenahýbejme se příliš nad talíř. Jen předloktí má spočívatí na ubrusu. Ale zase není správně stahovati lokty k tělu a omezovati se na místo co nejmenší pod záminkou, aby souseď měl místa dost. Škodí to celkovému vzhledu stolovníka, který vypadá bázlivě a ustrašeně, což činí i na ostatní přítomné nemilý dojem.

* * *

Nikdy nechtějme opakovati polévku. Není ani služno polévku dočista vyjísti, poněvadž by bylo třeba nakláněti talíř, což odporuje slušnosti. Talíře vůbec se nedotýkejme. Také když jsme s některým jídlem hotovi, neodstrkujme talíř před sebou, aniž pohybujeme talířem čistým otáčejíce jím všemi směry. Lžici nedávejme do úst po straně, nýbrž předkem.

Po polévce nech lžici na talíři.

* * *

Neprohlížejte náčiní a příborů při tabuli. Nezapomínejte, že hostitelka pozoruje stále všecko a že by pokládala za nešetrou tichou tu přehlídku přepychu jejího stříbra.

Zatím, co nejíte, bavte se se svými sousedy a udržujte dle možnosti hovor. Tím nejvíce se zavděčíte svým hostitelům.

Nepohlížejte na lidi, kteří jedí nebo kteří si jídla berou. Mohli by se domnívati, že kontrolujete jejich chování. Jenom hostitelka má právo viděti všecko, ale nepozorovaně a nenápadně, a může poznamenati na příklad, že některý host běře si málo. Ale činí to jen šetrně a vůči osobám sedícím blízko ní, a nenutí.

Nestěžujte si nikdy do ničeho, ani vůči osobám služebným. Nesluší se upozorňovati na nedostatek obsluhy. Schází-li vám něco, žádejte o to nenápadným pohybem anebo šeptem. Neotírejte ubrouskem ani talíře, ani sklenice. Slušno shledávati vše nejlepším a spokojiti se jídly tak, jak jsou předkládána, a nekořeniti jich, leda byste byli z důvěrných známých a přátel.

Nemluvte nikdy se sloužícími, zatím co vás obsluhují, ani ne tenkrát, když vlastní svoje služebné půjčili jste přátelům, u nichž jste obědem. Po všecken čas, co tyto služebné osoby jsou u cizích, poslouchají rozkazů cizích.

Dlužno bráti si skromně, ale bez výstředností, ať tím, ať jiným smyslem, t. j. ani ne příliš mnoho, ani ne příliš málo. Nebuďte

jedlíkem, ale nedávejte také na jevo, že se vám kuchyně nezamlouvá.

Za jídla mluvíte málo, ale odpovídejte volně těm, kteří vás oslovili. Pán, který je v sousedství dam, které zná jen málo nebo kterým byl právě představen, nesmí opomenouti ničeho, aby ukázal oběma sousedkám svoji ochotu, a sám je povinen udržovati rozhovor, neboť dámy nemohly by pak vyžadovati samy jeho služeb, kdyby byl vůči nim příliš upjat.

Posadí-li vás u tabule vedle některé osoby před tím vám i docela cizí, značí to, že s ní můžete mluvíti docela volně a prokazovati jí všecku přívětivost. Ostatek vašim sousedkám budou vaše pozornosti jen lichotiti. Kdyby tomu bylo jinak, máte právo míti o nich svoje mínění, ale jenom mínění, aniž proto budete k nim méně zdvořilý.

Chleba nikdy nekrájíme, nýbrž jen lámejme, a tu ulomíme jenom tolik, kolik chceme dáti do úst.

Také maso krájíme po kouscích, při čemž vidličkou v levé ruce přidržujeme sousto, jež odřezujeme nožem v ruce pravé. Vidličkou pak, již máme v ruce levé, dáváme do úst ukrojené sousto. Vidličkou v ruce pravé jíme toliko jídla, která se nekrájíjí, nebo která se toliko lámou, jako vejce, paštiky, ryby, zelenina a salát.

Salát budiž předkládán po kusech náležitě malých, aby ho nebylo třeba na talíři krájeti.

Vidličku držíme u držadla nahoře v prstech tak, že ukazováček leží podél držadla a řídí jeho pohyby. Podobně nůž, vždycky v ruce pravé, jejíž ukazováček leží podél střenky. Pokaždé, když jídlo přerušíme, položíme nůž a vidličku na talíř. Pojedli-li jsme a talíř je prázdný, položíme příbor na talíř; kdybychom pozorovali, že příbor nevyměňují, nýbrž jen talíře, klademe příbor na podložku. Při větších hostinách podložka ani vedle talíře nebývá, což značí, že příbory se vyměňují a necháme tedy příbor na talíři. Kdybychom jej kladli vedle přímo na ubrus, snadno bychom mohli ubrus pošpinit.

Nožem nikdy nepodávejme jídel do úst, zlozvyk, který zvláště v Čechách nám k necti je zakořeněn. Ovšem zlozvyk ten podporují

hostitelky, které k některým jídlům (na př. dortům) přikládají toliko malý nůž, nikoli také vidličku nebo lžičku. Jíme-li sýr, užijeme nože jen, abychom sýr položili na kousek chleba nebo housky. Učínme to však šetrně a nerozmazávejme sýr po chlebu příliš nápadně.

Lžící jíme zavařeniny, kompoty, sýr smetanový, med, kdežto vidličkou dorty, paštiky a j.

Berouce jídlo z mísy, užíváme lžíce nebo vidličky a není slušno kus masa nebo jídla jiného s mísy na talíř si shoditi nebo posunouti. Rovněž omáčku nabíráme lžící a neležeme ji přímo z omáčnicku. Dbáme vždy toho, abychom berouce podávané ani okraje mísy ani ubrusu nepotřísnali.

Rozumí se pak samo sebou, že neužijeme k tomu všemu nikdy příboru vlastního. Kdyby na míse nedopatřením příboru nebylo, požádáme oň skromně a nenápadně osobu služebnou. Také svého nože neužijeme, chtíce přeříznouti kus toliko naříznutý, požádáme i o to osobu služebnou. Jsou-li kusy veliké, raději vezmi na talíř celý kus a to, co nemůžeš dojísti, nech pak na talíři.

Talíře nikdy nevytírejme. Nožem pokryjeme každé sousto omáčkou, ale nesluší se nadrobiti chleba do talíře a chlebem, byť i na vidličce nabodnutým, omáčku nebo kousky jídla vytírat.

Omáčky užijeme málo, aby talíř po jídle nebyl příliš zamazán.

Měkká vejce jíme zvláštními lžičkami. Nesluší se namáčet do vejce řízky chleba, rovněž jako není správně namáčet suchary do vína, krému nebo jiných nápojů.

Neohánějte se ani nožem, ani vidličkou, a nepoklepávejte lžičkou od černé kávy na misku šálku, jakož vůbec příborem netropte hluk.

Na ovoce užíváme vidličky a nože. Ovoce nejprve se rozřeže na čtvrtky, pak teprve se sloupe na podél. Je nevkusno loupati pomeranč, jablko a pod. ve spirále. Nožem vyřízneme ze čtvrtek oloupaných jádra a vidličkou podáváme sousto k ústům. Dělíme-li se o ovoce s osobou sousední, nabídneme vždy část lepší. Pecky neklademe na ubrus!

Ořechů nelouskejme zuby, nýbrž jedině louskáčkem.

Deserty, koláče, cukrovinky jíme vidličkou, vyjma cukroví suché nebo cukrovinky v papírkách, jež možno vzít do ruky.

Černou kávu, je-li příliš horká, nikdy nepřeléváme na misku.

Máme či nemáme chřest jíst rukama? Těžká záhada! Tři čtvrtiny stolovníků berou chřest do ruky, konec ukousnou a ostatek ještě vyssají, ale způsob tento přece je trochu nedbalý a doporučuje se užití způsobu nesprávně řečeno anglického: vidličkou část jedlou oddělit a vidličkou donést k ústům.

Necháme-li příbor po jídle na talíři, položme jej tak, aby při odnášení tak snadno nesklouzl, tedy vodorovně. Upadne-li příbor, nezvedejme ho, to jest věcí osoby služebné, leda by hostina byla docela intimní. Tu sebereme příbor a otřeme jej kouskem chleba, jež odložíme.

Ubrousku po jídle neskládejme, nýbrž položíme jej prostě na stůl nesložen.

* * *

Nejezte hlučně, příliš rychle a nemluvte majíce plná ústa. Rovněž nejezte příliš zvolna, abyste se neomeškávali a byli hotovi zároveň s ostatními.

Nebavte se, dělajíce chlebové kuličky, nehrajte si nervosně s příborem a chtějíce naznačiti nějaký obrázek na ubrusu, neužívejte k tomu kousků chleba nebo na talíři zbytků jídla. Kostí neb okrojky, jichž nejíte, klad'te čistě na okraj talíře. Párátka užívejte co nejméně.

Můžete si vzít ode všech jídel, ba i dvakráte od některých, ale svoje uspokojení nedávejte hostitelce na jevo příliš hřmotně. Ale jemnou pochvalou dobré kuchyně vždy se jí zavděčíte.

Příhodí-li se vám při tabuli nějaká nepříjemnost, jako že potřísníte omáčkou ubrus, převrhnete sklenici atp., nezbyvá než věci si všimati co nejméně. Upozorněte nanejvýše služebnictvo, aby rychle odstranilo nemilé následky té příhody. Hostitelka, pozoruje-li rozpaky hostovy, rychle ho ujistí, že věc nestojí za řeč, byť se jí při tom i pokazila nějaká její vzácná ruční práce. Kdyby souseď anebo

soustolovník se zakuckal, dělejme jakoby nic a popřejme klidně ubožáku času, aby se sám vzpamatoval.

Pijte skromně, nemnoho a beze hluku. Nenarážejte sklenicí na sklenici, a nevyprazdňujte sklenici najednou. Než přiložíte sklenici k ústům, utřete si ubrouskem ústa. Všecky vaše sklenice mají být prázdné, když vstáváte od stolu, ale nezdržujte se po jídle u stolu, chtějící všecky vyprázdnit.

Neříkejte nikdy hostiteli: „Vaše mělnické, plzeňské... je výborné,“ nýbrž: „Vaše mělnické víno, plzeňské pivo je výborné.“ Rovněž neřekneme „sklenici kysibelky“, nýbrž sklenici „kysibelské vody“, místo „kávu“, „šálek kávy“, místo hrozen řekneme „hrozen vína“ a pod. Sic by naše řeč měla příliš hospodský ráz. Vůbec dbáti uhlazenosti řeči a vystříhati se hrubých výrazů je zvláště při hostině příkazem, jehož dlužno dbáti co nejpřísněji.¹¹

12. Úloha hostitelčina

Hostitelka, které záleží na dobré pověsti její tabule, nebude hostiti tak, jako hostí jinde, aniž podá to, co podávají jinde, t. j. bude chtít dáti své kuchyni osobní ráz, na nějž se nezapomíná. Ostatně kuchyně nebude jediným předmětem její péče: menu, pozvání, pořád hostí, výběr prádla, nádobí, stříbra, skla, květin, temperatura jídelny, jídel i nápojů, světlo... to všecko jsou věci, kterých zanedbati mohlo by způsobiti mnoho nepříjemných překvapení. Úspěch dobré hostiny náleží vždy hostitelce. – Hostinám vystrojeným restauratéry vždycky se nedostává něčeho, čím jediné paní domu může hostinu zkrášlit.

Bylo již řečeno, že hostitelka nesmí opouštět hostí ani na chvíli. Musí se bavit výhradně s nimi po celou hostinu a konati honneury s tváří stále usměvavou, získávajíc sobě sympatií všech přítomných.

¹¹ O tabuli anglické viz zajímavé poznámky ve článku Domácí život v Anglii od Anny Plešingerové (Dámské besedy, příl. Nov. pařížských mod, roč. XXVI.). Stůl anglický ve mnohém tiší se od českého, ale „ať je oběd prostý nebo bohatý, Angličan dbá u stolu přísně na slušné způsoby“.

Hostitelka musí všechno vidět a snažit se opatřit každému stolovníku vše, čeho by se mu snad nedostávalo. Rozumí se, že věnuje svoji pozornost nejvíce oběma hostům po svém boku, kteří jsou nejdůležitější ze všech. Dbá, aby si hojně posloužili a pozorovali, že jim chutná některé jídlo, pobídne je, aby si posloužili po druhé. Hostem netřeba se pak upejpat. Podobně všimne si hostitelka i hostů protějších, nikoli však příliš vzdálených.

Objeví-li se při obsluze nějaká chyba nebo nějaký nedostatek, nedávej proto na jevo mrzutost a nevrlost. Je-li nedopatření příliš hrubé, provodí je spíše nějakým žertem anebo se vlídně omluví.

Všecky potřebné rozkazy dá před hostinou. Sama snaží se jíst s chutí, aby i hosté s chutí jedli. Host nesmí jíst sám a když host poslouží si znovu, vezme si i hostitelka, aby mu byla v jídle společníci.

Posléze hostitelka to jest, která řídí rozhovor. Vyhýbá se předmětům, které by mohly být příčinou poněkud živější diskuse. Srv. také odstavec „[O konversaci](#)“.

Hostitelka snaží se zaříditi hovor tak, aby ráz a duch každého ze soustolovníků mohl přijíti k platnosti a vyniknouti. Seřadila ostatně tabuli tak, že sblížila osoby, které by při hostině mohly udržovati příjemnou zábavu. Pečuje o to, aby odvrátila nemilý hovor o osobách nějak spřízněných nebo spřátelených s některým z přítomných. Posléze nedovoluje si žádného příkrého úsudku, aby se nezdála nesmiřitelnou nebo nespravedlivou.

Hostitelka dává znamení, že je po hostině, vstávajíc a odcházejíc zavěšena v rámě svého souseda po pravici. Kráčí pak v čele hostů a hned po příchodu do salonu stará se o kávu a likéry. Buď ona, nebo hostitel zve pány, aby si zakouřili vedle v pokoji.

13. Po hostině

Hostina byť sebe bohatší, předpokládá správnou obsluhu, nemá trvati déle dvou hodin. Hostitelka povinna dáti v té příčině rozkazy,

aby se vše dalo v určitý čas. Počalo-li diner v osm hodin, stolovníci vstávají od stolu kolem desáté.

Káva podávána v saloně, leč by – zatím co stolovníci poodešli – jídelna byla rychle uklizena, a káva byla přinesena zároveň s čajem a likéry a doutníky do jídelny.

Vším způsobem podávají dámám kávu v saloně a jenom páni sami vrátí se do jídelny, kde mohou volně kouřiti, ač není-li byt zařízen tak, že mohou přejíti ze salonu do kuřárny, kde pak hostitel pečuje o černou kávu a likéry. Mnohým, zvláště starším pánům, zavděčí se hostitel, zeptá-li se jich naprosto nenápadně a v soukromí, nepřejí-li si vyjítí. Viz o tom v [kapitole VII. Pohostinství](#).

Káva pije se většinou ve stoje. Páni odkládají sami šálky na stůl anebo na podnosy. Pokud mladá děvčata jsou přítomna, jest jejich povinností nabídnouti své služby hostitelce a pomáhati při rozdávání kávy nebo čaje, jakož i při odebírání šálků od dam. Hostitelka vezdy bude jim za to vděčna.

Pán v saloně přítomný nedopustí, aby dáma neb i jen slečna odebrala mu šálek. Naopak on sám se nabídne k těmto službám dámám.

* * *

Někdy možno také podávati kávu po způsobu anglickém ještě při tabuli po jídle. Tu dámy samy odejdou do salonu, vyjma ty, které pijí kávu nebo čaj. I různé nápoje horké a likéry podávají se někdy také v jídelně. Páni vyčkají odchodu dam, aby si mohli zakouřiti.

Páni nekouřící zůstanou pokud možno ve společnosti dam.

Je-li ve společnosti nějaký umělec anebo nadaný host-amatér, hostitelka počtí jej vyzváním, prosíc ho, aby se po tabuli produkoval. Vyzvaný neodmítne pozvání a ochotně vyhoví. Po každém předneseném kuse hostitelka vstane a gratuluje přednášejícímu.

Tam, kde možno, je hostem připraven stůl na hraní.

* * *

U nás o hostinách a tabulích, obzvláště veřejných, – kterých se týkají stejná pravidla jako tabulí rodinných, – bývá nechvalným zjevem, že stolovníci, často hned počátkem hostiny, vstávají, odcházejí druh ke druhu, sdělující se o to neb ono. To je veliký nezpůsob. Stolovníci zůstaňte na svých místech, pokud předsedající nedá znamení, že je po tabuli, a dokud neodchází do místností vedlejších, o něž má býti vždy postaráno. Není-li jich, všichni hosté vstanou a služebnictvo rychle uklidí stoly, na nichž pak zůstanou toliko kytice, nanejvýše sklenky na likéry a šálky na kávu nebo čaj.

Nesluší se ani při oficiálních přípitcích odcházeti se svého místa a připíjeti nebo přiřuknouti si s řečníkem. Stačí povstati s pozdviženou číší.

Zábava příliš hlučná a daleko přes stůl není slušná. Také mnoho mluvíti o jídle, chváliti jeho jakost, stěžovati si do malých porcí atp. není vhodné. Nejméně vůči posluhujícím.

14. Přípitky

Hlavním pravidlem všech přípitků budiž jejich stručnost. Stručný buďtež vždycky přípitky při hostinách svatebních, intimních a méně oficiálních. Delší přípitek snese se jen při příležitostech vysoce oficiálních a nanejvýše ještě odpověď naň. Všecky ostatní přípitky, čím jsou kratší, jsou vítanější. Řečníci samolibí, kteří rádi sami sebe poslouchají, jsou postrachem banketů. Přípitky se pronášejí, když začnou nalévatí šampaňské, a každý řečník, nebyl-li dříve ku přípitku stanoven, má požádati za dovolení pronéstí přípitek osobu, která hostině předsedá, buď přímo před hostinou, neb i při hostině prostřednictvím sluhy; ale nikdy nemá mluvíti samovolně, leda při hostinách docela důvěrných.

Při hostinách oficiálních první přípitek platívá obyčejně panovníkovi a nutno vyslechnouti jej stojíc. Přípitek takový pronáší se docela stručně a po něm pronese se po vybidnutí řečnickově třikráte „Sláva“. Je-li při hostině hudba, zahraje sloku rakouské

hymny, za které stolovníci rovněž stojí. Krátce po té zahraje hudba i českou hymnu národní „Kde domov můj“.

Hymny vůbec dlužno hráti jen za příčin obzvláštních a slavnostních a snižuje se význam velebné naší písně „Kde domov můj“, hraje-li se po hospodách. Hymnu národní jest nám vyslechnouti vždy stojíc a hraje nebo zpívá-li se venku, vždy s hlavou obnaženou. Hymnou pozdravujeme svou českou vlast, předmět své největší úcty a lásky, za nálady vysoko povznesené. Proto hymna nepatří k pivu do hospod, ani ne do potpourri, hraného kapelou byt' sebe krásnější při obyčejných promenádních koncertech.

Při přípitcích panovníkovi nebo nad jiné milé, české vlasti neřekáme se sousedy, nikomu se neukláníme, nýbrž po trojnásobném zvolání slávy prostě vyprázdníme svou sklenici.

Stručnost všech přípitků dlužno doporučiti také proto, poněvadž dobrý tón nutí při přípitcích stolovníky, aby sami přestali se bavit a ovšem také jíst, čímž ukládá se jim jistá zdrželivost, které nesmíme zneužívat. Řečník nemluv hlasitěji, nežli je třeba, aby mu bylo rozuměno, nekřič tedy, jen sem a tam některým místům své řeči dodej většího důrazu. Řeč příliš pathetická zřídka kdy se k přípitkům hodí, ani řeč sentimentální, kterou i řečník je dojat tou měrou, že se nad ní sám dá do pláče, třeba že nejúčinnější jsou řeči procítěné. – Čísti možno důležité přípitky oficiální, ve kterých záleží na každém slově a které se pak tisknou v novinách. Řečník neobratný lépe učiní, když svůj přípitek anebo proslov čte, než aby obtěžoval neumělou řečí. Kdo nejsi řečníkem anebo máš nepěknou výřečnost, vůbec nikdy veřejně nemluv.

Naprosto nevhodny jsou přípitky dlouhé, jazykem většinou přítomných anebo i vzácnému cizímu hosti nesrozumitelným. My Čechové rádi uplatňujeme svůj jazyk, a i když vítáme cizince, zahajujeme přípitky po česku a mluvíme široce dlouze jen česky. Dobrý člověk, znalý poměrů, nezazlí nám, chceme-li připomenouti cizinci, že je hostem národa českého, možná že i cizinec rád poslechne několik vět českých, aby poznal, jak čeština asi zní – ale

jenom několik vět. Delší poslušání cizí řeči unaví, ba může se státi nepřijemným. Stačí tedy dobře několik slov na počátek, snad i na konec a dost. Kdo jinak mluví nedovedeš než česky a mluví musíš - za nějakou korporaci, - mluv pak ještě stručněji, než bys mluvil jazykem cizinci srozumitelným. Býval jsem na banketech u národů menších (Maďarů, Hollandánů, Norů a j.) a při přípitcích nemluvalo se ani slova jazykem domácím, nám kongresistům nebo hostem vůbec nesrozumitelným. Přes to o upřímném vlastenectví hostitelů byli jsme všichni hluboce přesvědčeni.

Někdy se stane, že soustolovníci buď nedoslýchajíce, nebo častěji neposlouchajíce, (druhdy také ze zlomyslnosti, při řeči příliš dlouhé) z tónu řečníka soudí, že ukončil a aplaudují. Celé shromáždění dá se strhnout - ale s ním také řečník. Ten se domnívá, že jeho řeč se tak líbí a - řeční statečně dál. Slovem tedy věz, že: mnoho hluku, malá hostina, a že nejspíše při hostinách zbytečné řeči škodí a mrzutost plodí. Při víně pak nejspíše kdo rád štěbece, všechno vybrepce.

15. Zpropitné

Otázka zpropitného je stále choulostivá a definitivně nevyřízena. Nemůžeme tedy podávat žádných pravidel určitých a poukážeme nanejvýše na známou zajímavou německou knihu Iheringovu „O zpropitném“ (Das Trinkgeld, Brunšvik). Obecně lze říci, že zpropitné bere, kdo může. V životě společenském předem služebnictvo činí nároky na zpropitné a sotva kdy pochybíme, nabízíme-li nějaký peněžitý dar tam, kde byla nám s jejich strany prokázána služba větší, než jest otevření dveří. Velikosti jeho nelze nijak stanoviti a záleží jak na domácnosti, tak na poměrech hostových, ač v domácnostech větších očekávají zpropitné větší. Lépe je zpropitným neskrbiti.

Bezvadný styk společenský ovšem by vyžadoval odstraniti vůbec zpropitné se strany hostů v domácnostech, neboť jest věcí hostitelovou platiti služebně a nahrazovati jim i služby mimořádné, nehledě k tomu, že přijímatí zpropitné vůbec je ponižující tomu, kdo

je béře. Hostem by se tím také valně ulehčilo, neboť pozvaný vlastně neví nikdy, nedává-li příliš málo nebo příliš mnoho. Nemajetným hostem bývá zpropitné často těžkou daní. Alevšak zpropitné u nás je zakořeněno tou měrou, berou i sluhové a služky vznešeného panstva od kohokoli, i od hostů, jichž příjmy patrně jsou menší než jejich, že nemám odvahy přimlouvati se, aby zpropitné v domácnostech bylo vůbec odstraněno.

Chceme-li zpropitné dáti, učiníme to způsobem co možná nenápadným a nechodíme za sluhy, služkou nebo kuchařkou do kuchyně a místností služebných dávající té osobě služebné, která nás naposled vyprovází, pak kočímu, šoferovi atd.

Vyprovází-li nás (v menších domácnostech) hostitel sám a zařizuje věc tak, aby při našem odchodu služebná osoba se neobjevovala, dává zřetelně na srozuměnou, abychom se zpropitným neobtěžovali. Potom se po služebnictvu vůbec neshánějme. O zpropitných na cestách, na tramvaji, v hotelech atd. zde nemluvíme.

VI. Plesy, soirées, večerní zábavy a j.

1. Pozvání

Pozvání na ples (domácí) nebo na soirée budiž posláno aspoň čtrnácte dní napřed, tak aby si dámy mohly připravit náležitě svoji toaletu. Pozvání na soirée je tištěné zvíci asi listu této knížky, tedy asi čtyřnásobné visitky, na tuhém papíře a je takovéto:

*PANÍ A PAN KAREL NOVOTNÝ
pokládají si za čest zváti (zdvořile)
PANÍ A PANA JAROSLAVA KALVU (vyplněno písmem)
na domácí ples
dne 15. ledna 1914 v 8 hodin večer.
Úbor plesový. P. o l. o.*

Nebo prostěji:

*PANÍ A PAN KAREL NOVOTNÝ
přijímají návštěvy ve čtvrtek v 8 hod. večer
18. března 1914.
Tančí se.
Úbor plesový. P. o l. o.*

Místo „Tančí se“, po případě „Hraje se divadlo“ nebo „Komorní hudba“ atp.

Na pozvání budiž také označeno, žádá-li se maska nebo nějaké přestrojení.

Hodina shromáždění budiž vezdy udána.

Matinée počíná se ode druhé do třetí. Je-li spojeno s divadlem, udá se i hodina představení divadla.

Koncert (domácí) konává se od čtvrté do šesté hodiny, večer od osmé.

Prosté večírky taneční od deváté nebo již od sedmé večer, ples od deváté; obě trvá nejdříve do půlnoci.

Pozvání na tanec, divadlo, hudební produkci atd. posíláme všem osobám, se kterými jsme ve stycích zdvořilostních. Hostitelka sestaví listinu svých hostů podle záznamu svých návštěvnic a svých návštěv.

Na „soirée de gala“ (večírek slavnostní) pozve osoby, se kterými ona nebo její muž vyměňují návštěvy oficiální neb obřadné.

Na matinée nebo na „soirée de demi-gala“ (polo-slavnostní) pozve osoby, s nimiž ona a její choť udržují styky společenské a přátelské.

Posléze na malé soirée, malý taneček domácí, zvou se přátelé důvěrní toliko ústně nebo na obyčejné visitce.

Pozvání na každou velkou recepci posílají vždy hostitelé přímo. U nás nebývá zvykem, abychom jsouce pozváni od manželů Novotných na ples, přizvali sami pana X neb Y, třeba jakožto dobrého tanečníka a přivedli jej s sebou, leč bychom si pro něho vyžádali pozvání přímé.

Tak jako na pozvání na diner, dlužno odpovědět i na pozvání na ples nebo soirée co nejdříve, nejraději hned, tak aby hostitelé věděli, jaké účasti se mohou nadít. Odpovědi buďtež prosté a slohem odpovídajícím pozvání. Vypadají asi takto:

Dr. Karel Záruba děkuje uctivě paní a panu Josefu Novákovi za jejich laskavé pozvání na ples dne 15. ledna t. r., jež pokládá sobě za velikou čest a jež s povděkem přijímá.

Nebo:

Paní a pan Jan Chvojan vzkazují paní a panu Novákovým zdvořilý pozdrav (svoji poklonu) a děkují srdečně za vzácnou čest, které se jim dostalo laskavým pozváním na ples 20. února, jehož s radostí použijí.

Napišeme „s potěšením“ anebo „s radostí“ jenom tenkrát, jsme-li důvěrnými přáteli rodiny Novákových, a vynecháme pak „pokládá sobě za velikou čest“. Je-li pozvání od dámy, pán vyjádří nejdříve dámě svoji úctu a pak teprve řekne, že je mu s velikou ctí, že může to a to pozvání přijati. Pánovi nikdy není pozvání dámy toliko „potěšením“, ale vezdy „velikou ctí“; výraz prvý byl by příliš důvěrný a tudíž nevhodný, neboť slovo „potěšení“ vyjadřuje jistý stupeň sympatie, a mohou si slovo to dovoliti vedle důvěrných přátel toliko manželé vůči dámě.

Nemůžeme-li pozvání přijati, píšeme:

Dr. Karel Záruba prosí milostivou paní Horáčkovou, aby přijala výraz jeho neomezené úcty, jakož i vroucí díky za laskavé pozvání na soírée dne 12. února a lituje velice, že závazky dřívější mu brání, aby pozvání toho mohl užítí. –

Nebo:

Milostivá paní, prosím, abyste ráčila přijati výraz mé nejhlubší úcty atd. Trvám, Vám, milostivá paní, zcela oddaný Dr. Karel Záruba.

Po slavnosti mladí lidé odevzdají do týdne visitky u svých hostitelů a mohou také učiniti svou poklonu hostitelce v její přijímací den; také dámy a manželé.

2. Přípravy

Rozumí se, že všechny přípravy na ples, velkou recepci nebo soírée je dlužno skončiti v čas. Možná, že někdo přijde dříve, než bylo určeno, a bylo by tuze nepříjemno, kdyby hostitelé nebyli ještě připraveni jej přijati. Je tudíž vezdy lépe přijíti o čtvrt hodiny později, než o pět minut dříve.

Nezvedeme osob více, než se nám jich vejde do bytu. Hostem je nepříjemná tlačence, v níž dámám se šaty potrhají a pomačkají,

nehledě k tomu, že toalety se zde neuplatní. Také bývá v přeplněných místnostech nepříjemné horko.

Chceme-li pozvati na recepci větší počet osob, na něž náš byt je malý, lépe učiníme, najmeme-li sál jinde, na př. v hotelu, kde mimo to můžeme si snadno také zajistiti náležitou obsluhu. Důvěrnost recepcce tím sice utrpí, ale výhody tohoto způsobu jsou větší nežli nevýhody. Naprosto nepořádej nikdo domácího plesu aniž soirée, kdo nemá k dispozici ne-li svůj dům, aspoň veliký byt. Je-li pak zapotřebí vyprázdniti některý pokoj, složí se jeho nábytek do místnosti, kam nikdo cizí nemá přístupu. V pokojích buďte jen stolice a pohovky kolem dokola a hudba nebo piano v koutě nebo mezi dvěma sály, v nichž se tančí, a jež musí býti v hojnosti osvětleny, zejména svíčkami, jichž světlo je dámské pleti nejpříznivější. Lampsy petrolejové, jestli se jich ještě někde venku užívá, jakožto nedostatečné musí býti vezdy provázeny světlem svíček. Světlo elektrické budiž poněkud tlumené.

* * *

Osobám, unaveným jasným světlem i ruchem tanečním, budiž určena místnost, ve které by mohly odpočinouti. Je to salon intimní se světlem slabším, z něhož nábytek nebyl odklizen. Tu a tam rozestaveny květiny. Nejlépe se k tomu hodí zimní zahrada.

Bufet jest umístěn v jídelně, o jejíž úpravě, jakož i o jídelním lístku a obsluze bylo psáno již svrchu.

Jiná místnost nechť je kužárnou pánům a hernou. Bývá to obyčejně pracovna pánova.

Ani nemá býti zapomenuto garderoby, ve které konají službu osoby naprosté důvěry požívající, a kam hosté vedou se nejdříve. Možno-li, bývají garderoby pánů i dam oddělené a v obou, zvláště v dámské, budiž připraveno vše, čeho potřebí k opravě toalety a účesu i pro jiné pohodlí. Také osoba ženská budiž pohotově s jehlou a nití pro možné nehody při tanci.

Salony tanci určené nebud'ťež prudce vytopeny a zařizeny tak, aby i po dobu tance teplota nepřevyšovala 15 stupňů, a aby po čase mohly býti rychle provětrány.

3. Povinnosti hostitelů

Hostitelé prohlédnouce naposled všecky přípravy a přesvědčice se, že je vše v náležitém pořádku, stojí v udanou hodinu ve velké toaletě u dveří prvního salonu, připraveni jsou přijímati hosty.

Hosté projdouce šatnou jdou pozdravit hostiteli, kteří je uvedou, možno-li i představí jiným hostem. Jsou-li hostitelům k ruce synové, synovci nebo švakři, případně těmto úloha nabídnouti rámě dámám a uvést hosty. Je-li tu jen jediný pán, který uvádí, podá paži nejstarší z dam přicházejících a mladší dáma jde pak po boku ostatních, starších. Doprovází-li příbuzná nebo přítelkyně jakožto gardedáma jednu nebo několik dívek, tyto vezdy se umístí před svojí gardedámou.

Domácí paní nejde nikdy vstříc pánům svobodným. Jen hostitel sám přivede hosta k hostitelce, které se host pokloní dříve, než vejde do taneční síně.

Hostitelka, i kdyby byla mladá, tančí málo a nemůže přijati pozvání k tanci hned počátkem soirée, kdy jest jí všecko ještě přehlížeti a věnovati se svým hostem. Zvláště dbá netančících, a poněvadž každý pán je povinen poprositi o tanec nejprve ji, požádá ho šetrně, – ježto sama nemůže přijati vyzvání k tanci, – aby tančil s tou neb onou dámou, která dosud netančila nebo tančí málo.

Dcery hostitelky, má-li jaké, musejí jí pomáhati v její péči a tančí teprve pak, když všecky ostatní přítomné dívky byly k tanci vyzvány.

Hostitel pečuje o to, aby všichni pánové byli představeni, tančili a zavádí je pak k bufetu.

Hostitelka přistupuje ke každé skupině, každému řekne nějaké přívětivé slovíčko a každému vyjádří svoji spokojenost, že vyhověli jejímu pozvání a že je může vítati ve svém domě.

4. Večerní úbor plesový

Páni obléknou na soirée vezdy jen černý frak, černé kalhoty, bílou nebo černou vestu hluboce vystřiženou a košili nikoli hladkou, nýbrž hustě záložkovanou a škrobenou, s knoflíky nikoli příliš drahocennými, jak na náprsence, tak u manžet. Na náprsence lze připustiti nejvýše knoflíky perlové, nikdy ne barevné drahokamy. Límeček stojací, kravata bílá a rukavice bílé. Cylindr (večer bezlesklý) odkládá se v šatně, ani cylindr skládací, t. zv. gibus nebo chapeau claque se nenosí do sálu.

Udavatelé nejnovější mody nosí frak nikoli již z černé látky bezlesklé, nýbrž z látky lesklé, jemně diagonálou proužkované. Za to mizí sametový límeček, ale přestává zevní náprsní kapsa na kapesník. Na kalhotách je široká černá borta. Fraky barevné jsou výjimkou. K fraku náleží vždy bílá kravata, někteří tvrdí, že jen bílá vesta, ale zvláště silnějším pánům černou vestu nikdo nebude zazlívati. Elegáni volí často také hedvábné vesty bílé i jemných barevných odstínů a v Paříži začínají nositi náprsenky bez knoflíčků. – Na nohy lakové střevíce zvané pumps a černé hedvábné punčochy.

Smoking, ke kterému přísluší toliko černá vesta, nikdy ne bílá, a černá kravata, do plesu nepatří.

Jakožto svrchní šat přes frak nosí se černý havelok, zvaný frakový plášť.

Řádů k tanci civilisté neberou. Osoby oficiální, netančící, jenom na plesy reprezentační.

Tanečníci nesvléknou rukavic po celou soirée, aby světlé živůtky dam nevzaly škody. Pro všechny případnosti máme ještě jedny rukavice v zásobě, ač slušný tanečník dbá úzkostlivě, aby se nezapotil. Přímo odporný je tanečník s propoceným límečkem neb i náprsenkou.

Dámy obyčejně berou s sebou do salonu lehký přehoz anebo šálu (entrée), do které se také zahalí vycházejíce. Šaty mají hluboce vystřižené a rukavice bílé sahající nad loket.

Dámy tančící mají v levé ruce malý vějíř, k němuž připojí taneční pořádek, opatřený tužičkou, který jim byl odevzdán při vstupu, a do kterého zapisují si zadané tance.

Jemný šáteček kapesní krajkový nebo bez krajek, zastrčí se do otvoru levé rukavičky neb opatrně za živůtek.

5. Plesy veřejné

Okolnost, že plesy veřejné pořádány za vstupné k jistému, obyčejně dobročinnému účelu a společnosti velmi široké, která pod záminkou tance se má více nebo méně seznámiti, mění poněkud stanovisko přísné obřadnosti. Také odpovědnost za zdar plesu nepadá na jednotlivce, nýbrž na celý výbor, za účelem plesu se sestoupivší nebo zvolený. – Toaleta bez výjimky je „plesová“, pán frak a bílou kravatu, dámy velkou dekoletáží.

Veškero chování budiž stejně korektní jako při plesích soukromých.

Co se týká pozvání, nutno předem dbáti toho, aby společnost sezvaná, byť i většinou navzájem neznámá, přece byla pokud možno stejnorodou, neb aspoň aby všichni pozvaní (na plesích řečených „representačních“) byli „společensky kvalifikováni“. Jistým rozdílem společenským nelze se vyhnouti při plesích veřejných, zejména nikoli při těch, ku kterým zvány jsou osoby oficiální vyšších i nejvyšších stupňů. Naprosté rovnosti zde tedy docíliti nelze.

Kdybychom se i přes to setkali na plese veřejném s osobou pověsti pochybné, nevšímejme si toho.

Poněvadž běží při podobných plesích předně o to, aby náklad plesu předem byl zajištěn, zvou členové výboru osobně. Při tom je žádoucí, aby aspoň jeden ze dvou zvoucích pánů rodinu zvanou poněkud znal. Jeť trapno přijímati takovou návštěvu osob naprosto cizích. Hleďme aspoň zjednati si napřed doporučení neb oznámení své návštěvy osobou třetí, s rodinou známou.

Nejkorektnějším ovšem je, předem písemně se otázati, bude-li naše zvací návštěva přijata.

Tam, kde mají na dvéřích tabulku, že „Pozvání na zábavy a koncerty s díky se odmítají“, nikdy nechoďte zvat, ušetříte předem sobě a pak i zvaným nepříjemné odmítnutí. A tam, kde na pozvání odpovídají vyhýbavě, nestůjte na svém a nevyvolávejte trapné scény.

Bývá zvykem u nás, že páni zvou ve fraku a v bílé kravatě. Ale poněvadž zvací pár pak vpadne často do domácnosti nepřipravené, divně se v ní nese taková paráda a bylo by pak vhodnější zvátí v redingotu a světlé kravatě, proužkovaných kalhotách, lakýrkách a s cylindrem, tím spíše, jelikož zvaní děje se za poledne. I žaket lépe se hodí než frak. Vždy však oba páni mějte úbor souhlasný. Ovšem že tento úbor musí býti bezvadný. Ale i pak je lépe domácnost na svoji návštěvu nějak připravit, buďto v rozhovoru s domácí slečnou, nebo přímo dopisem rodičům.

Při plesu samém je povinností všech členů výboru uváděti přicházející dámy, když odložily šat v šatně a u vchodu se prokázaly pozvánkou, znějící na jejich jméno. Členů uvádějícího výboru musí býti dostatečný počet, aby žádná dáma neb žádná skupina dam nebyla nucena vstoupiti do sálu sama. Vynikajícím hostem, hodnostářům a čestným členům plesu poskytuje se zvláštní doprovod celé skupiny výborů, která za zvuku intrad uvádí hosta na estrádu, jim a pro ladies patronesses vyhrazenou.

Velmi trapně působí, nabídne-li uvádějící výbor svou paži slečně, gardedámy si téměř ani nevšímaje; ta pak je nucena vcházeti do sálu sama. Je to hrubá nešetnost a veliký poklesk proti slušnosti. Obě dámy sluší uvéstí stejným způsobem, při čemž matka nebo gardedáma má přednost. Je-li u vchodu do sálu nešťastnou náhodou výbor jen jediný (při velkých plesích bývá listina výborů velmi dlouhá, tak že tento případ není dobře možný), pak buď podá paži dámě starší, nebo žádné a pak jde volně po levici vstupujících dam, vedle gardedámy. – Ke gardedámám bývají vůbec naši páni výboři a mladí pánové krajně nevšímaví, jakoby je pokládali za

nutné zlo. Nejen že se nedávají představovati, ale po celou noc jich nedbají, ba stává se, že odcházejíce, nechávají gardedámu sedět opuštěnu v sále. I kdyby byli zmámeni láskou, nesmějí se dopouštět podobných hrubých poklesků proti dobrému tónu. Hleďte přece gardedámám aspoň poněkud zpříjemniti jejich velikou oběť!

Předtančení je zbytkem starších dob a to nevalně příjemným ostatní společnosti. Buď je to vyznamenáním některých dam a pánů na úkor ostatních, nebo snad privilegiem zakoupeným větším vstupným, a pak je urážkou hostem méně majetným. Nechať hostitelem jest jednotlivec nebo celý výbor, nedávejž nikdy čímkoli na jevo, že ten aneb onen člen společnosti je mu milejší a vzácnější než hosté ostatní. Právo na zvláštní ohledy mají jenom náčelníci vyšších a nejvyšších úřadů. Holedbáme se mimo to svým demokratickým duchem a přece trpíme toto společenské monstrum, které lze vysvětliti jedině tou okolností, že subskripce předtančících značí výboru veliký peníz, kterého by těžce postrádal hledě na dobročinný účel plesu.

Spíše oprávněnou jest funkce t. zv. ladies patronesses, jež volívá výbor, skládající se z mladých svobodných pánů a požádavší některé vdané dámy, aby aspoň formálně zastávaly úřad hostitelek, bez nichžto společnost, ve které jsou i dámy, nelze si mysliti. Je to tedy spíše námaha, kterou ukládáme, než pocta, kterou udělujeme, a není tudíž dámám ostatním v tom nic urážlivého.

Pořadatelům je dbáti předem o to, aby všechny mladší dámy tančily. Tedy nejen že pečují o silný kádr tanečníků, ale sami dbají nejdříve dam netančících. Bylo by neslušno, aby pořadatel, obyčejně zvláštním odznakem vyznačený, tančil pouze s dámou jednou a ostatních si nevšímal. – Výboři pořádají také tance řadové a dbají vůbec pořádku, při čemž úlohy rozdělí mezi sebou.

O bufet starati se nemusí, to jest při plesech veřejných úkolem restaurátérovým. Toliko musí dbáti, aby restaurátér byl dobře zásoben a vyhovoval obvyklým požadavkům.

Ostatek chování účastníků kryje se s chováním ve společnosti vůbec a na plesích zvlášť (viz níže).

Plesy maškarní neopravňují nikterak účastníků vybočiti z mezí nejpřísnější slušnosti, ani v řeči, neřku-li v chování. Reduty příliš bujně s obecenstvem valně míchaným vymykají se pak těmto úvahám, přestávající býti událostí společenskou.

V kasinu lázeňském netančíme s osobami, kterým jsme nebyli představeni. Ostatek pravidla společenská nejsou tu tak přísná, a pán, který jednou s dámou tančil, může jí a její rodině představit svého přítele. Také v toaletě jsou požadavky mírnější. Páni přicházejí obyčejně ve smokingu, dámy mají jen lehké světlé toalety.

6. Vyzvání k tanci

Nechtějíc tuto uváděti to, co náleží vykládati tanečnímu mistru, poznamenáváme toliko, že jakmile mladý muž přijme pozvání na ples nebo soirée, zavazuje se tančiti, a že ten mladík, který přijde do plesu s pohrdáním pohlíží na tančící, je figurou prostě směšnou a je lépe, zůstane-li doma.

Chování mladých pánů vůči mladým dámám na plese dáno jest asi obecným pravidlem: chovejte se k nim tak, jak si přejete, aby mladí pánové se chovali k vašim sestřám.

První vyzvání k tanci na plese domácím přísluší hostitelce, a poněvadž ta asi odřekne jsouc jinak zaměstnána (viz nahoře), zapíše se pán do jejího tanečního pořádku. Má-li však hostitelka dcery, obrátí se horlivost tanečníků předem k nim. Po té tanečníci obrátí se k dívkám, s jichž rodinami jsou známi nebo k jichž rodičům mají nějaké společenské nebo jiné závazky, a posléze k dívkám ostatním.

Není vhodno tančiti často s touže dámou. Za plesu vyzveme touž dámu nejvíce třikráte k tanci, naše horlivost mohla by dámu kompromitovati; zamlouvá-li se nám dáma svým půvabem, nemáme práva připravovati jiné o potěšení tančiti s ní také. Leda přeje-li si dáma sama zaznamenati si vás pro několik tanců, ale nevyvozujte z toho žádné důvěrnosti.

Tanečník nikdy nezapomínej, že je na ten neb jiný tanec zadán, jakož mladá dívka nesmí se zadati dvěma pánům najednou. Není-li na plese nebo soirée tanečních pořádků, dámy nechať zaznamenají si zadané tance na visitku. Záznamy dějte se plným jménem; pokud páni zaznamenávají si dámy, nechať píší „slečna“ neb „paní“ ... Zapisovati jenom jméno křestné nebo zdobné bylo by svrchovanou beztaktností.

Dáma, není-li zadána, přijme vždy vyzvání k tanci. Podá svůj pořádek; nenásleduje-li tanec přímo, pán se zapíše a ustoupí. Nemůže-li dáma pozvání přijati, dá příslušné vysvětlení a omluví se buď že je zadána, nebo příliš unavena na tu chvíli. Ale pak nesmí tančiti s pánem jiným po všecken čas, co trvá tanec, jež odmítla. Po chvíli odmítnutý tanečník může se přihlásiti znova, načež dáma musí přijati jeho vyzvání, leč kdyby netančila již vůbec.

Kdyby náhodou dáma přece způsobila zmatek slíbivši tanec pánům dvěma, omluví se náležitě a sama sobě jakoby za trest vzdá se tance toho vůbec, leda že by některý z pánů ve prospěch druhého ustoupil. – Žádný slušný mladík nebude se tímto náležitě omluveným a celkem snadno pochopitelným omylem cítiti uražen, byl by směšný.

K bufetu nechod' tanečník se svojí dámou sám, nýbrž požádej také její gardedámu. A rozumí se, že v bufetu odporoučí se mladým mužům co největší slušnost a střídmost a že nejprve obslouží nebo dají obsloužit své dámy.

Z plesu možno zmizeti „po anglicku“, t. j. tak, aby odchod nebyl pozorován, aniž třeba zvlášť poroučeti se hostitelům, jimžto vzdáme svoje díky pozdější návštěvou.

7. Matinéés, taneční nebo hudební soirées

Etiketa toaletní není při matinée nebo taneční a hudební soirée tak přísná a pánové mohou se objeviti při matinée ve smokingu. Toaleta dívek není již dekoletovaná, ačkoli malý výstřih je vždy vkusný. Gardedámy obléknou nejelegantnější toaletu návštěvní. Při

soirée taneční jsou páni vždy ve fraku, dámy v dekoletáži poloviční. Tyto společnosti náleží do druhu poloslavnostních (demi-gala) a toaleta je taková jako při diner.

Při soirée hudební jsou páni rovněž vezdy ve fraku, ačkoli i redingote je přípustný, dámy jsou dekoletovány, jen když po soirée je tanec. Jindy jen dekoletáže poloviční.

Za produkce hudební jsou hosté jak vzhledem k hostiteli, tak vzhledem k umělcům i ostatním hostům povinni zachovávat absolutní klid. Za produkce nikdo nevychází ani nepřechází, nově přichozí vyčkají u dveří, až číslo se skončí. Týká se to ovšem také koncertů veřejných.

Jste-li sami ve společnosti požádáni, abyste přednesli nějaký kus nebo sólový výstup, a umíte-li to, nedávejte se příliš prositi, jste-li vůbec ochotni něco přednésti. I tenkrát, zpíváme-li nebo přednášíme-li něco z paměti, je vhodné držeti noty nebo knihu v ruce. Dilem proto, že naše pohyby jsou volnější, dilem pro jistotu, kdyby paměť přece nás na okamžik opustila. Ale nezakrývejme si notami nebo knihou tvář. Zpíváme-li z not doprovázeče na piano, poobrátime se ze tří čtvrtin přece k obecenstvu, ke kterému zpíváme.

Pakliže hostitelé pozvou umělce odborného, nechat se dobře informují, jakou píseň anebo jaký výstup umělec hodlá přednésti, neboť hostitelé jsou zodpovědní za program večera stejně jako za osoby, které přijímají pod svou střechu.

Dáma nebude zpívati písně lehkého nebo komického rázu, mladé dívky nic příliš vášnivého.

Vůči honorovaným umělcům, kteří spolupůsobí při soirée, dlužno se chovati naprosto tak, jako k osobám pozvaným; dámám umělkyním poskytne se průvod domů nebo povoz, a nabídne se květinový dar, ovšem mimo honorář, který dlužno podati při odchodu šetrně, v obálce se slovem díků. – Po každém předneseném kuse hostitelka vstane a podáním ruky a několika slovy gratuluje a poděkuje za výkon.

* * *

Při soirée taneční možno místo bufetu podávati rozmanitá občerstvení na podnosech, zejména limonády, později mražené a nápoje horké se sandwichemi, bonbony a koláčky. Je-li soirée delší, možno nabízet po půlnoci studené maso, kompoty a bouillon v šálkách.

8. Slavnosti a bazary dobročinné

Valnou většinou bývají podobné slavnosti veřejné a v místech veřejných, a pořádány bývají komitety pánským i dámským. Úkol prodavaček berou na se dámy, nezřídka v kostýmech (národních); jinak oblékají elegantní světlé toalety.

Jejich povinností jest zajistiti co možná největší úspěch dobročinnému podniku; ale to neopravňuje nikterak, aby příliš vnucovaly zboží jimi prodávané návštěvníkům bazaru. Také není správně prodávati starý, ošuntělý brak za drahé peníze. Předměty jsou obyčejně darované nebo koupené za malou cenu a nutiti někoho k dobročinnosti není slušno. Ovšem dobročinnosti klásti meze netřeba.

Svrchovaným hříchem na slušnosti a snad na jiných ještě věcech by bylo, kdyby pořadatelé jakýmkoli způsobem chtěli užiti dobročinného bazaru ve svůj prospěch.

9. Promoce

Také promoce, povýšení na doktora, může býti událostí společenskou, ale nemusí. Po vykonaných rigorosech, přísných zkouškách doktorských, a když den promoce je stanoven, – obyčejně několik dní po rigorosu posledním, aby doktorand měl kdy vykonati svoje přípravy ku promoci, – doktorand rozesílá tištěná oznámení příští slavnosti asi tohoto druhu:

Phil. cand. JOSEF MOUDRÝ

rodem z Jimramova na Moravě

pokládá si za čest oznámiti, že bude v sobotu dne 24. května 1914 o 1/2 12. hod. dopol. v malé promoční síni české university Karlo-Ferdinandovy (Karolinum, Ovocný trh) veřejně povýšen na doktora filosofie.

Příčná ul. 4 Praha II.

Údaj, kde promoce se koná, je důležit pro toho, kdo chce být promoce účasten, adresa dole připojená udává, kam poslati blahopřání písemné nebo telegrafické. Možno sice adresovati gratulaci do Karolina, do síně promoční, ale jenom přesně v den promoce. Naši kandidáti nenechávají universitnímu portýrovi nebo pedelovi své adresy a potom neznámo, kam gratulaci doručiti. Mně samému byla již spousta mých promočních gratulací adresovaných do Karolina vrácena jakožto nedoručitelná, asi až po dvou nebo třech měsících. – Adresu možno také vytisknouti na rub obálky, v níž promoční oznámení se posílá.

Oznámení promoční nesnese žádných okras typografických, aniž zlaté ořizky. Adresát, dostáváje oznámení promoční, hned odpoví blahopřáním ku povýšení na doktora, buď stručným dopisem anebo na visitce. Vzítí oznámení prostě na vědomost bez příslušné gratulace je neslušno.

Doktorand je povinen rozesílati oznámení promoce všem přátelům a známým vůbec, nikoli jen známým a přátelům důvěrným; měl dojista kdy sestaviti si předem jejich adresář a není výmluvy, že událost jej překvapila. Oznámení pouze v novinách je společensky nedostatečno.

Oznámení promoční je zároveň pozvánkou na promoci a chceme-li vůči doktorandovi být zvláště pozorní, promoce se zúčastníme jako hosté. Z pravidla učiní tak vedle rodičů doktorandových, nejbližší příbuzní, důvěrní známí jeho i jeho rodiny, jeho přátelé a kolegové, často i jeho bývalí učitelé, mají-li kdy. Hodina promoční však obyčejně koliduje s úřadem anebo zaměstnáním těch, kteří rádi by se zúčastnili osobně.

Ku promoci, jakožto k aktu ve dlouhých studiích nejvýznamnějšímu, doktorand oblékne frak a bílou kravatu, tím spíše, ježto u nás i hodnostáři universitní promoce se účastňující (rektor university, děkan dotyčné fakulty a promotor) přicházejí ve fraku. Důležitost a význam této slavnosti omlouvá i přípouští tento slavnostní úbor, byť i večerní. Ostatní hosté objeví se: dámy v elegantních toaletách procházkových, páni v redingotu nebo v žaketu a cylindru. Tento předpis platí aspoň pro ty, kdož v promoční síni zaujmou sedadla. Měl by po právu platiti vůbec, ale mnozí kolegové a přátelé, snad i profesori doktorandovi přicházejí ku promoci přímo z přednášek a k těm nutno býti po té stránce shovívavým.

První místo v promoční síni přísluší rodičům a nejbližším příbuzným a přátelům doktorandovým. Doktorand hosty uvádějící rezervuj pro ně ta sedadla, kdyby jiní hosté se dostavili dříve.

Malá promoční síň naší české a jediné university v Karolinu je umístěna tak, a zvláště přístup k ní je tak bídný, schodiště úzké sotva dvěma osobám dostačující, předsíň žádná, že o nějakém slušném vítání společenském nelze tu mluvit. Nezasvěcenec vůbec nechápe, jak bylo možno něco podobného pro slavnosti tak významné zřizovati a jak je možno, že taková nesrovnalost trvá již přes třicet let. Zprvu sice veřejnost česká proti tomu trochu se bouřila, teď již nikdo ani nehlesne...

Obřady s promoci spojené stanoví universitní řád.

Bývá zvykem, že po vykonané promoci nový doktor děkuje nejdříve hodnostářům universitním a svým profesorům, po té snad a po právu i svým rodičům za podporu ve studiích a veškerou jejich starostlivost a péči; ba mnohý doktor vzpomene při tom i svých učitelů středoškolských. Řeč tato budiž vezdy jen věcná a stručná, nikdy ne příliš intimní a sentimentální.

Poté všichni přítomní doktoru gratulují podáním ruky, obyčejně nejdříve hodnostáři universitní hned po obřadech odcházející (blahopřání toto jest ještě jakousi součástí promočních obřadů),

potom rodiče a nejbližší příbuzní a přátelé a po nich pak ostatní hosté.

Hostina po promoci bývá obvykle jen rodinnou. Je-li větší, řídí se asi obecnými pravidly. Středem pozornosti je mladý doktor, který sedí v čele stolu máje po pravici matku, po levici otce. Je-li hostina hned po promoci, zůstanou hosté v tomže úboru, ve kterém se zúčastnili promoce, je-li večer, pak arci nutno obléci frak a dámy večerní toaletu, pokud hostina má být událostí společenskou. I tenkrát, je-li hostina vystrojena jinde než v domácnosti rodičů doktorandových.

Za týden anebo za čtrnáct dní po promoci je nový doktor povinen vykonati návštěvu všem hostem své promoce, zejména dámám, – povinnost společenská, které u nás bohužel dbávají velmi málo a zřídka. Nestačí poděkovati hned po promoci – leda kolegům a přátelům ze studií – neboť těm, kdož se namáhali přicházejíce k promoci, jste zase zavázáni námahou návštěvy.

Na gratulace písemné nebo telegramy dlužno odpověditi písemně, na gratulace visitkové buď také visitkou se stručným projevem díků, nebo poděkováním tištěným, které však méně se hodí, poněvadž nový doktor děkuje z valné části osobám sebe starším.

Pravidla docela obdobná platí při promoci na vysokých školách technických.

10. Přednášky

Pokud přednáška ať hledě ku přednášejícímu, ať hledě ku místnosti (koná-li se na př. v divadle) nebo hledě k aranžérům, jest událostí společenskou, dlužno i tu dbáti jistých pravidel. Tak přednášející objeví se ve fraku a bílé kravatě, páni v posluchačstvu ve smokingu nebo redingotu. Za přednášky, koná-li se v místnosti restaurační, je neslušno kouřiti a dáti se obsluhovati jídly a nápoji. Samo sebou se rozumí, že za přednášky posluchačstvo chová se naprosto zticha a nikdo nemluví se sousedem. Nejen že ruší ostatní,

ale přednášející, pokud by to pozoroval, mohl by se domnívat, že posluchač činí poznámky o jeho přednášce, a mohl by tím být rušen.

Sluší se, aby každé přednášce někdo předsedal tak, aby přednášejícího posluchačstvu představil a po přednášce jemu jménem posluchačstva poděkoval. Těch povinností není při veřejných přednáškách ať na vstupné, ať zdarma nejširšímu obecenstvu přístupných. Přicházeti pozdě a zdržovati počátek přednášky je hrubý nešvar, bohužel u nás častý. Přednášejícímu dlužno důtklivě připomenouti, že žádná, byť sebe krásnější přednáška nesmí být dlouhá, ač-li pozornost obecenstva má se udržeti svěží až do konce. Poněkud delší mohou být přednášky provázené světelnými obrazy; na přednášku bez obrazů stačí hodina.

Je-li nám přednášeti na venkově nebo ve městě cizím, informujeme se raději, dlužno-li přednášeti ve fraku či jen v redingotu.

11. Poznámky o pánské toaletě

O toaletě dámské i pánské, a zejména pánské, zmiňovali jsme se již při jednotlivých odstavcích uvádějíce, jakého druhu toalety je při té které příčině zapotřebí. Zbývají jen ještě některé poznámky o toaletě pánské, neboť toaletu dámskou nepodrobujeme žádným přesnějším úvahám proto, že každá dáma sama je těch věcí znalejší než spisovatel.

Také nejsou naše poznámky žádným brevířem moderního člověka nebo hejska, doplňující toliko úvahy předchozí, které celkem samy stačí tomu, kdo nechce být v nejnovější módě rozhodujícím a státi „na výši doby“, a nechce, aby se lidé na ulici za ním ohlíželi, jako za každým dandym, který má dobrého vždy přes příliš a kterým pravý gentleman nikdy není.¹²

¹² Srv. Gaston Tournier, *Dandies d'hier et d'aujourd'hui*. Le Gaulois, 13. čna 1914.

O obleku pánském platí, že nikdy nemá vypadati novým a že nemáme na něm rozeznati jeho trvání. Také není šik choditi stále v tomže obleku po promenádě, v lázních atd. Oblek jeden nosí elegán nejvíce dvě sezony, jenom tmavé obleky starší páni mívají po sezony tři.

O fraku bylo již promluveno, zejména ¹³ ([viz kapitola VI. Plesy, soirées, večerní zábavy](#)).

Smokingu nikdy nenosíme na ulici jako jistý dobrý muž, který se procházel v Praze po Příkopě ve smokingu, světlých kalhotách, bílé vestě, bílé kravatě a cylindru. Smoking pak nosíme spíše do společnosti pánské, - do klubu - než dámské. Večer, jsme-li na vahách mezi smokingem a frakem, nikdy nechybíme, vezmeme-li frak.

Smoking jest a zůstane úbořem „čtyř stěn“. Má svůj původ v Anglii, kde páni, kteří po diner si chtěli zakouřiti, aby potom neobtěžovali dam kouřem, jímž by jim fraky načichly, převlékají se do smokingů. Znenáhla se pak smoking rozšířil, bohužel namnoze na úkor fraku. Ale bez odporu frak zůstává samovládce jakožto jediný „evening-dress“ (večerní oblek) při plesích, večerních

¹³ O esthetické stránce fraku jsou různá mínění, ale již okolnost, že frak tak dlouho, déle století, udržuje se jakožto vynikající pánský oděv, svědčí pro něj. Ovšem, není frak jako frak. „Pro vyrabitele pánských oděvů“, psaly nedávno jisté noviny, „a zejména pro krále krejčovského umění nebylo a není nejmenší pochyby o tom, že nejen dobrý šat, ale zejména frak, který »padne«, je vskutku dílem umělým, ba uměleckým. Ale, že by také pro nějakou úřední komisi bylo rozhodujícím, jak někdo ušije frak, to ještě známo nebylo. A stalo se nedávno. V Osnabrücku syn jistého krejčího, velmi talentovaný pro umění krejčovské, ušil frak, za který v soutěži dostal první cenu. Mladý muž šel k odvodu, a tu odvodní komise zvěděvši o vyznamenání mladého umělce - krejčího, povolila mu oprávnění k jednoroční dobrovolnické službě - na základě t. zv. uměleckého paragrafu branného zákona.“ - Nijak nelze si vysvětliti odporu proti fraku, (zhusta i proti cylindru) u nás dosti časté a je naprostým omylem, příkládá-li se těmto kusům pánské toalety význam módy německé a *favorisuje-li se proti fraku smoking jako úboř salonní*. Dnes frak a cylindr ovládají kulturní svět a německé nejsou ani svým původem. - Viz mimo to poznámku na konci tohoto odstavce.

slavnostech a hostinách přes šest osob, v opěře a v lóžích velkých divadel, jen v parketu a na zadních sedadlech lóží stačí smoking.

Ale i frak i smoking možno obléci až po sedmé hodině večer. Ve dne, jak bylo již svrchu nejednou naznačeno, frak i smoking jsou vrcholem společenské nesprávnosti, přes to, že prezident francouzské republiky i ve dne objevuje se ve fraku při slavnostních příčinách.

Lesklý cylindr nosí se při návštěvách s cutaway, při jízdě na koni a v černém kabátě a při všech příležitostech, kdy oblékáme redingote (slavnostní schůze a shromáždění dopolední i odpolední, smuteční slavnosti, matinée, slavnosti zahajovací, odhalování pomníku, garden-party atp.), po případě žaket.

Při jízdě koňmo s dámou neber čepice.

Šedivý cylindr hodí se toliko k řízení čtyřpřeží a k dostihům k šedivému redingotu.

Večer cylindr bezlesklý nebo klak, který však nikdy se nestlačí a nenosí do plesové síně, jako druhdy.

Lesklý cylindr ke fraku jest nesprávný, stejně jako klak na př. k redingotu.

Ke svrchníku hodí se rovněž lépe cylindr, ale pak ať se pod svrchník nebere sako. Když, pak sundejme dříve cylindr než svlékáme svrchník, neboť cylindr k saku naprosto se nehodí. Stejně nehodí se černý klobouk tvrdý k fraku, k světlému saku, cutawayi a k redingotu. Jinak je tvrdý klobouk bezvýrazný, za to měkký klobouk, zvláště světle šedivý jest „aristokratem mezi klobouky“. Z klobouků slaměných, nošených arci jen v létě a nikoli ku příčinám slavnostním, udržuje se stále jen forma zvaná „girardi“. Ostatní formy jsou podrobeny módě. K redingotu a cutawayi nikdy ne žluté střevice!

Denní košile nosí se neškrobená s přišitými knoflíky perleťovými, všelijak vzorkovaná, ač nejelegantnější je vždy bílá, s manžetami přišitými. Vzorek košile souhlasí neb aspoň odpovídá kresbě kapesníku, čouhajícího z levé kapsy kabátu. Límce i manžety vezdy jsou bílé; límce příliš vysoké nejsou vkusné. Barevné košile hodí se

nejspíše na léto a na cesty, a jenom k saku. Na návštěvu bereme košili bílou.

K vestě vystřižené hodí se jenom košile bílá škrobená, se vzorkem, nikoli hladká, k fraku límec jen jednoduchý se špičkami rovnými nebo také ohnutými, kterým král Edvard dával přednost proto, že měl krátký krk. Manžety tak jako límec mají ostré rohy, kdežto manžety košile denní mohou mít rohy zakulacené. Angličané zachovávají při fraku módu jednoho knoflíku v košili; ale dva knoflíky perleťové nebo perlové v platině jsou lepší.

Příliš světlá kravata hodí se toliko k světlému letnímu obleku. Obyčejně se volí k barvě obleku kravata souhlasná nebo kravata barvy kontrární, t. j. k modrému obleku kravata modrá nebo hnědá, k hnědému hnědá nebo zelenavá, k šedému šedá nebo fialová. Starší páni s oblibou brávají na návštěvy k redingotu světlou, ba i krém kravatu tvaru plastronu, s nádhernou jehlicí.

K obleku modrému, hnědému nebo šedému nelze nositi kravaty černé, které hodí se jen k černému cutawayi. Kravaty čistě černé vyžadují jehlice s bílou nebo šedou perlou. Černé kravaty jsou nutností při velmi tmavých oblecích, při proužkovaném tmavém saku a najisto při smokingu (t. zv. motýl).

Módní kravaty hotoví se jen z čistého měkkého hedvábí.

Pestré mohou býti toliko kravaty u obleků sportovních. K měkkým košilím flanelovým berou páni kravaty i barev sebe pestřejších a široké jejich konce sahají až k pasu. Vůbec má kravata souhlasiti s barvou punčoch, se soukenným svrškem bot a také třeba-li s barvou košile a s kapesníkem. Elegán nosí ke každému obleku jen určitou kravatu a nikoli touž kravatu ke dvěma různým oblekům. A také ke každé košili určitou kravatu i naopak. Barva košile nesmí býti temnější než barva kravaty.

Vesta v létě stává se pomalu zbytečnou a může býti nahrazena vhodným širokým pasem, který činí tak nehezské šle zbytečnými. Obleky sportovní (polo, golf) snášejí se s vestami velmi pestrými, připomínajícími vesty livřejové.

Rukavičky nosí se šedé nebo hnědé, v létě světle žluté, kdežto dandy dává přednost světlešedým, krémovým černě pruhovaným a různobarevným, harmonujícím s oblekem, soukenným svrškem bot neb i kravatou. Bílé rukavice hodí se toliko k večernímu obleku, kdežto dámy nosí je mnohem častěji.

Na studium a provedení vši této harmonie je dojista zapotřebí vzácné píce, mnoho času a nemálo peněz.

K módě nejnovější náleží pánský shawl, dlouhý a široký, s třásněmi na konci, zejména k večernímu obleku, také na ochranu náprsenky.

Nízký, vystřižený střevíc ze slabělesklé černé kůže s malou hedvábnou nebo koženou mašlí (t. zv. pump) nosí se k obleku večernímu místo lakových šněrovacích střeviců. Ale také botky knoflíkové lze k fraku obléci. K tanci jest „pump“ nezbytný; k němu pak sluší jemná, nevzorkovaná a neprolamovaná hedvábná punčocha, ovšem černá. Ve dne a na ulici je „pump“ nemožný.

S oblibou páni dávají si z jara a v létě do knoflíkové dirky kabátu nějaký květ. V tom rozhoduje osobní vkus, ale nejoblíbenější je bílý plný karafiát, tuberosy neb narcisy ve dne, večer do fraku gardenie nebo raději orchideje, zvláště černé (jeden květ až 35 korun!).

Květy nosí se bez zelených lístků. Odpoledne k čaji do cutawaye zatkne se pět nebo šest fialek, také bez listu. Při dostizích, na kozlíku vlastního gigu bílé chrysanémy, anemonky nebo sedmikrásy.

Nerozepisujeme se tuto o úborech sportovních, jakož vůbec sportovní stránka našeho společenského života zasluhuje knihy zvláštní. Tolik jenom poznamenáváme, že valnou většinou sportů jako jízdecké, zimní, veslařství, šerm a j. nelze vykonávat bez příslušného dresu. Viz však také kapitola [VIII. Jiné zábavy společenské a sporty](#).

Monokl zřídka kdy nosí se ze skutečné potřeby, nýbrž z domněnky, že přispívá k poutavějšímu vzhledu, což jest omyl. Monokl, nehledě k jeho hygienické škodlivosti, vždycky znešvaruje tvář. Z té příčiny i dámy dávají přednost lorgnonu před skřipcem.

Švihák velmi rafinovaný jsa představován pustí monokl z oka – předpokládaje, že má to sklíčko na šňůrce – jen aby tím, jakož i opětným zasazením ukázal svoje vznešené umění, výsledek dlouhého a úmorného cviku doma před zrcadlem. Slabému oku jsou nejprůměrnější brejle a moda velikých kulatých skel, vypouklých čoček, shoduje se tentokráte s prospěchem.

* * *

Člověk, který nemá jiných starostí než jak se ustrojít, najde podrobnější předpisy pro svoji toaletu v knihách i knížkách odborných, jaké vydávají krejčíři, u nás i v cizině. (Der Gentleman. Ein Herren-Brevier von F. M. Koebner.)

Pro snazší a rychlejší orientaci o pánské toaletě přidáváme dodatkem na konci přehlednou tabelu, na kterou odkazujeme.

* * *

Budiž však výslovně povědino, že poznámky tuto učiněné jsou zde uvedeny spíše jen jako doklad podrobnosti společenských pravidel, nejsouce zákoníkem nepřekročitelným. Nikdo se netrud', nemáš-li v knoflíkové dírce svého kabátu drahé orchideje nebo není-li tvoje kravata v souladu s punčochou, že jsi člověkem bez ceny a mužem bez významu. Stroj se každý klidně, jak ti měsíc stačí, hlavně však čistě a úpravně a i když nehraješ v modě prim, neztratíš proto vážnosti moudrých a rozumných lidí. Věnuj ostatně laskavou pozornost i odstavci následujícímu, nadepsanému „Mladý svět“.

Poněvadž naše doba toho žádá, praví G. Tournier ve článku svrchu citovaném, strojme se bez přepychu sic, ale mužně, a bojujme proti těm „zbloudilcům“, kteří se domnívají, že jsou elegantní tenkrát, když jsou nápadní, kteří vymýšlejí disparatní sestavy nebo kteří deformují módu pod záminkou, že ji chtějí reformovati.

* * *

Poznámka. Po prvním vydání tohoto dílu „Společenského katechismu“ psal mi jistý můj vzácný přítel, vynikající muž

a výborný Čech, navazuje na poznámku o fraku, uvedenou na počátku tohoto odstavce toto: „Odporu proti fraku i proti cylindru nelze si vysvětliti než důvody, které se aspoň u nás, netýkají fraku jakožto části světového obleku, jenž ani původem není německý, nýbrž těch, kteří jej nosí. To jsou v Čechách Němci. Odvěký náš s nimi boj vedl i ku vnějšmu od nich odlišování vůbec a k čamaře zvláště (k nížto se ovšem nehodí také cylindr), jejížto předkové nalezeni v Polsku, Srbsku a Uhrách (kde maďarská čamara jest původu slovanského, od podmaněných Slovanů.¹⁴) Vůbec pak nelze popírati, že, čím více obecná kultura rozlišující znaky národů zahazuje, tím usilovněji lidé i národové se zas od sebe snaží různiti. Jako frak stolecím, tak čamara oprávněna také dlouhým trváním (od r. 1848) a na dvoře císařském i na dvorním plese vedle národních krojů polských a maďarských stejnými jsou pány frak i čamara (dr. Herold, hr. Leopold Lažanský, starostové měst pražských Podlipný, Srb, Groš). Kde tedy mluvíme o fraku a cylindru, budíž oprávněna i čamara a tvrdý černý klobouk. Ba čamara je schopna užívání ještě širšího nežli frak, jsouc i slavnostním šatem veřejným vůbec. – Tak trvají vedle sebe a stejně oprávněně obě zásady: I pod frakem a cylindrem může býti srdce vlastenecké, a: Šaty jeví člověka neboli vnitřek i vnějšek nechť se shodují, čili podle Komenského: čímkoli vidín býti chceš, tím aby také byl skutečně, sice budeš mrzkostí před Bohem.“

O čamaře nezmiňují se valně ve svém „Společenském katechismu“ z důvodů rozmanitých. Předně proto, že čamara byla uměle zavedena jakožto kroj národní, jímž de facto není, po druhé, že příliš často jsouc nošena byla zdiskreditována a přestala býti úborem salonním a posléze, že sami jsme ji odložili. Kdybychom měli opravdu pěkný kroj národní, neváhal bych hájiti jeho

¹⁴ Podle dra Č. Zírta (Ottův Slov. naučný V. 857) je česká čamara asi napodobena, pokud se týče základní podoby i rázu, podle starší čamary polské, neboť název čamara není nikde doložen v památkách staročeských, ba ani spisovatelé v první polovici minulého století slova toho neuvozuji (na př. Jungmann ve Slovníku). Je tedy čamara útvar nový a umělý.

platnosti – je-li jím čamara, nevím. Naše veřejnost sama, nikoli „Společenský katechismus“, rozhodla v její neprospěch. Důvod odporu proti fraku svrchu uvedený asi sotva lze uznati, neboť pak, chtějíce býti důslední, nesměli bychom nositi ani kalhot, jako Němci...

Mimo to mohlo by se snadno přihoditi, že by Čech v čamaře nebyl v cizině připuštěn tam, kde je předepsán frak.

Nepřestávám hájiti zásady, že nám Čechům nejdříve vniterně jest se zdokonaliti, že jest nám vyniknouti hlavně prací a věděním, uměním a dovednostmi, charakterem a všemi ctnostmi, a pak teprve vnějškem, přes to, že sám podávám veřejnosti tuto knihu, jenom vnějších forem se týkající. Ale formy tyto rád bych měl takové, aby se neodlišovaly od forem světových, obecně uznávaných, aby Čech ve společnosti světové nevzbuzoval nápadné pozornosti svým vnějškem, leda svými pracemi vynikajícími, svým vybraným chováním, svou řečí, svými výkony, zkrátka svou cenou vniternou. Nestavím se nikterak proti národnímu kroji, libo-li proti čamaře a klobouku ať tvrdému, ať měkkému, ale pak bylo by třeba užívati kroje toho opravdu tak jako fraku a nenositi ho po ulici nebo do úřadu, neboť ošuntělý národní kroj není hezký.

A když veškerému vzdělanému světu stačí frak, když ani Francouzi, ani Angličané, ani Rusové, ani Němci atd., nenosí ve společnosti zvláštního kroje národního – proč bychom tak měli činiti právě my Čechové?

12. Mladý svět

a) Mladý muž

Byl by na trpkém omylu, kdo by se domníval, že ten muž a mladík s dostatek vyhovuje požadavkům společenským, jenž všímaje si bedlivě panující módy přesně dbá předpisů jejich a šatí se jinak ráno, jinak v poledne a jinak večer, jak káže dobrý mrav, znaje při tom i podrobně zákony slušného chování tuto uváděné.

Ale muž v pravdě ušlechtilý není otrokem módy. Ten, kdo se strojí jen podle „last fashion“, činí dojem mannequina, kterého si vydržuje krejčí pro reklamu, a ten, kdo tančí všechny možné tance sebe bezvadněji, provozuje dokonale sporty, pořádá plesy a bazary, na cesty běře bezvadná zavazadla, dovede poklonkovati a zdvořilostní kodex zná z paměti, není ještě gentlemanem.

Skutečný gentleman, jehož definici podali jsme [v úvodu](#) a jímž se státi má býti cílem každého muže, žijícího ve společnosti s jinými, neomezuje se na módní šat a zevní formy zdvořilosti. Zdvořilost a úctu, kterou má vůči jiným, má míti i v srdci, nejprve k sobě samému.

Zdvořilost vznikla z lásky člověka k bližnímu a z obavy, abychom nikoho neurazili a nikde nenarazili. Je to ctnost národů civilisovaných. Zdvořilost má příjemné stránky tomu, kdo ji přijímá, i tomu, kdo ji koná, činíc jej milejším a sympatičtějším i tenkrát, když nevyuniká dary fysickými.

Jest jisto, že kdybyste i dbali všech předpisů slušnosti a zdvořilosti, byli při tom duchaplni, – jakmile vám uklouzne jediné zlé nebo jen kousavé slovo, přese všechno zevní svoje zdání vzbudíte hned jistou nechuť, ne-li odpor.

Muž gentleman je dobromyslný, skromný, zdvořilý a velkodušný. Nikdy nikoho úmyslně neurazí, ale nesnese žádného bezpráví, nechať se týká jeho sama nebo jiných, nejméně však útoku na svoji důstojnost a čest.

Jest oblíben, ale je také obáván pro pevnost a neoblomnost svých zásad, které nestrpí nedůstojných kompromisů.

Nepodezírá nikdy nikoho ze zlých úmyslů, poněvadž sám nikdy nechce jednati špatně a poněvadž rád by viděl lidstvo a svět v nejpriznivějším světle. Má sklon k optimismu. Kráčí světem ozbrojen jsa toliko vědomím práva a dobra. Krotí svoje záliby, zjemňuje svůj vkus i svoje zvyky a čelí svým chybám a nedostatkům. Má úctu ke starším a shovívavost k mladším.

Zůstává věren tomu, komu je oddán láskou a přátelstvím. Závazky srdce svého netrhá snadno a lehkomylně, a bylo-li

přátelství utlumeno, zachovává i pak aspoň zevní formu slušnosti. Jedná tím způsobem trochu k vůli sobě, ale mnohem více k vůli tomu, kdo se stal nehodným jeho lásky, k němuž však stále cítí se vázán ohledy. Tím spíše, byla-li to žena. Pravý ten gentleman nikdy není předpojat ani vrtošivý. Zkoumá nejprve osobu, ke které ho vábí sympatie, dříve než jí věnuje svoje srdce a svoji náklonnost, kterou ne snadno někomu přináší, ale ještě tíže mu ji pak odnímá. Dbá úzkostlivě všech, i drobných závazků života a - nevypůjčuje si peněz!

Gentleman nikdy nespílá a nikdy nelže. Je-li nucen říci o někom něco špatného, řekne to jenom tenkrát, má-li pro svůj výrok nezvratné důkazy. Nejedná gentlemanlike ten, kdo kohokoli nařkne ze špatného činu bez důkazu, byť jeho domněnka byla sebe silnější a sebe více oprávněna.

Gentleman je pln úcty a něhy k ženám; vůči nim se mírní ve všem všudy, v hovoru s nimi je vybraný a zdvořilý až úzkostlivě. Mluví o ženách i za jejich nepřítomnosti s úctou, nekompromituje jich nikdy a je-li nutno, brání je slovem i skutkem. Vyhovuje vždy těmto požadavkům naše jeunesse dorée?

* * *

Slušný muž mluví co nejméně se svými druhy a přáteli o ženě, ku které srdce ho vábí, o které sní a kterou chce pojeti za choť. I když je jist její láskou, nikdy se nechlubí vůči nikomu svým štěstím. Má toliko právo oznámiti svoje zasnoubení nebo svůj sňatek, když už je věc na jisto postavena. A i tu mluví ještě s velikou zdrželivostí o věcech příštích, neboť člověk nikdy neví, co přinese i sebe bližší budoucnost. Mimo to jsou city, které pozbývají půvabu proto, že jsme jich nedovedli uzavřítí do svého nitra.

Pravý šlechtic společenského ducha mluví tedy veřejně co nejméně o dámě, aniž ji haní, ani příliš chválí; nejméně se chlubí, že byl od ní milován, nebo jen vyznamenán nějakou přízní. Ví, že kdyby se sebe menším slovem dotkl její pověsti, mohl by býti příčinou velkých nepřijemností. Z nepatrné poskvrny ženy

provdané může vzniknouti nedohledná zkáza jejího manželství. Muž ctí ženu když ne jinak, tedy pro památku své matky, která byla pro něho schopna nejvyšší oddanosti a největších obětí. Proto obklopuje ženu největší úctou, jejímž výrazem je – nejhlubší mlčení, které může porušiti jenom chvála její dobroty tenkrát, když vlasy její už sešedivěly.

I kdyby žena povahy příliš živé byla přísná a tvrdá vůči gentlemanovi, ten jí nikdy neodpoví zprudka nebo dokonce zhruba. Nejvýše jemným a duchaplným žertem a při tom zdvořile ji uvede do příslušných mezí.

Slušný muž při tanci nebo při společenských hrách, které vyžadují vzájemného styku neb objetí, nikdy netiskne svoji družku k sobě, dalek jsa všeho zdání nepřístojnosti. Může se bavit s dámou i o jiných věcech než o počasí, o četné návštěvě plesu atp., ale dbá při tom úzkostlivě svých slov a výrazů, aby neurazil ženské prostoty a nevinnosti, kterou mnoho žen dovede zachovávat i v manželství.

Tak jako gentleman vždy a všude projevuje ochotu vůči ženě, nikdy ze své ochoty a pozornosti k ní, byť i byla přijata s vděkem, nečiní důsledků.

* * *

Mladíkovi nesluší chování stařecké, blaseované, a staršímu zase dlužno chovati se vážně a důstojně. Je převrácený svět v taneční síni, kde tančí staří, a mladí na ně pohlížejí dokonce s opovržením.

* * *

Přes to, že honbu za nejnovější módou přenechává gentleman lidem prázdného ducha, přece trochu koketerie v zevnějšku je mu nejenom dovoleno, ale i žádoucí. „Muž vkusně oděný má ještě větší vliv na muže než na ženy,“ psal kdysi Lord Chesterfield svému synovi. Nebudiž z toho usuzováno, že otázka pánské toalety nic není v očích dámských, ale muž nedbale oblečený nevzbuzuje valné úcty ani u svých druhů, kteří v této nedbalosti vidívají překážku

dalších jeho úspěchů - to se přihází často, vyjímaje lidi geniální, kterých je málo.

I muž společnosti nemusí mít garderobu bohatou, ale má mít vhodný oblek pro každou příležitost a oblek jeho musí být čistý a nikdy ne nápadný. Do práce nejde v úboru návštěvním, tak jako do deště nevezme obleku nového. Král Jiří řecký, zvyklý skromným poměrům z mládí, vždycky na večer, jež trávil jen v rodině, oblékal šaty obnošenější, jichž neuzíval už na venek.

Ruce drsné od práce nehanobí člověka a i dělník může být gentlemanem. Jen když mimo práci má ruce umyty. Ani šperky nejsou přídavkem gentlemana - jeden prsten, knoflíky u košile a manžet a dost.

Se vnějškem tomu tak jest jako se slušnými způsoby; dbáme obého beze vší pedanterie a beze všech nároků; jenom pocit vlastní důstojnosti a touha být příjemným jiným zdůvodňuje péči o vlastní osobu.

* * *

Není radno bez rozmyslu kde komu nabízetí důvěrné tykání, které zavazuje k rozličným závazkům, službám a ohledům, a které by nám snad někdy mohlo být nepříjemno. Ale bylo-li nám tykání nabídnuto, nemůžeme ho nepřijati bez důvodů velmi závažných, sic těžce bychom urazili osobu přátelství nám nabízející. Jinak ovšem v Sokolstvu, kde tykati si je závazno všem bratřím.

Viz také kapitolu XXI. Přátelství a nepřátelství ve II. díle „Společenského katechismu“.

* * *

Pravý gentleman nevědomky a bez úmyslu stává se vzorem dobrého tónu. Osvojí si všechny drobné dobré obyčeje, aniž jim přikládá jaké důležitosti, ale oceňuje jejich dobré stránky. Za toto všechno svoje konání klidí úctu, vážnost i oblibu. A to již stojí za jistou námahu.

Gentleman oceňuje svého bližního, nezná rozdílu ani náboženství, ani národnosti, ale sám nejen že neskrývá svého přesvědčení, ale dovede je i hájiti proti všem. Nelze si mysliti gentlemana vlažného vůči ideám, které ovládají svět, a jednou z těch jest předem idea národnosti. Náš gentleman musí býti Čechem až do těch hrdel a statků, každým coulem a do posledního dechu a jakákoli vlažnost ve smýšlení vlasteneckém nesnáší se s jeho zásadami, aniž s jeho skutky. Varujeme naši mládež od internacionalismu, dusícího nadšení vlastenecké, jehož náš malý národ nesmí postrádati, nechce-li zahynouti.

b) Mladá dívka

Dívka dobře vychovaná nikdy se na ulici neohlíží za nikým, byť jí byl sebe milejší. Žádný pán nesmí ji osloviti, pokud je sama nebo provázena jen služkou, leč by to byl starý dobrý přítel a ovšem také blízký příbuzný. Každé jiné oslovení nechává dívka naprosto nepovšimnuto.

Setká-li se s přítelkyněmi ať na ulici, v divadle, v sadech nebo jinde, vystříhá se hlučného hovoru a smíchu. Mírný úsměv však provází také její pozdrav, který vykoná nejen pokynem hlavy, ale i slabým úklonem poprsí, po případě slovem.

Nepohlíží na nikoho upřeně a v divadle kukátkem nemíří ani na osoby známé, neřku-li neznámé.

Mladá, dobře vychovaná dívka nestrojí se ani křiklavě, ani nápadně, ani příliš nádherně, neboť mládí samo jest jí nejlepší okrasou. Nelze pochopiti, kazí-li si děvče mladistvou svoji pleť pudrem nebo dokonce líčidlem; dáma líčená vzbuzuje vždycky nemilý dojem. Není líčidla, které by oko pánovo nedovedlo rozeznat jakožto líčidlo. Srov. „Společenský katechismus“ díl II. kapitola XX. Žena a muž.

Dívka nemluví ani příliš hlasitě, ani šeptem, hlas její nebudiž ani unylý, ani pronikavý. V hovoru sluší jí ještě více než mladíkovi vyhýbati se silným nebo titěrným výrazům, neshledává všechno

báječným, nezbožňuje všechno, není jí vše hezoučké a miloučké, nádherné, rozkošné atp., pokud jde o věci docela prosté a obyčejné, aniž se stále a všemu diví nebo směje.

Nemluví s přítelkyněmi o věcech rodinných, o svých rodičích vyjadřuje se vždy s největší úctou a láskou. Konajíc návštěvy se svou matkou vyčká, až bude oslovena, ale neodpovídá jednoslabičně chovajíc se docela přirozeně. Sebe duchaplnější svoje poznámky nechať pronáší skromně, ježto skromnost jest její největší ctností nehledě k tomu, má-li její otec čtyřpatrový dům, nebo velkostatek čili nic.

I když zábava ji nepoutá, nedávejž na jevo své nudy a nezívej. Poslouchej trpělivě dvakrát, třikrát touž historku, a usměj se vtipu i po druhé. Dojmy svoje dívka povinna ovládati a se skromností sdružovati trpělivost.

* * *

V zábavě, na plese atp. dívka nechovej se hlučně, ale proto nebuď chladna a vážná. Slovem volí zlatou střední cestu mezi přehnanou upejřavostí a výstřední bujností. Také v jídle budiž zdržlivá, ač nemusí při tom mítí hlad. Je-li u pána nestřídmost známkou špatných mravů, u dívky tím více. Tak na př. děvče nikdy nemá pítí víno čisté, jen vodou zředěné, likérů nepije vůbec. Staré Římanky nikdy nepily víno veřejně, dívka a žena nového věku nepije ho ani veřejně, ani doma.

* * *

Jak z dobroty srdce, tak z opatrnosti dívka se neposmívá svým přítelkyním, nepomlouvá jich, nedělá si z nikoho posměšky a chová se tak, aby nikdy nikoho neurazila, aniž mu způsobila sebe menší bolest a žal. Mladá dívka rozsévej kolem sebe jen potěšení, půvab a radost.

O kouření děvčat platí totéž, co bylo řečeno o kouření dam vůbec ([viz v kapitole I. Pravidla obecná](#)).

Ve styku s mladými pány chovej se děvče tak, abys nikdy nepozbylo jejich úcty. Raději obětuj lásku, ale nikdy si nezadej ani v nejmenším. Vídal jsem na Žofíně, kterak několik mladých pánů z tak řečené společnosti *sedělo* na lavičce a před nimi *stály* slečny z téže společnosti bavíce se bez ostychu. Kde zůstala jejich dívčí hrdost?

* * *

Jsou děvčata, která nedovedou na nic jiného mysliti a o ničem jiném mluvit než o šatech svých a svých známých i neznámých, nemajíce žádného jiného zájmu než o toaletu. Ubozí jejich příští manželé!

Druhou krajností mladé dívky je taková studentka, která jsouc si vědoma svých hlubokých (?) vědomostí pohlíží s patra nejen na své prostší družky nestudentky, ale i na každou ženu, která plní nejvyšší a nejsvětější úkol ženy, je pečlivou hospodyní a starostlivou matkou, třeba neznající algebry a řecké gramatiky. Chovají se někdy povýšeně i ku svým kolegům studentům zapomínajíce, že vědomosti studentů nejsou o nic menší, a kromě toho, že mužská mládež studující nemá ve zvyku svými studijními snahami oslňovati svět.

Žena má dojista právo na vzdělání a studium, a každý musí souhlasiti se snahami k tomu čelícími, ale má ho užiti nejen na svou výživu, ale i na to, aby zušlechtila sebe, svoje okolí a později a především – svoji rodinu.

Není potřebí, aby studentka, chtěc býti tím, čím student, stírala se sebe ten půvabný pel ženskosti, jehož nenahradí žádná učenost, byť sebe větší.

Mladá dívka nemusí se míchat do politiky, ale nemá býti vlažná ve vlasteneckém cítění a musí si býti vědoma, tak jako mladý muž, svého čeství. Vždyť ona to bude, až nastane čas, která bude učiti svoje děti nejdražšímu, co máme, jazyku mateřskému. Proto i z úst

mladé dívky chceme slyšeti svůj český jazyk ryzí a neposkvrněný. Hanbou národa jsou děvčata, která pro chvilkovou zábavu a zbytečně lámou jazyk cizí, místo aby zjednávala úctu jazyku vlastnímu. Mladé dívky ani netuší, jaká v nich dríme síla, kterou by mohly prospěti svému národu.

VII. Pohostinství

1. Hostitelé

Nezveme nikoho k sobě na pobyt delší, nemáme-li na to vhodného bytu a nemůžeme-li hostu nabídnouti zvláštního pokoje, o zvláštním vchodu tak, aby nemusil procházeti pokoji hostitelů. Ve velkých městech poměrně řídkěji se naskytne k takovému pohostinství příležitost než na venkově, a dojista každý volí tam raději hotel, kde je daleko volnější a nezávislejší, než pohostinství soukromé, kdežto na venkově často vhodných hotelů ani není.

Před příchodem hostovým domácí paní se přesvědčí, je-li jeho pokoj v náležitém pořádku, zejména je-li postel bezvadně čistá. – Hosté pozváni, postele postlány, dí staré přísloví, – umyvadlo opatřeno vším potřebným, hojností vody studené i teplé a ručníků, mýdlo čerstvé, skříň prázdná, tak aby byly hosti k dispozici, zásuvky prázdné a na psacím stolku je-li inkoust a potřeby psací, zejména listovní papíry, obálky, pohlední lístky a blankety telegramové; vedle toho i několik poštovních známek pro první potřebu. Jako kdyby přicházející host měl tady naléztí všecko pohodlí, které má doma. Ale jenom a hlavně pohodlí – nikoli přepych, zvláště ne přepych bez pohodlí. Vynaložíme však vše, aby host byl spokojen. Jaký host, taková mu i čest.

* * *

Podle možnosti jdeme hosti vstříc na nádraží, abychom jemu dali na jevo, že již netrpělivě ho očekáváme a že je vítán. Zvláště však to učiníme, nezná-li host kraje, do něhož přichází, a abychom jemu usnadnili nesnáze příjezdu, postarali se o expedici zavazadel domů atd. Rozumí se, že z nádraží dáme jemu k dispozici povoz, ať svůj, ať zjednaný.

Po příchodu a uvítání hostově vybidneme jej, aby se uchýlil do svého pokoje za příčinou úpravy své toalety nebo převléknutí. Je-li

ještě dlouho do oběda nebo večere, pošleme mu do pokoje nějaké občerstvení, jako bouillon, čaj s chlebem a máslem a pod.

Hostitelka hned se informuje, co host snídá, aby mu mohla vyhověti.

U stolu host zaujímá čestné místo. Třeba že hledíme hosta uctíti co nejlépe, tož ani tady není vhodno oslňovati jej neobvyklým přepychem a zvláštní bohatostí stolu, jež přesahuje buď jeho, neb naše prostředky.

Hosti třeba zjednati nejen pohodlí hmotné, ale třeba učiniti mu pobyt příjemným i četnými zábavami, jako vycházkami, honbou, pik-niky atd. Ve městě provedeme jej tak, aby viděl vynikající památky, divadla a znamenitosti, a všecko, co zasluhuje prohlédnutí. Na straně druhé popřejeme mu zase dost volné chvíle na zábavu vlastní a neunavujeme jeho i sebe stálou svou přítomností.

Budiž připomenuto, že tu máme na mysli zejména hosta cizího, nikoli nejbližší příbuzné, kteří se snad spokojí s pohodlím mnohem menším.

* * *

Někteří hostitelé nemohou se dočkati, aby se hosti pochlubili svým majetkem, domem, dvorcem, zámkem, zařízením své villy atd.

Předně nevíme, zdali to vše hosta zajímá, za druhé připravujeme ho o možnost, aby sám nás požádal a projevil zvědavost, která nám zalichotí. Potom také může jeho obdiv býti upřímnější. Máme-li galerii obrazů nebo sbírku nějakou, nenutíme hosta k podrobné prohlídce, nezajímá-li ho sbírka zvlášť.

* * *

Střežme se prozraditi hosti domácí nesváry, a nehubujme před hostem na domácí nedostatky, manžel nestěžuj si na svoji choť a hostitelka na manžela. Nic není hosti trapnějšího!

Často chování dítek zavdává příčinu k nemilým výstupům. Netrestejme děti před hostem a vyřídíme tu věc až po jeho odchodu nebo v jeho nepřítomnosti.

Nestěžujme si hosti do chyb svého služebnictva, zejména nikoli za přítomnosti služebných.

Do věci zpropitného hostitel se nemíchej, nanejvýše dávej na srozuměnou svému služebnictvu, aby v této příčině chovalo se nejskromněji a nedávalo na jevo žádné chtivosti. Naopak dlužno nakázati jemu, aby bylo k hosti co nejúslušnější a žádným způsobem méně úslušno k těm, jichž postavení je méně skvělé. – Bylo by nevhodno, kdyby hostitel chtěl přemlouvati hosta, aby nedával zpropitného služebníku, s jehož výkony hostitel není spokojen.

V některých domech zakazují hostitelé služebnictvu bráti zpropitné, jež sami jim nahrazují dávkou přibližnou, což je společensky nejsprávnější. Viz také odstavec o zpropitném [v kapitole V. Hostina.](#)

Hosti odjíždějícímu, je-li to dáma, podáme květiny a vyžaduje-li to jeho nastávající cesta, i malé občerstvení s sebou. Pokud možno vyprovodíme ho i na nádraží neb aspoň dáme mu opět k dispozici povoz.

2. Host

Pozvání na delší pobyt přijmeme jenom tenkrát, když sami můžeme pozvání to oplatiti stejnou zdvořilostí, leč za okolností výjimečných, jako je vysoké postavení neb urozenost hostitelova. Nebo třeba býti ve stycích dosti důvěrných s hostitelem, abychom byli jisti, že nebudeme jemu překážeti.

Nikdy nezmene se sami nebo nevynucujeme pozvání, ani ne tenkrát, jsme-li ve stycích důvěrných. Velmi zhusta činí tak hosté venkovští, kteří mívají jistou hrůzu z hotelů. Kolik často nesnází ušetřili bychom nejdříve hostitelům a pak i sobě, kdybychom dali přednost pohodlnějšímu pokoji hotelovému před ubytováním

soukromým! Jak svrchu řečeno, městské byty bývají zřídka kdy zařízeny na hosty a hostitel dojista mnohdy raději nabídne pohostinství v hotelu, než by svoji domácnost uvedl hostem v nelad.

I kdyby vás známí nebo přátelé ve velkém městě zvali, předstírejte cokoli a dejte přednost hotelu, přijmete pak ovšem s radostí pozvání na oběd, ale na delší pobyt jenom tenkrát, když jste jisti, že v bytě nebudete nikomu překážeti.

Přijmete-li jednou pozvání, buďte přesni v daném slově. Nezapomeňte smluveného dne, pro jistotu den, dva dny napřed se ještě ohlaste a udejte přesnou dobu svého příjezdu.

Nejste-li zvaní na určitý počet dní, dejte brzo po příchodu vhodným způsobem na jevo, že záhy jest vám odejeti (kdy? – na to odpovídá lidové rčení, že „host a ryba třetí den zavání“) a jenom kdybyste neomylně viděli, že hostitelé byli připraveni na delší vaši návštěvu a že byste jim odchodem způsobili opravdovou lítost, můžete prodloužit svůj pobyt. Odjíždějte však vždy mnohem dříve, než jste omrzeli. Když host nejmilejší, nechť se dále běře.

Nezůstávejte přes dobu dříve určenou, i kdyby hostitelé vás zdržovali. Stokrát lépe, budou-li litovati vašeho odjezdu, než aby si ho přáli. A nikdo nezapomeň, že kdes rád viděn, bývej zřídka, kde nerad, nikdy.

Po příchodu vyjádřete svoje potěšení, že smíte strávit několik dní mezi svými přáteli; nic, co nemůžete chválit, nekritisujte, ani kroj, ani lid, ani jeho zvyky atp. Je-li co směšno, shledávejte to pitoreskním a buďte velmi opatrní ve svých úsudcích, ještě opatrnější v odsudcích.

Užijte, co se vám dává k dispozici, ale nezneužívejte toho. Chovejte se tak, jak byste si přáli, aby host se choval u vás. Neobtěžujte zbytečně služebných a nežádejte od nich mnoho pro sebe, až by byli nuceni zanedbávati službu domácích. Neposilejte jich nikam bez vědomí panstva, které zatím snad by jejich služeb potřebovalo, nechovejte se k nim důvěrně a nevyptávejte se jich na svoje hostitele a na domácí poměry.

Neuplatňujte svých zvyků, nýbrž podrobuje se zvykům domácím ve všem, i ve stravě. Co do stravy zvláště nečiňte žádných zbytečných nároků, najmě ne takových, které by přesahovaly možnost hostitelů. A nechtějte, co nelze v kraji dostat; zkrátka spokojte se vděčně vždy a ve všem s tím, co vám podávají.

Nepřemísťujte předmětů a neprohližejte nic, co není přímo ve vašem dohledu. V cizím domě nejlépe býti poloněným, polohluchým, poloslepým. Chcete-li hráti na piano, zajistěte se nejdříve, že to nebude nikomu nepříjemno, sečkejte raději, až budete k tomu pozváni, a neprohrabujte se v notách hostitelů. Hrajte jen tehdy, kdy víte, že nikdo neodpočívá a nepracuje. Také knihy zapůjčené z knihovny odevzdejte opět na místo; nevyhledávejte knih sami, ale požádejte raději, aby hostitel sám vám některé našel.

Střežme se něco polámati neb pokaziti; stane-li se tak náhodou přece, oznámíme to ihned hostiteli s náležitou omluvou. Nezneužívejme ručnice k dispozici nám dané na střílení ptactva kolem domu.

Máme-li s sebou děti, dávejme dobrý pozor na jejich chování, zejména jsou-li děti také v rodině hostitelů: jsme jaksi zodpovědní za skutky svých dítek.

Nezneužívejme laskavosti hostitelů a nijak jim nepřekážejme. Ponechme jim naopak jistou svobodu nežádajíce, aby se stále nám věnovali. Zvláště mají-li pilné svoje zaměstnání. Je-li potřeba, předstírejte, že sami máte co dělat, na př. s korespondencí, a uchylte se do své komnaty, aby hostitelé byli volni.

Přijímají-li hostitelé návštěvníky, neobjevujte se dříve, dokud nejste k tomu vyzváni, a buďte pak velmi uctivi k návštěvníkům a před nimi nikoli příliš důvěrní k hostitelům.

* * *

Neobjevujte se mimo svůj pokoj v nedbalkách a nevycházejte příliš pozdě; ušetřte služebným všechny nesnáze a usnadněte jejich službu. Předě dveře dejte večer šat na vyčištění, neb aspoň zpravidla boty. Je-li jakýkoli nedostatek ve vaší obsluze, nestěžujte si nikomu.

Ostatně sami buďte opatření cestovními potřebami, jako kartáčem atp., a je-li potřeba, poslužte si sami.

Cestovní naše potřeby a zavazadla vůbec buďtež bezvadná, jakož i to, co je v nich, a nezapomínejme, že nebude-li sluha naše věci ukládat a vyprazdňovati zavazadla, jistě služka si jich aspoň trochu všimne. Potom: jaký krám, takový pán. Zavazadlu sice nevádí, je-li častým cestováním odřené, ale ať není rozdrbané, stahované provazy a provázky, nebo takové, aby se služebnictvu v rukách rozpadlo. A hleďme býti co možná opatření vším, čeho potřebujeme, abychom nic nemusili vypůjčovat anebo shánět. Že prádlo i šatstvo musí býti v nejlepším pořádku, rozumí se samo sebou.

Do zahrady nechod'te, nejsouce uvedeni od svých hostitelů, leda byste se tam uchýlili pro odpočinek a lekturu. Ale netrhejte tam ani květin, ani ovoce, aniž vás hostitel k tomu vyzval. Šetřte koní i vozů, jež jsou k vaší dispozici, a nechtějte sami řídit koně, leč byste byli naprosto jisti svou dovedností. Nekonejte pak dlouhých vyjížděk, neprovází-li vás hostitelé. Totéž platí o automobilu.

Nechod'te nevyzváni do soukromých komnat svých hostitelů a do vedlejších místností domu. Podříďte se ve všem domácímu řádu, zejména také co se týká doby, kdy hostitelé vstávají a uléhají. Ale vy sami večer odcházejte spíše dříve než později, aby hostitelé po případě mohli si o samotě pohovořiti o svých záležitostech.

Kdyby hostitelé byli nenadále nuceni odejeti, najdete nějakou záminku, abyste mohli odejeti, možno-li, ještě dříve neb aspoň s nimi.

Zpropitné služebnictvu dejte vždy za námahu, kterou s vámi mělo. Buď jednotlivě, nebo větší částku hromadně na obecné rozdělení.

* * *

Nepřinesli-li jsme hostitelce žádného daru, jak někdy bývá zvykem, pošleme dárek po odjezdu, na důkaz vděčnosti. Všim

způsobem však dlužno do návratu listem poděkovati se za vzácné a milé pohostinství.

Dárku neposíláme, jsou-li hostitelé proti nám velmi zámožní.

Namnoze bývá u nás v českých krajích obyčejem hostiti vynikajícího hosta, ať našince, ať cizince v domech soukromých. Buď že pořadatelstvo, které si přítomnost hostovu (na přednášce, produkci atd.) vyžádalo, opatří mu pokoj u některého zámožného domorodce, jehož byt dle jeho mínění poskytuje většího pohodlí nebo nádhery, anebo zámožný jednotlivec poprosí sám, aby se mu dostalo cti hostiti vzácného příchozího.

Obecně sotva se tím zavděčíme hosti, obyčejně osobně neznámému, který v bytě soukromém vždy je vázán sterými ohledy: ty by odpadly, kdyby mohl býti ubytován v hotelu, nehledě k tomu, že domácnosti našich menších měst zřídka kdy jsou zařízeny na uhoštění, ke kterému nestačí vždy jen pokoj o zvláštním vchodu. Pohostinství soukromé mělo by svůj význam jenom tenkrát, kdyby v místě nebylo hostinců. Vězme, že cizinec jistě raději se spokojí se skromnějším pokojem v hostinci, kde si může poroučeti, kde není vázán žádným domácím řádem, než s pohostinstvím soukromým, pro které je povinen ještě k tomu vděčností, ač o ně nežádal. A pak nepřipravujme hostinského o výdělek, který náleží jemu!

* * *

Nevíme dobře, do které rubriky zařaditi poznámku následující, jelikož hodí se více méně do každé, poněvadž člověk za všech případností společenských zůstává člověkem a samému papeži to připomínali, posazující jej druhdy na stoličce, které říkali „sedes copranica“.

Jest pravidlem, aby každý ve společnosti co nejúzkostlivěji se střežil prozrazovati fyziologické nutnosti a slabosti lidské, jež všem lidem bez rozdílu jsou společny. Pokud jde o kýčání, kašlán, plití atp., není věc tak nesnadná. Jinak, jsme-li nuceni z určitých příčin ze společnosti odcházeti. V Anglii bývá zvykem, že když přijde mužský host do domu, hostitel vybídne jej již před hostinou, není-li

libo „umýti si ruce“ a pod touto záminkou host snadno a beze vší nápadnosti může odejít. A stejně po hostině. Arci v Anglii příslušná umývárna je tak zařízena, že vyhovuje buď sama, nebo vedlejšími přilehlými svými místnostmi i jiným potřebám. Ze společnosti odcházeti způsobem nápadným není ani slušno, ani příjemno, ale je-li nezbytně nutno, neobětujme svého zdraví ohledům společenským. Sice každý zařídí se tak, aby nebyl nucen vycházeti, ale někdy podlehně člověk své přirozenosti a nezbytnost je tu i choulostivá otázka, jak se zachovati. Zvláště lidem starším a snad poněkud chorobným často se tak přihází. Jedete na příklad v kočáře, ještě k tomu s dámami: vyhlédněte tedy vhodné místo a požádejte za dovolení projít se, poněvadž dlouhým sezením jste zemdleni. Jsou okolnosti, kde i dáma tak učiniti je nucena. Taktní spolecestující buď ochotně dají zastavit, anebo uvítají toto rozhodnutí a sami vystoupí, jakoby se chtěli projít do blízkého lesa jiným směrem. Za některých okolností „okamžitá nevolnost“ pomůže z nouze. Nikdo však se na nic nevyptává, necháváje osobu dotýčnou klidně odejít a sám má na mysli, že zdraví je z největších statků člověka a že naturalia non sunt turpia, t. j. za to, co jest přirozené, netřeba se hanbiti. Vždycky však chovejte se tak, aby věc byla co nejméně nápadná, abyste dle možnosti jednali nepozorovaně a vůči jiným dělejte, jako byste nic neviděli a neslyšeli, takže osoba ona může se domnívati, že nebyla pozorována odcházejíc, slovem, nezbytnou nepříjemnost musíte umět ulehčiti. Vagony dnešních drah na štěstí valnou většinou jsou zařízeny pro pohodlí obecnstva, tam, kde toho není, je příkaz, aby aspoň jeden vagon příslušnou místností byl opatřen. Neostýchejte se konduktéra požádati, aby vás tam zavedl.

Ze společnosti odcházíme pak vždy jen, kdy věc je nejméně nápadná, jako v meziaktí, za přestávky při přednáškách, při hostině za rozruchu po přípitku a pod. V soukromí hostitel k pánům, hostitelka k dámám bude pozorná, zvláště starším, arcí způsobem co nejopatrnějším a nejsetrnějším. Často prokáží jim svou pozorností velikou službu a získají velikého vděku.

Jsme-li však předem jisti svou tělesnou slabostí, nepřijímejme pozvání, ujdeme tím mnoha nepříjemnostem, jakož vůbec hledíme vezdy ku svým chorobám a nedostatkům a zařídíme se tak, abychom jimi ostatní členy společnosti buď vůbec neobtěžovali, nebo co nejméně. Jsouť rozmanité následky všelikých nemocí, jež sice nekazí člověku zdraví, ale jež nejsou příjemny tomu, kdo jim nepřivykl.

VIII. Jiné zábavy společenské a sporty

1. Honba

Pokud pozvání na honbu jest ústní od přítele příteli, beze zvláštních ceremonií, a není událostí společenskou, stačí na to se strany hostitele revír, po honbě útulný byt a hojná večeře, se strany hosta vhodný lovecký oblek a výzbroj.

Pohodlí je ovšem také požadavkem honu společenského, na který zve se písemně a platí tu již některé společenské předpisy. Za to ovšem volnosti je poněkud méně.

Písemně zve se jen, je-li revír bohatý tak, že na hon zve se několik osob najednou. Bylo by nevhodno zváti, aniž jest jistota, že hosté něco ukořistí. Je-li pak osob mnoho, slouží pozvánka zároveň jako jistý druh vstupenky. Pozvánky mají asi tento obsah:

*Továrník ANT. NOVOTNÝ
prosí pana c. k. radu z. s. FRANT. MEDŘICKÉHO,
aby se zúčastnil honu ve Lhotce dne 10. ledna 1915.
Odjezd z nádraží ve Vlastějově v 8 hodin ráno.
Návrat v 5 hodin.*

Pozvánky rozesílají se aspoň na týden napřed a vyžadují odpovědi okamžité.

Pozvánky mohou býti zaslány i dámám, které však se nezúčastní honu, nýbrž jen hostiny pohonební.

Jak majitelé honitby, tak hosté honební chovají se vůči každému hosti tak, jako by byl hostem jejich zvlášť, přicházejíce tedy sobě navzájem ve všem vstříc. Bylo by neslušno zvěř někomu odstřelovati, leč na zvláštní výzvu, kritisovati způsob střelby nebo

neobratnost některého z hostů. Společnost střelců má vynikati vzájemným přátelstvím, řekli bychom jakýmsi bratrstvím a úctou. Host, který by byl předmětem nevhodného jednání, ústipků nebo posměšků, mohl by za ně činiti odpovědným hostitele.

K honbě, na kterou se nám dostalo písemného pozvání, objevíme se v korektním, nikoli však nápadném loveckém úboru, prostém a pohodlném. Oblek teplý, dobré nepromokavé boty, měkký klobouk. – Za honby nestavme se do cesty lovcům ostatním, nestřílejme jim přes hlavy a neodchylujme se náhle od počatého a vykázaného směru. Že opatrnosti se střelnou zbraní nezbývá, netřeba zvláště podotýkati. Za honební přestávky podává se často druhá snídaně pod širým nebem. O déjeuner loveckém [viz kapitola V. Hostina](#).

Nezacházejme hrubě ani se svým, tím méně s cizím psem, nechťjme, aby druhý lovec nám postoupil svoji zvěř, a nezávidíme druhům jejich loveckých úspěchů. Na honbě soukromé odevzdejme loveckou kořist majiteli honitby, který asi ji souměrně a přiměřeně mezi hosty rozdělí.

Střílíte-li omylem na cizí půdě, omluvte se slušně, když jste byli na to upozorněni, a vyhýbejte se vůbec všem sporům honebním.

Hajnému nebo hajným nešetřete zpropitným a nezapomeňte na služebnictvo hostitelovo.

2. Vyjížďky na koni

Jedou-li dva páni koňmo, pravá strana náleží staršímu. S dámou jede kavalír po straně pravé, jelikož po levici by dámě překážel, leč jede-li dáma po způsobu mužském. Pán nevsedne na koně, dokud dáma nesedí, a sestoupí s koně dříve než ona, aby jí po případě mohl býti nápomocen.

Dáma nikdy nejedzí na koni sama; není-li provázena příbuzným, tedy aspoň groomem, který jede asi deset metrů za ní.

Udidlo drží se rukou levou, bičík pravou. Pán zdraví-li, rychle předá bičík do ruky levé a pozdraví pravicí. Dáma se na pozdrav ukloní.

3. Hra v karty

Ve společnosti nikdy nemáme hrát v karty o peníze a když, tedy o peněz docela nepatrný, který nemůže vzbudit žádostivosti hráčů.

Neumíme-li dobře hrát, poděkujeme se za účastenství.

Peníze svoje, zejména výhru při hře počítati je neslušno.

Nehrejte nikdy vášnivě, nenaříkejte pro ztrátu a neradujte se z výhry. Nenahližejte sousedům do karet a nedívejte se na peníze, které mají před sebou. A zejména hrajte správně.

Karty míchejte a rozdávejte klidně. Sejí má souseď po levé straně, nebo po pravici dáma.

Podvádí-li dáma, dělejte, jako byste neviděli, v případě hádky dejte jí za pravdu. Neběží do jista o žádný velký peněz.

Buďte ochoten, máte-li převzít partii hráče nepřítomného, a hraje-li se o peníze, kterých nemáte, ustupte ode hry pod jakoukoli záminkou.

Vypůjčíte-li si peníze na hru od přátel, zapravte dluh hned následujícího dne. Nenuťte do hry toho, kdo hrát nechce.

4. Hry společenské

Při hrách společenských vystříhejte se příliš velké volnosti a důvěrnosti, ku které hry společenské, zvláště na zástavy, snadno svádějí. Tak nedávejte nikdy vykupovati zástavy polibkem, nejvíce políbením ruky. Při šarádách, hádankách a podobných vystříhejte se slov a vět dvojsmyslných, jež jsou svrchovaně nevkusny a neslušny. Nepodceňujte hádek někdy ze hry vzcházejících a nebuďte domýšliví na svoje úspěchy při hrách jakýchkoli.

5. Sporty

Sportů vůbec neprovozujeme na veřejnosti, pokud jich dokonale neumíme. Sváteční jezdec a neobratný cyklista jsou nejen figury směšné, ale také nebezpečné společnosti. Rychlá jízda ve městech a na místech frekventovaných, ať na kole, ať automobilem nebo spřežením, bývá nejen policejně zakázána, ale je také svrchovaně neslušná, poněvadž je bezohledná k ostatnímu obecnstvu. Viz také „Společenského katechismu“ díl II., kapitola XXXII. Sport a hry, ve které promluveno šíře také o hrách společenských.

Na kole kouřiti není vhodné. Dáma samotná na kole nepodniká vyjížděk; jede-li svobodná dáma s pánem, nikoli příbuzným, je nutno, aby třetí osoba je provázela. Rovněž na loďce nevesluje pán sám s mladou dámou. Setká-li se cyklista, automobilista a vůbec sportovec se soudruhem ve sportu, kterému se stala nějaká nehoda, rád a ochotně mu pomůže. Jíždě na bruslích neučme se na velkém kluzišti veřejném, kde bychom spíše překáželi a svou neobratností zavínili po případě i nehodu. Padnouti na ledě není hanba, ale je neslušno provázeti pád křikem. Bruslící pán přispěje ochotně padnuvší dámě a dáma ráda přijme tuto službu, která však ničím nezavazuje. Při tom pán dámě se nemusí představovati; učiní-li tak přece, pak dáma se nepředstaví. Mladé dívky nepotřebují na veřejné kluziště ve městě gardedámy, jak dříve bylo požadavkem.

Při hrách a sportech společenských, jako při tenisu, dlužno ovšem dbáti toho, aby všichni účastníci se znali, neb aby včas byli sobě představeni.

IX. Konverzace, korespondence, dary a upomínky

1. Konverzace

Nelze bohužel v tomto stručném dílku věnovati náležitěho místa předmětu společensky tak důležitěmu, jako jest konverzace, tím méně, ježto by zasluhoval díla zvláštního, kterého dosud literatuře naší se nedostává.

Tolik jest jisto, že u nás, jak na školách, tak ve společnosti velmi málo se dbá úhledné a uhlazené řeči vůbec a společenské zejména, a že způsob našeho mluvení je nejen nedostatečný, ale namnoze i nepěkný, ba nežřídka i urážlivý. Odtud také citelný u nás nedostatek elegantních a obratných řečníků.

Prvním pravidlem konverzace je mluva zřetelná a správná, a je bláhovým předsudkem starších dob, že mluva taková činí dojem strojenosti. Rozumí se samo sebou, že naše mateřština vyžaduje od nás svrchované úcty a lásky, kterou dokážeme nejlépe, dbáme-li vždy, všude a ve všem její správnosti a uhlazenosti. Nejprve správnosti mluvnické, pak uhlazenosti slohové, a na konec vyhýbejme se slovům cizím. Je nechutno, mísíme-li do řeči více cizích slov, než vůbec užívaná, kterým se nelze vyhnouti.¹⁵ Dokonalá a čistá výslovnost jest předním požadavkem rozhovoru, po té přijde vhodná volba výrazů. Střežme se výrazů neslušných,

¹⁵ Kdežto čeští spisovatelé starší hledali české výrazy i pro slova odborná jako sinus a cosinus a pod., zase někteří spisovatelé novější zamotávají se do cizích slov, jako by do roucha nesmrtelnosti, ale českému čtenáři je z toho smrtelné úzko. Čtete na příklad větu: „Román ztroskotál jako pokus o sloučení metafysicky pratypického, representovaného za tím účelem hlavní figurou hodně praegnantní: hypersensitivem v oblasti nejcharakterističtější, t. j. erotické, a v životním období eroticky nejexponovanějším, t. j. v pubertě, s empiricky podrobně a zákonitě individualisovaným – neboť vedl k nedůsledným kompromisům obou těchto postulovaných principů...“ (Snaha II., 12.) – a přejde vám mráz po zádech.

pouličních a příliš silných, které řeč znešvažují a činí ji hrubou. Hledme mluvit tak, aby řeč naše aspoň formálně byla schopna tisku! Mluv každý, co by jej ctilo, dí přísloví. Po peří ptáka a po řeči člověka.

Jinde rozumí se samo sebou, že ať pán, ať dáma, nedovedou-li mluvit správně, do společnosti vůbec nepatří. Jak daleko k tomu jest u nás!

Jest naším národním hříchem, že se stydíme mluvit nesprávně řečí cizí, ale nestydíme se komoliti vlastní řeč mateřskou. Zakládáme si na tom a buď bohu žalováno, že zejména jsou to naše dámy – dovedeme-li mluvit zběžně řečí cizí, ale nedovedeme dosud býti náležitě pyšni na správnou mluvu řečí mateřskou. Není-liž vlastně hanbou rčení, zdá se, že od Čechů šířené, že v Praze se mluví nejkrásnější němčinou? Nikdo bohužel ještě neslyšel tvrditi, že v Praze, matičce našich měst, mluví se nejkrásnější češtinou...

Je trapno, jak nepěknou a neuhlazenou řečí se mluvívá také v některých kruzích sportovních. Za to chváliti dlužno snahy o povznesení řeči mateřské mezi Sokoly.¹⁶

¹⁶ S upřímným potěšením četli jsme nedávno v Nár. Listech (6. května 1914) tuto výzvu sportovního redaktora Viléma Heinze, týkající se čistoty jazyka našeho mezi sportovci: „Sport a kopaná u nás budily v prvních dobách odpor mimo jiné tím, že zprávy o sportovních podnikcích se hemžily cizími výrazy. V prvních dobách snad nebylo ani jinak možno. Všichni, kdož jsme tehdy psávali o sportu, jsme zápasili s odbornými výrazy, které jsme museli pro svůj jazyk teprve tvořiti. Dnes však jest »sportovní čeština« tak daleko, že až na zcela nepatrné výjimky vše možno říci česky. Upravujíc zprávy nám zasílané pro tisk, snažíme se vymýtiti všechny cizí výrazy. Jest však nutno, aby páni dopisovatelé sami také dbali čistoty jazyka. Nač říkati forward, když máme české slovo útočník, nač psáti halfback, když stejně srozumitelně můžete říci záložník, nač back, když totéž poví zadák, nač strašné slovo goalkeeper, tato zpotvořenina půl anglická, půl německá, když Angličan sám říká goalkeeper a my brankář. Trpíme výraz offside, ač bychom mohli zcela dobře říkati »mimo hru« nebo »za hrou«, ale varujme se aspoň výrazů, jež dobře zčeštiti se nám už dávno podařilo a které se vžily. Dnes nikdo již neřekne »Corner«, a co jsme si nalámali kdysi hlavy, máme-li říkati *rohokop* nebo prostě roh. Říkáme dnes roh a rozumíme tomu všichni. Tak bude i jinde, budeme-li dbáti čistoty jazyka,

Není snadno psáti češtinou naprosto správnou a ryzí. Netřeba snad vykládati, jakým útrapám a svízelm byl vydán jazyk český a kterak byl zanedbáván a znečištěn. Rozmanití „Brusové“, „Oprávcové“ a „Rádcové“ jsou toho důkazem nejlepším, že naše řeč potřebuje nápravy. Snad naši potomci dočkají se toho, že ústav nad jiné k tomu povolaný, Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění začne vydávati po vzoru akademie francouzské kodex správné češtiny, jímž budou pak řídit se všichni, kterým na správné češtině záleží, najmě novináři a spisovatelé. Zatím jest nám spokojiti se pracemi jednotlivců, jako na příklad nejnovějším výborným Rádcem správné češtiny od dra Petra Zenkla. Ale ani jednotlivce, ani soukromý nakladatel nemůže stačiti na dílo, jaké si představujeme, ve kterém by byla snesena pravidla všecka.

Nejdůležitější úkol ve snaze po správné mluvě má škola, nejdříve obecná a pak střední, a v ní profesori češtiny, neúporní „češtinkáři“, kterým zavázáni jsme upřímnou vděčností za jejich velikou námahu. Práce těchto učitelů, škol obecných i středních, nesmírně je stížena přirozenou neustáleností našeho jazyka, obrozeného sotva od několika desítiletí a teprve pozvolna se ustalujícího. Vždyť i sám pravopis český byl v posledních letech několikrátě změněn. Proto je trudná také práce českého spisovatele, již dlužno vysvětliti několika stručnými slovy. Málo který český spisovatel je tak šťasten, aby se mohl věnovati své práci spisovatelské cele a výhradně, valná většina jich má svůj úřad, svoje zaměstnání, které zajišťuje jim a jich rodinám chléb vezdejší. Okolnosti velmi často žádají, aby to, co napíše, ať je to originál, anebo překlad, hned odevzdal tiskárně, není pokdy opravovati rukopis co do jazyka, a v tom chvatu a spěchu denního života proklouzne i mnohá osudná chyba. Neomlouvám nic, jenom vysvětluji. Tam, kde popřáno spisovateli více volné chvíle, možno i zdokonalení jazyka věnovati větší péči. Proto také,

která jest pro gentlemana - a tím chcete býti všichni sportovci - aspoň stejně samozřejmým požadavkem, jako čistota těla a oděvu.“

bohužel, vloudí se tolik jazykových nesprávností do denních listů a jejich rubrik psaných na kvap. Jako téměř ve všem, i v tomto vzhledě úsilí naše budiž dvojnásobné, naši drazí češtináři musí pracovati neúnavně; ti, kdož ze škol vyšli, nesmí skládati ruce v klín a nechať mají jakékoli zaměstnání, opatří se svým brusem nebo rádcem správné češtiny, důležitým zvláště pro odborníky, neboť právě v rozmanitých odborech čeština je zaplavena cizomluvy; spisovatelé každé slovo a každou vazbu budou kontrolovati, filologové nechať blahovolně opravují, kde jakou chybu najdou, také novináři přese všecken spěch nechať věnují svou pozornost správné mluvě, a čeští akademikové sbírejte klidně a obezřele materiál pro svoje následníky, jichž potomkům snad se podaří sestaviti a jejich potomkům zase vydati zmíněný neochvějný kodex správné češtiny.

* * *

Budiž mi dovoleno citovati tuto stesk více než oprávněný feuilletonisty „Světózora“, který (v čís. 1. roč. XIV.) naříká, že „nedbáme čistoty jazyka mluvící hantýrkou sportovních klubů (snad jen nižších řádů), kaváren, obchodů, s příbráním vulgární terminologie Podskalí a Žižkova. Tak vzniká nová běžná pražská čeština s ohavnými úslovími »vo co de«, »že melou«, »kam valej«, »tě péro«, řeč, v níž se ženám říká »košťanda« a mužům »holajzníci«, v níž druh druhá oslovuje »čéče!«, řeč, v níž se ulicemi »lajdá« nebo »trajdá«, v níž lze se do práce »zahempnout«, v níž zamilovanost je »trojčením«, úřad »rachotou«, řeč, v níž správný tvar je bílou vranou a čistota neznámou pevninou.

Tato čeština je mluvou kaváren, restaurantů, domácností, ulice, obchodů – a také divadel. Divadlo je místem, kde máme právo najíti svůj jazyk neporušený, neboť o textu spolupracují: autor, dramaturg, režisér, herec pak má se jen přesně naučiti definitivně vypracovanému textu, jemuž podřizuje v intenci role svoji personalitu.

Tak je tomu v theorii. Praxe poučuje o jiném. S našich jevišť zaznívá velmi často čeština, hyzděná nejen městskými výrazy, ale i –

a to hlavně, – falešně akcentovaná, pokroucená, ledabylá, tak, jak si ji herci doma a ve společnosti zvykají.“

A podobně žaluje autor i do češtiny literární a píše dále:

„Rozmlouváte-li pak s někým, je míra vašeho utrpení dovršena. Ani snít nesmíte o jemně vypulérované větě, sentenci, paradoxu – jen všední pusté fráze, hrubé obsahem i výrazem, uslyšíte v idiomu, který by rozčilil Jungmanna i Dobrovského, otce nové češtiny. Nikde ani zdání po originální větě, po jiskřivém vtipu, duchaplné sentenci – všude jen šedivá, prázdná slova, vulgární pořekadlo, ubohá pologramotnost.

A v téhle době objevuje se několik lidí, kteří usilují o uplatnění českého mluveného slova, o českou recitaci verše i prosy, o krásu mateřštiny. Pořádají recitační večery jednotlivých básníků i celých skupin, učíce nezvyklý dav poslouchati celé hodiny, fascinující obsahem nebo provedením drobných děl.

Je to práce hodná podpory, ale povzbuzující také vzpamatovati se na všech stranách!...

... Proto – učme se česky... Učiňme správnou češtinu svou pýchou, cílem i povinností...“

Nestačí však pro společenskou konverzaci mluvit správně; je třeba mluvit slušně a v pravý čas.

Z největších chyb konverzace je skákat někomu do řeči a mluvit, mluví-li jiný.

Dáma, přijímající návštěvy, třeba že má úkolem řídití hovor, ustupuje svým hostem nechtějíc míti v konverzaci převahu a volí za předmět zábavy věci obecně zajímavější nebo takové, které mají nějaký vztah ke vkusu a zaměstnání osob přítomných. Vyhýbá se látkám takovým, jež některým hostem jsou úplně cizí. Zejména nemluví o osobách, kterých ostatní z přítomných neznají. Je-li nutno hovořiti o předmětu neznámém aneb osobě jiným neznámé, podáme aspoň stručné vysvětlení na orientaci.

Je nevhodným společníkem ten, kdo neustále vede slovo a rád poslouchá sama sebe. Kdo mnoho mluví, lže anebo se chlubí...

Nesnesitelní jsou ti, kteří si o všem dovolují úsudek, na něm pak stojí nepřipouštějící žádné jiné mínění. Stejně ti, kdož pro všechno mají úsměšek a o nejvážnějších věcech mluví s opovržením. Taktní osoba hledí uvést v soulad různá mínění, a není-li možno smluviti se, začne o něčem jiném.

Mluvte ve společnosti málo o sobě, o jiných však bez vášně a shovívavě; o špatných jejich stránkách pomlčte, ale nevynášejte přes příliš jejich vlastnosti dobré. Buďte upřímní, ale opatrní. Připusťte ke slovu spíše jiného, než byste mluvili sami. Zvláště opatrní buďte ve věcech a úsudcích politických, náboženských a rodinných.

Nelze-li se ubrániti opositorce vůči pronesenému mínění, oponujte mírně, slovy vybranými, ale chraňte se slovem raniti neb uraziti. Nezapomeňte, že sami můžete se mýliti, proto nebudiž váš odpor naprostý. Chraňte se svým důkazem někoho ponížiti a hrubě ho přesvědčovati o jeho omylu. Každou hořkou pilulku nutno obaliti, aby se snáze spolkla. Hrubou urážkou by bylo říci někomu do očí, že lže. I kdybychom byli přesvědčeni, že úmyslně zakrývá pravdu, smíme říci nejvýše, že „snad se mýlí“.

Zvláště vůči dámám nezapomínejte, že společenským pravidlem jest, že „žena nemá nikdy nepravdu.“ Můžeme uctivě učiniti některé námitky, ale nesmíme oponovati přímo.

Hádati se s dámou možno jen žertem, byť i pán měl pravdu; ponížiti dámu nikdy nesmíme. Skromnost zůstává nejvzácnější vlastností konverzáce.

Proto se také nechlubíme svým majetkem, nevypravujeme, co nás stála naše villa, naše kožešina, jak drahocenné máme šperky a p. Nechlubíme se také svým bohatým nebo vlivným příbuzenstvím, aniž svými jakýmikoli úspěchy a žádným způsobem se nenadnášíme nad jiné.

Dobrý vtip je ve společnosti vždycky vítán, nikoli však dvojsmyslný, byť byl sebe duchaplnější, jako vůbec řeči dvojsmyslné a kluzké. Často dobrý vtip pomůže z nesnází a přerušit nebo zažehná hrozící hádku, ale špatný pokazí náladu.

Mluvit lze celkem o všem, ale taktně a výrazy vybranými. Ale vystříhejme se říkati ve společnosti někomu něco nepříjemného vůbec, jako že stárne nebo že špatně vypadá a pod. Zvláště dámám nikdy ničeho nevytýkejme.

Nadání konverzací spočívá v tom, méně ukazovati duchaplnost svoji, jako uvést k platnosti duchaplnost jiného, a v tom zejména záleží umění hostitelky, konverzací řídící. Ona musí míti přívětivé a uznalé slovo každému, sledovati všechny hovory, mírniti diskuse a končiti hádky. Ostatek lidé dobře vychovaní jsou vezdy povolní a dají se řídit.

V hovoru neopakujeme stále téhož slova nebo téže fráze a nešeptáme se sousedem, což jest nezdvorností vůči ostatním osobám přítomným, zejména vůči hostitelům.

Značno je také umění poslouchati. Je přirozeno, že člověk raději sám mluví a poslouchá raději sebe než jiné. Ale kdo nedovede poslouchati, pozbývá často možnosti zdokonaliti se.

Umět poslouchati znamená také často umět se opanovati, poslouchati chladnokrevně i hlouposti a vyhnouti se diskusi. Buď dobrým posluchačem a budeš dobrým povědačem, říkali staří. Každou měrou mlčeti v pravý čas je znamením dobrého vychování. Jen hlupci ani mluvit, ani mlčeti neumějí. Netoliko moudrost moudře mluvit, než věděti, kdy nemluvit a mlčeti...

* * *

Řeč bývá provázena všelijakými posuňky. Obecně dlužno chovati se při řeči nenucené a posuňkovati nejméně, ale ne tak, abychom vypadali prkenně. Zejména dáma nechť je v posuňkách zdrželivá. Čiň jazykem, co chceš, jenom rukám vůle nedávej, varuje mudrosloví. Nebudeme šermovati rukama ve vzduchu, nebudeme se pleskati na kolena neb dokonce pleskati na koleno sousedovi, popotahovati jej za kabát, abychom obrátili na se jeho pozornost a provázeti svou řeč pantomimou.

Svrchovaně nevkusné jest napodobiti posuňky jiných a po nich se opičiti.

Nesmějme se hlučně nebo nevhodně, to jest, když věc, o níž jde, není k smíchu (jako někdy v divadle!). A nesmějme se bez příčiny, jako některé dámy mívají ve zvyku, smějíce se každému slovu.

Hlas jest nám mírniti právě tak jako posuňky.

* * *

Zahájí-li dáma rozhovor s pánem, ona sama jej ukončí. Je slušno neprotahovati takového náhodného rozhovoru přes několik minut.

Ze dvou dam ukončí rozhovor dáma starší; ze dvou pánů osoba výše postavená.¹⁷

* * *

Tituly, pokud nebyla o nich zmínka učiněna v [kapitole IV. Návštěvy](#), rovněž by zasluhovaly zvláštní kapitoly, zejména u nás, kde je zvykem titulů při oslovení užívati. Nespokojujeme se slovem „pane“, přidávajíc nejzávažnější titul. Je tedy důležité, abychom se dobře informovali o správné titulatuře.

Knížete oslovíme „Vaše Jasnosti“, hraběte, pokud mu nepřísluší titul Vaše Osvícenosti nebo Excellence, „pane hrabě“, jeho choť „paní hraběnkou“, dceru „hraběnko“ nebo také po francouzsku „comtesso“, svobodného pána „pane barone“ („paní baronko“, „baronesso“), rytíři můžeme říci „Vaše Urozenosti“ nebo užíváme titulu jeho úřadu.

Titulů zvláštních pro šlechtu nižší není a oslovujeme prostě jménem: pane nebo paní z Nemanic, nebo dámu: milostivá paní nebo milostpaní.

Podrobnosti titulů šlechtických podává Gothaiský Almanach. Je-li hrabě nebo šlechtic nižšího stupně tajným radou (jemuž přísluší titul Excellence), oslovujeme ho „Vaše Excellence“, tajného radu knížete však „Vaše Jasnosti“.

¹⁷ Pokud se týká konverzace, najdeš mnohé pokyny také v rozličných kapitolách II. dílu „Společenského katechismu“.

Není vůbec vhodné tituly se oháněti, zejména odvykněme si dávat tituly pánů, označující jejich zaměstnání, i jejich manželkám. Choť dvorního rady Nováka nemusí se stydět za svoje jméno paní Nováková a vdova po prezidentu Novotném není žádnou paní prezidentovou, nýbrž prostě paní Novotnou, nebo milostivou paní nebo častěji milostpaní. Jenom titul chotě Excelence přísluší i manželkám a vdovám.¹⁸

Asi sotva se naskytne možnost, abychom papeže titulovali po česku „Svatý Otče“ nebo „Vaše Svatosti“, ale kardinálům říkáme „Eminencí“, arcibiskupům a biskupům „Vaše arcibiskupská, resp. biskupská Milost“, knížecím biskupům „Vaše knížecí Milost“, rektorům university říkáme „Vaše Magnificenci“ a p.

V životě společenském je také důležité znáti i distinkce vojenské a uniformní, přes to, že vojenský živel ve společnosti české je dosti vzácný. Pro život praktický dojista významnější jest znáti organizaci armády, ve které slouží nesčetně našich lidí, než podrobnosti vojska starořímského a starořeckého, abychom neoslovovali generála „Vaše Excelence“ a polního podmaršálka „pane generále“.

Knězi říkáme „velebný pane“, faráři „důstojný pane“, faráři evangelickému „dvojctihodný pane“, děkanu „veledůstojný pane“ atd.

Jsou lidé, kteří si na tituly potrpí, a bývají uraženi, dáváme-li jim titul nižší, než jaký jim přísluší. Hledme vyhověti této nevinné a neškodné slabosti.¹⁹

¹⁸ K jakým důsledkům vede honba za titulaturami, toho důkazem francouzský korespondent, který takto přeložil titul choti ředitele polepšovny: „A Madame X. Y., directrice des filous de Sa Majesté le roi de Prusse.“ A v seznamu hostí jistých německých lázní byla uvedena také jakási „gedörrte Gemüsefabrikantensgattin“.

¹⁹ Nevnučujeme svých titulů přesmíru svým služebným, jako onen císařský rada, jehož služka odpovídala návštěvníku, tázajícímu se, je-li pán doma: „Ne, prosím, pan císařský rada je na procházce.“ – „A milostivá paní?“ – „Paní císařská radová je také na procházce.“ – „A což dětičky?“ – „Prosím celá císařská rodina je na procházce.“

Nebudiž nám vykládáno ve zlé, že tuto o titulech vůbec se zmiňujeme. Pokud naše společnost titulů užívá – a děje se tak bohužel hojně, jak řečeno, – nelze přes ně přejít k dennímu pořádku. Ostatně myslíme, že kdyby i všechny dnešní tituly byly odstraněny, nastoupí za ně tituly a distinkce jiné, ježto společnost lidská, vezdy ješitná, se bez rozdílů společenských neobejde, přese všechny chvály hodné snahy společnost lidskou nivelisující.²⁰

2. Korespondence

Korespondence má velikou úlohu ve stycích společenských, často úlohu rozhodující. Proto dlužno věnovati dopisům náležitou péči.

Nemíníme se tuto šířiti o slohové stránce dopisů, aniž o jejich úpravě, a připojujeme toliko několik poznámek.

* * *

Prvním požadavkem slušného dopisu je čistý, pěkný papír. Formát bývá rozličný, rozhoduje tu okamžitá móda i vkus, ale neužívejme formátů fantastických a výstředních. Barvy příliš křiklavé a ostré svědčí o nevkuusu a vezdy zůstává na dopis nejvhodnější barva bílá nebo světlý odstín barvy růžové, modré nebo zelené.

Papír dopisový neměj okras, nejspíše monogram a adresu bytu (s korunkou šlechtickou nebo bez koruny). Na obálku tyto údaje

²⁰ Rázně a pravdivě odbývá zbytečné titulatury Ignát Herrmann ve stati Titulatury v knize „Na různé adresy“ (str. 109). Týž spisovatel přikládává do svých dopisů přátelům a známým, a myslím i neznámým malý lístek tohoto obsahu:

P. T. Prosím, abyste při budoucích zásilkách mně svědčících ráčil adresovati prostě: Panu..., s pomínutím veškeré Blahorodosti, Slovnosti a Velectění. Doufám, že souhlasíte, aby konečně taky u nás byl zaveden prostý, občanský způsob adresování, jako činí Francouzi, Angličané, Američané. V šetrné oddanosti Váš Ignát Herrmann.

Kdybychom všichni souhlasili s tímto návrhem, dojistá moudrým, naše styky valně by se zjednodušily. Běží tu však nejdříve o ty svrchu zmíněné, kteří si na tituly potrpí, a kteří znamenají při tomto útoku nejpevnější tvrz.

vlastně nepřísluší, neboť jenom adresát má právo vědět, od koho je dopis.

Udáváme adresu odesílatelovu jen tenkrát, obáváme-li se, že dopis bude nedoručitelný a že dojde zpět, a při korespondenci obchodní. Avšak i obálky bývají opatřeny tímže monogramem a touže adresou, jako papír. Rozhoduje tu zhusta okamžitá móda, dle které dnes udává se jak na papírech, tak na obálcích jenom bydliště, jako na př. „Zámek Lhotka“.

Pečeť není na dopise nutná. Užívá se však pečeti černé na znamení smutku. Pečetítko obsahuje toliko monogram, nanejvýše s korunou šlechtickou, nebo drobný erb.

Ani přátelům důvěrným a příbuzným nepište na papíře jiném, než slušno.

* * *

Byť i nepíšeme krasopisně, každý dopis třeba psáti čitelně, zejména však svůj podpis a adresu. Nezná-li adresát vaší adresy, neopomeňte ji připsati, zejména očekáváte-li odpověď. V tom případě je připsání adresy přímo nutností, ač není-li vytištěna na papíře.

Podle německého „an Herrn“ dosaváde běžného bylo souditi, že list, zásilka určena *někomu*, a proto správně psáno: *Panu* Františku Menšíkovi do Prahy do (ulice) Mezibranské 32, nebo v Praze, ul. Mezibranská 32. Ale pilnější čím dále potřeba rychle rozeznávati Kleček - Klečkovi, Klečka - Klečkovi, Ott - Ottovi, Otto - Ottovi a p. a vůbec běžný adresový nominativ jiných jazyků evropských nutí ustupovati od třetího pádu adres i českých a přestávati také na pádě prvého jmen osobních, ba i jmen místních a označovati tedy *kdo* jest adresát a *kteřé* jest jeho bydliště, ačkoli na úředních blanketech žádá se označovati in -, v -. Tím se také přispívá ke srozumitelnosti českých adres v cizině, která ví, kde bydlí „pan Novotný“, ale neví, kde bydlí „panu Novotnému“.

* * *

Známka budiž na adrese přilepena v pravo nahoře, ale adresu píšme níže, tím spíše, jelikož pošta v některých městech, kde razítka je elektrické, přetiskne celý hořejší okraj. Kdyby adresa sahala vysoko, mohla by se přetiskem poštovního razítka státi nečitelnou.

Pokud možno užívejme známky jediné. Několik známek na téže obálce prozrazuje jistou nedbalost a důvěrnost, která by některého příjemce - vyjma filatelistu - mohla zarazit.

Tuto budiž připomenuto, že se sluší, abychom všem svým známým a přátelům, s nimiž korespondujeme, oznámili včas změnu adresy, když jsme se stěhovali. Nejlépe učiníme, vložíme-li do dopisu jim adresovaného stručný tištěný lístek, změnu tu oznamující.

* * *

Nezapomeňme nikdy datovati dopis, vždy s počátku, nikoli na konec. Jen jde-li o adresáta, jemuž pisatel je povinen zvláštní úctou, píšeme datum na konci dopisu.

Papírem nešetřme, není příjemno čtoucímu, je-li nucen luštiti dopis, nebo čísti řádky psané přes řádky. Douškám pokud možno se vyhýbejte. Nutno-li však doušku připsati, nepodepisujte jí leč iniciálkami svého jména.

* * *

Zálepek užíváme jen na důvěrnější zprávy přátelům a příbuzným, nikdy ne osobám neznámým, dámám aneb osobám nadřízeným, leda ve případech výjimečných, jako na cestách, a tu se dlužno omluviti.

Ještě více platí totéž o dopisnicích obyčejných, které se hodí nejvýše na oznamy rázu obchodního. Nezapomínejme mimo to, že obsah korespondenčního lístku je jaksi veřejný a nehodí se tedy dopisnice naprosto k žádnému oznamu dopisovému.

Za to pohlednice možno často užití, ale jen na krátké pozdravy, jimiž chceme vyjádřiti, že na adresáta vzpomínáme a že chceme vzbuditi jeho zájem na věci, kterou jsme viděli a jejíž obraz

posíláme. Ilustrace nahradí často dlouhé a nedokonalé popisy. Na pohlednici odpovíme opět pohlednicí nebo dopisem, je-li pisatel na cestách a udal-li nám adresu. Sice pohlednice zůstane bez odpovědi a vzpomeneme s díky pozornosti pisatelovy až po jeho návratu.

Pohlednice hodí se i na pozdravy sváteční, velkonoční, vánoční, novoroční, ale jen mezi důvěrnými známými a přáteli; pohlednici z cest můžeme poslati i představenému.

Při volbě pohlednic buďme však opatrní, aby kresba její adresáta nezarážela nebo dokonce neurážela.

* * *

Telegram, ač dopouští stručnost co největší, neosvobozuje přec od jistých závazků zdvořilostních, a slovíčko „prosím“ při žádosti i vůči osobám podřízeným je nezbytno. Adresa obsahuj údaje jenom nejnnutnější a hlavní titul zkrácený (místo „Jeho Excellence“ jen „Excellence“, místo „c. k. rada zem. soudu“ stačí mnohdy jen „rada“ atp.). Stručnost telegramu však nebuď na újmu jeho srozumitelnosti. Zejména buď telegram psán co nejzřetelněji, aby telegrafista neměl potíží s jeho čtením, po případě, aby ho nezkomolil.

* * *

Jest pravidlem stěžejným, abychom na každý dopis (dopisnici, telegram atd.) odpověděli co nejdříve, tím spíše, jsme-li za odpověď žádáni. Dopisy přátelské a příbuzenské vyžadují odpovědi nejdéle do téhodne. Na dopisy obchodní odpoví se téhož dne, rovněž na dopisy soukromé, vyžaduje-li toho obsah jejich (žádost za nutnou nějakou informaci a pod.).

Lenost v korespondenci je společenskou neřestí, které musí se vyhýbati, kdokoli chce se nazývati člověkem slušným. Každý slušný člověk odpoví na každý dopis, který dostane, ač není-li to dopis děkonný, i na pohlednici pozdravnou zase pozdravem (udána-li adresa). Odtud také svrchu a v textu této knihy nejednou uvedený požadavek: připsati na každý dopis zřetelnou svoji adresu, zvláště pak na dopis, na který očekáváme odpověď.

* * *

Obracíme-li se k osobě neznámé dopisem, který vyžaduje odpovědi, jsme povinni připojiti poštovní známku na odpověď, neboť dílem nechceme a nesmíme způsobiti vydání, byť i nepatrné, osobě, která nemá sebe menšího důvodu prokazovati nám jakoukoli ochotu; dílem nechceme osobě té nic dluhovati beztak jsouce již zavázáni za ochotu, se kterou odpoví. – Povinnost posílati známku na odpověď přestává ve věcech obchodních, neboť poštovné náleží do režie obchodníkovy, a pak tenkrát, když se obracíme na osobu vznešenou nebo velice zámožnou.

Známku na odpověď přiložíme i tehdy, tážeme-li se úřadu po nějaké informaci, týkající se nás osobně. Sice bychom mohli dostati odpověď, ale nefrankovanou. Známky však nepřiložíme úředníkovi, žádáme-li odpovědi v jeho vlastním zájmu.

Úředníkovi vysoce postavenému, se kterým jsme se snad setkali i ve společnosti, posílati známku na odpověď bylo by trapno, pak dopíšeme jeho tajemníkovi a přiložiti známku je pak na místě. Je-li však přece nutno psáti přímo osobě vysoko postavené, omluvíme se, že obtěžujeme.

Známku přiložíme opatrně, aby se nepřilepila a adresát neměl námahy s odlepováním. Známku přiloženou nevracejme odesílateli, který nás jistě nemíní urazit.

Žádáme-li odpověď telegrafickou ať od kohokoli, platíme hned odpověď zpáteční. Chce-li náš adresát prokázati nám zvláštní zdvořilost, sestaví pak telegram méně lakonicky, t. j. užije více slov, než bylo zapláceno.

* * *

Dopisy doporučovací. Dáme-li komu dopis, jímž jej doporučujeme osobě třetí, odevzdáme jej nezalepen. Váš doporučenec ukáže se vaši důvěry hodným tím, že dopis před vámi zalepí. Sice by vzbudil domnění, že si chce váš dopis přečísti za vaší nepřítomnosti nebo předložiti jej osobám jiným.

Dopis takto svěřený budiž odevzdán dokonale zalepený, aby adresát neměl podezření, že znáte obsah dopisu, který náleží jenom jemu.

* * *

Kdyby náhodou nějakou se stalo (nejasností adresy, podobností jména nebo jinak), že bychom otevřeli dopis cizí, nezbyvá než co nejrychleji dopis odevzdati adresátu správnému a omluviti se náležitě. Z toho naučení: dříve než jakýkoli dopis otevřeme, přesvědčme se náležitě o správnosti jeho adresy.

* * *

Co se týká dopisů blahopřejných, omezujme se na nejnnutnější. Není radno blahopřáti ku příčinám často bezvýznamným, jako jsou na př. jmeniny cizích lidí nebo šťastné a veselé svátky svatodušní. Zvyk takový stává se časem břemenem; kdybychom toho byli nezačali, nikdo by nám nic nevytýkal, ale opomeneme-li pak jednou blahopřáti, všelijak a obyčejně nám v neprospěch se to vykládá. Gratulace ku jmeninám a narozeninám omezíme tedy na nejužší kruh rodinný, rodiče a děti, jimž velmi sluší slaviti takové dny pro rodinu, nikoli však pro jiného významné, tím spíše, poněvadž slavnosti takové utužují útulný a milý život rodinný, okrašlují jej a pamatují se až skoro do hrobu tmavého. V některých rodinách i dítě v den svého svátku nebo svých narozenin bývá středem zvláštní pozornosti, při tabuli zaujímá čestné místo, bývá obdarováno, – a těší se na tento den po celý rok. Slaviti svátky a narozeniny rodičů přispívá jistou měrou také k jejich úctě.

Cizím blahopřejme jenom na Nový rok a při příčinách opravdu šťastných, jako jsou promoce, povýšení, sňatek, narození děcka, hlavní výhra atp.

* * *

Ostatní pokyny dopisů se týkající přenecháváme naukám speciálním, dodávajíce ještě staré stěžejné pravidlo pro

korrespondenci: Verbum scriptum manet, slovo napsané zůstává. Proto věnujeme každé korespondenci pozornost ještě větší, než mluvenému hovoru!

Některé poznámky této věci se týkající najdeš také ve II. díle „Společenského katechismu“ v kapitole XXXV. Miscellanea.

3. Dary a upomínky

Říká se, že malé dárky a pozornosti udržují přátelství. Záleží však neméně na způsobu, kterým je dáváme.

Dar vezdy lichotí, poněvadž projadruje se strany dárce snahu učiniti se příjemným.

Dar není nikdy povinný, ale přinesete-li nebo pošlete-li hrst květů hostitelce, která vás zve na hostinu, nebo když po pohoštění pošlete kytici nebo bonboniéru, řekne se, že vaše chování jest bezvadné, ač by nikdo ničeho nevytýkal, kdyby se tak nestalo.

Pozdravy a úsměvy jsou stříbrnou mincí zdvořilostí, dary jsou její mincí zlatou.

Osobám bohatým nedávejte darů přepychových, dejte něco originálnějšího, tak abyste na dar obrátili pozornost obdarovaného nebo zalichotili se jeho vkusu a jeho zvědavosti. Nestačí-li naše peníze, spokojme se darem květinovým, který vezdy je vítán. Vůči dámám nezapomínejme, že květy bílé dávají se jenom snoubenkám.

Květy možno dávat z ruky do ruky, potom však nikoli kytice velkých rozměrů, kdežto dary cenné se posílají s visitkou.

Dámy nepošlejte nikdy květin pánům, leč jde-li o slavnost rodinnou neb o pozornost vůči nemocnému. Ostatně dámy nikdy nedávají darů pánům přímo. Matka nabídne prostřednictvím svého chotě nebo syna dar pánovi, který prokázal nějakou službu jejímu dítěti. Pánovi hodí se za dar nějaká potřeba kuřácká, umělecké bibelot atp. Pán dámě nikdy nepošle předmětu přepychového, nic, co se týká její toalety neb okrasy její osoby. K tomu jest oprávněn jen ženich, choť nebo nejbližší příbuzný.

Dětem ovšem dáváme obrázkové knihy a hračky.

Dary dávají se zejména dětem na Mikuláše a na Vánoce, pak i dospělým na Vánoce, Nový rok, k jmeninám, narozeninám a k jubilejím. Nový rok je vítanou příčinou odvděčiti se za pozornosti celého uplynulého roku, za pozvání a jiné zdvořilosti, a pán pošle paní domu kytici nebo bonboniéru se svou visitkou. Stejně na svátky velikonoční hodí se vajíčko naplněné bonbony. O návštěvě několikadenní přineseme dar pro domácí paní, buďto knihy, nebo nějaký umělecký předmět, jsme-li známi důvěrněji a ve vrstvách středních stačí na př. pár bažantů, koš ovoce, soudek ústřic, zvěřina nebo něco podobného. Nebo pošleme dar po svém návratu.

Mimo to dávají se dary svatební ([viz kapitola II. Události rodinné](#)), o narození dítěte posílají se matce různé dárky osobní, později také lahůdky, při jubilejích pánům vedle lahůdek předměty umělecké atp.

Žádný slušný úředník nebo profesor nepřijme darů, které mají účelem získati jeho úřední přízeň, ale pokládá je za urážku osobní, nehledě k tomu, že osobám těmto přijímatí dary jest úředně zakázáno.

Kniha, darovaná spisovatelem samým, zvláště provozená vlastnoručním věnováním nebo jen podpisem, není darem, nýbrž jen pozorností a může se presentovati i představenému. Domýšlí-li se představený, že jeho podřízený-spisovatel, věnováním své knihy chtěl jej „podplatiti“, projevuje neznalost společenskou. Za takovýto „dar“ není vázán ničím než zdvořilým díkem.

Za dar nikdy neděkujeme darem; značilo by to, že dárci nechceme dluhovati žádné zdvořilosti. A oplacený dar není už darem. Nejvíce že vyčkáme nejbližší vhodné příčiny, při které se odvděčíme darem přibližně stejným.

Za dar z ruky do ruky poděkujeme se ústně, vychvalující vkus darovaného předmětu. Bylo by naprosto nemístno mluvit o ceně daru a dárci ovšem dbejž, aby dříve než dar odevzdá, zmizela s něho krámská etiketa s udáním ceny.

Ať dar jest jakýkoli, rezervujte mu v bytě čestné místo a ukažte tak dárci, že si vážíte jeho pozornosti.

Je-li dar poslán, nemeškejte poděkovati zaň okamžitě písemně slovy nadšenými. Přece však dáma neděkuje dárci svobodnému přímo, leda by neměla mužského příbuzného, který poděkuje za ni. Ale poděkování její v tomto případě budiž sice velmi zdvořilé, ale stručné.

X. V rodině

Obyčejně život rodinný pokládá se za jakousi protivu života společenského, jelikož bývá volnější a nespoután tuhými pravidly. Nikoli právem, neboť rodina je základem života společenského, který právě svými pravidly stává se volnějším a svobodnějším, tak jako každá svoboda nabývá významu a ceny teprve přiměřenou kázní. Není svobody tam, kde každý si dělá, co chce.

Z té příčiny již dítě jest nám přídržovati, aby zachovávalo jisté společenské formy, předem v rodině samé. Každá vyspělá společnost musí předpokládati rodinu společensky dokonalou a není třeba vykládati, že účinek rodiny na ducha dítěte je rozhodující i v této příčině. Nejlepší příležitost posouditi to má dojista učitel, který na první pohled pozná, který žák je z rodiny slušné (bohatství tu nerozhoduje) a který nikoli, a těší se ze žáka společensky dokonalejšího, se kterým školní práce vždycky je snazší. Rodiče to jsou, kteří připravují dítě pro společnost a jim jest pěstiti již v dítku ctnosti, kterých potřebuje na další styky svoje s lidmi.

V následujícím *nepodáváme ovšem žádné rukověti domácí výchovy*, jenom pokládáme za nutno upozorniti, pokud místo nám stačí, na některé momenty, které jsou důležitý pro pozdější život společenský. Některé úvahy a poznámky o výchově domácí najde blahovolný čtenář ve II. díle „Společenského Katechismu“, najmě v kapitolách, jednajících o dětech a rodičích.

1. Mezi členy rodiny

Rodiče neopomenou dojista žádné příležitosti projevití svoji lásku a něžnost vůči dětem a i když je napomínají a trestají, učiní to vezdy způsobem dobrotivým a laskavým i mírným tak, aby dítě nabylo přesvědčení, že i trest je diktován láskou a oddaností k němu a aby samo učilo se dobrotě a shovívavosti, vlastnostem pro

společenský život stěžejným. Proto netrestáme dítě hned po činu, dokud sami nejsme klidni, aniž necháme trpěti děti svými vrtochy. Stejně upřímnosti a loyality, jednání otevřenému a přirozenému naučíme se jen v rodině.

U nás jest obecným zvykem, že děti a rodiče, ba i příbuzní dosti vzdálení navzájem si tykají na důkaz vzájemné důvěry a přátelství. Dítě osloví otce „tatínku“ nebo „tatičku“, matku „matinko“ nebo „maminko“, kdežto oslovení „otče“, „matko“ je obřadné a cizí, „mámo“ a „táto“ nevhodné a neuhlazené. Že rodiče svoje děti oslovují rozmanitými deminutivy a zkomoleninami, vzniklými často ze způsobu, jak dítě kdysi vyslovovalo své vlastní jméno, je pochopitelné, ale není vhodné přenášeti těchto jmen do života veřejného a užívati jich pak dokonce i na visitkách, zejména, když zkomolenina ani přibližně nedává uhadnouti jméno původní (Ina = Františka a pod.). Lépe tedy upustiti od podobných zkomolených apelativ, jakmile dítě povyroste.

Dítě, jakmile ráno vstane, je povinno přáti rodičům dobrého jitra. Tam, kde mají děti svoji ložnici, učiní tak teprve, když se umyly a ustrojily. Rovněž odcházejíce spat, přejí dobré noci. Přenecháváme rodičům, aby stanovili, má-li dítě při každé této příčině líbati ruce. Máme však za to, že není chvalno nadužívati tohoto výrazu pokory a oddanosti se strany rodičů i ostatních příbuzných. Místo líbání stačí v tisíci případech ne tak ponížené podání ruky.

Dbáme-li hned s počátku, takořka od kolébky, aby dítě zvyklo dobrým mravům, dítě přivykne snadno a dobrý ten mrav jakožto zvyk stane se mu druhou přirozeností. Proto hned z mládí dbejme také správné mluvy s dítětem a nezvykejme je na výrazy dětinské a nespisovné. Mluva naše k nim nemusí býti afektovaná a strojená, ale budiž správná (a pravdivá!) ve všem všudy. Uspoříme tím později dítěti i jeho učitelům mnoho nesnází.

Nedbalost po té stránce těžce se pak mstí na naší drahé řeči mateřské, která vyžaduje nejbedlivější péče hned od kolébky. Vždyť pomalu nezbude nám z našeho češství nic než naše řeč, ale přes to

zůstaneme silni, dokud ona bude vyvíjeti se a kvěsti. Tady rodina má první a hlavní úkol, připravujíc půdu škole.

Děcku se neposmívejme ani pro jeho trudy, ani nevinné žerty a nápady, byť i nesmyslné, a snažme se vžítí v jeho dětský obzor. Dítě stane se pak ve společnosti plachým a nejistým. Naopak zase se naučí příuzpůsobovati se okolnostem.

Ve společnosti nestrkejme dítě do popředí, sice bude později dotěrně a drzo. V den recepcie dítě do salonu nechod', leč asi od 15 let. Kdyby přítomné osoby si přály dítě viděti, dítko vstoupí samo (bez bonny, vychovatelky), pozdraví a brzo po té odejde. Nemluvnata vůbec do salonů nepatří.

Rodiče rádi ve společnosti i před dětmi samými vypravují rozličné jejich výroky a vtipy, které sice rodičům připadají duchaplnými, ale nebývají než bezduchým papouškováním věcí slyšených, i kdyby byly výroky ty opravdu rozumné. Dítě se tím špatně připravuje pro společnost, která nesnese domýšlivosti.

Přijímá-li dítko návštěvy svých malých známých, přátel a přítelkyň, dlužno dbáti, aby bylo čistotně oblečeno, tím více pak, jde-li samo na návštěvu, ačkoli všeliké fintění, zejména malých děvčátek, jest naprosto nemístné a nevhodné. Nic odpornějšího než hoch nebo děvčátko, které od nejútlejšího mládí učí se klásti přehnanou váhu na svůj zevnějšek. Pak jsou z nich bezduché fifleny a prázdní hejskové. Stačí vezdy i u dítěte jako u vzrostlého úbor čistý a úhledný. Čistotu dítěti vštěpujme záhy a nestrpme mu špinavých rukou, nehtů neostříhaných, vlasů nepěstěných a poskvrněného obleku. Na tyto nezbytné požadavky slušnosti není potřeba peněz, stačí voda, mýdlo a kartáč. Viz odstavec „Čistota“ ([kapitola I. Pravidla obecná](#)).

Jako dítě nesmí ve společnosti větších mluvití nejsouc tázáno, tak mluví-li nechať mluví hlasitě a zřetelně, skromně sic, ale nikoli ostýchavě. Požadavek jasné výslovnosti nestačíme zdůrazňovati.

Do divadla dítě nepatří, jak bylo řečeno svrchu, leč na představení dětské; i později budme opatrní ve výběru kusů, na které vodíme svoje děti, byť i odrostlejší, zejména však mladé dívky.

* * *

Jako vůbec rodiče se budou snažiti ve všem dobrým příkladem předcházeti, tak budou se vyhýbati před dětmi řečem takovým, jež by mohly urážeti jejich nevinnost, a budou korektními ve všem vsudy. Znamé „enfant terrible“ jest jenom křiklavou obžalobou svých rodičů.

Dítě nesmí býti nikdy svědkem jakýchkoli domácích výstupů, ani ne domluv osobám služebným. Pro matku jest otec vůči dítěti posvátným, i kdyby jako manžel se prohřešil, – a vice versa. Proto také dítě nechť rodiči není upozorňováno na jakékoliv slabosti otce nebo matky. Syn, i dorostlý, má rodiče míti ve stejné úctě a vážnosti, v jaké je měl, když mu bylo šest, osm let.

Hádky domácí, jichž dítě je svědkem, nejsou vhodnou školou gentlemanovi, naopak život vyrovnaný hned od mlada vypěstuje v dítěti mírumilovnost životu společenskému nezbytnou.

Dorůstá-li syn, popřejeme mu postupně trochu svobody, aby se mohl samostatně vyvíjeti; není správně jednati se synem velkým, tak jako s malým dítětem. Přes to, že nepřestáváme mu býti dobrými rádci, nepřipomínáme mu jeho dětských a chlapeckých poklesků, abychom ho neponižovali, zvláště ne před cizími. Zhusta mívá rozvrat v rodinách svůj původ v tom, že rodiče zneužívají své moci vůči dětem.

A zase společnost nesnese dítek, nedbajících náležitě úcty a slušnosti vůči rodičům.

* * *

Zdvořilost v rodině je závazná. Bylo by nesmyslné, kdybychom chtěli býti zdvořilí toliko vůči cizím, nikoli však doma, jenom že zdvořilost v rodině je důvěrnější, ač nikoli méně korektní. Pod záminkou důvěrnosti společného denního života chování dítek vůči rodičům nechť se nestane jakkoli nedbalým. Děti poděkují pokaždé za sebe menší službu a ochotu se strany rodičů jim prokázanou, třeba že myslíme je zbytečno, aby dítě děkovalo a líbalo ruce po

každém jídle. Za to poděkuje se dítě za každý nový oblek, za koupené školní knihy atd.

V matce ctí syn také ženu a vůči ní bude zejména pozoren. Za její přítomnosti vystříhá se všech hrubých a hněvivých výrazů, netrpělivých posuňků a všeho, co by matce bylo nepříjemno. Nekouří před ní, aniž v jejím pokoji nebo v saloně, nepíská a nechová se hlučně, aby jí nerušil v jejím zaměstnání nebo klidu. Zvláštních ohledů zasluhuje i otec, pokud pracuje doma vydělávaje na chléb pro svoji rodinu.

Děti nenaslouchají hovoru svých rodičů nebo jejich hostů a zaslechly-li něco, nepovídají to jinde, zejména nikoli služebným.

Děti buďtež úslužny vůči rodičům a usnadňujte jim všelikou námahu a zmírňujte jich únavu. Zvláště mladé dívky vypomáhejte pokud možno záhy v domácnosti a nedejte se od rodičů obsluhovati.

Vítají-li ženaté nebo provdané děti svoje rodiče ve vlastní domácnosti, vykáží jim vždy první místo a nejlepší pokoje a věnují jim něžnou pozornost. Jsou-li však rodiče návštěvou u svých dětí, když tyto přijímají cizí hosty, všichni údové rodiny, i rodiče dělají se o povinnost hostitelů. Proto syn podá k hostině ráme nejváženější dámě cizí. Nebylo by společensky správně, kdyby pak syn vyznamenával okázale svoji matku před cizími.

* * *

Zdvořily buďtež dívky i vůči služebným, a kdyby služebné osoby někdy se dopustily nějakých chyb anebo nedopatření, děti nežalujte na ně, spíše se za ně přimluvte. Rodiče nedávejte zase vždy slepě za pravdu dětem proti služebným.

* * *

Úcta k dědovi a bábě je stejná jako k rodičům, ba tím větší, jelikož jsou staří, a že i vnuci musí jim býti vděčni za jejich lásku a péči vůči rodičům. Jest ovšem chyba, jsou-li dědové a báby, nemajíce zodpovědnosti z výchovy, příliš shovívaví ke svým vnukům, třeba

že není na nich, aby vnuky trestali, leč by rodiče byli mrtvi a oni nastoupili na jejich místo.

K pozornostem svých vnuků a vnuček jsou dědové a báby velice citliví; ved'me tedy děti k tomu, aby občas vnuci jim prokazovali všelike pozornosti, nejen o svátcích, narozeninách, vánocích, ale i jindy při každé vhodné příčině. Vnuci nebud'tež netrpěliví vůči časté povídavosti starých, i kdyby jich nezajímala, a nikdy si nedovolujte s nimi žádných žertů. Bylo by zbabělé, kruté a svrchovaně neslušné od vnuků, kdyby slabosti starých využívali v posměch.

Ale však přispějí jim ve všem ku pomoci, vodí je a podpírají, je-li toho třeba, shledávají jim všelicos a vyhovují jejich přání i neškodným slabostem. Neslouží-li jim zrak, ochotně jim předčítají a mají s nimi svatou trpělivost.

Děti nepozastavujte se nad nedokonalostmi, které stáří s sebou nezbytně přináší, zejména tělesnými.

Jsou-li děd a bába vzdáleni, vnuk a vnučka jakmile se naučí psáti, potěší je ob čas dopisem, který jistě jim způsobí více radosti než jakýkoli drahocenný dar. Zejména na svátky, narozeniny a Nový Rok vnuci nikdy nemají zanedbávati této pozornosti, jakož hned z mlada mějme děti ku přesnému vyřizování korespondence. I za každý dar jest dětem poděkovati se hned písemně, není-li dárce v místě, také za každé blahopřání.

Jestliže rodiče rodičů se s dětmi svými nepohodnou ať z jakýchkoli příčin, vnukům bud'tež trudné ty poměry zatajeny pokud možno.

Srv. také „Společenského katechismu“ díl II., kapitoly XIV. Rodiče, děti a příbuzní a XV. Rodiče, děti a příbuzní (dokončení).

* * *

Tchána a tchyni jest nám uctívati jako vlastní rodiče. A zase tchánové nepletou se do nové domácnosti zetě nebo snachy nejsouce o intervenci žádání, a tchyně zejména měj na paměti, že sňatkem

svěřila svoji dceru ve všem jejímu choti, byť do té doby člověku více nebo méně cizímu. – Těchto málo, dávno známých pravidel zajistí klid v domácnosti – a přece jak málo se jich v životě dbá!

Tchána a tchyni s obou stran sluší jmenovati tak, jako činí manžel nebo manželka, jejich děti: „tatínku“ a „maminko“. Nemůže-li se ta která strana k tomu odhodlati hledě k rodičům vlastním, nechať říká jim jako její děti „dědečku“ a „babičko“, ale nikdy ať jich netituluje „pane“ a „paní“.

Při tabuli sedí tchán po pravici snachy, její otec po její levici, muž má po pravici tchyni, po levici svoji matku.

* * *

Styky mezi sourozenci buďtež plny dobroty a lásky, upřímné a nezištné, prosty žárlivosti a sobecké vypočítavosti. I vzájemné škádlení, jemuž sotva lze se vyhnouti při každodenním stálém styku dětí a mladých lidí, budiž prosto hořkosti a zloby; nevybočuj nikdy z mezí dobromyslnosti a nezabíhej v posměšek, sice se zvrátí často ještě v horší věci. Dobré bratrstvo je nad bohatství a bratr bratru nejlepší přítel.

Rodičům přísluší bdíti nad tím, aby mezi sourozenci vládl vezdy dokonalý souhlas, a sami rodiče nikdy nemají dávati přednost některému dítěti před jinými. Nikdo není tak citliv k nespravedlnosti jako dítě.

Povinností bratří jest býti pozornu k sestřám jakožto k slabším a bratr má býti k sestře stejně ohledu pln jako k dámě cizí. Bratr sestře otevírá dveře, postoupí jí lepší svoje místo v saloně, a na schodech i jinde dává jí přednost. Jde-li s ní na ulici, kráčí po její levé straně, aniž však jí podá rámě a sedí i v kočáře po její levici. Nestrpí, aby druh za její přítomnosti mluvil nedbale, a sám ovšem dbá ve všem, v řeči i skutcích slušnosti stejně jako ve přítomnosti dívky cizí. Při jídle sestra má přednost i nárok na drobnou obsluhu se strany bratrovy.

Rovněž sestry mezi sebou zachovávejte rodinnou zdvořilost prostou vši nedbalosti. Sestra starší ráda drží ochrannou ruku nad

mladšími (pokud nejsou tyto vdány), pomáhá matce v péči o ně nebo ve výchově jich, užívajíc počátků svých zkušeností, aniž však těchto a své autority nadužívá.

Nic není ošklivějšího nežli nepřátelství sourozenců, jež se snad stupňuje až v nenávisť. Zde rodiče povinni jsou zakročiti. Něco podobného mezi sestrami není snad ani myslitelné. Společnost velmi pozorně si všímá poměru mezi sourozenci a dle jejich rodinné harmonie je pak posuzuje. Kdežto zase svár sourozenců působí i na společnost velmi trapně.

* * *

Také styky s ostatními členy rodiny při vši intimnosti zachovávají vezdy určitou míru slušnosti společenské, tím spíše, čím rodina je větší, neboť pak už rodina sama o sobě dělá společnost, třeba uzavřenou, ale přece společnost, která se neobejde bez určitých pravidel.

* * *

K chudým příbuzným chovejte se vezdy co nejšetrněji, nikdy jim nedávajíc na jevo své majetkové převahy. Zejména směšno je nadýmati se tam, kde rozdíl majetkový je poměrně nepatrný nebo vůči příbuzným venkovským, prostšího ducha i menšího vzdělání. Často vzdělání lidí městských nebývá než vnějším pozlátkem a zase za zdánlivou chudobou venkovských lidí skrývá se důkladný majetek.

Příbuzní chudí nebud'ťe vtíravi a nežádejte od příbuzných bohatších nemožností. Nezřídka lidé venkovští si myslí, že příbuzný ve městě, o němž dokonce tu a tam čtou v novinách, rozdává prebendy, že s panem arcibiskupem nebo místodržícím je „jedna ruka“ jenom proto, že byl s nimi vyjmenován v novinách jako účastník nějakého pohřbu nebo svěcení nového mostu. Nikdy nic nechtějte od bohatších neb i vlivných příbuzných a tím spíše budete ode všech rádi vídáni.

* * *

O poměru mezi manželi nepřísluší psát v této knize. Kapitola byla by dílem příliš obšírná, dílem příliš intimní, a z větší části vymykala by se z našeho rámce. Za to najdeš několik úvah ve II. díle „Společenského katechismu“ v kapitole XVII. Prodávač a kupující. Jenom tolik pokládáme za nutno i v této knize poznamenati, že sebe důvěrnější život manželský nezbavuje chotě povinnosti zachovávat i v soukromí vůči své choti nejenom aspoň „un brin de politesse“, drobet zdvořilosti, ale náležitou dávkou zdvořilosti a úctu, jaké vždycky vyžaduje žena, tím více pak matka.

Pokud manželé jste ve společnosti, nechovejte se k sobě s okázalou něžností, kterou možno dobře odkázati do čtyř stěn domova. Nezapomínejte, že náležíte pak společnosti, a i to, co si chcete říci důvěrného, nechte si až doma. Naopak nechovejte se ve společnosti k sobě nikdy nešetrně a nezdvořile, i kdybyste byli v předvečer rozvodu.

* * *

Rodina posléze je kolébkou vlasteneckého smýšlení a místem, kde láska k vlasti roste, se vyvíjí a utvrzuje. Rodiče mohou, ba musí dbáti, aby děti učily se také jazykům cizím, ale nikoli na úkor drahé, sladké mateřštiny; tyto jazyky zůstávají právě jen cizími, nemajíce přístupu do života rodinného.

2. Služebnictvo

Poměr chlebdárce ke služebnictvu v rodině je patrně také jednou z četných složek společenských povinností. Dávno již a vším právem služebné osoby nejsou v rodině a ve společnosti quantité negligéable a byť i jejich práce nepřesahovala většinou schopností obyčejného člověka, přece zůstane prací, kterou dlužno za všech okolností míti v úctě. Platíme-li osobu služebnou, za to ona nám dává svoji námahu, svůj čas, často i všecko svoje pohodlí a velkou část své svobody. Nemůžeme tedy žádati od nich úcty, jestliže sami s nimi nejednáme s náležitou spravedlností a patričními ohledy.

Arciť poměr mezi osobou služebnou a panstvem může býti přerozmanitý a můžeme tedy mluvíti o něm jenom nejhrubšími rysy. Také máme tady na mysli nejširší střední naše domácnosti, ve kterých počet osob služebných bývá omezen málo služkami, neboť domácností čistě českých, ve kterých jsou legie služebnictva i mužského, je pořádku.

Vlídnot, shovívavost a přísnost jenom spravedlivá jsou asi stěžejné vlastnosti, které chlebdárci vůči služebným možno doporučiti.

Tak páni, žádají-li nějakou službu od služky, neopomenou přidati slůvko „prosím“, tak aby rozkaz jejich zněl spíše jako prosba. Máme ovšem právo žádati, aby naše rozkazy byly přesně a správně plněny, ale pak musíme tyto rozkazy také jasně a přesně udělovati a nikoli tak, aby rozkaz odporoval rozkazu dřívějšímu. Spíláním a hubováním na neobratnost služebné osoby nespravíme a nedokážeme nikdy nic. Také nedávejme několik rozkazů stejným časem, aby služka nebyla bezradná, nevědouc, čeho chopiti se dříve. V domácnostech menších nechtějme, aby služka udělala všecko, a je-li na př. zaměstnána v kuchyni, nevolejme ji do pokoje, aby vykonala drobnou nějakou službu, kterou snadno a rychleji můžeme si bez nesnází udělati sami. Za dob císařství vypravovalo se v Paříži o jisté princezně, ještě k tomu staré, že v saloně při recepci nejednou přiložila poleno do krbu, přes to, že měla lokajů celou řadu. Říkala, že netřeba služebnictvo obtěžovati pro takovou hloupost, a měla pravdu.

Služba v domácnosti nemá býti těžkým, ba nesnesitelným břemenem. Často jím je tam, kde jsou nezvedené děti, které nestačí osobu služebnou týrati nesmyslnými rozkazy pro svoje vlastní pohodlí. Dítě má se ve velké většině případů obsloužiti samo.

Není s nectí, když pán se za vykonanou, byť i nakázanou přímou službu poděkuje. Na tuto lacinou zdvořilost má služka právo. Ale zdvořilost nemá se nijak zvrhnouti v důvěrnost. Byť i pán i paní mohli hovořiti se služkou i mimo věci služby, přece svůj hovor omezí vždy jen na jisté předměty. Mohou se na př. zajímati o její

rodinu, raditi jí k úsporám, starati se o vhodné uložení těchto úspor, vésti služku v rozličných okolnostech života, ale nečiniti jí důvěrníci záležitostí rodinných. Vzácnou výjimkou jsou služky zděděné po rodičích a takové, které věnují rodině všechnen svůj život, které slouží dvacet, třicet i více let, a s rodinou prodělaly všechno dobré i zlé, viděly dorůstati děti a bezděky jsou zasvěceny do mnohých tajností rodinných. Poměr k takovým služkám vůbec je volnější a důvěrnější a nepřestává, ani když služka pro stáří ze služby vystoupí; ani pak ovšem panstvo nepřestane služky dbáti a je jí zaslouženou podporou.

Služce z našich služeb se vydávající dáme dar podle svých peněz i podle toho, jak dlouho u nás sloužila. Můžeme jí býti při svatbě svědkem, žádá-li ona toho, a rodina může se účastniti svatebních obřadů.

Služka oslovuje své pány „Milostpane“ a „Milostpaní“ (nehledě k titulům vyšším jako Excelencpán a pod. a titulům šlechtickým) a mluví s nimi ve třetí osobě. Děti jsou „slečny“ nebo „mladí pánové“, když jich je víc, spojuje se titul se jménem křestním „slečna Mařenka“, „pan Karel“.

Služka, podává-li něco pánům, podávej pokud možno vždy na podnosu (noviny, visitky návštěv a p.). Sluha, kterému jest podporovati pána při výstupu z kočáru atd., nepodá mu ruky, nýbrž rameno. Kočí hovořící s pánem s kozlíku, nesmeká, jen salutuje. Pokud jede s pánem, nepozdravuje jeho hosta.

Služebná osoba pracující (komorná, která šije a p.) nevstává, jde-li pán nebo paní kolem. Naopak vstanou osoby služebné nezaměstnané. Služka nebo sluha netáže se napřed, co má vykonati, a čeká, až rozkaz bude udělen. Služebným osobám jest zaklepati, mají-li vstoupiti do pokojů svých pánů nezavolány, vyjma při recepci, kdy uvádějí návštěvníky do salonu.

Sluhové chodí po domě o hlavě nepokryté, služky v domech bohatších s čepečkem na hlavě, vyjma komorné. Služky mají bílé zástěrky, jichž čistotu lze lépe kontrolovati nežli zástěr barevných. Úbor osob služebných budiž venkoncem čistý, zejména pokud

přicházejí ve styk s návštěvníky. Úbor pracovní nebudiž roztrhán a také, pokud práce připouští, buď čistý.

Domácí slečny neprovázejí sluhové, nýbrž služky nebo komorné.

Ani děti nebud'ěž ke služebnictvu příliš důvěrní, leč ke služkám starým, osvědčeným. Srov. také „Společenského katechismu“ II. díl, kapitole XXV. Služebnictvo.

Tam, kde služky mění se každých čtrnáct dní, není ani kdy, aby se vyvinul mezi panstvem i služebnictvem nějaký ustálený poměr. V domácnostech takových jsou i služka i paní a zejména pán jen hodni politování.

Doslov

Vynikající úlohu v životě společenském hraje dnes denní tisk a možno říci, že noviny jsou z nejdůležitějších měřítek společenské vyspělosti toho kterého národa. Srovnáme-li vývoj našeho nynějšího denního tisku s jeho počátky před padesáti, šedesáti léty, dlužno s uspokojením konstatovati jeho pokrok a jeho snahy i po vyšší společenské úrovni. S tímto vyspělým denním tiskem i každý společenský zákoník musí zatracovati nešetrný, ba urážlivý – buďtež mi odpuštěny tyto silné výrazy – způsob psaní, výpady osobní, kde běží o věc, zatahování věcí soukromých do polemik veřejných a neustálé, malicherné a slovní hádky toho neb onoho žurnálu tam, kde jde o pospolitou potřebu národní, která jen trpí tímto zbytečným plýtváním národní energie. Časopisy, které žijí jenom z klepů a skandálů nehledající nic než sensaci, nejsou činitelem společenským.

Něco podobného týká se kritiky ať čehokoli. Má-li kritika s úspěchem poukazovati na chyby, napravovati nedostatky a vésti lepšími cestami, jest úkol její i po stránce společenské nadmíru nesnadný a vyžaduje velice mnoho taktu. Kritik-gentleman předem vyhýbá se všemu osobnímu zastává se toliko věci, a i výtku, kterou uvádí, činí způsobem takovým, aby původce díla, který jistě vůli měl dobrou, nebolela a neodnímala mu chuti ku práci další. Všecko lze říci, sejde jen na tom, jak a ve který čas.

Jak dobrá a taktuplná žurnalistika a kritika může mnoho prospěti, tak zase žurnalistika i kritika nestojící na výši nejen umělecké, ale i společenské, mnoho může uškoditi jak literatuře, tak umění, politice... a všemu národu.

Přehled

mužských toalet za rozmanitých okolností a v rozličné doby, sestavený podle některých českých závodů odborných, usnadní snad první, povrchní orientaci. Je v povaze věci samé, že nemůže být nijak podrobný, a bylo by to zbytečno, když o podrobnostech toalety pánské jednáno v textu. Také není přehled sám ve všem všude žádným kodeksem, nýbrž toliko radou v potřebu; sejde také na penězích, možno-li se těmito radami řídit či nikoli, a nebude ztrácet na své mravní ceně ten, kdo tu a tam těmto pravidlům ve všem nevyhoví.

I pokyny v textu naší knihy nejsou nijak naprosty, závisejíce na okolnostech, a jako nevěsta může docela dobře jít k oltáři v šatech cestovních, tak i pán může vzít na svatbu cutaway; ale pak je to ovšem spíše výjimkou než pravidlem.

Jako jsme svoje rady o úboru dam omezovali na míru nejmenší, tak se ani neodvažujeme ku podobnému přehledu pro toaletu dámskou, neboť móda působí tu příliš časté změny. Že také v úborech mužských mají okolnosti, móda a vkus svoji úlohu, netřeba připomínati, a proto naše pravidla tuto uvedená platná jsou jen hrubými rysy.

Do úřadu, do obchodu atd.

Kabát – tmavých odstínů, obyčejné sako

Vesta – z téže látky

Kalhoty – z téže látky

Svrchní kabát – raglán, zimník, kožich

Košile – barevná

Límeč – bílý, dle pohodlí jednoduchý nebo přeložený

Kravata – barevná, tmavších odstínů

Klobouk – měkký

Boty – šněrovací černé nebo hnědé

Rukavice – tmavé

Vycházka dopolední

Kabát – redingote tmavošedý nebo cutaway

Vesta – z těže látky nebo světlá

Kalhoty – proužkované tmavé

Svrchní kabát – svrchník světlý, zimník tmavý, kožich tmavý

Košile – bílá nebo barevná

Límec – přeložený

Kravata – tmavé barvy s jehlicí

Klobouk – cylindr nebo tuhý

Boty – šněrovací nebo s vyložením

Rukavice – žlutohnědé nebo šedé glacé

Na hony, na túry, do auta

Kabát – šedý n. hnědý s pásy (po případě kožený)

Vesta – z těže látky

Kalhoty – z těže látky, po kolena a punčochy tmavé

Svrchní kabát – pelerina, krátký zimník nebo krátký kožich

Košile – barevná

Límec – měkký, dle košile

Kravata – barevná bez jehlice

Klobouk – lovecký, čepice nebo čapka kožená

Boty – šněrovací hnědé (kož. holeně)

Rukavice – šedé, tmavé, silné glacé

Vyjížďka na koni

Kabát – černý žaket

Vesta – černá

Kalhoty – jíздеcké

Svrchní kabát – krátký svrchník

Košile – barevná

Límec – bílý jednoduchý
Kravata – tmavá
Klobouk – tuhý kulatý
Boty – jíздеcké (holeně)
Rukavice – z jelení kůže

Déjeuner a matinée

Kabát – cutaway nebo redingote
Vesta – dle kabátu nebo světlá
Kalhoty – proužkované tmavé
Svrchní kabát – svrchník, zimník, kožich
Košile – bílá
Límec – jednoduchý nebo přeložený
Kravata – barevná, tmavá šeděsvětlých odstínů
Klobouk – tuhý nebo cylindr
Boty – na knoflíky
Rukavice – žlutohnědé nebo šedé glacé

Vycházka odpolední

Kabát – tmavý nebo světlý, dvouřadové sako
Vesta – z těžé látky nebo světlá
Kalhoty – z těžé látky
Svrchní kabát – svrchník světlý, raglán
Košile – mírně barevná
Límec – přeložený
Kravata – tmavá vázanka
Klobouk – měkký, světlý, slaměný
Boty – černé nebo hnědé
Rukavice – žlutohnědé glacé

Návštěva odpo.

Kabát – redingote neb cutaway

Vesta – světlá neb dle kabátu
Kalhoty – proužkované
Svrchní kabát – svrchník světlý, zimník tmavý, kožich
Košile – bílá
Límec – jednoduchý nebo přeložený
Kravata – tmavá nebo světlá
Klobouk – cylindr
Boty – na knoflíky lakové
Rukavice – šedé nebo žlutohnědé

Svatba, představení, garden-party

Kabát – redingote černý (cutaway)
Vesta – světlá neb dle kabátu
Kalhoty – proužkované
Svrchní kabát – svrchník tmavý, zimník tmavý, kožich tmavý
Košile – bílá
Límec – jednoduchý
Kravata – světlá nebo tmavá s jehlicí
Klobouk – cylindr
Boty – lakové
Rukavice – světlé glacé

Divadlo, koncert (pokud se nebere frac)

Kabát – smoking neb cutaway
Vesta – černá
Kalhoty – černé, k žaketu tmavé proužkované
Svrchní kabát – svrchník tmavý, zimník, kožich
Košile – bílá
Límec – jednoduchý
Kravata – černá
Klobouk – tuhý
Boty – lakové
Rukavice – světlé

Večer (ples, soirée, diner)

Kabát - frak

Vesta - bílá neb černá

Kalhoty - černé

Svrchní kabát - frakový plášť, kožich

Košile - bílá

Límec - jednoduchý

Kravata - bílá

Klobouk - bezlesklý cylindr

Boty - pumps, lakové

Rukavice - bílé

Na loď

Kabát - tmavomodré, dvouřadové sako

Vesta - z těže látky, bílá neb jen pás

Kalhoty - z těže látky nebo bílé

Svrchní kabát - krátký, tmavomodrý

Košile - bílá

Límec - přeložený

Kravata - černá vázanka

Klobouk - čepice námořnická tmavomodrá

Boty - černé šněrovací, bílé k bílým kalhotám

Rukavice - tmavohnědé

Smutek

Kabát - redingote černý bezlesklý

Vesta - z těže látky

Kalhoty - z těže látky

Svrchní kabát - černý svrchník, zimník, kožich

Košile - bílá

Límec - jednoduchý

Kravata – černá bezlesklá bez jehlice

Klobouk – cylindr se smutkem

Boty – šněrovací

Rukavice – černé

Poznámka. Redingote (redengot, nikoli redengó) je tolik jako císařský kabát, cutaway (vyslov asi jako: katauej) je žaket, kabát se šosy, napřed vystřižený víc nebo méně, o jednom nebo dvou knoflíkách, podle módy.

Rejstřík

[Adresa](#)

[Adresa](#)

[Adresa](#)

[Adresa](#)

[Almužna](#)

[Audience](#)

[Auto](#)

[Auto](#)

[Auto](#)

[Bazary](#)

[Biřmování](#)

[Biřmování](#)

[Blahopřání](#)

[Brejle](#)

[Bufet](#)

[Byt](#)

[Cestování](#)

[Couvert](#)

[Cukrárny](#)

[Cylindr](#)

[Cylindr](#)

[Čaj při návštěvách](#)

- [při recepci](#)

- [při recepci](#)

[Čamara](#)

[Čistota](#)

- [v bytě](#)

- [u dětí](#)

[Dáma v saloně](#)

- [koňmo](#)

[Dary](#)

- [hostitelce](#)

- [a upomínky](#)

- [dam](#)

- [svatební](#)

- [svatební](#)

- [spisovatelům](#)

[Datum](#)

[Děd a bába](#)

[Déjeuner](#)

- [slavnostní](#)

- [přátelské](#)

- [lovecké](#)

- [„de garçon“](#)

- [dînatoire po svatbě](#)

[Den přijímací](#)

[Děti](#)

[Děti](#)

- [při návštěvách](#)

- [při hostinách](#)

- [ve společnosti](#)

- [v divadle](#)

[Díky za dar](#)

[Diner](#)

- [přátelské](#)

- [lovecké](#)

[Divadlo](#)

[Dobročinné slavnosti](#)

[Dopisy doporučovací](#)

[- cizí](#)
[- blahopřejné](#)
[Doslov](#)
[Douška](#)
[Dráha](#)
[Dressoir](#)
[Družičky](#)
[Družičky](#)
[Družičky](#)
[Družičky](#)
[Dvůr](#)

[Enfant terrible](#)

[Five o'clock](#)
[Frak](#)
[Frak](#)
[Frak](#)

[Garden-party](#)
[Garderoba](#)
[Gentleman](#)
[Gentleman](#)
[Gentleman](#)
[Gentleman](#)
[Gratulace ke svatbě](#)
[- k narození](#)
[- po svatbě](#)
[Gratulační dopisy](#)

[Hlas](#)
[Honba](#)
[Honba za ženichem](#)
[Honorář umělcům](#)

[Host](#)
[Hostina](#)
[- její význam](#)
[- po křtu](#)
[- zásubní](#)
[- zásubní](#)
[- svatební](#)
[- po pohřbu](#)
[Hostitel při návštěvách](#)
[Hostitelé](#)
[Hostitelka při návštěvách](#)
[- při tabuli](#)
[Hotel](#)
[Hra v karty](#)
[Hry společenské](#)

[Chování při tabuli](#)
[- při honu](#)
[- služebných](#)
[- společenské u nás](#)
[Chřest](#)
[Chůze s obnaženou hlavou](#)

[Jeunesse dorée](#)
[Jídelna](#)
[Jídlo na dráze](#)
[- po půlnoci](#)
[Jména dětí](#)

[Kapesník](#)
[Kapesník](#)
[Karafy](#)
[Káva po hostině](#)
[Kavárny](#)

[Kmotr](#)
[Kmotřenec](#)
[Kmotří a kmotrovství](#)
- [při biřmování](#)
[Kočár](#)
[Konversace](#)
[Konversace](#)
- [její chyby](#)
- [při návštěvě](#)
- [při hostině](#)
[Korespondence](#)
[Korespondence](#)
[Kostel](#)
- [při pohřbu](#)
[Košile](#)
[Kouření](#)
- [při přednášce](#)
- [v tramvaji](#)
- [dam](#)
- [v kočáře](#)
- [ve vagoně](#)
[Kráč](#)
[Kravata](#)
[Kritika](#)
[Křtiny](#)
[Křtiny](#)
[Kuvrt](#)
[Květiny při tabuli](#)
[Kýchání](#)
[Kýchání](#)
[Kytice snoubenců](#)
[Kytice snoubenců](#)
- [na rakev](#)

[Láhve na stole](#)
[Letní byt](#)
[Letní byt](#)
[Líčidlo](#)
[Literatura společenská](#)
[Lunch](#)
- [po svatbě](#)
- [po svatbě](#)
- [při matinée](#)
- [při recepci](#)
[Manželé](#)
[Manželé](#)
- [při návštěvách](#)
[Materštiná](#)
[Materštiná](#)
[Materštiná](#)
[Matinée](#)
[Menu](#)
[Menu](#)
- [snídaně](#)
[Miniatury řádové](#)
[Mísa polévková](#)
[Misky na hors d'oeuvre](#)
[Mládenci](#)
[Mládenci](#)
[Mládenci](#)
[Mládenci](#)
[Mladá dívka](#)
[Mladý muž](#)
[Mluva správná](#)
[Mluva správná](#)
[Monokl](#)
[Moře](#)

Museum

Nabídnutí ramene

- doutníku

Nábytek při recepci

Nádoby na vyplachování úst
a mytí rukou

Námluvy

- nezdařené

Národnost

Národnost

Narození

Návštěvy

- šestinedělce
- při smutku a polosmutku
- v ložích
- druhy návštěv
- oficiální
- z povinné úcty
- obřadné
- novoroční
- po nastoupení a na

rozloučenou

- svatební
- nemocným, nešťastným

a chudým

- soustrastné
- děkovné
- po hostinách
- po plese, soirée atd.
- lékaři
- společenské
- na dovolenou a po

návratu

- zájmové
- jejich délka
- mimo přijímací den
- pro dobročinný účel
- u dvora

Navštívenky

- dámské
- společné
- novoroční

Nevěsta v průvodu svatebním

Oběd rodinný

Oblek cestovní. Viz také

Toaleta a Úbor

Obrazárny

Obsluha stolní

Odchod z návštěvy

Odpověď na pozvání

- na dopisy

Ohlížeti se

Omluva při pozvání

Oslovení neznámého

Oznámení zásnub

- sňatku

Pán v saloně

Papír dopisový

Parte

Parte

Parte

Pes na ulici

- v místnostech

Pik-nik

Plesy

- maškarní
- veřejné
- po svatební hostině

Plítí

Podání ruky

Podání ruky

Podání ruky

Podání ruky

Poděkování po svatbě

- za kondolenci

Pohár čestný

Pohlednice

Pohlednice

Pohodlí hostu

Pohostinství české

- vůbec
- na cestách a z cest
- soukromé

Pohřbívání ohněm

Pohřby jinověrců

Pohřeb a pohřební průvod

- na hřbitově

Pokladna

Poklony

- u dvora

Pokoj návštěvní

Polévka

Políbení ruky

P. o l. o.

Polosmutek

Posluha při tabuli

Postel v saloně

Posušky

Potřeby cestovní

- tělesné

Povinnosti návštěvníků

- hosta
- hostitelů při domácích

zábavách

Pozdrav

- dam
- děti
- ve průvodu přátel
- před pohřbem
- v Americe
- na koni, na kole, v autu
- tennisty
- po vojensku
- provázený slovy
- „Rukulíbám“

Pozvání na pohřeb

- ke dvoru
- na hostinu
- na ples
- na jiné zábavy
- na tanec
- na honbu
- na promoci

Pravidla společenská

- obecná
- návštěv

Přednášky

Přednášky

Představování

- v restauraci

Předtančená

Příbor

- v hostinci

- [na ústřice, ryby](#)
- [chřest, raky](#)
- [na ovoce](#)

[Příbuzní chudí](#)

[Přijímání hostí](#)

- [při hostině](#)
- [při návštěvách](#)
- [při návštěvách](#)

[Přípitky](#)

- [svatební](#)

[Přípravy k domácím zábavám](#)

[Promoce](#)

[Prostředník při známostech](#)

[Prsten snubní](#)

- [zásnubní](#)
- [zásnubní](#)

[Průvod svatební](#)

[Pumps](#)

[Raviery](#)

[Receptce](#)

[Reduty](#)

[Restaurace](#)

[Réveillon](#)

[R. l. o.](#)

[Rodina](#)

[Rout](#)

[Rozchod před sňatkem](#)

[Rozsazení hostí](#)

[Rozvod](#)

[Rukavičky](#)

[Řády](#)

[Řády](#)

[Řády](#)

- [při návštěvách](#)
- [miniaturní](#)
- [miniaturní](#)

[Řeči nade hrobem](#)

[Řečníci](#)

[Salon český](#)

[Salon v bytě](#)

[Sestry](#)

[Shawl pánský](#)

[Schody](#)

[Sklenky](#)

[Slavnosti dobročinné](#)

[Služba v domácnosti](#)

[Služebnictvo](#)

- [při návštěvách](#)

[Služky staré](#)

[Smích](#)

[Smlouvy svatební](#)

[Smoking](#)

[Smuteční papíry a visitky](#)

[Smutek](#)

- [jeho doba](#)
- [pánů](#)
- [vojska](#)
- [dam](#)
- [hluboký](#)
- [malý](#)
- [po hlavě státu](#)

[Sňatek](#)

- [civilní](#)
- [smíšený a jinověrců](#)
- [druhý](#)

- [starších osob](#)

- [při smutku](#)

[Snídaně ranní](#)

- [lovecká](#)

[Snoubenec](#)

- [snoubenci, jejich chování](#)

[Soirées](#)

- [taneční nebo hudební](#)

[Souper](#)

[Sourozenci](#)

[Společnost česká](#)

- [kávová](#)

[Sporty](#)

[Sporty](#)

[Sporty](#)

[Sporty](#)

[Sporty](#)

[Sporty](#)

[Studentka](#)

[Studentka](#)

[Svatba](#)

- [stříbrná](#)

[Svědkové svatební](#)

[Syn dospělý](#)

[Šatny](#)

[Šatny](#)

[Šlechta česká](#)

[Šlechta česká](#)

[Šňupání](#)

[Šperky při smutku](#)

[Telegram](#)

[Tchán, tchyně](#)

[Tituly](#)

[Tituly](#)

- [u dvora](#)

- [u dvora](#)

[Toaleta snoubenky](#)

- [nevěsty, ženicha](#)

[a svatebčanů](#)

- [na ulici](#)

- [v kostele](#)

- [v divadle](#)

- [pánů při návštěvách](#)

- [dam při návštěvách](#)

- [na cestách](#)

- [u dvora](#)

- [pánská](#)

- [přehled pánských toalet](#)

(tabela)

[Tramvaj](#)

[Tramvaj](#)

[Tramvaj](#)

[Tykání](#)

- [v rodině](#)

[Úbor při hostině](#)

- [plesový](#)

- [sportovní](#)

- [služebných](#)

- [jeho udání](#)

[Ubrousek](#)

[Účes](#)

[Události rodinné](#)

[Udání úboru](#)

[Ulice](#)

[Umění poslouchati](#)

[Úmrtí](#)
[Upomínky](#)
[Úprava stolu](#)
[Úslužnost](#)
[Úsměv](#)
[Úsměv](#)
- [při pozdravu](#)

[Vdova, vdovec](#)
- [vdova nevěsta](#)

[Věnce na rakev](#)
[Věno](#)
[Veřejnost](#)
[Vin d'honneur](#)
[Visitky viz Navštívenky](#)
[Voňavky](#)
[Voňavky](#)
[Vous](#)
[Výbava](#)
[Vyhýbati se](#)
[Vyjížd'ky koňmo](#)
[Výměna příborů](#)
[Vystavení mrtvol](#)
[Výstupy domácí](#)
[Vyzvání na tanec](#)
[Vzory společenské](#)

[Zábavy večerní](#)
- [společenské](#)

[Zálepky](#)
[Zasnoubení](#)
[Zavazadla](#)
[Zdrženlivost na cestách](#)
[Zdvořilost v rodině](#)
- [ke služebným](#)

[Zívání](#)
[Zívání](#)
[Zkratky na navštívenkách](#)
[Známky poštovní](#)
[Známost](#)
[Zpráva o narození](#)
[Zpráva o narození](#)
- [o smrti](#)

[Zpropitné](#)
[Zpropitné](#)
[Zpropitné](#)
[Zpropitné](#)
[Zpropitné](#)
[Zpropitné](#)
[Zpropitné](#)
[Zvaní na plesy veřejné](#)
[Zvaní na plesy veřejné](#)

[Život společenský český](#)
- [intimní](#)
- [rodinný](#)

[Žurnalistika](#)
[Žurnalistika](#)

Redakční poznámky

V našem vydání jsme plně respektovali předlohu pocházející pravděpodobně z roku 1914, včetně archaického psaní řady výrazů, zkratek a spřežek. Výjimku jsme učinili jen tam, kde je původní podoba dnešním pravopisem vnímána jako zřejmá hrubá chyba: neposylají = neposílají, rozesylají = rozesílají.

Text jsme pozměnili také v případech, kdy se jednalo o jasný překlep: čvrt = čtvrt, souhals = souhlas, smutečnů = smuteční, veřjnost = veřejnost, tkerém = kterém, pro přáteli = pro přátele, vyčkáme-il = vyčkáme-li, zapomělo = zapomnělo, pozapoměly = pozapomněly, oslňovti = oslňovati, pricezna = princezna, svéknou = svléknou, vznečený = vznešený, zváštní vidičky = zvláštní vidličky, slavnosní = slavnostní, nejnovějšší = nejnovější, neobyvyklým = neobvyklým, dívky mohli = dívky mohly.

Několik drobných úprav jsme udělali i v interpunkci a sjednotili jsme podobu odlišně psaných slov: manšety = manžety, zákonník = zákoník, dejeuner = déjeuner.

J. B.

Jiří Stanislav Guth-Jarkovský
Společenský katechismus
Ve společnosti

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 26. 6. 2015

ISBN 978-80-85041-83-5 (pdf)